

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

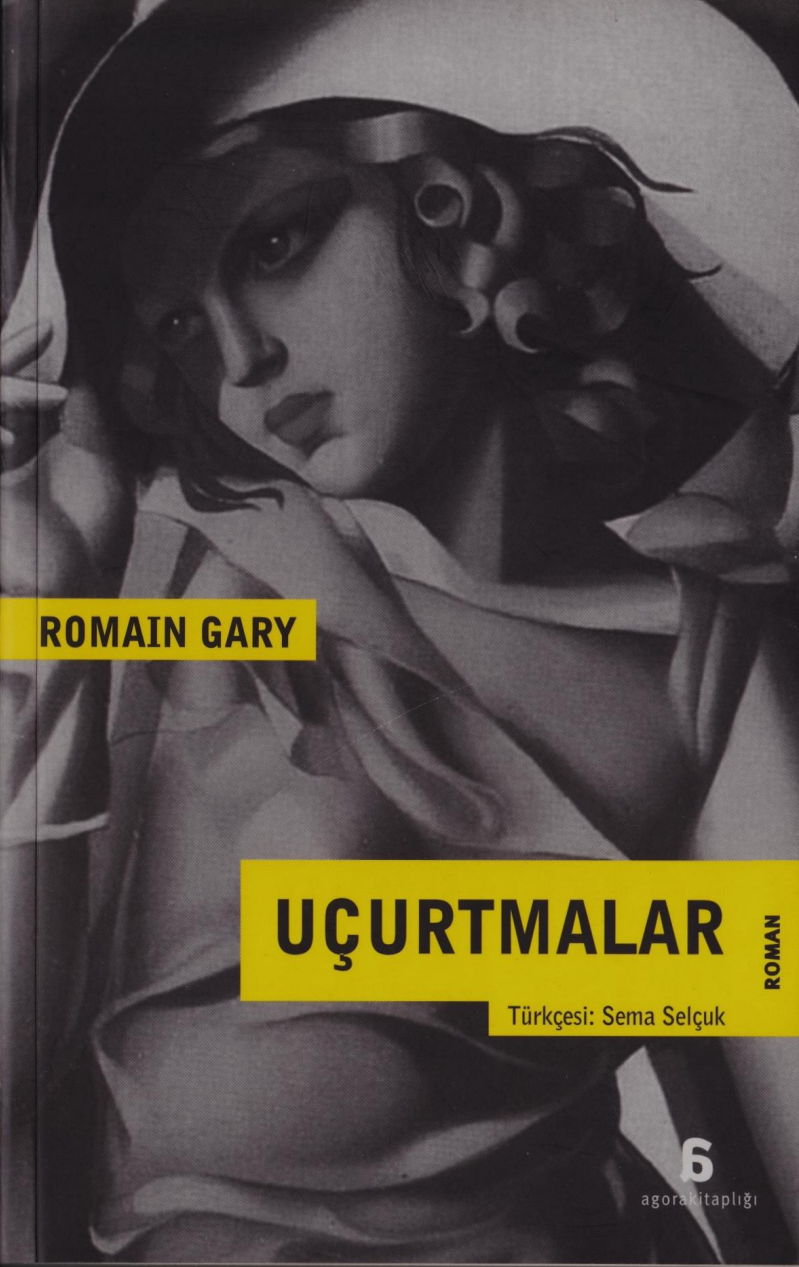
RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

ROMAIN GARY

UÇURTMALAR

ROMAN

Türkçesi: Sema Selçuk

6

agorakitaplığı

agorakitaplığı

373

ROMAIN GARY

1914, Litvanya doğumlu. On dört yaşında Fransa'ya geldi, hukuk öğrenimi gördü, 1940 yılında 'Fransa'ya Özgürlük' ekibine ve savaşa katıldı. Fransa'nın 2. Dünya Savaşı'ndaki kahramanlarından biriydi, Légion d'Honneur nişanına layık görüldü. Yazarlığı yanında diplomatlık yaptı. İlk romanı *Avrupa Eğitimi* dışişleri bakanlığında çalışmaya başlamasıyla aynı zamanda yayınlandı. *Onca Yoksulluk Varken*'de olduğu gibi 'Émile Ajar' takma adıyla da kitaplar yazdı ve her iki kimliğiyle iki ayrı Goncourt Ödülü sahibi oldu. Eşi ünlü Fransız oyuncu Jean Seberg'in 1970'deki trajik ölümünün ardından 1980'de kendi eliyle hayatına son verdi. Yazarın *Kadının Işığı*, *Şafakta Verilmiş Sözüm Vardı*, *Biletiniz Buraya Kadar ve Polonya'da Bir Kuş Var* adlı romanları ile Émile Ajar mahlasıyla kaleme aldığı *Onca Yoksulluk Varken*, *Yalan-Roman*, *Koca Tembel* ve *Kral Salomon'un Bunalımı* da Agora Kitaplığı'na yayınlanmıştır.

Romain Gary
UÇURTMALAR

Türkçesi: Sema Selçuk

a

agorakitaplığı

Çağdaş Dünya Edebiyatı 38

Uçurtmalar
Romain Gary

Kitabın özgün adı:
Les cerfs-volants
1980, Gallimard, Paris

Fransızca'dan çeviren: Sema Selçuk
Mizanpaj-kapak tasarımı: Sibel Yurt

© 1980; Editions Gallimard, Paris
© 2012; bu kitabın Türkçe yayın hakları
Agora Kitaplığı'na aittir.

Birinci basım: Ağustos 2012

ISBN: 978-605-103-169-9

Baskı ve Cilt: Ceylan Matbaası
Güven İş Merkezi, B Blok, No 318
Topkapı/İstanbul
Tel: (0212) 613 10 79

AGORA KİTAPLIĞI

Sertifika no: 12761

Kuloğlu Mah. Turnacıbaşı Cad.

No: 54, Çukurcuma-Beyoğlu/İSTANBUL

Tel: (0212) 243 96 26 - (0212) 251 37 04 Fax: (0212) 243 96 28

www.agorakitapligi.com

e- posta: agora@agorakitapligi.com

belleže...

BİR

Cléry'de, Ambroise Fleury'nin yapıtlarına ayrılmış olan küçük müze, bugün artık turistik bir numaradan başka bir şey değildir. Ziyaretçilerinin çoğu Clos Joli'deki öğle yemeğinden sonra buraya gelirler. Fransa'da bütün rehberler Clos Joli'yi ülkenin en seçkin yerlerinden biri olarak tanıtmakta ağız birliği etmiş gibidir; bu arada müzeden de söz eder ve 'uğramaya değer' olduğunu belirtirler. Müzenin beş salonunda, amcamın yapıtlarından bazılarını bulabilirsiniz. Bunlar savaşı, işgali, kurtuluş mücadelelerini atlatmış ve halkımızın birbiri ardına yaşamış olduğu o bezdirici, sıkıntılı olaylardan sağlam çıkmış olanlardır.

Yapıldıkları ülke neresi olursa olsun, bütün uçurtmalar halk sanatından doğmuştur, bu yüzden de hep çocuksu bir yanları vardır. Ambroise Fleury'ninkiler de bu kuralı bozmaz; yaşlılığında yapmış olduğu son parçalar bile bu ruh tazeliğinin, bu ruhsal saflığın izlerini taşır. Müze pek ilgi uyandırmasa da, Belediye'den aldığı küçük bir yardımla kapılarını kapama tehlikesine düşmeden yaşar. Tarihimize sıkı sıkıya bağlı olmasına karşın gene de salonları çoğu zaman boştur; çünkü Fransızların hatırlamayı değil, unutmayı yeğledikleri bir çağda yaşıyoruz.

Ambroise Fleury'nin en iyi fotoğrafı müzenin girişindedir. Bu fotoğrafta kasketi, üniforması, kocaman postalları ve karnının üzerindeki deri çantasıyla köy postacısı kıyafetinde görülür. Bir uğur böceği uçurtmasıyla, yüzü balon, gövdesi sepet biçimindeki Gambetta uçurtması arasında durur; Paris kuşatması sırasında ünlü uçuşunu yapan Gambetta'dır bu. Adı uzun süre Cléry'nin 'kafadan çatlak postacısı' olarak kalan bu fotoğraf dışında, amcamın bir yığın fotoğrafı daha vardır; çünkü onun Motte'daki atölyesine ziyaretine gelen hemen herkes matrağına bir resmini çekerdi; o da buna dünden hazırdı. Gülünç düşmekten korkmak şurada dursun, ne 'kafadan çatlak postacı', ne de 'tatlı kaçık' yakıştırmaları onu üzerdi. İnsanların kendisinden 'Cléry'nin yaşlı delisi' diye söz ettiklerini duysa, alınacak yerde bunu beğenilerinin belirtisi olarak görürdü. 1930'lu yıllarda, amcamın ünü yaygınlaşmaya başladığı sıralar, Clos Joli'nin patronu Marcellin Duprat, parlak bir fikir attı ortaya ve böylece vasimi üniformasıyla uçurtmaları arasında gösteren ve altında "*ünlü köy postacısı Ambroise Fleury ve uçurtmaları – Cléry*" yazılı kartlar bastırıldı. Ne yazık ki, hepsi de siyah beyaz olduğundan, o biçim ve renk cümbüşü, o güleç saflık görülmez bunlarda;

yaşlı Normandiyalı'nın gökyüzüne göz kırpsıları diyebileceğim bir şeyler eksik gibidir.

Babam Birinci Dünya Savaşı sırasında öldürülmüştü. Kısa bir süre sonra da annem öldü. Bundan başka savaş, üç Fleury kardeşten ikincisi olan Robert'ın da hayatını yitirmesine sebep oldu. Amcam Ambroise'a gelince, savaştan göğsünde bir kurşun yarasıyla döndü. Öykünün eksik kalmaması için şunu da eklemeliyim: Büyükdedem Antoine, Komün barikatlarında can vermişti. Kısaca özetlediğim, geçmişimizdeki bu olaylar ve özellikle Cléry şehitleri anıtında kazılı bulunan iki Fleury adı, sanırım amcamın hayatında belirleyici bir rol oynadı. Kasabada onun, 1914-1918 savaşından önce, hemen parlayıveren, kavgacı biri olduğu anlatılır; oysa sonradan bambaşka bir adam olup çıkmıştı. Askerden madalya kazanıp dönmüş bir savaş kahramanının her fırsatta, gözleri alev saçarak, barış yanlısı düşünceler ileri sürmesi, askerliğe karşı olanları savunması ve şiddetin her türünü kınaması, insanları şaşırtıyordu. Kimbilir, belki de bakışlarındaki alev, meçhul asker anıtının üzerinde yanan ateşin yansımasıydı yalnızca. Fiziğiyle hiç de yumuşak huylu birine benzemezdi: belirgin, sert ve iradeli hatlar, alabros kesilmiş saçlar ve 'Galyalı bıyığı' denen türden gür bıyıklar; Fransızlar eskisi gibi sakala bıyığa pek düşkün değillerse de, neyse ki tarihsel anılarına hâlâ bağlılar. Her zaman içine kapalı dalgın bir hali vardı ki, bu da eğlence konusu olmak için birebirdir. Genellikle, savaştan 'bir tahtası eksik' döndüğünü düşünüyordu herkes; pasifizmi, bütün boş zamanını uçurtmalarına ayırması, kendi deyişiyle 'gnama'larıyla geçirmesi, yani saplantısı da böylece açıklanmış oluyordu. *Gnama* sözcüğünü, Ekvator Afrika'sı üzerine bir kitapta bulmuştu; anlaşılan hayat soluğu olan her şeyi, insanları, sinekleri, aslanları, fikirleri ya da filleri,

her şeyi anlatıyordu bu sözcük. Amcam askerde kazandığı madalya ve savaş nişanıyla ayrıcalıklı bir göreve hak kazandığını düşünüyor olmalıydı, kuşkusuz bu yüzden seçmişti köy postacılığını; ya da kimbilir, pasifist birine uygun düşen bir iş gibi görmüş de olabilir. Çoğu kez bana şöyle derdi:

“Ludo’cuğum, iyi çalışırsan, biraz da şansın yardım ederse, sen de bir gün postanede bir memurluk elde edebilirsin.”

Ağırbaşlı, derin saygı ve güven uyandıran bir kişiliği ve alaycı bir yaratılışı vardı. Fransızların başları sıkıştığında sığındıkları bu alaycılık damarı, ortak bir kökten sürüp gelir gibidir. Onun bütün bu özelliklerini benimseyebilmem yıllarımı aldı.

Amcam, “Nasıl herkes yaptığı işi öğreniyorsa, uçurtmalar da uçmayı öğrenmelidir,” derdi. Yedi yaşından başlayarak her gün, okul sonraları, Motte önündeki çayırıkta ya da biraz daha uzakta, Rigole kıyısında, hâlâ mis gibi taze tutkal kokan bir *gnama*’yı uçururken ona eşlik ederdim.

“Sımsıkı tutmalısın uçurtmanın ipini; kimi kez iyice gerilir ve elinden kurtuluverir. İşte o zaman mavinin ardına takılır, gider, yükseklerde kaybolur, bir daha da göremezsin; belki birileri bulur da paramparça getirirse o başka,” diye anlatırdı.

“Ya çok sıkı tutarsam, ben de birlikte havalanmaz mıyım?”

Kocaman bıyıklarını daha da sevimlileştiren bir gülümsemeyle, “Bak bu olabilir, seni alıp götürmelerine izin vermemelisin,” derdi.

Amcam uçurtmalarına sevgi dolu, sevecen adlar verirdi. Kabadayı, Dalgacı, Yalpa Yalpa, Patapuf, Adamcık, Sevimli, Pırpır gibi. Onlara niçin bu adları taktığını bir türlü anlayamazdım. Örneğin, rüzgârda patileriyle ‘selâm’ gönderen kurbağanın adı Paytak’tı. Peki ama, neden çalımlı değil de Paytak? Çalımlı ise, gümüşsü pulları havada titreşen, pembe yüz-

geçli, güleç bir balıktı. Neden, Motte önündeki çayırılıkta Pisi-pisi'sini değil de, yükseldiğinde kımıl kımıl oynamaya başlayan kulak biçimindeki kanatları ve yuvarlak gözleriyle çok sevimli bulduğum, Marslı Popocuk'u uçururdu daha çok? Ben bu kanat hareketlerini taklit etmeye iyice çalışır, yaptığımız yarışlarda bütün sınıf arkadaşlarımı geçerdim. Uçurduğu bir *gnama'*ya bakıp da biçiminden ne olduğunu çıkaramazsam, amcam bana şöyle derdi:

“Şimdiye değin görülen bilinenden başka şeyler yapmayı denemeli insan, yepyeni bir şeyler; yalnız, işte, bunları çok sıkı tutmak gerekir, gevşettiğin gibi mavinin peşine takılır giderler. Düşüp paramparça olmaları da işten bile değildir.”

Kimi kez de bana, o uçurtmayı değil, uçurtma Ambroise Fleury'yi ipin ucunda tutuyormuş gibi gelirdi.

Havaya yükselir yükselmez karnı havayla iyice şişen ve azıcık esintiyle, amcamın ipleri çekip bırakmasına göre ayaklarıyla göbeğine komik komik vurarak taklalar atan gözüpek Patapuf, uzun süre en gözde uçurtmam olarak kaldı.

Patapuf'un benimle uyumasına izin veriyordum. Çünkü bir uçurtma yerdeyken dostluğa büyük ihtiyaç duyar; uçmadığı zamanlar biçimini, hayatını yitirir, kolaylıkla bozulur; yükseklikler gerekir ona. Dört bir yanını açıklık, gökyüzü sarmalı ki, bütün güzelliğiyle gözleri kamaştırabilsin.

Amcam bütün gününü, sabahları postaneden aldığı mektupları yöre halkına dağıtarak, kırları bir baştan bir başa doluşturmakla geçirirdi. Beş kilometre yol tepip okuldan döndüğümde, hemen her zaman onu Motte çayırında, postacı giysileri içinde, yukarıda pır pır eden 'küçük arkadaş'larından birine bakarken bulurdum.

Bu arada bir gün, ansızın çıkan bir yelin on iki yelkenini birden şişirip, elimden ipiyle birlikte kapıp götürdüğü o gü-

zelim Dört-deniz'imizi yitirdiğimizde ben ağlamaya başlayınca, amcam mavilikler içinde yitip giden yapıtını bakışlarıyla izleyerek şöyle demişti:

"Ağlama Ludo, bunun için yapıldı o, yukarıda keyfi yerindedir şimdi."

Ertesi gün, çevredeki çiftçilerden biri, saman arabasında bir tahta ve kâğıt yığını getirdi bize; Dört-deniz'den bütün arta kalanlar bunlardı.

Honfleur gazetesi inceden inceye alaylı bir dille sütunlarında amcama yer verdiği sıralar ben on yaşındaydım. "Hemşerimiz Ambroise Fleury, Cléry köyü postacısı, kendine özgü tuhaflıklarıyla pek hoş biri; nasıl Limoges porselenleri, Cambrai budalalıkları, Valenciennes dantelleriyle ünlüyse, onun uçurtmalarının da bir gün bu yöreyi üne kavuşturacağına hiç kuşku yok," denmekteydi.

Amcam bunu kesip camlatmış; atölyenin duvarında bir çiviye asarken de, bana kurnaz kurnaz göz kırparak, "Görürsün ya, övünmeden edemiyorum," diye takılmıştı.

Gazetede çıkan yazı ve fotoğraf, bu kez bir Paris gazetesinde yeniden basılınca samanlığımız birdenbire 'atölye' oluverdi; üstelik, yalnızca ziyaretçileri kabul etmekle kalmadı, hemen siparişler de almaya başladı. Amcamın eski dostu olan Clos Joli'nin patronu, müşterilerine bu 'ilginç yer'i salık veriyordu. Bir gün çiftliğimizin önünde özel bir araba durdu ve içinden kibar bir beyefendi indi. Kulaklarına kadar uzanan ve favorilerine karışarak yüzünü ikiye bölen bıyıkları beni özellikle etkilemişti. Daha sonra onun, büyük İngiliz koleksiyoncu Lord Howe olduğunu öğrendim; bir sandık ve bir uşak vardı beraberinde. Sandık açılınca içinden görülmemiş güzelikte uçurtmalar çıktı; Birmanya, Japonya, Çin, Siyam uçurtmaları. Özel olarak kadife kaplanmış bir fon üzerine özenle

yerleştirilmişlerdi. Amcamın bunları hayranlıkla izlemesi bekleniyordu. Şoven duygulardan bütün bütüne yoksun olduğundan, o da bu işi büyük bir içtenlikle yaptı. Bu konuda ufacık bir saplantısı vardı; o da, uçurtmaların soyluluk unvanlarını 1789'da yalnız ve yalnız Fransa'da elde ettiklerini ileri sürmesiydi. İngiliz koleksiyoncunun sergilediği parçalara beğeni ve övgülerini sunduktan sonra, bu kez amcam ona kendi yaratılarından bazılarını gösterdi. Aralarında Nadar'ın ünlü fotoğrafından esinlenmiş, bulutların üzerinde duran bir Victor Hugo da vardı; gökyüzüne yükseldiğinde, şairi Tanrı Baba'ya eş kılıyordu sanki. İncelemeler ve karşılıklı övgüler bir iki saat sürdü, sonunda iki adam çayırılığa geldiler ve her biri incelik gösterip diğerinin uçurtmalarından birini seçti, sonra da çevredeki bütün çocuklar koşup bu bayramın tadını çıkarıncaya dek Normandiya göklerini şenlendirdiler.

Ambroise Fleury'nin ünü gittikçe büyüdüğü halde, bu onun başını döndürmüyordu. Frig başlıklı Soylu Bayan'ı Nogent mitinginde -sapına kadar bir cumhuriyetçiydi o- birincilik ödülü aldığı anda, bu başarı da başını döndürmedi; hatta Lord Howe'un çağrılısı olarak Londra'ya gidip bir Hyde Park toplantısında gösteri yaptığı zaman bile hiç şırmamadı. Renanya'nın işgali ve Hitler'in iktidara gelişiyle birlikte Avrupa'daki politik hava bozulmaya başlamıştı; o sıralar Fransız-İngiliz bağlaşması adına birçok gösteri düzenleniyordu. Londra'daki toplantı da bunlardan biriydi. Bu gösteri nedeniyle *Illustrated London News*'da çıkan fotoğrafı sakladım; Ambroise Fleury burada, dünyaya ışık saçan 'özgürlük' adlı uçurtmasıyla birlikte Galler Prensi ve Lord Howe'un arasında durur. Bu yarı resmi kutsanmanın ardından Ambroise Fleury, Fransa Uçurtmaları Derneği'nin önce üyeliğine, sonra başkanlığına seçilmişti. Meraklı ziyaretleri

de gitgide artıyordu. Paris'ten otolarıyla Clos Joli'ye ögle yemeğine gelen güzel güzel bayanlar ve yakışıklı baylar, daha sonra bize uğruyor ve 'usta'dan, uçurtmalarından birkaçıyla kendilerine gösteri yapmasını istiyorlardı. Güzel bayanlar çimenlere oturuyor, yakışıklı baylar dudaklarında birer puro, önemli görünümelerini korumaya çalışıyorlar ve hep birlikte, büyük denizcilere özgü delici bakışlarını mavi-liğe dikmiş, ipinin ucunda Montaigne'i ya da Dünya Barış-ı'nı uçuran 'kafadan çatlak postacı'yı seyretmeye bayılıyorlardı. Sonunda bir gün bu güzel bayanların gülücüklerinde, yakışıklı beylerin üstün tavırlarında aşağılayıcı bir şeyler olduğunu ayımsadım. Bazı acımalı, bazı da kaba bir konuşmayı yakaladığım oluyordu: "Pek akli başında değil gibi görünüyor, 1914-1918'de başına bir mermi mi yemiş ne"; "Askerliğe karşı olduğunu, pasifist olduğunu söylüyormuş ya, daha çok iyi reklâm yapmayı bilen kurnazın biri gibi geliyor bana"; "İnsanı gülmekten öldürüyor"; "Marcellin Duprat'nın hakkı varmış, uğradığımıza değdi"; "Fırça gibi gri saçları ve bıyıklarıyla aynı Mareşal Lyautey, siz öyle bulmuyor musunuz?", "Bakışlarında delice bir şeyler var", "Elbette işinin delisi, şekerim". Sonra gösterideki yerlerin ücretini ödermiş gibi birer uçurtma satın alır ve hiçbir özen göstermeksizin arabalarının arkasına atarlardı. Amcam, kendisini tutkusuna kaptırıp çevresinde olan bitene ilgisizleştikçe, bu durum daha da dayanılmaz bir hal alırdı, arkasından kendisiyle alay ettiklerini ayımsamazdı. Bir gün amcam, rüzgârın sayfalarını karıştırdığı, açık bir kitap biçimindeki kanatlarıyla her zaman en gözde uçurtması olan Jean-Jacques Rousseau'yu uçururken kulağıma çalınan sözlere öylesine öfkelenmiştim ki, eve dönerken kendimi tutamadım. Gözlerim kısılı, ellerim ceplerimde, kocaman

adımlarla arkası sıra yürüyordum; ayaklarımı yere sert sert vurmaktan çoraplarımın konçları topuklarıma düşmüştü.

“Amca, bu Parisli’ler sizinle alay ettiler, size ihtiyar kaçık dediler.”

Ambroise Fleury bir an durdu, canı sıkılmak şöyle dursun, neredeyse hoşnut görünüyordu. “Ya, öyle mi dediler?”

İşte o zaman, Marcellin Duprat’nın ağzından duymuş olduğum o sözcükleri söyledim ben de ona. Clos Joli’de hesaptan yakınan bir çift için kullanmıştı; bir kırklık boyumla tepeden bakarak, “Beş para etmez adamlar bunlar,” diye bağırdım.

“Beş para etmez adam yoktur,” dedi amcam. Eğildi, Jean Jacques Rousseau’yu usulcacık çimenlerin üzerine bıraktı ve oturdu. Ben de yanına yerleştim.

“Demek beni deli yerine koydular. İyi de, bir düşünsene, bu yakışıklı beylerin, güzel hanımların hakları da yok değil hani. Bütün hayatını uçurtmalara adanmış bir adam, besbelli bir parça delidir, yalnız burada bir yorum karışıyor işin içine. ‘Biraz deli’ diyenler de var, ‘işinin delisi’ diyenler de. Kimi zaman bunları birbirinden ayırmak oldukça güçtür. Ama sen, bir kimseyi ya da bir şeyi seversen, ona senin olan her şeyi, hatta sen olan her şeyi ver, gerisiyle uğraşma.”

Kocaman bıyıklarının üzerinden ani bir sevinç dalgası geçti,

“İşte postanede iyi bir memur olmak istiyorsan, bilmen gereken bu, Ludo.”

Çiftliğimiz, Fleury’lerden biri onu kurduğundan bu yana ailenin elindeydi. Büyükanneyle dedemin döneminde hâlâ anıldığı adıyla, ‘olaylar’dan hemen sonra kurulmuştu. Bir gün, sözü edilen ‘olaylar’ın ne olduklarını öğrenme merakına kapıldığımda, amcam bana bunun 1789 devrimi olduğunu açıkladı. Epey eskilere dayanan bir belleğimiz olduğunu öğrenmiş oldum böylece.

“Evet, zorunlu halk öğretiminin etkisinden mi bilmem, Fleury’lerin her zaman tarihsel konularda şaşılacak derecede güçlü bir belleği olmuştur. Bizimkilerden hiçbiri, öğrendiği hiçbir şeyi, hiçbir zaman unutmazdı sanırım. Büyükbabam

bize kimi kez İnsan Hakları Bildirisi'ni ezbere okuturdu. Bende öyle bir yer etmiş ki, şimdi bile hatırlıyorum.”

O sıralar -on yaşımı yeni bitirmiştım- benimki öyle 'tarihsel' konulara düşkün bir bellek değildi. Ne var ki, Cléry korosuna canı isteyince bas olarak katılan okul öğretmenim Mösyö Herhier için bu bir şaşkınlık, dahası kaygı kaynağı haline gelmişti. Öğrendiklerimin tümünü kolaylıkla belleğimde tutabilmem, ders kitabımdan sayfalarca konuyu bir iki okuyuştan sonra ezbere yineleyebilmem, akıldan hesap yapmaya şaşırtıcı yatkınlığım; o, bütün bunları iyi bir öğrencinin olağanüstü kapasitesi olarak değerlendirmiyordu da, beyinde doğuştan gelen bir kusur gibi görüyordu. Hiçbir zaman yeteneklerimden söz etmez, onun yerine 'özellikler' -bu sözcüğü söylerken yaptığı o kötücül vurgu yüzünden neredeyse suçlu duyumsardım kendimi- der geçerdi. Üstelik bu özellikler dediği şeye de pek bir kuşkuyla bakardı. Amcamın o 'bir damlacık deliliği' de herkesçe aynı böyle yorumlandığından, kaçınılmaz olarak benim de kalıtsal bir bozukluk taşıdığımı inanılıyordu. “Her şeyin başı ölçülü olmaktır.” Mösyö Herhier'nin ağzından sık sık duyduğum bu sözcükler dudaklarından dökülürken, bir uyarıda bulunuyormuşçasına, gözlerini tehlikeli bir biçimde üzerime dikerdi. Oysa Chaix demiryolları tarifesinden on sayfayı ezbere okuyarak bir bahsi kazanıp yüklüce bir parayı cebe indirdiğim için bir arkadaş tarafından müzevirlenince özelliklerim artık açıkça ortaya dökülmüş oldu. Benim için 'küçük canavar' deyimini kullandığını da o zaman duydum. Bense, kafadan karekök almalara, uzun uzun rakamları anında çarpmalara kalkışarak durumumu daha da ağırlaştırıyordum. Sonunda, Mösyö Herhier Motte'a gelip amcamla uzun uzadıya konuştu ve beni bir uzmana inceletmek üzere Paris'e götürmesini salık ver-

di. Bu görüşmeyi kulağım kapıya dayalı, tek sözcüğünü kaçırmadan dinledim.

“Olağandışı bir özellik söz konusu, Ambroise, kafadan hesaplamalara şaşılacak derecede yatkın çocukların sonradan geri zekâlıya döndükleri çok görülen bir şey. Müzikhol sahnelerinde gösteriye çıkarılır, hepsi bu. Beyinlerinin bir bölümü çarpıcı biçimde gelişiyor, ama gerisi gelmiyor, gerçek birer aptal olup çıkıyorlar sonunda. Ludovic şu anki durumuyla, neredeyse politeknik sınavlarını verebilir.”

“Gerçekten de garip,” dedi amcam. “Biz Fleury’lerin daha çok tarihsel konularda belleğimiz güçlüdür. Hatta komün sırasında kurşuna dizilen biri bile var.”

“Ne ilgisi var anlamadım?”

“Hatırlayan biri daha.”

“Neyi hatırlardı?”

Amcam, kısa bir an sessiz durduktan sonra, “Hemen hemen her şeyi,” dedi.

“Atalarınızdan birinin güçlü belleği olduğu için kurşuna dizildiğini mi söylemek istiyorsunuz yani?”

“Tam öyle, söylediğim gibi; çağlar boyunca Fransız halkının başından geçenleri ezbere biliyor olmalıydı.”

“Ambroise, size buralarda, nasıl denir, şey derler... yani, biraz hayalci. Neyse, ben buraya uçurtmalarınızdan söz etmeye gelmedim.”

“Evet, ne yani, gerzeğin biriyim ben de.”

“Ben size, Ludovic’in yalnızca kendi yaşına değil, başka herhangi bir yaşa da uygun düşmeyen bellek özellikleri olduğunu haber vermeye geldim. Chaix kılavuzundan tam on sayfayı ezbere okudu. On dört rakamlı bir sayıyla bir o kadar uzunlukta bir başkasını akıldan çarpıyor.”

“İyi iyi, onun belleği de rakamlara sardırılmış, pek tarihe yönelik gibi görünmüyor. Gelecek sefere kurşuna dizilmesini önler belki bu onun.”

“Hangi gelecek sefer?”

“Ne bileyim ben? Her zaman bir gelecek sefer vardır.”

“Onu bir doktora göstermelisiniz.”

“Dinleyin Herbier, canımı sıkmaya başlıyorsunuz. Yeğenim gerçekten normal olsaydı, işte o zaman aptalın biri sayılırdı. Hadi şimdi güle güle. Ziyaretiniz için teşekkür ederim. Bunun iyi duygularınızdan kaynaklandığını anlıyorum. Tarih derslerinde de, hesapta olduğu gibi yetenekli mi acaba?”

“Bir kez daha söylüyorum, Ambroise, burada yetenekten söz edilemez, hatta zekâdan da. Zekâ, doğal olarak düşünmeyi içerir. Üzerinde önemle durduğum nokta bu; düşünme. Bu açıdan kendi yaşıtlarından ne daha iyi ne de daha kötü. Fransa tarihine gelince, A’dan Z’ye ezbere okuyabilir.”

Bu kez daha uzun süren bir sessizlik oldu, sonra birden amcamın bağırıldığını duydum:

“Z’ye mi? Hangi Z’ye? Yani şimdi bir Z mi var görünürde?”

Mösyö Herbier ne cevap vereceğini bilemedi. 1940 bozgunundan sonra Z ufukta açık seçik belirmediği sıralarda, bu konuşmayı sık sık düşündüğüm oldu.

Öğretmenlerim arasında ‘özellik’lerimden kaygı duymayan tek kişi Fransızca hocam Mösyö Pinder’di. Yalnız bir keresinde onu da çok kızdırdım. *Les Conquistadors*’u ezbere okuyordum, kendimi aşma hevesine kapılıp, şiiri son dizesinden başlayıp tersten söylemeye başlamıştım. Mösyö Pinder parmağını sallayarak beni durdurmuş, “Ludovic’çiğim, böylelikle hepimizi tehdit eden şeye, yani tersine bir dünyada, tersine bir hayata kendini hazırlamaya mı çalışıyorsun, bilmiyorum ama, hiç değilse şiire ilişme,” demişti.

Kısa bir süre sonra aynı Mösyö Pinder, hatırası hayatımda önemli rol oynayacak şöyle bir kompozisyon konusu verdi bize: “İki deyimi inceleyin ve karşılaştırın: *Aklı başında davranmayı bilmek* ve *yaşama sebebini korumak*; bu iki fikir arasında bir çelişki görüyorsanız belirtiniz.”

Doğrusu ya, benimle ilgili kaygılarını amcama açarken Mösyö Herbier’nin büsbütün de haksız olmadığını kabul etmek gerekir. Her şeyi kolaylıkla belleğimde tutmama karşın, bunun yanı sıra sağduyu, ağırbaşlılık ve düşünce olgunluğu gibi özelliklerin birlikte gelişmemesinden korkuyordu. Birkaç yıl sonra onca Fransız kurşuna dizilir ya da toplama kamplarında can verirken kanıtlandığı gibi, bellek aşırılığına yakalananların hepsinde bu durum biraz böyle belki.

Çiftliğimiz, Clos köycüğünün hemen arkasında, katırtırnağı ve eğreltilerin, kayınlarla meşelerin birbirine karıştığı, içinde geyikler ve domuzlar bulunan Voigny ormanının sınırında kurulmuştu. Bağırtlakların, su samurlarının, uğurböceği ve kuğuların uyum içinde yaşadıkları bataklık biraz daha ileride başlıyordu.

Motte oldukça ücra bir yer sayılırdı. En yakın komşularımız yürüyüşle rahat rahat yarım saatlik yoldaki Cailleux'lerdi. Küçük Jeannot Cailleux benden iki yaş daha ufaktı, ben onun 'ağabeyi' oluyordum; anne ve babası kentte bir sütçü dükkânı işletiyordu; tek bacağına bir bıçkı atölyesinde kaybetmiş olan büyükbabası Gaston arı yetiştirirdi. Daha öte-

deyse, çok az konuşan ve inek, tereyağı ve tarlalar dışında hiçbir şeye ilgi duymayan Magnard'lar yaşardı; baba oğul ve evde kalmış iki kız hiç kimseyle konuşmazlardı, hiçbir zaman. Gaston Cailleux onlar için homurdanarak, "Yalnız fiyat söylemek ya da fiyat sormak için ağızlarını açarlar," derdi.

Motte ve Cléry arasında bunlardan başka Monnier ve Simon'ların çiftlikleri vardı ki, onların çocukları da okulda benim sınıfımdaydılar.

Civardaki korulukları en gizli köşelerine değin bilirdim. Amcam küçük bir koyağın ucunda, Vieille-Source* denilen yerde, bir Kızılderili *Wigwam*'ı** kurmama yardım etmişti. Bu, dallardan yapılmış, üstü muşambayla örtülü bir kulübeydi. James Oliver Curwood ve Fenimore Cooper'ın kitaplarını alır, Apaşları ve Siyuları düşlemek, ya da âdet olduğu gibi, her zaman 'sayıca üstün' düşman güçleri tarafından sarıldığımda son kurşunuma kadar çarpışmak üzere buraya sığınırdım. Haziran ortalarında bir gün karnımı tika basa doyurmuş, uyukluyordum. Gözlerimi açtım, geniş hasır şapkasının altında ciddi ciddi bana bakan küçük, sarışın bir kız gördüm. Ağaçların altı yer yer gölgeli, yer yer güneşliydi. Bunca yıl sonra bugün bile bana Lila'yı çevreleyen o alacalı ışık gölge oyunu hiçbir zaman eksilmedi gibi gelir; bunca yıl sonra hâlâ, ne olduğunu ve sebebini o sırada anlamadığım o duyarlılık anında, bu ışık gölge oyunuyla bir biçimde uyarılmış olduğumu düşünürüm. Hangi iç gücün ya da zayıflığın etkisiyle bilmem, geriye dönülemezcek, kesin bir kavrayışta bulunduğumu bile ayırımsamadan, içgüdüsel olarak, bu sarışın, bu ciddi görüntüye bir avuç çilek uzatmıştım. Ne var ki bu kadar ucuza kurtulamayacaktım. Küçük kız gelip yanıma oturdu ve armağanı-

*) Yaşlı Kaynak.

**) Kulübe.

ma en küçük bir ilgi göstermeksizin bütün sepeti önüne çekti. Roller böylece sonsuza değin belirlenmiş oluyordu. Sepetin dibinde birkaç çilek kaldığında, bilgiç bilgiç, "Şekerle daha iyi olur," diyerek, sitemle sepeti geri uzattı.

Tek bir şey vardı yapabileceğim, hiç duraksamadım. Bir sıçrayışta fırlayarak, ağaçların, tarlaların arasından Motte'a değin var gücümle bir koşu tutturdum. Mutfağa bir top güllesi gibi dalıp rafta duran bir kutu toz şekeri kaptığım gibi aynı hızla gerisin geriye döndüm. Çimenlerin üzerinde, şapkası yanında, elinin üstündeki bir uğurböceğini seyrederek oturuyordu. Şekeri uzattım.

"Çok nazıksın, ama artık istemiyorum," dedi.

Umutsuzluğun verdiği esinle, "Şekeri burada bırakır, yarın gene geliriz," dedim.

"Belki, adın ne?"

"Ludo, ya seninki?"

Uğurböceği uçtu.

"Daha yeterince tanışmıyoruz. Belki bir gün sana adımı söylerim. Biliyor musun, oldukça gizemli biriyim ben. Kuşkusuz bir daha hiç görmeyeceksin beni. Annen baban ne iş yapıyorlar?"

"Annem babam yok, amcamın yanında yaşıyorum."

"O ne yapıyor?"

'Köy postacısı' dememek gerektiğini belli belirsiz sezinliyordum.

"Uçurtma ustasıdır," dedim.

Etkilenmişti.

"O ne demek?"

"Tıpkı büyük bir kaptan gibidir, ama gökyüzünde."

Bir an durup düşündü, sonra kalktı.

“Belki yarın gene gelirim,” dedi. “Bakalım, ne yapacağım önceden hiç belli olmaz. Kaç yaşındasın?”

“Yakında onumu bitireceğim.”

“Oo, bana göre çok küçüksün. Ben on bir buçuk yaşıdayım. Ama yabancıleklerini çok severim; yarın beni burada aynı saatte bekle. Eğer yapacak daha eğlenceli bir şey bulamazsam gelirim.”

Bana son bir kez ciddi ciddi baktıktan sonra gitti. Ertesi gün üç kilo kadar çilek toplamış olmalıyım. Birkaç dakikada bir, koşup orada mı diye bakıyordum. O gün gelmedi, ne ertesi gün, ne de daha ertesi gün.

Onu bütün bir Haziran ayı boyunca, Temmuz, Ağustos ve Eylül ayları boyunca her gün bekledim. Önce çileklere güveniyordum, sonra ayıüzümlerine, sonra böğürtlenlere ve mantarlara. Bu denli sıkıntılı bekleyişleri bir de 1940-1944 yıllarında, işgal sırasında, Fransa’nın kurtuluş yolunu gözlerken yaşamışımıdır. Mantarlar beni bıraktıklarında bile ormana, karşılaştığımız yere gitmeyi sürdürdüm. O yıl geçti. Sonra bir başkası, bir başkası daha. Belleğimin kaygı verici bir yanı olduğu konusunda amcamı uyarırken, Mösyö Herbier’nin büsbütün haksız olmadığını anladım. Fleury’lerin soydan gelen bir sakatlıkları mı vardı ne, o yatıştırıcı unutmaya yetisinden yoksundular. Okula gidiyor, atölyede amcama yardım ediyordum. Ama, ak elbisesi içinde elinde büyük hasır şapkası, sarışın bir kızın bana arkadaşlık etmediği günler pek enderdi. Besbelli bir ‘bellek aşırılığı’ söz konusuydu, çok doğru söylemişti Mösyö Herbier. Kendisine gelince, belleği nedeniyle hiç acı çekmemiştir sanırım. Çünkü Nazi yönetiminde, büyük tehlikeler içinde yana yakıla hatıralardan tanıklık bekleyenlerden özenle uzak durmuştu. Karşılaşmamızdan üç dört yıl sonra hâlâ ilk çileklerle birlikte, sepetimi

doldurup, kayınların altına uzanarak, ellerim ensemdede, gözlerimi kapadığım olurdu. Beni böyle yakalaması için ona imkân hazırlardım. Hatta şeker kutusunu bile unutmazdım. Kuşkusuz, zamanla bütün bunların arasında bir de gülümseme yer aldı. Amcamın 'mavinin peşine takılma' dediği şeyi anlamaya başlıyordum; kendimle ve bellek aşırılığım la alay etmeyi öğreniyordum.

DÖRT

Belediye sekreteri Mösyö Julliac'ın yaptığı 'düzeltme'yle yaşımı on beş gösteren bir doğum belgesinin yardımıyla ayrıcalıklı işlem görerek bitirme sınavlarını on dört yaşında verdim. Hayatta daha ne yapacağımı bilmiyordum. Marcelin Duprat ise hesap yapmadaki yeteneğime bakıp, ben karar verinceye değin Clos Joli'nin hesap işlerini elime bırakmıştı. Oraya haftada iki kez uğruyordum. Bu arada elime geçen hemen her şeyi okuyordum; Ortaçağ halk öykülerinden tutun da Barbusse'ün *Ateş'i* ya da Erich Maria Remarque'ın *Batı Cephesinde Yeni Bir Şey Yok* gibi yapıtlarına varıncaya dek her şeyi. Bunlar bana amcamın armağanlarıydı. Oysa okuduklarıma hemen hiç karışmazdı. 'Zorunlu eğitim'e güvenirdi

çünkü. Ama bana öyle geliyor ki onun asıl güvendiği, kalıtımla geçen niteliklerdi. Oldum olası hep tartışılmalı bir konudur bu kalıtımsallık, hâlâ da tartışılır; ama Ambroise Fleury buna kesin gözüyle bakar ve özellikle de eklerdi, “Bizimkilerde öyledir,” diye.

Amcam işinden ayrılalı uzun yıllar geçmişti ama, Marcelin Duprat hâlâ gelir, ziyaretçilerini karşılarken eski postacı giysilerini giymesini öğütlerdi sıkı sıkıya. Günümüzdeki tanımıyla, tam bir ‘halkla ilişkiler’ anlayışına sahipti Clos Joli’nin patronu.

“Bak Ambroise, yaşamöykün efsaneleşti artık, anlıyor musun, titizlikle korumalısın onu, olduğu gibi; senin umurunda bile değil, biliyorum. Ama bunu en azından yöremize borçlusun. Müşteriler sorup duruyor: ‘Şu ünlü postacı Fleury burarlarda mı? Ya uçurtmaları? Onu görebilir miyiz?’ diye. Hem onları satıyorsun da. O cicili bicili şeylerini satıp bununla geçiniyorsun, değil mi ya; o zaman dış görünümünü olduğu gibi korumalısın, tıpkı bu senin markanmış gibi. ‘Gümrükçü Rousseau’ dedikleri gibi, gün gelecek ‘postacı Fleury’ diyecekler. Ben bile, söyleşmek için müşterinin yanına, mutfak ceketim ve başlığım ile çıkıyorum, beni de böyle görmek istiyorlar.”

Marcellin istediği kadar eski dost olduğunu gösteredursun, kurduğu bu küçük düzen berikinin hiç mi hiç hoşuna gitmezdi. İleri geri iyice atıştırlardı. Clos Joli’nin patronu, kendisini bir parça ulusal bir ünlü gibi görüyordu; Vienne’de Point, Valence’da Pic, Saulieu’de Dumaine dışında bir eşi daha olmadığını düşünüyordu. Tepesi hafiften açılmaya başlamış kafası, çelik mavisi açık renk gözleriyle, oturaklı, heybetli bir görünümü vardı. Küçük bıyıkları ona sert biriymiş gibi hava veriyordu. Duruşundaki askerce tavır, 1914-1918’de siperlerde geçirdiği yıllardan kalmaydı onda belki de. 1930’lu yıllarda, Fransa

aşçılık alanında büyüklüğünü korumaya niyetli olduğu sıralar, Marcellin Duprat iyi tanınmadığı kanısındaydı.

“Beni anlayan tek kişi Edouard Herriot; geçenlerde ayrılırken ne dedi biliyor musun: ‘Buraya her gelişimde içimin rahatladığını hissediyorum. Gelecek bizim için neler saklıyor bilinmez, ama her ne olursa, Clos Joli’nin bütün güçlüklerin üstesinden geleceğinden kuşku yok. Yalnız *Légion d’honneur* nişanı için bir parça daha beklemen gerekecek, Marcellin. Fransa öyle büyük bir kültür varlığına sahip ki, bu durum gösterişi az bazı değerlerimizin önemsenmemesine yol açıyor.’ Ya, işte Herriot bana böyle dedi. Hadi Ambroise, kırma beni. Bütün yörede, ünlü bir sen, bir ben varız. İnan bana, arada bir, müşteriler için postacı kıyafetini sırtına geçirirsen, o kaba saba çizgili kadifenden çok daha düzgün durur üzerinde.”

Amcam sonunda işi şakaya vururdu. Yüzünde yalnızca neşelendiği zamanlar canlanan o küçük ince kırışıklıkların belirmediğini görünce hep mutlu olurum.

“Ah bu iyi yürekli Marcellin! İnsanın omuzlarında bir unvan taşınması oldukça ağır bir yük, ama ne yapalım! Büsbütün de haksız sayılmaz. Uçurtma sanatını, bu barışçı sanatı yaymak için biraz özveride bulunmaya değer.”

Buna karşın amcamın, fırsatı çıkıp, okul sonrası ikişer üçer Motte’a ‘antrenman’a gelen çocuklarla birlikte çimenliğe gittiğinde kır postacısı kıyafetini giymekten hoşnut olmadığı da söylenemez sanırım.

Önce de belirtmiş olduğum gibi, Ambroise Fleury Fransa Uçurtmaları Derneği’ne fahri başkan seçilmişti. Tanrı bilir neden, Münih olayı sırasında bu görevinden istifa etti. Bazılarınca ‘utanç barışı’ olarak nitelendirilmiş bile olsa, nasıl olur da barışa inanan biri, Münih’te barış sağlanırken kendi-

ni böylesine öfkeye, üzüntüye kaptırır, hiçbir zaman anlayamadım. Hep Fleury'lerin o allahın belası tarihsel belleğiymiş kuşkusuz ona bu oyunu oynayan.

Benim belleğim de kendi yakamı bırakmamıştı. Her yaz hatıralar koruluğuna dönüyordum. Kasabalılardan bilgi edinmiştim; kaç kez neredeyse inanacak olduğum gibi, bir 'hayalet'in kurbanı olmadığımı biliyordum artık. Elisabeth de Bronicka gerçekten vardı. Anne babası, Clos-Cléry yolu üzerindeki Jars konağının sahipleriymiş. Okula gidip gelirken, her gün bu konağın duvarları boyunca yürürdüm. Birkaç yazdır Normandiya'ya gelmemişlerdi. Amcamdan mektuplarının Polonya'ya gönderildiğini öğrendim; malikâneleri, Baltık kıyısında, o sıralar daha çok Danzig adıyla bilinen, bağımsız Gdansk kentinden pek uzakta değildi. Bir gün dönüp dönmeyecekleriniyse kimse bilmiyordu.

Elimde gene dolu kalmış çilek sepetimle ormandan döndüğümü görünce amcam bana, "Hayatında yitirdiğin ne ilk uçurtma bu, ne de sonuncusu, Ludo," diyordu.

Artık umduğum bir şey yoktu. Doğrusu ya, bu oyun on dört yaşında bir delikanlı için çocukça olmasına çocukçaydı; ne var ki, yalnız iyice yıprandığında bilgeliğe dönüşen bu çocuksuluğu, bu saflığı olduğu gibi koruyabilmiş olgun bir adam da örnek olarak gözlerimin önünde durup duruyordu.

'Küçük Polonyalım' diye adlandırdığım bu kızı görmeye- li neredeyse dört yıl oluyordu. Ama belleğim en küçük bir ayrıntıyı bile yitirmemişti. Öyle zarif, öyle ince yüz çizgileri vardı ki, insanda avcunun içine alma isteği uyandırır. Devinimlerindeki o uyum dolu canlılık, felsefe bitirme sınavından çok yüksek bir not almama yardımcı oldu. Estetikten sözlüyü seçmiştim. Bütün bir çalışma gününün yorgunluğundan olmalı, sınav öğretmenim bana şöyle dedi:

“Yalnız tek bir soru soracağım size, tek bir sözcükle cevap vermenizi istiyorum. Albeninin, zerafetin özü nedir?”

Küçük Polonyalı’yı, boynunu, kollarını, uçuşan saçlarını düşündüm ve duraksamadan cevapladım:

“Devinim.”

Yirmi üzerinden on dokuz aldım. Olgunluk sınavımı aşka borçluyum.

Arada gelip bir köşeye ilişerek hüznü hüzünlü bana bakan Jeannot Cailleux dışında -bir gün kıskançlıkla, “Hiç değilse senin için biri var,” demişti- hiç kimseyle arkadaşlık etmiyordum. Çevremdeki her şeye neredeyse Magnard’lar kadar ilgi duymaz olmuştum. Baba, oğul ve iki kız, iki tekerli yük arabalarının üzerinde, yanlarında sepetleri, sarsıla sarsıla giderlerken onlarla karşılaştığım olurdu kimi kez. Her seferinde ben merhaba derdim, onlar karşılık vermezlerdi.

1936 yılı Temmuz başlarında, çilek sepetim yanımda, çimenlere oturmuş José Maria de Heredia’nın şiirlerini okuyordum. Onun unutulmuş olması, bugün de bana büyük bir haksızlık gibi gelir. Önümde, ışığın toprağın üzerine düşüp keyifli bir kedi gibi oynadığı yerde, kayınların arasında ışıktan bir tünel oluşmuştu. Yakındaki komşu bir bataklıktan, zaman zaman bir baştankara fırlayıp havalanıyordu.

Gözlerimi kaldırdım. Orada, önümde genç bir kız duruyordu; akıp giden yıllar belleğimi ödüllendirmek istermişçesine onun üzerine titremişti sanki. Donup kalmıştım, yüreğim yerinden fırlayacaktı neredeyse, boğazıma bir şeyler düğümlendi. Sonunda heyecanım yatışabildi, kitabımı usulca bıraktım. Bir parça gecikmeyle dönmüştü, hepsi bu.

“Dört yıldır beni bekliyorsun anlaşılan...” dedi gülümseyerek.

“Şekeri bile unutmamışsın!”

“Hiçbir zaman, hiçbir şeyi unutmam ben.”

“Bense her şeyi kolayca unuturum. Adını bile hatırlamıyorum şimdi.”

Bıraktım, oyununu oynasın. Onu her yerde aradığımı bildiğine göre kim olduğumu da biliyor olmalıydı.

“Dur biraz düşüneyim... a, evet, Ludovic, Ludo, ünlü postacı Ambroise Fleury’nin oğlusun.”

“Yeğeni.”

Çilek sepetini uzattım ona, bir tane alıp tadına baktı, sonra yanıma oturdu, kitabımı eline aldı.

“Tanrım, José Maria de Heredia, ama bunun modası çoktan geçti. Rimbaud’yu, Apollinaire’i okumalıydın.”

Yapılacak tek şey vardı, ezbere okumaya başladım:

*Anjou’ya özgü dediği o hoşluğunda havanın
Kutsal ruh gezinir titreyen telinde sazın,
Sardı mı aşk bunalımı kaygılı yüreğini.*

*Ve alıp götüren yellere taşır sesi,
Belki de o vefasız okşayacak yellere
Bir tahıl ırgatına yaktığı bu türküyü.*

Gururu okşanmıştı, kendinden pek hoşnut görünüyordu.

“Bahçıvanlarımız söyledi, dönüp dönmeyeceğimi öğrenmek için onlara sorular sormuşsun, çılgın bir aşk desene.”

Birden, kendimi savunmazsam her şeyi yitireceğimi anladım.

“Biliyor musun,” dedim, “kimi kez birini unutmanın en iyi yolu, onu yeniden görmektir.”

“Aman, dur, sıkma canını, takılıyordum. Ya peki, sizinkiler için söylenenler doğru mu, hepsi de öyle mi gerçekten?”

“Nasıl yani?”

“Unutmazlarmış.”

“Ambroise amcam, Fleury’lerin çok güçlü bellekleri olduğunu, dahası, bu yüzden hayatını yitirenler bile olduğunu söyler.”

“İnsan belleği yüzünden nasıl hayatını yitirebilir ki? Aptallık bu.”

“O da aynı fikirde; bu nedenle de köy postacısı oldu ya, sa-
vaştan nefret eder. Artık yalnızca uçurtmalarıyla ilgileniyor.
Onları gökyüzündeyken görmeli, çok güzeldir. Hiç değilse ar-
kalarına bir ip tutturabilir insan; hem kaçsalar, düşseler bile
kâğıt ve tahta parçasından başka bir şey değildir alt tarafı.”

“İnsan bellek yüzünden nasıl hayatını yitirebilir, bana
açıklar mısın lütfen?”

“Oldukça karmaşık bir iş bu.”

“Ben de büsbütün aptal değilim ya, anlayabilirim her-
halde.”

“Açıklaması güç demek istemiştım yalnızca. Bütün Fle-
ury’ler zorunlu halk eğitiminin kurbanı olmuşlar da denebilir.”

“Neyin neyin?”

“Zorunlu halk eğitiminin. Onlara büyük büyük laflar bel-
letilmiş, onlar da hepsine inanmış, hiç eksiksiz belleklerinde
tutmuşlar ve babadan oğula iletmışler; kalıtımsal özellikleri
sebe...”

Gereken düzeyde olmadığının ayırdındaydım. Bütün
bunlarda, o bir damla deliliğin, çalışma aşkı da denen delili-
ğin payı bulunduğunu eklemek istedim, ama ciddi ciddi üze-
rime dikilmiş bu mavi bakışların altında çırpındıkça daha da
kötü çuvallıyor, takılmış plak gibi yineleyip duruyordum.

“Onlara önemli şeyler öğretmişler, onlar da hepsine yü-
rekten inanmış, hatta bu uğurda canlarını vermişler. İşte bu
yüzden amcam askerliğe karşıdır, bir pasifisttir.”

Başını salladı ve “Puuuuff” diye bir ses çıkardı.

“Tek sözcük anlamadım öykünden. Amcanın sana bütün bu anlattıkları birbirini tutmuyor.”

O zaman kurnazca gibi görünen bir fikir geldi aklıma.

“Bizi görmeye Motte’a gel, amcam sana kendisi açıklasın,” dedim.

“Kocakarı masalları dinleyerek yitirecek zamanım yok benim. Rilke’yi, Thomas Mann’ı okuyorum, José Maria de Heredia’yı değil. Hem baksana, onunla yaşıyorsun ama, sana bile doğru dürüst anlatamamış.”

“Anlamak için Fransız olmak gerekir.”

Sinirlendi.

“Nedenmiş o? Çünkü Fransızların çok daha güçlü bir bellekleri var Polonyalılardan, öyle mi? Yuh olsun.”

Çıldırarak üzüldüm. Dört yıllık o trajik ayrılıktan sonra hiç de bu tür bir konuşma değildi beklediğim. Öte yandan, ne Thomas Mann’ı ne de Rilke’yi okumuş olsam da, tutup her şeyi berbat etmek olur muydu bu yüzden?

“Söz konusu olan, tarihsel bellek,” dedim. “Fransızların belleklerinde yer etmiş olan ve hiçbir zaman unutamadıkları şeyler var; belleği zayıf olanlardan söz etmiyorum kuşkusuz. Sana daha önce de açıklamıştım, zorunlu halk eğitiminin etkisi bu. Anlaşılmayacak nesi var ki bunun?”

Bana acımalı bir bakış fırlatarak ayağa kalktı.

“Yaa, sen de yalnızca Fransızlarda olduğunu sanıyorsun bu ‘tarihsel bellek’ dediğin şeyin; demek biz Polonyalılar bundan yoksunuz, öyle mi; eşekliğin böylesi de görülmemiştir. Yalnız şu son beş yüz yılda yüz altmış Bronicki öldürülmüş. Hem çoğu kahramanca yitirmiş hayatını; bunları tek tek kanıtlayan belgeler de var elimizde. Hadi eyvallah, beni bir daha görmeyeceksin. Ya da dur bakayım, peki, göreceksin. Sana acıyorum. Dört yıl boyunca buraya beni bek-

lemeye geliyorsun, sonra da bana delice tutulduğunu -öbürleri gibi- açıklayacak yerde, tutmuş ülkemi kötülüyor-sun. Önce, söyle bakalım, Polonya'ya ilişkin ne biliyorsun? Hadi söyle, dinliyorum."

Kollarını göğsünde kavuşturmuş, bekliyordu.

Onu düşlerken neler kurmuş, neler ummuştum, öylesine farklıydı ki bu olanlar, gözlerim yaşardı. Bütün her şey amcam olacak o yaşlı delinin başının altından çıkıyordu. Bir yıl-ğın ıvır zıvırla dolduracak yerde kafamı, kâğıttan oyuncakla-rını yapmakla yetinseydi ya. Zırlamaya başlamamak için kendimi öyle güçlükle tutuyordum ki, birden kaygılandı:

"Neyin var, sarardın?"

"Seni seviyorum," diye fısıldadım.

"Sapsarı olmak için bir sebep mi bu? En azından şimdilik. Beni daha iyi tanımalısın. Hoşça kal, görüşmek üzere. Ama biz Polonyalıları tarihsel bellek dersleri vermeye de kalkma bir daha. Söz mü?"

"Sana yemin ederim ki, ben hiç de... ben Polonya hakkın-da çok olumlu düşünüyorum... şeyiyle tanınmış bir ülke..."

"Neyiyle?"

Büyük bir ürküntü içinde ayrımsadım ki, Polonya konu-sunda aklıma gelen tek şey "bir Polonyalı gibi sarhoş" deyi-miydi yalnızca.

Güldü.

"Tamam, tamam," dedi, "dört yıl hiç fena sayılmaz; daha iyisi olabilirdi kuşkusuz, ama zaman ister."

Ciddi bir tavırla bu açık gerçeği dile getirdikten sonra ya-nımdan ayrıldı. Kımıl kımıl, ak bir görüntü, ışık gölge oyun-ları içinde kayınların arasında yitip gitti.

Neredeyse sürüne sürüne döndüm Motte'a, yüzümü du-vardan yana çevirip yattım. Bütün hayatım boşa gitmiş gibi

bir duyguya kapılmıştım. Anlamıyordum bir türlü; ona sevdamı haykırarak yerde, nasıl olmuştu da o saçma sapan tartışmanın içinde bulmuştum kendimi. Fransa şöyleymiş, Polonya böyleymiş, yok efendim tarihsel bellekmiş; sanki pek umurundaymış gibi. Bütün bunlar amcamın suçuydu kuşkusuz, onun o ebemkuşağı kanatlı Jaurès'leri, o yumurcak Arcole'u* yüzündendi hep; bana anlattığına göre, üstelik bu Arcole'den geriye kala kala, doğru ya da yanlış, bir köprü-nün adı kalmış.

Amcam akşam beni görmeye yukarı çıktı.

"Neyin var?"

"O döndü."

Sevecenlikle gülümsedi.

"Hiç mi hiç aynısı olmadığına bahse girerim," dedi. "Güzel güzel renklerde ip ve kâğıtla kendin yaparsan, her zaman daha güvenlidir."

*) Arcole üzerine şöyle bir söylence var: 1830 devriminde Paris'te, bir köprü üzerindeki çarpışmada, Arcole elinde bayrak öne atılıp, yanındakileri de ardından sürüklemiş. Vurulup düşerken son sözü, "Ölürsem hatırlayın, dostlarım, adım Arcole," olmuş. Sonradan köprüye bu ad verilmiş.

Ertesi gün öğleden sonra saat dörde doğru oturmuş, tam da her şey bitti işte, unutmak için insanüstü bir çaba göstermeliyim şimdi, en güç şey de budur kimi kez diye düşünüyordum ki, kocaman, mavi, üstü açık bir araba durdu evin önünde. Gri üniformaları içinde çok kibar tavırları olan bir şoför 'konağa' çaya çağrılı olduğumu bildirdi. Aceleyle pa-buçlarımı boyayıp, iyice ufalmış tek giysimi sırtıma geçirdim ve İngiliz olduğunu sonradan fark ettiğim şoförün yanına kuruldum. Yol boyu bana, "Genç hanımefendinin babası Stanislas Bronicki'nin dâhi bir maliyeci, karısının ise Varşova'daki tiyatro oyuncularının en ünlülerinden biri olduğunu,

ama tiyatroyu bıraktığını; bunun acısını da sürekli olay yaratarak çıkardığını anlattı durdu.

“Polonya’da geniş arazileri, bir de şatoları var. Mösyö lö Kont, devlet başkanlarını, dünyaca ünlü kişileri orada ağır-lar. İnan bana *my boy*, önemli biridir o. Seninle de ilgileniyor. Hayatın postanede noktalanmayacak demektir bu.”

Jars konağı üç katlı, kocaman, ahşap bir yapıydı. Oyma parmaklıklı verandaları, kafesli çıkmaları ve balkonlarıyla bi-zim buradaki yapılara benzer hiçbir yanı yoktu; Bronicki’nin kuzenleri olan Ostrorog ailesinin İstanbul’da boğazdaki yalı-larının bir eşiymiş, bir parkın dip tarafında yapılmıştı, par-maklıklar arasından bakıldığında parkın yolları görünürdü yalnızca. Bu görünümüyle konak, Cléry’de, Mail sokağında-ki Petit-Gris kahvesinde satılan kartlar arasında baş sırada yer alıyordu. 1902 yılında Stanislas de Bronicki’nin babası ta-rafından, dostu Pierre Loti’ye bağlılığının bir belirtisi olarak, o sıralar pek moda olan Türk stilinde yaptırılmıştı; Pierre Lo-ti sık sık gelip burada kalırmış. Geçen yıllar ve rutubet ahşabı karartmış, kirli bir görünüm vermişti. Ama Bronicki oldu-ğu gibi koruma kaygısıyla onlara el değdirtmiyordu.

Amcam, konağı oldukça iyi tanıyordu ve bana ondan çok söz ederdi. Henüz postacılık yaptığı sıralarda, oraya hemen her gün uğrarmış, çünkü Bronicki’ler, Clos ve Cléry’lilerin tümünden daha çok mektup alıyorlarmış.

“Bu zenginler de şaşırmışlar iyiden iyiye. Sen tut Nor-mandiya’da bir Türk konağı yaptır; bahse girerim, Türki-ye’de de bir Norman şatosu yaptırmıştır bunlar.”

Haziran sonundaydık, parkın en görkemli zamanıydı. Daha önce doğayı hep yalın haliyle tanımıştım, hiç böylesine bakımlı bir doğa parçası görmemiştim. Çiçekler öyle semiz

duruyorlardı ki, Marcellin Duprat'ın Clos Joli'sinden çıkmışlar sanırdınız.

Şoför, "Burada tam gün çalışan beş bahçıvanları var," dedi. Beni verandanın önünde bir başıma bıraktı.

Beremi çıkardım, saçlarımı tükürükledim ve merdivenleri tırmandım. Zili çaldığımda, kapıyı iyice şaşkına dönmüş bir hizmetçi açınca, tam da gününe denk düşmüşüm diye düşündüm. Sarışın bir hanım, bana karmakarışık bir yığın gibi görünen mavili pembeli şifonların ortasında, hıçkırıklar içinde, bir koltuğa yarı uzanmıştı. Doktor Gardieu, elinde kocaman biçimsiz bir saat, kaygılı bir suratla hanımefendinin nabzını dinliyordu. Daha çok ufak denebilecek yapıda, ama güçlü kuvvetli olduğu belli olan bir adam, gümüşten dokunmuş gibi parlayan ropdöşambriyle salonda bir aşağı bir yukarı volta atıp duruyordu; peşinde de bir garson, elinde, üzeri içkilerle dolu bir tepsi, bu gidiş gelişlerinde onu adım adım izliyordu. Stas da Bronicki'nin sarışın bir bebeğinkini andıran bol bukleli saçları ve yanaklarının ortasına değin uzanan favorileri vardı. Bütün o geçerli belgeler bir yana bırakılıp da yansız bir gözle bakılabilseydi eğer, soyluluktan yoksun bir yüz denebilirdi onunkine. Hafifçe jambona çalan tombul yanaklarıyla yuvarlak bir surattı bu; insan kolaylıkla bir kasa-bın tezgâhından sarkarken gözünün önüne getirebilirdi. Neredeyse tüy gibi, incecik bir bıyık, tavuk kıçına benzeyen somurtkan bir ağzın dudak kenarlarını süslüyordu. Ağzı ona her zaman, özellikle de ben oraya vardığım sıradaki duruşuyla, aksi biriymiş havası veriyordu. Soluk mavi, kocaman, hafifçe patlak gözleri, parlak ve kımıltısızdılar; garsonun tepsisindeki şişelere benziyorlardı da denebilir; ama daha çok içlerindekiyle ilgiliydi kuşkusuz bu duruşları. Lila bir köşeye çekilmiş, minyatür bir kanişin, keyfi gelip, şekeri hak et-

mek için arka ayakları üzerinde dikilmesini bekliyordu sakın sakın. Tepeden tırnağa kapkara giyimli bir adam, yırtıcı bir kuş gibi, çalışma masasının başına geçmiş, kocaman kâğıt yığınının üzerine eğilmişti. Öyle uzun ve her yere dalmaya hazır bir burnu vardı ki, kâğıtları onunla karıştırıyormuş gibi geliyordu insana.

Berem elimde, çekinerek, birinin benimle ilgilenmesini bekliyordum. Lila önce benden yana dalgınca bir göz attı, daha sonra kanişe ödülünü verip yanıma geldi ve elimden tuttu. Tam da o sırada güzel hanımefendinin yürek paralayıcı hıçkırıkları yeniden boşanmıştı. Ama hiç kimse oralı olmuyordu. Lila bana, “Bir şey değil, gene pamuk,” dedi.

Hiçbir şey anlamadığım bakışlarımdan okunuyor olmalı ki, Lila açıklama yapmış olmak için, hafif bir omuz silkmesiyle, “Babam gene pamuk işine bulaşmış, kendine engel olamıyor,” diye ekledi. Sonra da, “Kahvede çok daha iyiydik,” diye sürdürdü sözünü. O sıralar benim daha bir şeyden haberim yok, Stanislas Bronicki göz açıp kapayıncaya kadar öyle büyük servetler kazanır, servetler yitirmiş ki, her şeyini yitirdi mi, yoksa çok mu zengin, kimse kesinlikle söyleyemezmiş.

Stanislas de Bronicki -oyun çevrelerinde ve koşu alanlarında dostları ve Chabanais’li ve Sphinx’li hanımlar ona Stas der- o sıralar kırk beş yaşındaydı. Kocaman ablak yüzünün öyle ince hatları vardı ki, bu aykırılığa hep şaşırır, biraz da tedirgin olurdum. Kontes Noailles’in deyişiyle, onları neredeyse aramak gerekiyordu. Doğrusunu isterseniz, bebeklerinki gibi bukle bukle sarı saçlarında, pespembe tenninde, saks mavisi bakışlarında yersiz kaçan bir şeyler vardı. Oğulları Tadée dışında bütün Bronicki ailesinin renkleri, pembe, sarı ve maviden oluşuyordu. Borsa oyuncusu ve

kumarbaz olan Bronicki, aynı atalarının, askerlerini savaş alanlarına sürerkenki umursamazlığıyla kumar masalarına para sürüyordu. Oyunda tek yitirmediği şey, soyluluk unvanlarıydı. Ülke başka ellere geçip, başka paylaşımlara uğramadan önce, Polonya'yı uzun süre aralarında bölüşmüş olan Czartoryski'ler, Radziwill'ler ve Sapiecha'lar gibi Polonya'nın dört beş büyük aristokrat soyundan birinden geliyordu. Dikkatimi çeken bir şey de, gözlerindeki canlılıktı; rulet masalarında izlediği onca topun devinimi onlara da geçmiş gibi, gözbebeklerinin fıldır fıldır oynamasından kaynaklanıyordu bu canlılık.

Lila beni önce babasına götürdü. Ama o eli şakağında, gözlerini tavana dikmiş, öyle duruyordu. İflas etmişti besbel-li. Bana en ufak bir ilgi göstermeyince, bu kez sürüklenerek Madam de Bronicka'nın önüne götürüldüm. Ağlamayı kesip, bana şöyle bir göz attı. Silme kirpikti; bir insan gözünün çevresinde böyle bir şey görmemiştim daha önce. Ağlarken kullandığı mendili dudaklarından çekti, hâlâ sızlanmalı, alçacık bir sesle sordu:

"Bu da nereden çıktı böyle?"

"Ormanda karşılaştım," dedi Lila.

"Ormanda mı? Aman Tanrım, ne korkunç. Umarım kuduz değildir. Şu sıralar bütün hayvanlarda kuduz varmış, gazetelerde okudum. Isırılma gibi bir durum olursa, çok acı veren bir tedavi görmek gerekiyormuş, dikkat etmelisin."

Eğilip yerden kanişi aldı, benden yana kuşkuyla bakarak göğsüne bastırdı.

Lila, "Rica ederim anne, sakın olun," dedi.

İşte Bronicki ailesiyle ilk karşılaşmam böyle oldu; her zamanki doğal ortamlarında, dramın tam göbeğinde yani. Genia de Bronicka -sonradan öğrendiğime göre, az tanındıkları

Fransa'da, adlarının akılda kolay yer etmesi için kullanılıyor-
muş bu 'de' takısı, aile Polonya'ya döndüğünde, orada olma-
dığından kalkıyormuş-, Genia'nın güzelliği, hani eskilerde
bir afet denirmiş ya, işte öylesi bir güzellikti. Modası çoktan
geçti bu deyişin kuşkusuz, dünyanın başına gelen onca afet-
ten sonra o da enflasyona uğradı. İpinceikti Genia, ama kal-
çalarda ve göğüste hatırı sayılır oylumlar yapan türden bir
incelik. Hani çok güzel kadınlar vardır, ne yapacaklarını, na-
sıl davranacaklarını bilemezler, bu da öyleydi.

Mendilinin bir hareketiyle, hemen oradan uzaklaştırıl-
dım. Lila gene elimden tutarak beni bir koridordan geçirdi.
Sonra merdivenlerden çıktık. Girişteki pamuk dramının oy-
nandığı büyük salonla çatı arasında üç kat bulunuyordu. Ka-
dınlarla erkekler arasında geçen tuhaf bazı şeyler hakkında
pek çok ayrıntıyı, hayatımda o zamana değin duymuş oldu-
ğumdan çok daha fazlasıyla, sanırım bu kısa çıkış sırasında
öğrendim. Daha birkaç basamak çıkmıştık ki, Lila, Genia'nın
birinci kocasının, düğün gecesi gelinin odasına girmeden
kendisini öldürmüş olduğunu anlattı.

"Korkuya kapılmış," diye açıkladı. Kaçar giderim diye
korkusundan belki de, hâlâ sımsıkı tutuyordu elimden.

İkinci koca, tersine, kendine aşırı güvenmekten ölmüştü.
Lila beni uyarmak istermiş gibi ta gözlerimin içine bakarak,
"Tükenme," diye bilgi verdi bu kez. Bense bununla ne anlat-
mak istediğini soruyordum kendi kendime.

"Annem Polonya'nın en büyük tiyatro oyuncusuydu. Öy-
le çok çiçek gelirdi ki evimize, bunları almaya özel bir hiz-
metçi tutulmuştu. Kral XIII. Alphonse'la ve Romanya Kralı
Karol'la ilişkileri oldu; ama hayatında tek bir kişiyi sevdi;
adını sana söyleyemem, bu bir sırdır."

"Rudolf Valentino," dedi bir ses.

Çatı katına adımızı yeni atmıştık, bu alaycı uyanın gel-
diği yöne döndüm hemen. Çatı penceresinin altında bir deli-
kanlı, dizlerinin üzerinde açık bir atlas ve yanında bir yer küre-
si, yere bağdaş kurup oturmuştu. Profili bir kartala benziyor-
du; burnu, buraların efendisi benim der gibi, yüzündeki geri
kalan her şeye egemendi. Saçları siyah, gözleri kestane rengiy-
di. Benden olsa olsa bir iki yaş büyük görünmesine karşın,
alaycılık şimdiden ince dudaklarına yerleşmişti; gülümsüyor
mu, yoksa doğal duruşları mı böyle, anlaşılmıyordu.

"Aman iyi dinle, küçük kardeşimin söylediklerinden hiç-
birini kaçırma. Neden dersin, gerçek tek bir sözcük bulun-
maz içinde, bu da hayal gücünü geliştirmeye birebirdir. Lila
yalan söylemek için öyle güçlü bir istek duyar ki, bu yüzden
insan ona kızamaz bile. Bir yetenektir bu. Bense bilimsel dü-
şünen, akılcı biriyim. Bizim ailede görülmemiş bir şeydir bu.
Adım Tad."

Ayağa kalktı, el sıkıştık. Çatı katının dip tarafında, çekili
duran perdenin arkasında biri piyano çalıyordu.

Lila ağabeyinin sözlerinden ötürü bozulmak şurda dur-
sun, yüzünde pek eğlendiğini gösteren alaycı bir anlatımla
beni gözlüyordu.

"Bana inanıyor musun, inanmıyor musun?" diye sordu.

Hiç duraksamadan, "İnanıyorum," dedim.

Ağabeyine zaferinin tadını çıkaran bir bakış fırlattıktan
sonra, gidip kırık dökük, kocaman bir koltuğa yerleşti.

"Demek böyle, duman bacayı sardı bile, anlaşıldı. Bu gibi
durumlarda söylenecek bir şey kalmaz. Kaçık bir anne, ver-
seler Polonya'yı bile kumar masasında kaybedebilecek bir
baba ve gerçeği kendine düşman gören bir kız kardeş arasın-
da yaşıyorum işte. Uzun süreden beri mi tanışıyorsunuz?"

Tam cevaplayacağım sırada elini kaldırdı.

"Dur dur, dünden beri mi?"

Başımla 'evet' dedim.

Lila'yı yalnız bir kez, o da bundan dört yıl önce görmüş olduğumu, o günden beri de hiç durmadan onu düşündüğümü açıklayamazdım ya. Bu kendimi onun acımasız alaylarının kucağına atmak olurdu.

"Tam düşündüğüm gibi," dedi Tad. "Dün kanişi Mirilton'u kaybetti de, yerine yenisini koymakta acelesi vardı."

"Mirliton bu sabah döndü," dedi Lila.

İki kardeşin bu tür küçük eskrim oyunlarına alışkın oldukları açıkça görülüyordu.

"Öyle mi, iyi iyi, umarım şimdi seni sepetlemez. Bunaltır sa gel beni bul. İki kere ikinin dört ettiğini hemen gösteriveririm sana. Ama, iyi bir öğüt istersen, durma kaç."

Köşesine dönüp yere oturdu ve yeniden atlasına daldı. Lila, başı koltuğun sırtına dayalı, ilgisiz bir tavırla havalara bakıyordu. Biraz duraksadım, sonra ona doğru gittim ve ayaklarının dibinde duran minderin üzerine yerleştim. Dizlerini çenesinin altında topladı, bu yeni kazanımından nasıl bir yarar elde edebileceğini sorarmış gibi düşünceli düşünceli baktı bana. Bu sınav karşısında başımı önüme eğdim: O sırada Tad, kaşlarını çatmış, yerküre üzerinde parmağını gezdirerek, Nijerya'da, Volga'da ya da Orénoque'ta bir yerde, kimbilir hangi yolları izliyordu. Arada gözlerimi kaldırıyor ve Lila'nın düşünceli gözleriyle karşılaşınca 'hayır, yanılmışım, sen bu işe uygun değilsin' diyen sesimi işitmekten korkarak hemen geri indiriyordum. Hayatımın dönüm noktasında olduğumu hissediyordum; Dünya'nın bir çekim merkezi vardı, evet, bunu duyuyordum ama hiç de bana okulda öğretilmiş olan değildi. Hayatımın sonuna değin orada, ayaklarının dibinde oturmak, ya da hemen kaçmak; bu iki istek arasında bocalayıp duruyordum. Kaçmadığım için, hayatta başarılı mı

oldum, yoksa orada kalmakla hayatımı berbat mı ettim, bugün bile bilemem.

Lila güldü, parmaklarının ucuyla burnuma dokunarak, "Zavallı çocuk," dedi, "şaşkına döndün iyice. Tad, dört yılda beni yalnız iki kez gördü ve işte akli başından gitti. Söylesenize, neyim var benim? Neden hepsi de çılgınca âşık oluyor bana böyle? Bir kez görüyorlar, tamam, ondan sonra akıllıca bir çift söz edebilirsen et bakalım, hık mık ederek yüzüme bakakalıyorlar."

Tad soğuk soğuk baktı kız kardeşine, bu arada kürenin üzerinde duran parmağını yerinden kıpırdatmamıştı bile. Çünkü Gobi çölünde ya da Büyük Sahra'da sürdürdüğü araştırmalarını susuzluktan ölmeden hemen bitirmeliydi. Tad Bronicki henüz on altı yaşında olmasına karşın, dünyayla ilgili öyle bir bilgi birikimine sahipti ki, gezegenimizin tarih ve coğrafyasına ufak tefek düzeltmeler yapması kalıyordu geriye yalnızca.

"Bu ufaklık da kendi kendinin hastası," dedi.

Bütün bu zaman süresince, çatının dip tarafında, perdenin arkasındaki piyanonun sesi hiç kesilmemişti. Görünmeyen müzikçi çok uzaklarda olmalıydı; ezgisinin onu alıp götürdüğü, ne seslerimizin ne de bu dünyayla ilgili başka bir yankılanmanın ulaşabileceği uzaklıklardaydı kuşkusuz. Müzik durdu, perde açıldı. Karmakarışık bir saç yığınının altında yumuşak bir yüzdü gördüğüm; bakışları hâlâ, kimbilir hangi bilinmeyene doğru uçuşan notaları izler gibiydi. Bunlardan başka bir de, boyu fazla geliyormuş gibi kambur duran, on beş-on altı yaşlarında bir yeniyetmenin kocaman gövdesi kalıyor geriye. Önce beni incelediği sanısına kapıldım; ama Bruno ne denli dikkatli bakar görünüyorsa, o denli az görüyordu karşısındakini. Dünyanın maddi gerçekleri,

Tad'ın deyişiyile 'bu birincil konu', şaşkınlıkla karışık bir ilgisizlik uyandırıyordu onda.

"Bu Bruno," dedi Lila. 'Bu' sözcüğünü sevecenlikle, sahiplenme gururu karışık bir vurguyla söylemişti. "Konservatuvar'ın piyano birincilik ödülünü kazanacak. Bana söz verdi. Ünlü biri olacak. Hem birkaç yıl içinde hepimiz ünlü olacağız. Tad büyük bir kâşif olacak, Bruno bütün konser salonlarında alkışlarla karşılanacak, bense yeni bir Garbo olacağım, sen, sen de..."

Bir an beni inceledi, kıpkırmızı oldum.

"Tamam, zararı yok," dedi.

Başımı önüme eğdim. Aşağılanmış olmaktan duyduğum üzüntüyü belli etmemeye çabalamıştım, ama boşuna. Tad bir sıçrayışta yerinden fırladığı gibi, kardeşinin karşısına dikildi. İki yeniyetme, Lehçe veriştiyordu birbirine, küfrün bini bir paraydı herhalde; varlığını tümünden unutmuşlardı. Bu durumdan yararlanıp kendimi biraz toparlayabildim. Ortalık durulmuştu ki, beyaz ceketli bir uşak, tanıdık biri, Clos Joli'nin salon garsonu Mösyö Julien, arkasında bir oda hizmetçisi, ellerinde üzeri pastalar, tabaklar, bardaklar ve çaydanlıklarla yüklü iki tepsiyle çatı arasına törensel bir havayla girdiler. Tahtaların üzerine bir örtü serildi ve çay servisi, düpedüz yerde yapıldı. Bunu önce bir Polonya âdeti sandım. Oysa, Tad'ın bana açıkladığına göre, "lükse düşkünlüğü hoşgörülemez boyutlara ulaşan bu eve biraz sadelik getirmek için"miş.

"Ben Marksistim," diye ekledi Tad. Bu sözcüğü hayatımda ilk kez duyuyordum. Yerde oturup yemek yeme edimine uygun düşen bir sözcük gibi göründü bana.

Bu ikinci çayı sırasında öğrendiğime göre, Tad öyle kız kardeşinin söylediği gibi kâşif olmak niyetinde falan değildi. 'Dünyayı değiştirmek için insanlara yardım etmeyi' amaç

edinmişti –bunları söylerken elinin bir devinimiyle de pence-
renin yakınında duran yerküreyi işaret etmişti. Bruno, Bro-
nicki’ler Polonya’dayken yanlarında çalışan bir şef garsonun
oğluydu, adam sonradan ölmüştü. Kont oğlanda olağanüstü
yetenekler keşfetmiş, onu evlat edinmiş, kendi adını vermiş-
ti ve ‘yeni bir Rubinstein’ olmasına yardım ediyordu.

Tad bana, “Bu da bir yatırım,” dedi. “Babam onun empre-
zaryosu olmayı, büyük paralar kazanmayı tasarlıyor.”

Yaz sonunda bütün ailenin Normandiya’dan ayrılacağını
da öğrendim bu arada. Lila bu konudaki görüşünü, “Yani,
eğer alacaklıları babamın gitmesine izin verirlerse, eğer Po-
lonya’daki malikânemiz satılmazsa,” diye açıkladı. “Bütün
bunların pek bir önemi de yok ya; nasıl olsa annem gene işin
içinden sıyrılmamızı sağlar. Her zaman son anda her şeyi
kurtaran, çok zengin bir âşık bulur. Üç yıl önce, dünyanın en
büyük silah satıcısı Basil Zaharov’u bulmuştu. Geçen yılki de
Gülbenkyan’dı. Ona ‘Bay Yüzde Beş’ diyorlar; çünkü Arabis-
tan’daki İngiliz petrol şirketlerinin bütün gelirleri üzerinden
yüzde beş alıyormuş. Annem babama tapar, o her seferinde
iflas edip de kendini öldürme tehditlerini savurmaya başla-
yınca, annem de... sonunda... nasıl denir...”

Tad, “Paçaları sıvar,” diye özetledi kısaca.

Anne babalarından böyle bir dille söz eden çocukları öm-
rümde ilk kez görüyordum. Şaşkınlığım yüzümden okunu-
yor olmalı ki, Tad omzuma dostça vurarak, “Ne o, kıpkırmı-
zı kesildin, böyle işte, ne yaparsın, biz Bronicki’ler yavaş ya-
vaş çöküyoruz. Çöküş, bunun ne demek olduğunu biliyor
musun?” dedi.

Başımla, sessizce evetledim.

Fleury’lerin o ünlü ‘tarihsel bellek’lerinin altını üstüne ge-
tirdiysem de boşuna, böyle bir sözcük yer almıyordu.

En kısa zamanda 'önemli biri' olma kararıyla döndüm eve; hem de yeni dostlarım yola çıkmadan önce gerçekleştirmeliydim bunu. Gerçekleşmesine gerçekleşti de, yüksek bir ateş biçiminde; öyle ateşlendim ki, günlerce yataktan çıkamadım. Sayıkladım durdum; üstün bir güce erişmişim, galaksileri fethediyorum, ödülüm de Lila'nın dudaklarından aldığım bir öpücük. Çok iyi hatırlıyorum, bir sefer sonrasında yüz bin Nubyalıyı -bu sözcüğün anlamını bilmiyordum ama, yıldızlar arasında yağmacılık yapanlara pek uygun düşüyor gibi geliyordu- tutsak etmişim. Düşman bir gezegenden dönyorduk; yeni krallığımı, bağılılığımın belirtisi olarak Lila'ya armağan edecektim. Kıymetli taşlarla bezeli bir giysi giymiş-

tim; üzerinde öyle çok taş vardı ve öyle parlıyorlardı ki, o zamana dek ışık yıllarında pek gösterişsiz bir yeri olan dünyanın böyle birdenbire bu denli yoğun ışıltılar saçması, en parlak yıldızlar arasında bile gerçek bir paniğe yol açmıştı.

Hastalığımın sona erışı çok hoş bir biçimde oldu. Kapalı panjurları ve çekili perdeleriyle odam neredeyse karanlıktı. İlk birkaç günkü yüksek ateşin ardından ansızın kızamığın patlak vermesinden korkuluyordu çünkü. O çağda kızamıkta uygulanan tedavi yollarından biri de, gözleri ışıktan korumak için odayı karanlık tutmaktı. On dört yaşındaydım, yani kızamık çıkarmak için oldukça geç kalmıştım. Doktor Gardieu'nun kaygıları bu yüzden daha da artıyordu işte. Kapı açılıp da Lila görüldüğünde, odaya dolan ışığa bakılırsa, öğle sıraları olmalıydı. Şoför Jones, kollarında kocaman bir meyve sepetiyle Lila'yı izliyor, arkadan da bu bulaşıcı ve öldürücü hastalığın tehlikelerine karşı matmazeli aralıksız uyararak amcam geliyordu. Lila kapıda bir an durdu. Aşırı heyecanlanmama karşın, gene de bu duruşta önceden tasarlanmış bir şeyler olduğunu düşünmeden edemedim; arkasında ışıklı bir fon, bir eli saçlarında, durmuş poz verir gibiydi. Bu ziyarette her ne kadar konu ben olsam da, tam tiyatroluk bir an vardı ki, o da âşık genç kızın ölüm döşeği üzerine eğildiği andı. Burada aşk ve ölüm oyun dışı bırakılmıyordu kuşkusuz, olsa olsa, aksesuar düzeyine indiriliyorlardı, o kadar. Şoför egzotik meyvelerle dolu sepeti masanın üzerine koyarken, Lila pozunu birkaç saniye daha sürdürdü, sonra odayı hızla geçip yanıma geldi, üzerime eğildi ve yanağıma hafif bir öpücük kondurdu. Amcam ise Matmazel'e bu hastalığın ne denli bulaşıcı ve tehlikeli olduğunu, vücudumun belki de mikrop yuvası haline gelmiş olduğunu bir kez daha hatırlatıyordu.

Lila, dünyadan göçmeyi, bambaşka, herkesi hayran bırakacak bir yoldan yapmamı beklermiş gibi, "Tutup da hastalıktan ölmeyeceksin hiç değilse, değil mi?" diye sordu.

"Bana dokunma, belki sana da geçer."

"İnsan hastalık geçer diye korkacaksa, birini sevmek neye yarar?"

Sımsıcak bir dalga yükseldi içimden, her yanımlı sardı. Amcam bıyıklarını çekiştiriyordu. Mr. Jones meyve sepetinin yanında nöbetteydi. Sepetin içindeki meyveler, tropikal ülkelerden çok Paris lüksünü getiriyordu akla. Ambroise Fleury, hastalığının gönül borcunu göstermeme engel olduğunu, seçilmiş sözcüklerle kendince dile getirdi. Lila gidip perdele-ri çekti, panjurları açtı, oda birden ışığa boğuldu; sonra dal-galar halinde dökülen saçlarıyla üzerime eğildi; iyiden, güzelden anlayan güneş özgürce dolaşıyordu üzerinde.

"Hasta olmanı istemiyorum, hastalığı sevmiyorum. Umarım bunu alışkanlık haline getirmezsin. Ufak bir nezleye belki, ama arada bir, fazla değil. Sen olmadan da yeterince hasta insan var, hatta ölenler bile, hem de aşktan değil, kimbilir hangi korkunç pislik yüzünden. Aşk yüzünden ölmeyi anlarım; çünkü kimi kez öylesine güçlüdür ki, hayat buna dayanamaz, göçer. Göreceksin, sana bunun böyle olduğu kifaflar vereceğim."

Amcam, Slav âdetlerini bilmediğinden, tedirgince çay içmeyi önerdi; Mr. Jones ise gizli gizli saatine göz atıyor, sonra da Matmazel'e müzik dersine beklendiğini hatırlatma cüreti-ni gösteriyordu. Ama Lila gitmek için acele etmiyordu, kendisini bakışlarındaki sessiz tutkunlukta bulmaktan hoşnuttu; ben onun krallığıydım, o egemenliğini sürdürüyordu. Yata-ğın kıyısına oturmuş, tatlılıkla bana doğru eğilmiş, sevgiye

bırakmıştı kendini. Bana gelince, ancak o çıkıp gittikten sonra kendime gelebildim gerçekten. Hayatımda ilk kadınca solukları yüzümde duyduğum, ilk tensel yakınlaşmayı hissettiğim, buram buram kokulu bir yarım saatin, sürerken değil de bittikten sonra iyice bilincine vardım. Lila yanımdan ayrıldıktan sonra bir çeyrek saat bekledim, sonra kalktım. İçinde bulunduğum gerginliği amcam anlamasın diye geri geri çıktım yataktan. Bütün gün sürdü bu durum. Giyindim ve öğleden sonrayı kırlarda dolaşarak geçirdim; ama bana mısın demedi, ta ki sağaltıcı doğa işe karışıp, gece uykumda, beni yatıştırmayı iş edininceye dek.

Üstü açılır kapanır, gök mavisi Packard her gün beni almaya geliyordu. Amcamsa başlıyordu homurdanmaya:

“Bu insanlar seni neden çağırıyorlar sanıyorsun; önyargılı olmadıklarını, geniş fikirli olduklarını, kızlarının bir köylüyle arkadaşlık etmesine bile izin verdiklerini göstermek için. Dün Madam Bronicka’yla Cléry’de karşılaştım. Ortaçağ’daki gibi yoksullarını ziyarete gidiyordu. Akıllı, zeki bir çocuksun ama gözünü çok yukarılara dikme. Bereket versin ki gidiyorlar, yoksa sonunda kötü alışkanlıklar edinecektin.”

Tabağımı önümden ittim.

“Öyle ya da böyle, posta memuru olmak istemiyorum,” dedim. “Çok daha farklı biri olmak istiyorum ben. Ne olduğunu bilmiyorum ama, çok önemli bir şey yapmak istiyorum; belki de öyle bir şey yok henüz; onu icat etmem gerekcek belki de.”

Yüksek sesle, kendime güvenle konuşuyor, başımı gururla dik tutuyordum. Lila’yı düşünmüyordum. Kendim bile bilmiyordum ki, bütün bu söylediklerim, kendimi aşma, yükselme, kendimi gerçekleştirme isteğim, hep bir genç kız

yüzündendi; onun dudaklarımdaki soluğu, yanağımın üzerine koymuş olduğu eli yüzünden.

Yeniden çorbamı içmeye koyuldum.

Amcam durumdan hoşnut görünüyordu. Gülümsemesini gizlemek için bir gözünü hafiften kısmış, bıyıklarını sıvazlıyordu.

Motte'a birkaç kilometre uzaklıkta, Maze gölünün ötesinde, dişbudak ve kayınlarla çevrili küçük bir koyak vardı. Eskilerde Colbert gemicilik adına işletilmiş olan bu orman, bir süredir ilk yabanıllığına bırakılmıştı; kırmızı meşeler, öbek öbek çalılıklar ve eğretiler kaplamıştı her yanı; bir zamanlar baltanın buralarda iyi iş gördüğü belli oluyordu. İşte amcam bana, bu koyağın ucunda, bir kaynağın yanbaşımda, kızılde-rili *wigwam*'ını kurmama yardım etmişti, etmişti ama, yaşlı-lıktan olacak gücü tükenmiş, sesi bile çıkmaz olmuştu. Nasıl bir hava akımı vardı bilmiyorum ama, koyağın yamaçlarından bırakılan uçurtmalar büyük bir kolaylıkla havalanıyordu. Amcam bunun açıklamasını bilgince yapardı. Oysa bana

sorarsanız, Tanrı'nın bana karşı gösterdiği dostça bir iyilik olmalıydı bu. Bronicki'lerin gidişinden yaklaşık on beş gün önceydi, oradaydım. Burnumu havaya dikmiş, Ambroise Fleury'nin son buluşu, Bastoş* adını taktığı uçurtmasına bakıyordum; iki parçadan oluşan, ortasındaki bölmeden, insan-cıkların içeri doluşuyorlarmış gibi kıpır kıpır kaynaştıkları bir kaleydi Bastoş. Onu gökyüzünde, gerçek ülkesinde olabildiğince özgür kılmak için tam ipi salmaya başlamıştım ki, birden dengemi yitirdim, bir şey çarpmıştı, kendimi yerde buldum; uçurtmanın ipi hep elimdeydi. Bütün ağırlığıyla üzerime çullanıyordu saldırganım. Ama hemencecik anladım, bu kavgacının ne dövüş bildiği vardı, ne de bu iş için yeterli gücü. Yalnız tek yumruğumun boşta olmasına karşın onunla baş etmekte hiç güçlük çekmedim. Gelişigüzel yumruklar savurarak yiğitçe dövüşüyordu doğrusu. Bir kolunu dizimle, ötekini elimle kısıvrak bastırıp göğsünün üzerine çöktüğümde bile, bana daha kafa atmaya çabalıyordu. Bu çabalamalarının tek bir sonucu oldu: Büyük bir hayrete düşmüştüm; çünkü bir insanda bu denli güçlü duygular uyardığımı ilk kez görüyordum. Yüz çizgileri incecikti, neredeyse kadınsı bir yüzü, uzun sarı saçları vardı. Büyük bir enerjiyle dövüşüyor, ne var ki, dar omuzlarının ve zayıf ellerinin açığını bir türlü kapatamıyordu. Sonunda tükendi, kımtısız düştü. Gücünü biraz toparlayınca da başladı yeniden debelenmeye. Bense bu sırada, uçurtmam bir elimde, onu olduğu yerde tutmaya vermiştim bütün dikkatimi.

“Benden ne istiyorsun? Neye kızdın?”

Karnıma bir kez daha kafa atmayı denedi, ama ensesini taşa çarptı.

“Nereden çıktın ortaya?”

*) Bastoche: Bastille hapishanesinin argodaki adı.

Cevap vermiyordu. Üzerime dikili, öfkeden camlaşmış bu mavi gözlerin beni etkilemeye başladıklarını duyumsuyordum.

“Sana ne yaptım?”

Gene ses yoktu. Burnu kanıyordu. Zaferimi ne yapacağımı bilemiyordum. Kendimi güçlü duyduğum zamanlar hep böyle olur; ona hoşgörölü davranmak, hatta yardım etmek istiyordum. Bir sıçrayışta doğrulup geri çekildim.

Bir an olduğu gibi kaldı, sonra kalktı.

“Yarın aynı saatte,” dedi.

Sonra bana arkasını dönüp yürüdü.

“Hey dinle,” diye bağırdım, “sana ne yaptım?”

Durdu. Beyaz gömleği ve güzelim golf pantolonu toprağa bulanmıştı.

“Yarın aynı saatte,” diye yineledi. Boğazdan çıkan garip bir aksanla konuştuğunu ilk kez fark ettim.

“Eğer gelmezsen korkağın tekisin.”

“Hey baksana, ne yaptım sana?”

Hiçbir şey söylemeden uzaklaştı. Bir eli cebinde, öbür kolunu dirsekten kırıp bedenine yapıştırmış, yürüdü gitti; son derece kibar bir duruş biçimi gibi geldi bana. Onu, eğretiler arasında gözden yitinceye dek izledim arkasından. Sonra Bastoş’umu yere indirdim ve günün geri kalan bölümünü, daha önce hiç görmediğim bir çocuğun bana neden saldırbileceğini çözmek için kafa patlatmakla geçirdim.

Serüvenimi kendisine açtığımda, saldırganım için amcam, “Böylesi güzel bir uçurtmayı görünce dayanamayıp onu ele geçirmeye kalkan biridir,” dedi.

“Hayır,” dedim. “Sanırım bana kızmıştı.”

“Ama sen ona hiçbir şey yapmadığına göre?”

“Belki de bilmeden yapmışımdır bir şeyler.”

Sonunda ben de kendimi suçlamaya başlamıştım, hem de suçların en korkuncuyla; ne olduğu belirsiz bir suçla. Ne kadar kafa yorarsam yorayım, kendimde bulabildiğim tek kusur, birkaç gün önce Lila'nın sözüne uyup, ayin sırasında bir karayılanı ortalığa salıvermiş olmamdı. Topluluk üzerinde uyandırdığı etkidен çok hoşnut kalmıştık doğrusu. Düşmanım ile yeniden karşılaşacağım anı sabırsızlıkla bekliyordum; çünkü bana karşı duyduğu bu intikamcı kin nereden kaynaklanıyorsa, ne kusur işlemişsem, zorla söyletecektim ona.

Ertesi gün, o görüldüğünde, *wigwam*'ın önüne daha yeni gelmiştim. Sanırım, koyağın kıyısındaki böğürtlen çalılıklarının arkasında beni beklemişti. Mavi beyaz çizgili, kibar çevrelere girdikten sonra benim de öğrendiğim türden bir ceket ve beyaz flanel bir pantolon giymişti. Bu kez hemen üzerime atılmak yerine, yumruklarını hazır edip, İngiliz boksu yapmaya hazır bir duruşa geçti. Etkilenmiştim. Hiç boks bilmiyordum, ama Şampiyon Marcel Thil'in bir fotoğrafında görmüştüm aynı duruşu. Bana doğru bir adım attı, sonra bir adım daha; atacağı sersemletici yumruğun tadını önceden çıkarmak istermiş gibi yumruklarını oynatıp duruyordu. İyice yakınım a gelince, etrafımda sıçramaya, dans etmeye koyuldu. Bazı bazı yumruğuyla yanağıma dokunuyor, kimi kez yaklaşıyor, kimi kez yana ya da arkaya ufak bir sıçrayış yapıyordu. Bir süre böyle dans etti durdu. Sonra üzerime yürüdü ve yumruğumla burun buruna geldi. Yüzünün tam ortasına yedi yumruğumu. Yere kıştı düştü, ama hemen kalktı ve yeniden dans etmeye koyuldu. Arada kolunu uzatıp bir iki yumruk dokunduruyordu gövdeme; ben bunları duymuyordum bile. Sonunda bu iş fazla uzadı gibime geldi ve elimin tersiyle şöyle, okkalı bir Norman tokadı patlattım. İstemeden çok hızlı vurmuş olmalıyım. Yeniden düştü; bu kez dudakla-

rı da kanıyordu. Hiç böylesine çıtkırıldım bir çocuk görme-miştim. Kalkmak istedi ama, kıpırdamasına izin vermedim.

“Evet, açıklayacak mısın?”

Susup meydan okuyan bir tavırla, dosdoğru gözlerimin içine bakıyordu. Güç durumdaydım. Orada pestilini çıkar-sam, olmazdı, yapamazdım. Gerçekten çok zayıftı. En iyisi yavaş yavaş yıpratarak pes ettirmekti. O zaman, yarım saat boyunca onu yerde, toprağın üzerinde hiç kıpırdatmadan tuttum. Boşuna, yapacak bir şey yoktu, konuşmuyordu. Büt-tün gün de orada üzerinde oturamazdım ya. Hem sonra, bir yerini incitirim diye de korkuyordum. Hem cesareti vardı, hem de iradesi bu aptalın. Sonunda onu bıraktım. Ayağa kalktı, giysilerini ve uzun sarı saçlarını düzelttikten sonra ba-na döndü ve “Yarın aynı saatte,” dedi.

“Hastir.”

Vicdanımı yeniden bir gözden geçirdim. Herhangi bir kimseye karşı kendimi suçlayabileceğim hiçbir şey bulama-dım. O zaman inatçı düşmanımın beni, bir başkasıyla karış-tırdığına karar verdim.

Öğleden sonra, bana Lila’nın armağanı olan Rimbaud cil-dine dalmıştım. Kapının önündeki Packard’ın tanıdık klak-son sesiyle kendime geldim. Kitabı bırakıp hemen dışarı koş-tum. Mösyö Jones bana göz kırparak, her günkü dostça tav-ryla, “Mösyö çaya bekleniyorlar,” diye takılıyordu.

Doğru odama çıktım. Elimiyüzümü yıkayıp, temiz bir gömlek giydim. Saçlarımı ıslattım ama sonucu pek yeterli bulmadığımdan atölyeye gidip tutkalı aldım; saç kremi yeri-ne bunu kullanıyordum. Daha sonra ağırbaşlı bir biçimde ar-ka koltuğa yerleştim, dizlerimin üstüne ekose örtüyü çektim. Ama o da ne, olan Mösyö Jones’e oldu. Tam arabayı hareket ettirmişti ki, arabadan atladığım gibi dörtnala odama çıktım. Postallarımı boyamayı unutmuşum.

Bronicki'lerin salonu kalabalıktı. Gözüme çarpan ilk kişi gizemli saldırganım oldu: Lila'yla birlikteydi. Sevgilim kolundan tutup onu bana doğru getirdiğinde, en ufak bir düşmanlık belirtisi göstermedi.

Lila, "Seni kuzenim Hans'la tanıştırayım," derken, o hafifçe eğildi.

"Memnun oldum," dedi. "Sanırım daha önce karşılaşmıştık ve yeniden görüşme fırsatımız da olacak."

Umursamaz bir tavırla uzaklaştı yanımdan.

Lila şaşırarak, "Neler oluyor?" diye sordu. "Bu surat da neyin nesi? Dost olursunuz diye umuyordum. En azından ortak bir yanınız var: O da beni seviyor."

Madam Bronicka'nın migreni tutmuş, yatıyordu. Lila beni davetliler arasında dolaştırarak evin hanımı rolünü büyük bir rahatlıkla yerine getirdi.

"Size Ludo'yu tanıştırayım, ünlü Ambroise Fleury'nin yeğeni."

Orada bulunan, Paris'in önemli kişilerinden çoğu amcamın adını bile duymamışlardı, ama büyük bir cahillik yaparken yakalanmak korkusuyla, biliyormuş gibi davranıyorlardı. Hepsi de öyle şık giyimliydi ki, ağzım açık, aval aval bakakalmıştım. İnsanı etkileyen bir yığın kıvrır zıvır; mücevherler, şapkalar, yelekler, tozluklar; benzerlerini bir de Clos Joli'ye gelen müşterilerin üzerinde görmüştüm. Topukları aşınmış pabuçlarım, kolları parlayan ceketim ve ucu cebimden sarkan beremle, aralarında hiç rahat hissetmiyordum kendimi. Ne var ki, duyduğum aşağılık duygusuna karşı yiğitçe bir mücadele vermekteydim. Davetliler arasından gelişigüzel seçtiğim birini, jilet gibi pantolonu, kareli ceket, sarı kravatıyla elimde tuttuğum ipin ucuna takılı, havalarda uçurtmalar çırpınırken canlandırıyordum gözümde; onu gönlümce oradan oraya sürükleyip duruyordum. Kendimi savunmak için hayal gücünden ilk kez yararlanışımı bu; sonraları da hayatta her zaman benim baş kurtarıcım olmuştur. Toplumsal bilinçlenme bakımından ilk adımı bile atmış sayılmazdım kuşkusuz. Gene de giriştiğim bu gösterinin bütün boyutları göz önüne alınacak olursa, devrimci değilse bile bozguncu denebilecek bir yanı vardı en azından. İriyarı, sakalsız bıyıksız, Oustric adında biri, yağdan yana payına düşeni bol bol almış bir suratı ve suratının orta yerinde de, etli dudaklarının hemen üzerine yerleştirilmiş bebeksi bir burnu vardı. Tanışma sırası gelip de Lila'dan benim 'ünlü Ambroise Fleury'nin yeğeni olduğumu öğrenince, elimi sıkı-

rak, "Kutlarım sizi," dedi. "Amcanız gibi adamlara Fransa'nın büyük ihtiyacı var."

Lila'nın yüzünde, yeni yeni tanımaya başladığım o alaycı ışıltıyı yakaladım gene.

"Biliyor musunuz," dedi, "gelecek hükümette postaneyle ilgili bakanlığa getirilmesi söz konusu."

Mösyö Oustric bir yandan çabuk çabuk, "Büyük bir adam, gerçekten büyük bir adam!" diye onu onaylarken, bir yandan da gövdesinin üst kısmıyla, tam da dudaklarının hizasında duran pastaya doğru yönelmişti.

Bu minik pastayı, onu bekleyen yazgıdan kurtarmak isteğine kapıldım birden. Kendimi ufalanıp bir toz parçacığına indirgenmişim gibi hissetmeme neden olan bu parababalarına karşı Lila'nın gözünde varlığımı kanıtlamanın tek bir yolu var gibi geliyordu: Bir kahramanlık göstermeliydim.

Pastayı kibarca Mösyö Oustric'in tombul ellerinden alıp doğru ağzıma götürdüm. Ama bana pahalıya patladı; yüreğim gümbür gümbür çarpıyordu; atalarımın, 1870'de bariatlarda can vermiş olan Fleury'yle boy ölçüşebilmekten çok uzaktım daha; Lila'nın gözünü kamaştırmak için askerlerimin başında Berlin'e girip Hitler'i tutsak da edemezdim. Gene de, ona kim olduğumu göstermişim hiç değilse.

Pastanın ağzımda yitişini gördüğünde Mösyö Oustric öyle bir afallamıştı ki, başarımın ne denli küstahça olduğunu birden kavradım. O zamanlar gerçek devrimcilerin güçlü kişiliğini henüz edinmemiş olduğumdan, ölü gibi bir yüzle Lila'ya döndüm. Hoş bir sevecenlikle karşıladı beni Lila, elimden tuttuğu gibi bir paravanın arkasına götürdü ve kucaklayıp öptü.

"Biliyor musun, biraz önce yaptığın şey tam Polonyalılara özgüydü. Gözünü budaktan sakınmayan bir halkız biz. Na-

polyon'un ordusunda ne de yakışıklı bir süvari olurmuşsun ama; sonunda mareşalliğe de yükselirdin. Hayatta önemli işler başaracağına inanıyorum. Sana yardım edeceğim."

Onu sınamaya karar verdim. Beni ben olduğum için mi seviyordu, yoksa yalnızca onun için gerçekleştireceğim bütün o parlak başarılar sebebiyle mi, bilmek istiyordum.

"Biliyor musun, yaşıma yeterli olunca, Posta idaresinde iyi bir memurluk elde edeceğimi umuyorum."

Kafasını iki yana salladı ve başımı neredeyse annece bir tavırla okşayarak, "Beni iyi tanıyorsun," dedi. Sözünü ettiğim benimki değil de onun hayatıydı sanki.

O günlerde yüksek sosyetenin en gözde kişilerinden bazıları o gün Bronicki'lerdeydi. Amcamın adı onlara ne denli yabancıysa, onlarınki de bana öyleydi. Aralarında bana dostça ilgi gösteren tek bir kişi vardı: Ünlü havacı Corniglion-Molinier. Kısa bir süre önce, İngiliz Molisson'la birlikte giriştikleri Paris-Avustralya uçuşunun başarısızlıkla son bulmasını büyük bir yüreklilikle karşılamıştı. Durumu, *Gazete'*de hemen şöyle bir yorumla ödüllendirildi: "Molisson ve Molinier hiçbir zaman büyük bir uçuş yapamayacaklar." Bu ufak tefek güneyle, neredeyse kadınları gibi, uzun kirpiklerle süslü, süzgün gözleri vardı. Lila, "ünlü Ambroise Fleury'nin yeğeni" diye eklemeyi de unutmadan beni tanıştırdığında hoş bir hava esti aramızda.

"Amcanız, yenilimden sonra bana uçurtmalarından birini armağan etti. Yeni baştan denemem için beni heveslendirmek mi istiyordu, bilmiyorum."

Salonda böylece bir tur attıktan sonra, sonunda ben de yan odadaki gençlerin arasına katıldım. Hepsi bir masanın çevresinde toplanmışlardı, beyaz eldivenler giymiş bir garson hizmet ediyordu. Altın yaldızla, Bronicki'lerin Dişi-

kurt'u işlenmiş gümüş tepsilerde sunulan pastalara, dondurmalara, krema ve egzotik meyvelere şöyle ucundan ucundan dokunuyordum. Lila'nın kuzeni, şu ormandaki çelimsiz ama gözüpek saldırganımla ne denli rahat edemiyorsam, bu lüks ve kibar ortamda da o kadar rahatsızdım. Hans von Schwede ayak ayak üstüne atmış, çay fincanını kaldırırken bile dirseğini vücuduna yapıştırarak dimdik oturuyordu. Yüzüne gelince -saçları neredeyse Lila'ninkiler kadar uzun ve sarıydı- incecik, zarif bir yüzdü bu, aristokratik nitelendirmesini, hayatımın o döneminde yapamazdım kuşkusuz; sözcüğün estetikle ilişkisini bile bilmiyordum daha. Bana düşmanca en ufak bir davranışta bulunmadığı gibi, giyimlerimiz arasındaki farklılıktan yararlanıp bunu alay konusu yapmayı da bir an bile denemedi; onun gümüş düğmeli yeleğine, beyaz flanel pantolonuna karşın, benim üzerimde, içinde bulunduğum topluluğa taban tabana ters düşen iyice ufalmış eski takımım vardı. Yalnızca, ben orada yokmuşum gibi davranıyordu, o kadar. Bense, yüzünde bıraktığım izlere, hafiften kabarmış dudağına, torbalanmış tek gözüne bakıp avunuyordum; varoluşumun su götürmez kanıtlarıydı bunlar. Frenk üzümlü dondurmasına küçük kaşığıyla dalgın dalgın biçim veriyor, bir gül yapmaya uğraşıyordu. Tad, o dönemde Fransız dilinde son yıllarını yaşamakta olan bir deyişle bu 'ekâbirler toplantısı'nın davetlilerine soğuk bakışlar fırlatıyordu. Benim nice yıllar sonunda varabildiğim bir nitelendirmeye söyleyecek olursak, 'terörist alaycılığı'na hemen hazırды incecik dudakları. Aynı alaycılığın izine, Houdon'un ünlü Voltairre yontusunun çizgilerinde de rastlayacaktım sonraları. Bir kolunu iskemlesinin arkalığında sallandırmış, masaların çevresindeki çağrılıları izliyordu Tad; Bronicki'lerin konukları, 1930'lu yılların o kibar havasını, hiç kusursuz gözler

önüne sermekteydi; o yıllarda henüz yazları Cote d'Azur diye bir şey yoktu, oteller yalnızca kışları açık olurdu; Cabourg'da da, geçmişin kötü beğenisini yücelten şu 'eskinin çekiciliği' keşfedilmemişti daha. Bruno'ya gelince, hep biraz kambur, biraz uzaklarda ve erinç içindeydi çalıyı andıran, karmakarışık buklelerinin altında; daha on altısında olmasına karşın şimdiden ak teller seçiliyordu aralarından. Hani yumuşak, dingin yüzler vardır, olgunluk çağında yaşamak için yaratılmış gibidirler ve bu çağın ilk karlarına, ilkbahardan başlayarak hazırdırlar; bu da onlardandı. Lila'nın yaklaşmasıyla üç oğlan birden fırlamıştı ayağa. Ama o, yanına beni oturttu. Çok iyi hatırlıyorum, çoraplarımdan üstte kalan çıplak ayak bileklerimi bile örtmeyen pantolonumun çok kısa olduğunu düşünüyordum hiç aralıksız. İşte, 1935 Temmuz'unun son günlerinden birinde, o unutulmaz öğle sonrasında, biz hepimiz, bütün o meyveler, pastalar, Güzel-Hélène armutları, işte böylece toplanıp biraraya gelmiştik ve onlardan hiçbir belleğimden hiçbir zaman silinmeyecek, her zaman orada capcanlı kalacaklardı.

Tad, "Bütün o makyajcılar, berberleri, erkek ve kadın terzilerini düşünsenize bir," dedi; "toplumun bu kaymak tabakasını hale yola koymak için ne umutsuz bir uğraş veriyorlar; yüzlerindeki anlatım yoksunluğunu gidermek, ruh basitliklerini, entelektüel yoksulluklarını örtmek için çabalayıp duruyorlar. Üstlerine başlarına bir bak, ne konuştuklarını da anlarsın. Borsa, alışveriş ve galalar dışında bir şeyden söz ediyorlarsa eğer kafamı keserim. Oysa İspanya'da iç savaş kızışıyor; Mussolini Etiyopya halkına karşı zehirli gaz kullanıyor; Hitler, gözünü Avusturya ve Südetler'e dikti. Şu çok ince bey var ya, şu dazlak kafalı olan, hani insana devekuşu yumurtasını hatırlatıyor, Greco onu *Orgaz Kontunun Gömme Töreni* tablosunda

soylulaştırmamış olsa, İspanyol soylusu olmak nerde o nerde, olsa olsa, babama yüzde yirmi faizle para veren tefecinin biridir. Şuradaki, şu gri ceketli, gri yelekli adam, bütün bakanlara ulaşabilen biridir; karısını kartvizit olarak kullanır. Bizim sevgili anne babamıza gelince, eğer soyağaçları onları bu denli iyi korumasaydı, düşüncesi bile insanı ürpertiyor, ne hallere düşerlerdi kimbilir: Babam soyluluk havalarını falan bir yana bırakır, kasabın biri olur çıkardı; ya annem, Matmazel Chanel'i, berber Antoine'ı, masajcı Julien'i, makyajcı Fernande'yi ve jigolo Nino'yu parayla tutamayınca, ütüsünü nereye bıraktığını bilemeyen, miyop bir oda hizmetçisine dönerdi."

Lila bir pastayı ucundan tırtıklıyordu.

"Tad anarşisttir," diye açıkladı.

"Bu da, seçkin bir yaradılıştta olduğunu gösterir," diye ekledi Hans.

Almanca'ya çalan konuşmasını duyunca öyle mutlu oldum ki. Almanya ve Fransa, çok eskiden beri hep birbirlerine düşman olduklarına göre, saldırganlığının sebebi ne olursa olsun, onu pataklamakla çok iyi etmiş sayılırdım.

Bruno canı sıkkın duruyordu.

"Tad, bu insanlara birtakım yakıştırmalar yapıyor, sonra da onlara bu önyargıyla bakıyorsun gibi geliyor bana. Doğayla da aynı şey denenebilir; kuşların aptal yaratıklar olduğunu söyleyebilirsin; köpekleri, birbirlerinin arkasını kokladıkları için iğrenç bulabilirsin; arılardan daha alıgı yoktur, ol-dum olası ballarını başkaları için yaparlar. Yalnız dikkat et, önceleri bu bir bakış biçimiyken, sonra hayat biçimi olur çıkar. Çarpıta çarpıta, sonunda çarpık görmeye başlar insan."

Tad bana dönerek, "Olgun bir armudun sesini duymuş bulunuyorsunuz, genç dostum, tam da yenmelik, işte idealist dedikleri böyle olur," dedi.

Liia, "Neden dostumuza birden 'siz' demeye başladın, söyler misin?" diye sordu.

"Neden mi, çünkü daha dostum değil, üstelik hiçbir zaman dostum olmayabilir de; on yedi yaşındayım, dostluğa öyle balıklamasına dalamam ben; ne dostluğa, ne de başka bir şeye. Polonyalı'yım ama, bakma, 'balıklama dalmak' bana göre değil. Tam hafif süvari atalarımızın yapacağı bir iş bu, ne de enayi dümbeleğiymiş ama gözünü sevdiklerim."

Hans hırsla, "Bir genç kızın önünde böyle bir dil kullanamazsın," diye atıldı.

Tad, "A, işte şimdi de Prusyalı *junker*'imiz* uyandı," diye iç geçirdi. "Ha, bu arada, kim benzetti yüzünü böyle, düello da mı?"

Lila, "Benim güzel gözlerim için dövüştüler," dedi. "İkisi de delice tutkun bana. Bunun onları birleştirmesi gereken bir kardeşlik olduğunu anlayacak yerde dövüşüp duruyorlar. Ama geçecek, ikisini de sevdiğimi anlayacaklar nasılsa, o zaman beni kıskanmayı da bırakacaklar."

Ben ağzımı bile açmamıştım daha. Bununla birlikte, öyle ya da böyle, benim de kendimi göstermem gereken anın gelip çatıldığını seziyordum. Ambroise Fleury'nin yeğeni olduğumu unutmaya hakkım yoktu; kimi örnek alacağımı biliyordum yani. Hemen oracıkta, Lila'nın gözleri önünde, üstünlüğümü kusursuz bir biçimde göstermek, herkesi şaşkına çevirmek için yanıp tutuşuyordum. Oysa bir toplulukta parlama sanatı konusunda hiçbir şey bilmiyordum. Eğer hak hukuk diye bir şey varsa, o anda havalarda uçabilmeli, bir aslanla karşı karşıya kalıp onu haklamalı, ya da Lila'nın kıyısında oturduğu bir ringde bütün kategorilerde şampiyonluk unvanını kazanmalıydım. Ama bütün yapabildiğim, "İki yüz

*) Genç soylu.

yetmiş üç bin altı yüz yetmiş sekizin karekökü nedir?" diye sormak oldu.

Şunu söylemeliyim ki, hiç değilse onları hayrete düşürmeyi başarmıştım. Üç genç çocuk uzun uzun süzdüler beni, sonra birbirlerine baktılar. Lila bu işe bayılmıştı. Gerçekte, matematik dediler mi tüyleri diken diken olurdu, çünkü ona göre rakamların iki kere ikinin dört ettiğini göstermek gibi can sıkıcı bir işlevleri vardı, bu da Polonya ruhuna aykırı düşün bir şeydi.

"İyi peki, bilemediğinize göre ben söyleyeyim, beş yüz yirmi üç virgül, on dört bin iki yüz kırk iki."

Hans, "Anlaşıyor," dedi küçümsemeyle, "ezberleyip geldiniz buraya. İçten pazarlıklı olmak diye buna derim işte. Hem benim hokkabazlığa karşı olduğum falan da yok, hani şapkalarından tavşan çıkarırlar, kadınları kesip parçalara ayırırlar... Bu da diğerleri gibi hayatını kazanmanın bir yolu... eğer gerekiyorsa kuşkusuz..."

"İyi ya, siz bir sayı seçin," dedim. "Hemen kare kökünü alayım, ya da herhangi bir çarpma verin, yüz sayılı bir liste gösterin, onları size sırasıyla yineleyeyim."

"Yedi milyon yüz doksan sekiz bin dört yüz seksen dokuzun karekökü nedir?" diye sordu Tad.

İşlemi yapmam her zamankinden birkaç saniye daha uzun sürdü. Heyecanlanmıştım, benim için bir ölüm kalım sorusuydu bu.

"İki bin altı yüz seksen üç," diye bağırdım.

Hans omuz silkerek, "Neye yarar?" dedi. "Doğrulamayız ki."

Ama Tad cebinden küçük bir defterle kalem çıkarıp işlemi yapmıştı bile.

"Doğru," dedi.

Lila sevinçle ellerini ırpararak, “Belliydi,” dedi. “Bütün bu sınamalara ne gerek vardı ki, size onun bir dâhi olduğunu söylemiştim, değil mi?”

“Gene de biraz daha yakından bakmak isterdim şuna,” diye mırıldandı Tad, “ama itiraf etmeliyim, çok ilgimi çekti. Bir iki deneme daha yapmayı kabul eder belki...”

Güç olduysa da, en ufak bir yanlış yapmadan çıktım işin içinden. Yarım saat boyunca bana verilen listeleri ezbere okuyup, sonu gelmez sayıların kareköklerini aldım durdum. Öylesine kalabalık rakamlı sayılarla çarpımlara girişiyordum ki, yıldızlararası uzayın rengi değişirdi kıskançlıktan. Sonunda dinleyicilerimi, sevgilimin hemen takıverdiği adla ‘güçlerim’e inandırmıştım; bununla da kalmamış, Lila masadan kalkıp babasını bulmuş ve ona ilgisine değer biri olduğunu; matematik alanında bir *Wunderkind** olduğunu anlatmıştı. Kont Bronicki hemen yanıma koştı. Beynimin derinlerinde bir yerde, uykuda tıklar tıklar işlemeye hazır bir mekanizma olduğunu düşünüyordu herhalde; bir harekete geçirdim mi tamamdır, diyor olmalıydı, rulet, bakara, borsa, ne olursa, kazanmak işten bile değil. Parayla ilintili oldu mu, her tür mucizeye inanan bir adamdı o. İşte böylece, salonun orta yerine buyur ettiler beni; önlerinde durduğum topluluğun arasında, zamanın önde gelen birkaç dalaverecisi de vardı ki, rakam dendi mi gözleri başka bir şey görmez olurdu. Daha önce başarmayı hiç bu denli çok, neredeyse umutsuzca dileyerek girişmemiştim akıldan hesap yapmaya. Kuşkusuz bu ailede hiç kimse köylüymüşüm gibi davranmamıştı bana; ne de sosyal konumumu hatırlatmışlardı. Bronicki ailesinin soyluluğu o denli eskilere dayanıyordu ki, halktan olan her şeye karşı, o erişilmez olana duyulan bir parça da hüzünlü özlemi, ilgiyi

*) Harika ocuk.

duyuyorlardı. Ama gene de bir kez düşünün. Üzerinde iyice kısalmış pantolonu, yıkanmaktan rengi atmış gömleği ve cebinden sarkan beresiyle Normandiya kırlarında büyümüş, on beş yaşında bir oğlan çocuğu ve çevresinde, pırıl pırıl giysileri içinde elli kadar hanımefendi ve beyefendi. Bu göz kamaştırıcı görünümleri bana, onların başka bir dünyadan oldukları duygusunu veriyordu; Ravachol'sa bir sözünde, o dünyaya "erişebilmenin tek yolu, onu ortadan kaldırmaktır" demiş, doğallıkla o sıralar ben bunu daha bilemezdim. İşte bütün bunlar göz önüne alınırsa, benim için bir onur sorunu haline gelen bu mücadeleye nasıl içi içine sığmaz bir coşkuyla ve nasıl bir bunalım içinde girdiğim anlaşılacaktır. Oysa benim dünyamda, hayli zamandır da yaşıyordum bu dünyada, 'onur mücadelesi' diye bir saçmalık bir başka zamanın cıfcaflı, gösterişli hayatını akla getirir yalnızca ve olsa olsa dalga geçilirdi bununla. Bütün bunlar da gösteriyor ki, dünya bir yerdeydi, bense başka bir yerde, ikimizden hangimizin yolunu şaşırdığına karar verecek olan da ben değildim.

Parlak parkenin üzerinde, bir ayağımı öne atmış, kollarımı göğsümde kavuşturmuş, yanaklarım alev alev, çarpıyor, bölüyor, upuzun sayıların kareköklerini alıyor, telefon rehberinden verdikleri yüzlerce numarayı ezbere söylüyordum; sayıların bombardımanı altında başım dimdikti. Lila kaygılanıp da imdadıma yetişinceye değin sürdü bu böyle, öfkeden titreyen bir sesle oradakilere, "Yeter," diye bağırdı, "onu tükettiniz". Sonra beni elimden yakalayıp büfenin gerisindeki bölmeye sürükledi. Burada, Bronicki'lerin hizmetçileri, Clos Joli'den gelen öteberinin çevresinde koşuşturup duruyorlardı; kocaman ev biçiminde bir pasta, dondurmalar, şuruplar, vb. Çatışmadan galip çıkmış olmama karşın, nedense kendimi aşağılanmış, bozguna uğramış duyumsuyordum. Tad bi-

zi yüksek sosyeteden ayıran kadife perdeyi çekip Bruno'yla birlikte yanımıza geldiğinde, söylediği sözlerle şaşkınlığının sebebini de açıklamış oldu:

“Senden bizi hoş görmeni diliyorum. Bu küçük bacım, konuklarını eğlendirmek için babamın böyle bir fırsatı kaçırmayacağını bilmeliydi ya, neyse. Bayağı şaşırtıcı bir yetenek, dikkat et de bir sirk köpeğine döndürmesinler seni.”

Dehşet içinde, sigara içtiğini fark ettiğim Lila, “Tad’a aldırma,” dedi, “çok zeki olan bütün delikanlılar gibi dehâya katlanamaz; kıskançlık işte. Gerçekten de, sevgili kardeşim, iyi banyo işletirdin sen bu kafayla, soğuk duş yaptırmaya bayılıyorsun çünkü.”

Tad onu alnından öptü.

“Seni seviyorum, kız kardeşim olman ne yazık!”

“Ben yalnızca kuzeniyim, ne dersiniz, benim bir şansım vardır belki de,” diye atıldı bir ses; Almanca'ya çalan vurgulamalarından hemen tanıdım.

Hans, elinde bir şişe Porto'yla orada duruyordu. İçinde bulunduğum beyinsel gerginliği ve sinirliliği güçlkle üzerimden atmaya çalışırken, bu incecik, sarışın, güzel yüzün birden karşıma çıkması beni hemen kendime getirdi. Ya o olacaktı, ya da ben, şimdiden belliydi bu. Onu öyle kafayı çekmiş, meydan okurcasına beni süzerken görünce, Fransa ile Almanya arasında hemen ani bir savaşın patlak vermesini diledim. Böylece yazgı çözümlemiş olurdu işi. Bu kendini beğenmişin, tek eli cepte, dirseği gövdesine yapışık, o yapmacıklı kibarlığından, kazık gibi duruşundan nefret ediyordum. Belki Toton Şövalyelerinden, belki de Baltık Baronlarından geliyordu soyları, ama ben onun tek elimle pestilini çıkarmıştım işte. “İyi numara,” dedi, “önünüzde parlak bir geleceğiniz var”.

Lila, "Ona 'siz' deme," diye karşı çıktı. "Hepimiz dost olacağız biz."

Ama Hans, "Gelecekte güzel bir mesleğiniz olacak, Mösyö Fleury," diye üsteledi. "Hiç kuşku yok ki gelecek sayılarda. Şövalyeliğin sona erişinden bu yana, dünya sayı saymayı öğrendi ve her şey daha beter oldu. Bizler sayıya vurulamayan her şeyin yitişine tanık olacağız, onurun örneğin."

Tad onu izlerken pek eğleniyordu. Lila'nın erkek kardeşinde gevşeklik fiziksel bir yetenek gibiydi neredeyse; doğasında aşırı ve tutkulu ne varsa, biraz yorgun ve ilgisiz bir tavırla hep hafifletmeye çalışır gibiydi. Bıçak gibi bir cevabın hemen dilinin ucuna geldiğini sezinliyordum, ama o iki dövüşümüzden de biliyordum, Hans insanda koruma duygusu uyandıran bir çocuktur. On dört yaşında, hepimizin en genci ve en çelimsiziydi. Bununla birlikte, bütün Schwede'ler gibi o da askerlik mesleğine hazırlanıyordu. Lila'nın söylediğine göre onun yazgısıyla benimki arasında belli bir benzerlik de varmış. Oysa Fleury'lerle ilgili olarak 'yazgı'dan söz etmek aklımın kıyısından geçmez; bizimkiler söz konusu oldu mu, duyduğum tek sözcük hep 'talih' olmuştur. Onun babası da 1914-1918 savaşında öldürülmüş, annesiye benimki gibi, doğumundan kısa bir süre sonra ölmüş ve Bronicki'lerin Polonya'daki malikânelerine yalnızca birkaç kilometre uzaklıkta bulunan, Doğu Prusya'daki Kremnitz şatosunda bir halası tarafından büyütülmüş.

Biz böyle acı tatlı söyleşirken, Bruno bir kenara çekilmiş, masanın kıyısında parmaklarıyla düşsel bir ezgiyi tıpırdatıyordu. Lila, "Hadi bir kayık gezisi yapalım," diye önerdi. "Yağmur yağacak, belki fırtına da çıkar, şimşekler çakar... görülmelik bir şey."

Gözlerini gökyüzüne kaldırdı, çoğu kez olduğu üzere bir tavan gibi basıktı gökyüzü.

“Ne olur Tanrım, şöyle güzel bir fırtına gönder bize!” diye haykırdı. “Sonra bir de, eğer olabilirse, şu Norman durgunluğuna ansızın son verecek bir volkan.”

Tad koluyla onu yumuşakça sararak, “Küçük bacım,” dedi, “dünyada hiç de yanardağ eksikliği çekilmiyor, egzotik adlarıyla iste istemediğin kadar; gelgelelim, Avrupa’da için için tutuşan ateşler var ki, hepsinden tehlikeli; hem dünyanın derinlikleriyle de bir ilgileri yok, tümüyle insanlardan kaynaklanıyorlar.”

Tam göle yetiştiğimiz sırada birkaç yağmur damlası düştü. Burası, İngiliz bahçe ustası Sanders’in yaratısydı; Avrupa’da çiçekler üzerine elde ettiği başarıların sayısı belli değildi. Lila’nın babası, gözü kamaşan bir sonradan görmeye beş altı kat daha pahalıya satmak umuduyla, buranın güzelleştirilmesi için milyonlar dökmüştü. Tad’ın biraz da beklentiyle ilan ettiği gibi, Bronicki’ler sürekli, ‘sonuncu’ parasal felakete burun buruna yaşıyorlardı. Ne var ki, sürdürdükleri bolluk içindeki hayat biçimi uğradıkları bütün yıkımları, en umutsuz durumları gözlerden gizliyordu; bunları gerçekten de zenginliğin dış görünümü örtebilir yalnızca.

Küreklere geçtik. Lila bitkinesine, kendini sere serpe yastıkların üzerine bırakmıştı. Bizi bir sağanaktan koruyan Tanrı’nın iyiliğine tanıklık istermiş gibi tam kararındaydı yağmur. Bir parça devinimle, her yeri kaplayıverecek türden, kocaman, yüklü bulutlar dolaşıyordu gökyüzünde. Ama pek yel çıkacağa benzemiyordu. Yağmur öncesi kuşlar tembel tembel keyif çıkarıyorlardı. Bir tren sesi duyuldu ötelerden, ama özlem yoktu içinde; yalnızca Paris-Deauville treniydi çünkü; büyük yolculuklar çağrıştırmıyordu insanda. Nilüferlere zarar vermemek için kürekleri özenle çekmek gerekiyordu. Güzel kokular yükseliyordu sudan, dipteki birikintilerin

ve tazeliğın kokuları; böcekler suyun yüzünde, tam da küçük halkalar oluşturabilecekleri yerlere düşüyorlardı. Dostlarım uğurböceklerinin mevsimi gelmemiştir daha. Aptal mı aptal, kocaman bir eşekarısı, soytarılık yapıyordu arada bir. Lila beyaz elbisesinin içinde, kürekçilerinin arasına uzanmış, gözleri gökyüzüne çevrili, yanık bir Polonya ezgisi tutturmuştu; ne şanslıydı gökyüzü. Kürekçilerin en güçlüsüydim, ama buna hiç aldırdığı yoktu. Hem ben de ötekilerin temposuna uymuştum; üzerlerinde yer yer bir iki çiçek açmış bakımlı dalları gözetmek gerekiyordu. Köprü de vardı elbette, çizgileriyle insanda hayranlık uyandıran küçük bir köprü; Asya'dan özel olarak getirtilmiş beyaz fenerleriyle, önceden düşünölmüşlüğü açığa vuran tek şey de buydu. Öteki bitki kümelerinin hepsi, özenle yabanıl bir hava verilmek üzere seçilip yerleştirilmişti.

Lila şarkı söylemeyi kesmiş, saçlarıyla oynuyordu. Neredeyse gökyüzünü kısıktandıracak mavilikteki gözlerine o ciddi anlatım gelip oturmuştu yine; kendini düşlere kaptırdığında hep böyle olurdu.

"İkinci bir Garbo olmak istediğimden kuşkuluyum; neyin olursa olsun, bir ikincisi olmak istemiyorum; daha ne yapacağımı bilmiyorum ama, *biricik* olacağım ben. Kuşkusuz, bir kadının dünya haritasını değıştirebileceğı bir zamanda değıliz daha; hem dünya haritasını değıştirmeyi isteyen kim, böyle bir şeyi istemek için erkek olmak gerekir, zavallı bir erkek. Tiyatro oyuncusu da olmayacağım. Çünkü bir oyuncu, yalnızca bir geceliğine başka biri oluyor; oysa ben durmadan değışmek istiyorum, sabahtan akşama, durmadan. Neysen o kalmaktan daha hüznönlü bir şey olamaz, koşulların oluşturduğu önemsiz bir şeysin demektir bu. Kesin olan şeylerden nefret ediyorum."

Kürek çekerken, kutsal bir duyguyla dinliyordum Lila'yı; Tad'ın dediği gibi 'kendisini düşlüyordu'; Lila, Alain Gerbault gibi, teknede tek başına Atlantik'i geçerken; Lila *bütün* dilere çevirileri yapılan romanlar yazarken; Lila avukat, olağanüstü konuşmalarıyla insan hayatlarını kurtarıırken. Dört kürekçisinin arasında, doğu minderleri üzerinde, kendinden habersiz yatan bu sarışın baş, benim için şimdi de, bütün o kafasında canlandırdığı kişiliklerin hepsinden çok daha olağanüstü, çok daha çarpıcı biri olduğunun ayırıcısında bile değildi.

Küreklerin her devinimiyle, durgun sulardan yükselen ağır kokular sarıyordu çevremizi. Yüzümü uzun saçaklı otlar okşuyordu. Zaman zaman yabanıl bir ormanın derinlikleri görünüyordu çalılıklar arasından; öyle de ustaca düzenlenmişti ki, bunun İngiliz tarzında yapay bir bahçe olduğunu hatırlamak için oldukça soğukkanlı bir göz gerekiyordu.

"Hâlâ her şeyi elden kaçırabilirim," diyordu Lila, "bunun için yeterince genç sayılırım. Yaşlanınca bir şeyleri elinden kaçırma şansı azalır insanın; artık zaman kalmaz buna. İnsan önceden kaçırdıklarıyla yetinerek, sakın sakın yaşayabilir. 'Ruh dinginliği' denerek anlatılmak istenen bu işte. Ama insan yalnızca on altı yaşındaysa ve her şeyi deneyebiliyor ve hiçbirinde başarılı olamıyorsa, buna da genellikle 'gelecek vaat etmek' deniyor."

Sesi titredi.

"Bakın, sizi korkutmak istemiyorum ama, öyle bir an geliyor ki, hiçbir şeye ama hiçbir şeye, bir parça olsun yeteneğim yok gibi geliyor bana."

Hepimiz birden karşı çıktık bu sözlerine. 'Hepimiz' diyorsam da, aslında ona olağanüstü geleceğinden söz edenler özellikle Tad ve Bruno'ydu. Yeni bir Madam Curie olacaktı. Hem de yepyeni bir alanda, belki keşfedilmeyi bekleyen bir

alandaki. Bana gelince, kuşkusuz biraz utanarak, Lila haklı çıkar diye umuyordum; gerçekten hiçbir şeye yeteneği yoksa, benim bir şansım var demekti çünkü. Ne var ki Lila bir türlü avunmak bilmiyordu. Bir damla yaş, yanağının üzerinden yavaşça yuvarlandı, geldi, tam da pırıl pırıl parladığı bir yerde durdu, o da özellikle özen gösterip bu damlayı silmedi.

“Ben de önemli biri olmayı ne çok isterdim,” diye mırıldandı. “Çevremi üstün yetenekler sarmış: Bruno’yu büyük halk yığınları alkışlayacak. Kimsenin kuşkusu yok ki, Tad, Sven Hedin’den de ünlü bir kâşif olacak ve işte Ludo’nun bile bir yeteneği var, şaşılacak bir yetenek hem de.”

‘Ludo’nun bile’yi pek güçlük çekmeden yuttum. Kendimden hoşnut olmak için iyi bir sebebim vardı: Hans’ın hiç sesi çıkmıyordu. Başını öteye çevirdiğinden yüzünü göremiyordum ama, içimden kazandığımı geçiriyordum. Onu, Lila’nın önünde kem küm ederken, kendisini de parlak bir geleceğin beklediğini, Alman Askeri Akademisi’ne gireceğini, çünkü bir Polonyalı’yı sevdiğini açıklarken getiriyordum gözümün önüne. Bizim oralarda dedikleri gibi, tam on iki den vurduğumu hissediyordum, bırakmaya da niyetim yoktu. Rakibime bir parça acıma lüksünü bile tanıdım kendime. Hiç de Toton Şövalyelerine göre değildi bu çağ. Hem kabul etmek gerekir ki, bir kadının ilgisini çekmek de gittikçe güçleşiyordu: Amerika çoktan keşfedilmişti, Nil’in kaynakları da öyle; Lindberg Atlantik’i daha önce geçmişti, Everest’iyse Leigh Mallory.

Biz beşimiz de çocukluğun o saf, açık yürekli dünyasına pek yakındık henüz –hayatın bize verip sonra geri aldığı en zengin yanı, bu saflıktır belki de.

Hemen ertesi gün, Stas Bronicki gelip amcamı buldu. Tam da ona yaraşır biçimde, pek etkileyici oldu gelişi. Çünkü sıradan insanları ziyarete gidiyor diye, kıyafet değiştirip gösterişsiz giysiler giyme kabalığında bulunacak bir adam değildi o. Mavi Packard pırlıl pırıldı. Mösyö Jones, efendinin olduğu kadar uşağın da önemini sergileyen törensel bir tavırla kapıyı açarken, aynı anda şapkasını da çıkardı ve Paris piyasasındaki adıyla, paranın hafif süvarisi, gözalıcı giysileri içinde göründü: gül kurusu rengine bir takım, Londra'nın en iyi kulübünün renklerini taşıyan bir kravat, krem rengi eldivenler ve baston, yakada bir karanfil; yüzündeysse borsa, rulet ya

da bakarada, en ustalıklı hesap oyunları sinsice bozulmuş birinin sıkıntılı anlatımı vardı.

O sırada ayaküstü bir şeyler atıştırdık. Ziyaretçimiz salama, köy ekmeğine, tereyağı topağına ilgiyle bakınca, hemen sofraya buyur edildi. O da ikiletmeyip, kocaman mutfak bıçağını incelikle kullanarak aramıza katıldı ve bizim o boğazı yakan sert içkimizden pek de fazla öksürmeden iki üç bardak devirdi. Sonra amcama hiç beklenmedik bir öneride bulundu; Lila'nın sesinden de tanıdığım, sessizleri sert sert, seslileri şarkı söyler gibi çıkan o bildik Polonya ağzıyla konuşuyor, akıldan hesaplamaya olan yeteneğim ve belleğim açısından benim bir dâhi olduğumu anlatıyordu. Geleceğim düşünülerek, yetiştirilmemde her türlü özen gösterilmeliydi. Beni yönlendirmeyi ve borsa işlemlerini öğretmeyi kendi üzerine alıyordu; çünkü yeteneklerime gereken önemin verilmemesi ve belki de uygun koşulların bulunmayışı yüzünden yok olup gitmelerine seyirci kalınması bir cinayet olurdu. Bu arada, yaşımın küçüklüğü nedeniyle maliye sınavlarına giremezdim. Öte yandan, tek başıma bir işe atılmamsa, sayılara yeteneğin ötesinde, düşünce olgunluğu ve bilgi birikimi de gerektirdiğinden büsbütün imkânsızdı. Bu durumda, her yaz kendi yanında sekreterlik yapmamı öneriyordu bana.

"Anlıyorsunuz ya, aziz Mösyö, yeğeniniz ve ben, bir yerde birbirimizi tamamlayan yeteneklere sahip bulunuyoruz. Borsa dalgalanmalarını önceden kestirme konusunda tam bir uzmanım ben. Ludovic de benim öngörü ve teorilerimi anında sayıların dilinde somutlaştırabilir. Varşova, Paris ve Londra'da bu işte uzmanlaşmış bürolarım var, ama yazları burada geçiriyoruz. Bütün günü de telefon başında geçiremiyorum doğal olarak. Dün yeğeniniz, ne kadar büyük bir hızla işlem yaptığını, ne denli güçlü bir belleği olduğunu gösterdi.

Bana büyük zaman kazandırabilir, benim işimde zaman çok değerlidir, vakit nakittir derler ya, çok doğru. Eğer uygun görürseniz, şoförüm her sabah gelip onu alır, akşamları geri getirir. Ayda yüz frank ücreti olacak; isterse bir bölümüyle, göstereceğim uygun yerlere yatırım da yapabilir.”

Günlerimi bütünüyle Lila’nın yanında geçirme düşüncesi beni öylesine allak bullak etti ki, hani neredeyse, önceki gün gökyüzünde yitirdiğim uçurtmam Albatros’un bunda parmağı var, gidip ona benim için aracılık etti, diye düşünüyordum. Amcama gelince, piposunu yakmış, düşünceli düşünceli Polonyalı’ya bakıyordu. Sonunda, salamı ve şişeyi ona doğru itti. Stanislas Bronicki kibarlığı mibarlığı bir yana bırakıp, salamı kaptığı gibi iştahla kocaman bir lokma ısırıldı. Sonra ağzı dolu dolu, sarmısak kokuları saçarak konuşmaya başladı, ruhundan kopup gelen bir çığlıktı bize söyledikleri:

“Aklım fikrim parada sanıyorsunuz kuşkusuz; üstelik siz kanatlı, yükselen şeylere düşkün olduğunuza göre, bu size bayağı da geliyor. Oysa Mösyö Fleury, şunu biliniz ki, gerçek bir onur mücadelesi veriyorum. Atalarım, bizi tutsak etmek isteyen düşmanlarımızı yenilgiye uğratmışlar. Bense parayı, bu yeni istilacıyı, soyluluğun bu gerçek düşmanını, kendi alanında yenmek istiyorum. Sakın eski ayrıcalıklarımı korumaya çalıştığımı sanmayın. Bunların elimden alınmasına seve seve katlanırım, böyle bir şey için yeterince demokrat sayılırım; ama para tarafından yok edilmelerine, hayır... ve...”

Sözünü yarıda kesmiş, kirpiklerini şaşkınlıkla yukarılara doğru kaldırarak, ansızın boşlukta bir noktaya bakmaya başlamıştı. Halk Cephesi’nin son günlerini yaşıyorduk. Amcam, kendisinin de söylediği gibi, hiçbir partiyi tutmasa da bu tarihsel andan etkilenmiş, kâğıdı, kartonu, ipi ve yön

verici parçayı biraraya getirip bir Léon Blum çıkarmıştı ortaya. Gökyüzündeyken, anlamlı biçimde yukarıya kalkmış kolları ve kara şapkasıyla güzel bir görünüşü vardı, ama o anda, başı aşağı sarkmış bir kırısten sallanıyordu; hemen yanında da liriyle birlikte Musset vardı, pek kronoloji sırası gözetilmemişti işte.

Stas Bronicki, salamı elinden bırakırken, “Bu da ne?” diye sordu.

“Yaptığım tarihsel dizi bu,” dedi Ambroise Fleury.

“Léon Blum, sanırım.”

“İzliyorum, hepsi o,” diye açıkladı amcam.

Bronicki eliyle belirsiz bir jest yaptı, sonra bize döndü, “Neyse geçelim,” dedi. “Demin de size söylediğim gibi, yengenizin yeteneği benim çok işime yarayabilir. Çünkü böylesine hızlı işlem yapabilecek bir makine yok. Eskrimde olduğu gibi, büyük paraların döndüğü işlerde her şey hızlı olmaya bağlıdır. İşin püf noktası, başkalarından önce davranmaktadır.”

Léon Blum’dan yana endişeli bir göz attı. Ceketinin yaka cebinden mendilini alıp alnını kuruladı.

Mor hareli mavi bakışlarında, tanımlanması güç umutsuz parıltılar vardı; Graal’ı fethetmeye çıkmış da, koşullar elvermeyince atını, zırhını ve kargısını dağda bırakmak zorunda kalmış bir şövalye gibi.

Bronicki’nin parasal konulardaki dehâsının gerçek olduğunu anlamam için epey zaman geçti. Gerçekten de bir süreden beri kullanılmakta olan bir mali yöntemi ilk geliştirenlerden biri oydu. Bu yöntem sayesinde bankalar desteklerini geri çekemiyorlardı; bankaya öyle çok borçlanıyordu ki, sermaye sahipleri onu iflas ettirmeyi göze alamıyorlardı.

Amcam ihtiyatlı davranmayı elden bırakmadı. Alaycılığı tuttuğu zamanlar yaptığı gibi, dalga geçtiğini en ufak bir biçimde belli etmeden, gelecekteki koruyucuma hayatta yolumun çizilmiş olduğunu ve bunun pek de yükseklerden geçmediğini anlattı.

“Küçük, sakın bir iş, postacılık ve emeklilik güvencesi, işte onun için düşündüğüm bu.”

Stas Bronicki yumruğunu masaya indirerek, “Aman Tanrım!” diye gürledi. “Yeğeniniz, belleğiyle bir dehâ! Mösyö Fleury, siz de tutmuş onun için bula bula küçük bir memurluk istiyorsunuz ha?”

“Mösyö,” dedi amcam, “öyle günler yaklaşıyor ki, böyle bir zamanda, belki de küçük memurların oynayacağı rol hepsinden iyidir. Onlar ‘hiç değilse ben bir şey yapmadım’ diyebilecekler.”

Gene de, yaz aylarında Bronicki’nin yanında ‘hesap görevlisi’ olarak çalışmam kararlaştırıldı. Daha sonra da, amcam ve Mr. Jones her biri bir koluna girerek, kontun arabaya gitmesine yardım ettiler. Çünkü -ayıp olmasın diye iki şişe şarabı söze hiç karıştırmamak bile- salam yapacağını yapmıştı.

O ana değin, ağırbaşlılık, ağzısızlık gibi bütün İngiliz erdemlerinin canlı örneği olarak gördüğüm o soğukkanlı Mr. Jones direksiyonun başına geçerken, birden amcama dönerek, iyice İngilizce’ye çalan ve bir beyefendinin şoförüne hiç mi hiç yakışmayacak bir Fransızca’yla, “Zavallı herif, bu kadar enayisini de hiç görmemiştim, tam yolunmalık,” dedi.

Bundan sonra, eldivenlerini giymesıyla birlikte her zamanki soğukkanlı havasına döndü ve Packard’ı hareket ettirdi; böyle hiç beklenmedik bir anda dil dağarcığını ortaya dökerek bizi şaşkınlık içinde bırakmıştı.

“Güzeel,” dedi amcam, “sonunda işte kendini gösterdin. Güçlü bir koruyucu buldun. Yalnız senden tek bir istediğim var...”

Ciddi ciddi bakıyordu bana. Onu çok iyi tanıdığım dan, gülmeye başlamıştım bile.

“Ona hiçbir zaman ödünç para verme.”

O yılı izleyen üç yıl boyunca, 1935'ten 1938'e değin hayatımda yalnızca iki mevsim vardı: Haziran'da Bronicki'lerin Polonya'dan gelmeleriyle birlikte mevsim yazdı; kışsa onların Ağustos sonunda ayrılışlarıyla başlıyor ve dönüşlerine değin sürüyordu. Lila'yı görmeden geçirdiğim bitip tükenmez aylar boyunca, kendimi bütünüyle belleğimin ellerine bırakıyordum. Sanırım sevgilimin yokluğu, unutmaya denenen şeyi bundan böyle büsbütün imkânsız kılmıştı bana. Seyrek yazıyordu, ama uzun uzun yazıyordu. Mektupları bir günlük sayfa- larını andırıyordu. Tad ise yazdığı bir iki satırda, kız kardeşinin "kendini düşlemeyi sürdürdüğünü, şu sırada da gidip cüzzamlılara bakmayı kurduğunu" anlatıyordu.

Kuşkusuz mektuplarında sevecen sözcüklere, hatta aşk sözcüklerine yer verdiği oluyordu. Ne var ki, bunlar benimle ilgili değilmişler gibi garip bir etki bırakıyordu üzerimde; kişisel değil, salt yazınsaldılar. Öyle ki, mektuplarından birinde Lila bana, bunların üzerinde çalıştığı büyük bir yapıttan bölümler olduğunu yazdığı zaman hiç şaşırmadım. Bununla birlikte, Bronicki'ler Normandiya'dan döndüklerinde kollarını açıp bana koşuyor, gülerek, hatta kimi kez ağlayarak beni öpücüklere boğuyordu. Bu anlar, her şeyin yolunda olduğunu duyumsamama yetiyordu; hayat verdiği sözleri tutuyordu işte, bundan kuşkulanmak yersizdi. 'Hesaplama sekreteri' görevime gelince; bu adı bana Podlowski takmıştı, ne sakal ne bıyık, yalnız koskocaman bir çene, saçları ortadan ayırık, elleri nemli, her an dalkavukluğa hazır bir yaratıktı; iş-verenimin her işe koştuğu adamıydı; benden beklenen çalışma öyle yorucu bir şey değildi. Bronicki birkaç bankacı, borsa görevlisi ya da kendi gibi borsa oyuncusunu kabul ettiği zaman, onlar aralarında kâr payları, artışlar, gelirler üzerine karmakarışık değerlendirmelere girişirlerken, görüşmede ben de bulunuyordum. Milyonlar ve milyonlarla oynuyor, çok büyük servetleri paraya çeviriyor, acyo ve ödünçleri çıkarıyor, sabahki teorik kârlarla alınacak hisse senetlerini günlük kurdan hesaplıyor, şu kadar ton şeker ya da kahvenin o günkü kurdan ne kadar sterlin, frank ya da dolar edeceğini buluyordum; yeter ki artışlar, mali konulardaki bu dâhi hafif süvarinin sezgileri doğrultusunda devam etsin. Milyonlara hemen alıştım, hatta öyle alıştım ki, sonraları bile yoksulluğu hiç duymadım. Kendimi büsbütün bu baş döndürücü yük-sekten uçuşa kaptırdığım sırada bile, bir yandan da hafifçe aralık kalan kapıda Lila'nın belirmesini gözlerdim. İkide bir görünüp aklımı başımdan alma fırsatını hiç kaçırmazdı. Ben-

se o zaman her şeyi birbirine karıştırır, babasını bir çırpıda iflas ettirip, çarpacağı yerde bölerek pamuk fiyatlarını yerin dibine batırmaya başladım. Bu durum hafif süvariye çılgına döndürürken, kızını kahkahalarla güldürürdü. Üzerimde ne derece etkili olduğunu anlamak için -nasıl da boş yere- oynadığı bu oyunlara biraz alıştıktan sonra, kendimi toparlamaya, yanlış yapmamaya başladığımda, küskün bir tavırla suratını asıp, öfke içinde başını alıp gidiyordu. İşte o zaman, çok büyük bir şey yitirdiğim duygusuna kapılıyordum; bütün bu borsa iflaslarından falan çok daha önemli bir şey.

Her gün saat beşe doğru, gölün arkasında, parkın öbür ucunda bahçıvanın 'ömrü tükenmiş' çiçekleri attığı kulübede buluşuyorduk; parlaklıklarını ve tazeliklerini yitirmiş ve oraya son kokularını yaymaya gelmiş çiçeklere böyle diyordu Lila. Taçyaprakların arasında kırmızılının, mavilerin, sarıların, yeşillerin, morların içinde bata çıka dolaşıyorduk; canları nerede isterse orada bittikleri için canlıyken yabanotu denen otların içinde yürüyorduk. Lila o sıralar, gitar çalmayı öğrenmiş, dudaklarında bir şarkı kendini düşlüyordu gene. Dizlerinin üzerine sıyrılan etekleriyle bitkilerin arasında oturuyor; bana gelecekte Amerika'ya yapacağı parlak turnelerden, hayranlığını kazanacağı yığınlardan söz ediyordu. Kurduğu düşler öyle inandırıcıydı ve ben ona öylesine tutkundum ki, çevresindeki bütün bu çiçeklerin şimdiden, ateşli hayranları tarafından oraya atılmış oldukları sanısına kapılıyordum. Bacaklarının üst kısımlarını görüyor, heyecandan ölüyordum; ama hiçbir şey yapmaya cesaretim yoktu; kıpırdayamıyordum bile, usul usul ölüyordum, hepsi bu. Lila sözlerini kendi yazdığı, Bruno'nun da bestelediği şu ne olduğu belirsiz şarkılardan birine başlıyordu tedirgin sesiyle; ama ses tellerinden, beklediği olağanüstü sesleri çıkarmalarına imkân tanımayan, o es-

ki düşmanıyla, gerçekte yüz yüze geliyor ve dehşet içinde git-
tarı bir yana fırlatıp ağlamaya koyuluyordu.

“Hiçbir şeye yeteneğim yok işte.”

Onu yatıştırıyordum. En hoşlandığım anlar, onun bu umutsuzluk anlarıydı; çünkü onu kollarıma alabiliyor, elle-
rimle göğüslerine, dudaklarımla dudaklarına dokunabiliyor-
dum yavaşça. Bir gün öyle oldu ki, kendimi yitirip dudakla-
rımı çılgın dürtülerine bıraktım; hiçbir direnmeyle karşılaş-
mamıştım. Bir ses yükseldi Lila’dan, o güne değin hiç duy-
madığım bir ses; en güzel ses hafif kalırdı yanında; beni ken-
dimden geçiriyor, beni benden alıp, hayatta mutluluk adına
tanıdığım her şeyin çok ötesine götürüyordu; dizlerimin üze-
rine oturup kalmıştım. Ses yükseldi yükseldi; öyle yüksekle-
re tırmanan bir çığlık oldu ki, o ana değin hiçbir inancım ol-
mamasına karşın, orada, Tanrı’ya borçlu olduğum bir şeyi
geri veriyormuşum duygusuna kapıldım. Sonra çiçeklerden
yatağının üzerinde öylece, elleri başımın üzerinde unutul-
muş, hiç kısırtısız kaldı.

“Ludo, ah Ludo, ne yaptık biz?”

Bütün söyleyebildiğim, “Bilmiyorum,” oldu. Hem de ger-
çeğin ta kendisiydi bu.

“Nasıl yapabildin bunu?”

Ağzımdan şu gülünç sözler çıktı, hele imana gelmenin
bütün yolları düşünülecek olursa iyice gülünç:

“Ben değil, Tanrı.”

Bir parça doğrulup oturdu, gözyaşlarını sildi.

“Ağlama Lila, seni mutsuz etmek istemedim.”

İçini çekti ve elinin bir devinimiyle beni uzaklaştırıp, “Ap-
tal,” dedi, “ağlıyorum, çünkü müthişti”.

Bana ciddi ciddi bakarak, “Nereden öğrendin bunu?” di-
ye sordu.

“Neyi?”

“Yuh olsun, böylesine bir salak da görmedim.”

“Lila...”

“Sus.”

Kendisini sırtüstü arkaya bıraktı. Ben de yanına uzandım. Elini tuttum, çekti.

“Tamam işte, olan oldu,” dedi. “Orospu oldum şimdi.”

“Aman Tanrım, neler söylüyorsun sen?”

“Orospu, orospu oldum.”

Böyle diyordu ya, sesi de pek hoşnutmuş gibi çıkıyordu.

“Ne de olsa, sonunda bir şey olmayı başardım.”

“Dinle Lila...”

“Şarkı söylemeye hiç yeteneğim yok.”

“Elbette var, yalnızca...”

“Yalnızca demek, susar mısın sen. Orospuyum, iyi ya, ben de dünyanın en ünlü orospusu olurum: bir kamelyalı kadın. Yalnız, vereme yakalanmamış bir kamelyalı kadın. Yitireceğim bir şey kalmadı nasılsa. Şu anda hayatım bütünüyle çizilmiş durumda. Başka seçeneğim kalmadı.”

Düş kurarken nasıl daldan dala atladığını bilmeme karşın gene de büyük korkuya kapıldım. Boş inanç gibi bir şeydi bu. Bana, sanki hayatın kulağı bizde, bizi dinliyor, notlar alıyor gibi geliyordu. Doğrudum, “Böyle aptalca şeyleri söylemeni yasaklıyorum!” diye bağırdım. “Yerin kulağı var, hem sonra, benim yaptığım öyle...”

“Ludo, böyle şeyler söylemeni yasaklıyorum,” dedi. “Korkunç bu, korkunç! Defol! Seni bir daha görmek istemiyorum, hiçbir zaman. Hayır, burda kal. Nasıl olsa, artık çok geç.”

Bir gün kulübedeki günlük randevumuzdan dönerken Tad’ı holde beni bekler buldum.

“Hey Ludo.”

“Evet?”

“Ne zamandan beri kardeşimle yatıyorsun?”

Susuyordum. Duvarda, Saint-Domingue ve Somosierra kahramanı, hafif süvari albayı Jan Bronicki, başımın üzerinde kılıcını kaldırmış duruyordu.

“Böyle surat asma ahbap, sana Bronicki’lerin şerefinden söz etmeye geldiğimi sanıyorsan enayilik ediyorsun. Yalnızca, başınıza kötü bir şey gelmesin diye korumak istiyorum sizi. Bahse girerim bir devrenin varlığından haberiniz bile yoktur. Ne senin, ne onun.”

“Ne devresi?”

“Tam düşündüğüm gibi işte. Bir dönem var –bu aşağı yukarı âdet görmeden önceki yedi günle âdetten sonraki yedi gün; bu dönemde kadınların çocuğu olmuyor. Yani hiç tehlike yok. Hesabın da kuvvetli olduğuna göre, unutmazsın artık. İkiniz de aptallık etmekten kaçının. Bir köy kadınına ve örgü şişlerine başvurulmak zorunda kalınmasını istemiyorum sonra. Bu yüzden ölen çok kız oluyor. Bütün söyleyeceklerim bunlar. Bu konuyu bir daha açmam.”

Omzuma vurarak oradan uzaklaşmak istedi. Ama onu böyle bırakamazdım. Kendimi aklamalıydım.

“Birbirimizi seviyoruz,” dedim.

Dikkatli dikkatli, nerdeyse bilimsel bir merakla baktı yüzüme.

“Kardeşimle yattığın için suçluluk duyuyorsun. Bu seni olsa olsa, iki bin yıllarına doğru bir suçlu yapabilir. Mutlu musun değil misin? Sen onu söyle.”

Evet demek o denli yetersiz kalıyordu ki, sustum.

“İyi, peki. Ne hayatın, ne de ölümün bir başka açıklaması yok. İstersen hayatını kütüphanelerde geçirebilirsin, başka cevap bulamayacaksın.”

Gevşek yürüyüşle, ılık çalarak uzaklaştı. *Apassionna-ta*'nın o birkaç notası hâlâ kulağımdadır.

Bruno benden kaçıyordu. Kendi kendime, Lila beni seçtiyse bunda benim suçum ne, tıpkı bir uğurböceğinin gelip elime konması gibi, benim isteğimden bağımsız bir şey, diye yineleyip duruyordum ama boşuna. Bakışlarımız karşılaştığı zamanlar yüzünde gördüğüm acı, gözümün önünden hiç gitmiyordu. Günlerini piyanonun başında geçiriyordu. Müzik dindiği zamanlarsa, sessizlik bana Chopin'in bütün yapıtlarından daha da yürek paralayıcı geliyordu.

ON BİR

Bronicki'nin yanındaki çalışmalarım, yalnızca parasal girişimleriyle sınırlı kalmadı. Ona, gazinolar üzerinde kesin ve ezici bir üstünlük kazandıracak bir oyun sisteminin hazırlanmasında da yardım ediyordum; bu yıkılmaz kalelere karşı düzenleyeceği son saldırının düşlerini kurup duruyordu. Stas, briç masasının üzerine bir rulet yerleştiriyor, topu fırlatıyor ve gerçeğe tamı tamına uysun kaygısıyla "bahisler kapandı" diye bağırmaya değin vardiyyordu işi. Bu bağırıtı bana dosdoğru, bilinçaltı denen, ruhun en karanlık derinliklerinden fışkırıyormuş gibi gelirdi. Bir 'sistem' bulmak için sürdürdüğümüz bu umutsuz çabaya benim tek katkım, sayıları çıkış sıralarına göre ezberime almak ve sonra, bunları on kez, yirmi kez, ardı ar-

dına yinelemekti yalnızca; Stas kaderin bir iki göz kırpsını belki yakalayabilir diye aralarından. Bu süre içinde bir yandan, favorilerle kaplı yüzünde, düşlerinin yok oluşunu gözlerdim. Bu birkaç saatlik mavinin peşinden koşmalardan sonra, alının terini kurulayarak şöyle mırıldanırdı:

“Güçlerinize gereğinden fazla güvendim sanırım, Ludovic’ciğim, yarın yeniden başlarız. Tam formunda olmak için iyi dinlenin.”

Sonunda ona öyle acıdım, öyle çok yardım etmek istedim ki, hile yapmaya başladım. Bu resitatiflerimde kontun ne aradığını çok iyi biliyordum. Belli bir düzenlilik içinde yinelenen sayı bileşimleri idi istediği. Bu yersiz iyi niyetimin sonuçları nerelere varabilir, hiç düşünmeden, çıkan sayıları yeniden düzenlemeye koyuldum; aynı ruh çağırma seanslarına katılanlar gibi, onlar da havaya girer, ruhun geldiğini görmek için kendilerini tutamaz, masayı ittirirler. Sonuç tam bir felaket oldu. Dizi olarak düzenlediğim sayıları birçok kez arka arkaya yinelettikten sonra, Stas Bronicki öyle bir havaya girdi ki, bunu olsa olsa sanrılı gibiydi diye anlatabilirim. Elinde kurşunkalemi, bir an öylece donup kalmıştı. Kulak kesilmiş kutsal bir müzik dinliyor gibiydi. Sonra hemen, heyecandan kısılmış bir sesle, ezberime baştan başlamamı istedi. Ben aynı iyi niyetli kötülükle, hemen yerine getirdim isteğini.

Masaya okkalı bir yumruk indirip, gök gürültüsünü andırır bir sesle, “*Kurwa mac!*” Ocağıma düştü pis herifler, yediklerini kusturacağım onlara,” diye öyle bir gümbürdedi ki, ataları da yalınkılıç saldırıya geçtiklerinde böyle bağıırıyor olmalıydılar.

Bir sıçrayışta ayağa fırlayıp bürodan çıktı. Bense iyi bir iş görmüş olmanın mutluluğunu duyuyordum.

*) Orospu çocukları.

Ertesi sabah, Kont eve döndüğü sırada Lila'nın yanındaydım. Podlowski bize kötü haberi bir saat önce vermiş, "Gene beynini dağıtmaya kalkacak," diye eklemişti. Ballı ekmek dilimleriyle çayını içen Lila pek heyecanlanmadı.

"Babamın böylesine büyük paralar kaybetmesi imkânsız. Kaybettiyse bile bu para onun değildir. Demek ki, aldığı borçları kaybetti, bu da onu yatıştırmıştır."

Şu Polonyalılar gerçekten hayran kalınacak bir dayanıklılıkta oluyorlardı. Bu yüzden de ülkeleri her türlü yıkımın altından kalkabilmişti ya. Ben Genia Bronicka'yı en geçerli geleneksel sahnelerini oynarken, ayılıp bayılır, isteri krizleri geçirirken, doktorlara telefonlar edilirken bulacağımı sanırken, bir de baktım, kolunda kanişi, pembe bir sabahlıkla merdivenlerden iniyor. Gelip kızının alnına bir öpücük kondurdu. Bana dostça günaydın dedikten sonra, çayını istedi ve şu açıklamayı yaptı:

"Tabancayı kasama kilitledim. Onu bulmamalı, bir hafta boyunca çektirmedeğini bırakmaz bize. Bilmiyorum, bu parayı nereden ödünç aldı -Potocki'lerden mi, Sapiecha'lardan mı, yoksa Radziwill'den mi? Her neyse, önemli değil; kumar borcu şeref borcudur; bunu onlar da çok iyi bilir, o ya da bu ödemiş, ne var bunda, önemli olan, Polonya soyluluk geleneklerine bağlı kalınmış olması."

Tad, elinde gazete, sabah kıyafetiyle merdivenlerden esneyerek iniyordu.

"Neler oluyor? Annem öyle sakın görünüyor ki korkuttu beni."

"Babam gene iflas etti," dedi Lila.

"Yani, gene birini iflas ettirdi desene şuna."

"Dün gece Deauville'de bir milyon kaybetti."

“Çekmecelerin dibini silip süpürmüştür,” diye homurdandı Tad.

Oda hizmetçisi, sıcak ayçöreklerini daha yeni getirmişti ki Stas Bronicki içeri girdi. Afallamış bir hali vardı. Arkasında Mr. Jones, gene her zamanki gibi kusursuz bir tavırla, palto-sunu taşıyordu ve her işe koştuğu adamı Podlowski mosmor, büsbütün sırf çene olup çıkmış onu izliyordu.

Bronicki sessizce hepimize birer birer baktı.

“Kim bana yüz bin Frank verebilir?”

Bakışları gelip bende takıldı. Tad ile Lila gülmekten kırılıyorlardı. İyi yürekli Bruno bile gülmesini tutamamıştı.

Genia, “Oturun dostum, bir fincan çay için,” dedi.

“Peki, on bin diyelim?”

“Rica ederim Stas,” dedi Kontes.

“Beş bin!” diye bağırdı.

“Marie, bize biraz daha ayçöreği ve çay getir,” dedi Genia.

Bronicki umutsuzlukla, “Bin frank, Tanrı aşkına!” diye bağırdı.

Archie Jones, elini kısa üniforma ceketinin iç cebine daldırdı, bu arada Kont’un kareli pardösüsünü de özenle elinde tutmayı sürdürüyordu, öne doğru bir adım attı.

“Eğer Mösyö izin verirlerse... yüz kâğıt? *Fifty fifty** elbette.”

Bir an duraksadı Bronicki. Sonra şoförünün elinden parayı kaptığı gibi dışarı koştu. Podlowski ellerini iki yana açıp, omuzlarını, ne yapabilirim ki der gibi yukarı kaldırarak arkası sıra gitti. Archie Jones ise bizi kibarca selamladı ve öyle çıktı.

Genia içini çekerek, “İşte böyle,” dedi. “Yalnızca şu İngilizlere gerçekten güven duyabilir insan.”

Bu cümleyi başka başka koşullarda pek çok kez duyacağım.

*) Yarı yarıya.

Kaybettiği bu büyük paraları işverenime sağlayanlar kimlerdi? Sapiecha'lar mı, Radziwill Prensleri mi yoksa Kont Potocki mi? Bilemiyorum. Ne var ki, büyük bir saflıkla hazırlamış olduğum o sayı oyununun yol açtığı bu olaydan sonraki günlerde, Jars konağı Polonyalı centilmenlerin baskınına uğramıştı; aşırı kibarlıktaki davranışlara, serserilerin ağzına yaraşır küfürler eşlik ediyordu. "Şu Bronicki pislği", "şu boktan herif", "şu orospu çocuğu" sözleri her yandan yağmur gibi yağıyordu; ağzından bu sözler dökülmeyen, bir tek duvardaki Jan Bronicki kalmıştı, hani daha önce de sözünü ettiğim, şu portredeki hafif süvari albayı. Polonya'nın en büyük adları, zavallı rulet yeniğinin üzerine çullanmışlardı. O ise

küllerden yeniden doğmaya alışmış bir ülkenin insanına yaraşır biçimde, fırtınaya büyük bir soğukkanlılıkla karşı koyuyordu. Savunusu sapasağlamdı: Banko yapabilmesi için ‘sistem’ine bir milyon daha gerekiyordu, parası eksik gelmişti. Demek ki, ona iki milyon avans verilirse, yeniden savaşa girecekti ve kendisine k fredenler daha ertesini gün, adına zafer çığlıkları atmaya başlayacaklardı. Gelgelelim, bu kez Polonyalı yurtseverlerden en gözü kara olanlar bile pes etmişler, galibiyete güvenlerini yitirmişlerdi. Bronicki her işe koştuğu adamıyla uzun, gizli görüşmeler yaptı. Elde kala kala kocaman bir sıfır kalmış olmasına ve bu durumda da hesaba falan gerek kalmamasına karşın, bu görüşmelere ben de ağrılmıştım. Toplantıda, Bronicki’nin karısından isteyeceği aile mücevherlerinin satılmasına karar verildi. Ne var ki, Bronicki’nin bu isteği geri çevrildi. Olayı bir koltuğa güzelce yerleşip buzlu kestaneleri atıştırarak -“fakir d şeceğimize göre, varken bol bol yararlanmalı” diyordu- izlemiş olan Lila, bana gülmekten kırılarak kendisi anlattı; annesi söz konusu elmas ve incilerin kendisine Avila D k ’n n armağanı olduğunu, Avila D k  de İspanya Büyükelçisi olarak Varşova’da bulunduğuna göre böyle bir durumda, kocasının çıkarları için m cevherlerinden ayrılmasının hiç yakışık almayacağını ileri sürmüştü.

“Bizim ailede böyledir bu, saygınlık her şeyden önce gelir,” oldu Tad’ın yorumu.

Hafif süvarilerin sonuncusu için geriye çekilebileceği tek bir yer kalıyordu: Polonya’daki malik nesi. Atalarından kalma tarihsel mirasın bir parçası olduğundan, burası düşmanları tarafından ele geirilemezdi. Mareşal Pilsudski’nin yerine geçen albaylar rejimi de buraların kıskanılıkla üzerine titriyordu nasılsa. şato ve arazisi, Doğu Prusya’yı Al-

manya'nın geri kalan bölümünden ayıran 'Polonya Koridoru' üzerinde, Vistül'ün ağzında yer alıyordu. Hitler buranın 'geri verilmesi'ni istemiş ve bağımsız Danzig kentine de bir Nazi hükümeti yerleştirmişti bile. 1935 yılında bir kararnameyle, malikânenin başkasına devredilemeyeceği belirlenmişti. Bronicki'ler bakımı için devletten yüklüce bir parasal destek görüyorlardı.

Çılgına dönmüştüm. Lila'yı yitirme düşüncesi öyle acımasızca geliyordu ki bana, tanıdığım, bildiğim insanca olan hiçbir şeyle bağdaştıramıyordum. Ondan uzak yaşamak zorunda kalacağım aylar, belki yıllar gözümde büyüdükçe büyüyor, böyle bir süreyi hesaplamam bile imkânsız gibi geliyordu. Kaçınılmaz an yaklaştıkça, günden güne eridiğimi gören amcam, aşkla ilgili yazından örnekler veriyor, gerçekten tutkun olanlarda aşkın uzun ayrılık yıllarına karşın gene de yaşadığını anlatıyordu.

"Büsbütün gitmeleri çok daha iyi olur. On yedi yaşındasın. Önünde kurulacak bir hayat var. Yalnızca bir kadın için yaşanmaz. Yıllar yıldı, varsa yoksa o, hep onunla yaşıyorsun. Herkesin dediği gibi, şu 'deli Fleuryler'e bile biraz akıl gerekir. Fransızca'da 'aklını başına devşir' diye bir söz de vardır. Her neyse, kabul ediyorum ki, bırakış, vazgeçiş, boyun eğiş kokan bir deyim; eğer Fransızların hepsi aklını başına devşirseydi, şimdiye Fransa diye bir şey kalmazdı ortada. Doğrusunu istersen, ne çok fazla akıllı uslu olmak iyi bir şey, ne de az biraz da olsa deli dolu olmamak. Ne çok, ne az diye, bu da tam bir yemek tarifine döndü, Clos Joli'ye yarar olsa olsa, fırınları başındayken dostumuz Marcellin'in işini görebilir. Yoksa, ne bu böyle, kimi kez de kafasının taşı atıvermeli insanın. Hay allah, neler söylüyorum ben, söylemem gerekenlerin tam tersini söylüyorum. Bu kızı hayatın boyunca seveceksen bile gene de

bir kerede kestirip atmalı bu işi, ne acı çekecekse bir kez çeker insan; hiç dönmemek üzere gitmesi en iyisi, hem bu onun hep güzel kalmasını sağlar yalnızca.”

Bir gün önce düşüp yüzünü paramparça eden Mavi Kuş’u şöyle üstünkörü onarıyordum.

“Bana tam olarak neyi anlatmaya çalışıyorsunuz amca? ‘Akli başında davranmayı’ mı öğütlüyorsunuz, yoksa ‘yaşama sebebimi korumayı’ mı?”

“Tamam, susuyorum işte. Sana öğüt verecek en son insan benim. Hayatımda yalnızca bir tek kadın sevdim, o da olmadığına göre...”

“Neden olmadı, sizi sevmiyor muydu?”

“Olmadı, çünkü onunla hiç karşılaşmadım. Otuz yıl boyunca onu her gün kafamda yaşattım; açık seçik, hep kafamdaydı; ama öyle biri çıkmadı işte, karşılaşmadık. İmgelem kimi kez çok kötü oyun oynar insana. Hem kadınlar, hem düşünceler, hem de ülkeler için bu böyledir. Bir düşünceye bağlanırsın, sana göre ondan doğrusu yoktur. Oysa gerçekleştiğinde başka bir şey olur çıkar; açıkçası bombok olur yani. Ülkeni çok seversin, ama bir zaman gelir, dayanamamaya başlarsın, hiç istediğin gibi olmamıştır çünkü.”

Dalga geçerek, “Hayatımızı kuruyoruz ha,” dedi, “hadi bakalım; düşünceler, düşler kuruyoruz... uçurtmalar yapıyoruz desene...”

Yalnızca birkaç günümüz kalmıştı. Bir daha birlikte göremeyeceğimiz ormana, göle, eski yollara son bir kez bakıyor, hoşçakal diyorduk. Yaz sonu bize sevecenlik göstermek istermiş gibi yumuşak renklere bürünmüştü. Güneş bile sanki bizden ayrılmak istemiyordu.

Lila ben hiç orada yokmuşum gibi, “Hayatımda önemli bir şey yapmayı öyle çok istiyorum ki,” diyordu.

“Beni yeterince sevmiyorsun da ondan.”

“Elbette seviyorum, Ludo. İşte, işin korkunç olan yanı da bu ya; evet, korkunç. Çünkü bu bana yetmiyor; çünkü gene de kendimi düşlemeyi sürdürüyorum. Daha on sekiz yaşındayım ve bu yaşta bile sevmeyi bilmiyorum. Yoksa hayatımda ne yapacağımı düşünür durur muydum? Kendimi unutturdum tümüyle; mutlu olmayı bile düşünmezdim. Eğer gerçekten sevmeyi bilseydim böyle olmazdım. Yalnız sen olurdun, gerçek aşk budur; ötekinden başka hiçbir şey yoktur. Oysa işte...”

Yüzü trajik bir anlatıma büründü.

“Daha on sekiz yaşındayım ve bu yaşta bile sevemiyorum,” diye bir çığlık atarak hıçkırıklara boğuldu.

Pek heyecanlanmadım. Birkaç gündür, önce tıp, daha sonra da mimarlık öğreniminden caydığını biliyordum; bunların yerine, Varşova Dramatik Sanatlar Konservatuvarı’na girip, en kısa zamanda Polonya Tiyatrosu’nda ulusal bir üne kavuşacaktı. Onu tanımaya başlamıştım; benden beklediği, ona inanmamdı yalnızca. Bu işleri bilen biri olarak, sesinin içtenliğini, üzüntüsünün, şaşkınlığının gerçekliğini anladığımı belli etmeliydim. Açık açık sormasa da, önüne düşen saç tutamını bir baş devinimiyle geriye doğru atarken, o gün benim için ömrümdeki o en alımlı kadınca hareketi yaparken, masmavi bakışlarının ucundan, ‘ne dersin, yetenekli değil miyim?’ der gibi gözetliyordu beni. Bense, onun gözünde dorukların yüceliğini korumak için her türlü özveriye hazırdım. Ne de olsa Chopin hayranı bir kızlaydı işim; evet öyle, Georges Sand’in gül hatırı için kış günü Mayorka’lara gidip o nemli iklimde veremini iyice azdıran Chopin’e hayran bir kızla. Üstelik bir de, umuttan ıslıl ıslıl gözleriyle bana, en büyük iki Rus ozanının, Puşkin ve Lermontov’un ilki otuz altı,

ikincisi yirmi sekiz yaşında düelloda öldüklerini, Holderlin'in aşk yüzünden çıldırdığını, Kleist'in ise sevgilisiyle birlikte hayatına son verdiğini hatırlatıp duruyordu. Bense bu seferliğine, Alman'muş, Slav'muş ayırt etmeden, Polonyalı öyküleri bunlar deyip geçiyordum hepsine birden.

Onu kolundan tutmuş, yatıştırmaya çalışırken, o sırada dudaklarımda tıpkı Ambroise amcamın o kurnaz gülümsemesine benzer bir şeyin belirmekte olduğunu duyumsuyordum.

"Belki de tek sebep beni sevmemendir," dedim yeniden. "Öyle ya, besbelli ki beklediğin bu değildi. Ama ona da zaman var; Bruno olabilir, ya da Hans. Çok yakında yeniden göreceksin nasılsa. Söylenenlere bakılırsa, Alman ordusu Polonya sınırında iş başındaymış. Ya da kimbilir, gerçekten seveceğin başka biriyle karşılaşabilirsin."

Gözyaşları içinde başını salladı.

"Hayır, hiç de değil, seni seviyorum Ludo! Seni gerçekten seviyorum. Ama birini sevmek yalnız bu kadarcık olsun, olmaz bu; ya da ben yeteneksizin biriyim. Minnacık bir yüreğim var. Derin, allak bullak edici büyük duygulardan yoksun, sığ biriyim."

Amcamın öğütlerini hatırladım ve bu Slav karmaşasında yitip gitmesini önlemek için, güzelim uçurtmamın ipini sımsıkı tutarmış gibi, onu kendime doğru çektim; dudaklarım dudaklarında, son bilinçli düşüncem şu oldu: Lila'nın bana verdikleri, yakındığı gibi 'gerçek ve büyük aşk' değilse eğer, hayat benim düş bile edemeyeceğim güzellikler, sevinçler, mutluluklar taşıyordu demek ki -'o'nunla 'hayat'ın cümlede yerlerini karıştırdım bilmeden oldu, gülümsetti beni.

Aynı akşam Paris'e gitmek üzere yola çıktı; annesi ve babası onu orada bekleyeceklerdi. Kısıkvrak yakalanmış durumdaydı onlar da. Ne var ki, Radziwill'ler, Sapiecha, Po-

tockı ve Zamojski'ler, bakmışlar M n h'te onurdan yoksun devlet adamları, hiç utanç duymadan, aşağılık Nazi al aklarının önünde boyun eğıyor; onlar da böyle bir zamanda, Polonya'nın en ünlü adlarından birine gölge düşürmek istememişler ve büyük bir yurtseverlik göstererek işin peşini bırakmışlardı.

Jars konağına bir kez daha gittim. Tad ve Bruno, sanat değeri olan eşyanın ambalajlanmasına ve öteki 'ayrıntılar'ın yoluna konmasına göz kulak oluyorlardı. Bu ayrıntılar arasında bahçıvan ve uçakların ücretlerinin ödenmesi de vardı ve  z m  g c birtakım sorunlar çıkarıyordu ortaya. Albay Kont Jan Bronicki'nin Somosierra'daki portresi duvardan indirilmiş, doğduğu topraklara dönmek üzere sandığa konmayı bekliyordu. Podlowski o odadan o odaya aylak aylak dolaşıyor, satılacak eşyaları seçiyordu; ücretler böyle  denecek, Marcellin Duprat'nın unutmaya yanaşmadığı, Clos Joli'deki hesap  etelesi böyle temizlenecekti. Clos ve Cl ry'nin t ccarlarında da pek yumuşayacak göz yoktu; zararlarını karşılayacağını umdukları her şeyi ele geçirmeye uğraşıyorlardı. Ancak birkaç hafta sonra, Genitchka bir elmas 'hatıra'dan ayrılmayı kabul etti de her şey yoluna girdi. Hatta sonunda, konağa gene gelinir umuduyla birkaç parça eşyayla birlikte piyano ve yerk resi de orada bırakılmıştı. Ama bu zaman süresince Bruno, bu işte Steinway'ini yitirme tehlikesi de olduğunu düşündükçe umutsuzluğa kapılıyordu. Tad'a gelince, kafası bütün bu somut sorunlar yerine siyasal olaylarla dolu, dizlerinin üzerinde bir gazete tomarıyla karşılamıştı beni.

"Kuşkusuz buraya dönmeyiz bir daha," dedi. "Ama bunun bir önemi de yok. Çünkü pek yakında milyonlarca insan hiçbir zaman hiçbir yere dönemeyecek nasılsa."

“Savaş çıkmayacak,” dedim kesin bir tonla, çünkü Lila’yı yeniden görmek için her engeli ortadan kaldırmaya hazırdım ve sürdürdüm:

“Önümüzdeki yaz Polonya’ya sizi görmeye geleceğim.”

“Eğer hâlâ Polonya diye bir şey kalırsa,” dedi Tad. “Hele şimdi Hitler ne denli korkak olduğunuzu da gördükten sonra, artık onu hiçbir şey durduramaz.”

Bruno bir sandığa partisionlarını yerleştiriyordu, bana, “Piyano hapı yuttu,” dedi.

“Ne allahın belası şey şu bencillik,” diye homurdandı Tad. “Bu da yani pes doğrusu, dünya yıkılsa umurunda değil, onun için önemli olan tek şey müzik.”

“Fransa da İngiltere de buna izin vermezler,” dedim. Ama birden bütün açıklığıyla farkına vardım ki, “... buna izin vermezler” derken, Lila’yla büsbütün ayrılmamıza, demek istiyordum. Şu allahın belası bencillik diye söz ederken, yerden göğe kadar hakkı vardı Tad’ın.

Tad gazete tomarını tiksintiyle yere fırlattı. Hoşnutsuzluğunu da az biraz atmıştı üzerinden, yüzüme uzun uzun baktı.

“Evet, ‘en güzel şarkılar umutsuzluk şarkılarıdır’. Şu da eklenebilir: ‘Ne mutlu haklı bir savaşta ölenlere, ne mutlu olgun başaklara, biçilen buğdaylara.’ Şiir, müziğin devamı olacak ve kültürün karşı konmaz gücü Hitler’i silip süpürecek. Geçmiş ola, çocuklarım.”

Yeniden bana baktı ve dudaklarını buruşturdu.

“Gelecek yaz Grodek’e buyur gel, seviniriz,” dedi. “Ola ki ben yanıyordumdur. Aşkın sınırsız gücünden habersizim kuşkusuz. Belki de benim bilmediğim tanrılar vardır ve aman bir engel çıkmasın da biraraya gelsinler diye sevdalılarını gözetiyorlardır. Yuh be! Nasıl da kendinizi böylesine kandırabiliyorsunuz?”

Ona amcamın, pasifist ve askerliğe karşı biri olmasına karşın, gene de Münih'ten dolayı Fransa Uçurtmaları onur başkanlığından ayrıldığını söyledim.

"Bunda şaşılacak ne var?" dedi. "Tam da askerliğe karşı olan birinin yapacağı bir şey bu. Neyse, bakarsın bu iş birkaç yıl sürüncemede kalır, o zaman, gelecek yıla, Ludo."

"Gelecek yıla."

Kucaklaştık ve beni terasa kadar geçirdiler. İkisi de ellerini kaldırmış sallarkenki duruşlarıyla hep gözümün önünde. Tad'ın yanıldığından hiç kuşku yoktu, biraz da acıyordum ona. Bütün insanlığı büyük bir tutkuyla seviyordu ama gerçekte kimsesi yoktu. Yalnız olduğu için mutsuzluğa inanıyordu. Umut iki kişiyle olur. Büyük sayılarla ilgili bütün yasalar bu gerçekten yola çıkarlar.

Her şey 1938-1939 kışında oldu; Mösyö Herbier'nin bir zamanlar gelip de, "Bu çocuk unutma yetisinden bütün bü-tüne yoksun görünüyor," diye amcamı uyardığında dile ge-tirmiş olduğu en kötücül kaygılarını haklı çıkaran bir du-rum almıştı belleğim. Bütün Fleury'lerin durumu gerçekten böyle miydi bilmiyorum, çoğu kez anlatırlarken duymuş-tum ama, bu kez konu ne özgürlüktü, ne insan hakları, ne de Fransa; o, oradaydı ve görünüşe bakılırsa en ufak bir bel-leksel çaba gerekmiyordu. Lila yanımdan hiç ayrılmaz ol-muştu. Yeniden Clos Joli'nin muhasebesini tutmaya başla-mıştım; buna başkaları da, yöredeki çeşitli ticaret kuruluş-ları da eklendi; Polonya'ya yapacağım yolculuk için para bi-

riktirmem gerekiyordu. Ayrıca çiftlikle uğraşıyordum. Gene de bunca iş arasında bile Lila'nın varlığı çevremde neredeyse fiziksel bir gerçeklik kazanmıştı. Öyle ki, sonunda amcam alay yoluyla beni uyarmak için olmalı, orada yokken böylesine var olan üçüncü kişi için sofraya bir tabak eklemeye kadar vardırırdı işi. Doktor Gardieu'ye danıştığında, doktor bunun bir saplantı durumu olduğundan söz ederek koşu yapmamı ve ekip sporlarını salık verdi. Bu pratisyenin anlayışsızlığına şaşırıyordum da, amcamın tutumuna üzülmüştüm. Oysa biliyordum ki, bizimkilerin başına daha önceleri de bir yığın belâ açmış olan bu kesin bağlılıklara oldum olası kuşkuyla bakardı. Kapaştık biraz. Yaza gerçekleştirmeyi düşündüğüm bu Polonya yolculuğunda çok büyük düş kırıklıklarının beni beklediğini; 'ilk aşk' deyiminin, tanım olarak bile bitmek zorunda olan bir şeyi belirttiğini ileri sürüyordu. Bununla birlikte, kimi kez bana gururla bakıyormuş duygusuna kapılıyordum.

En sonunda, "Her neyse," dedi, "eğer yolculuk için paran yetmezse, ben veririm. Birkaç parça giyecek bir şeyler de satın alman gerekecek. O insanların yanına bir serseri kılığında gitmen söz konusu olamaz."

Kış boyunca Lila birkaç mektup yazdı. Mektupları gitgide kısalıp sonunda kartpostallara dönüştü. Olağandı bu, çok yakında biraraya gelecektik. Yazdıkları, "Hepimiz seni bekliyoruz", "Sonunda senin de Polonya'yı tanıyacağın düşüncesi beni öyle mutlu ediyor ki", "Seni düşünüyoruz", "Haziran geliyor!" gibi kısacık şeylerdi; zamanı kısaltmak, ayların, haftaların üzerinden aşmak ister gibiydiler. Sonra, yola çıkışıma değin uzun bir sessizlik oldu, bekleyiş içinde geçen bu son haftaları kısa kesmek ister gibi.

20 Haziran'da Cléry'den trene bindim. Amcam benimle birlikte gara kadar geldi. Bisikletlerimizin üzerinde yan yana yol alırken ettiği tek söz, "Epey ülke göreceksin," oldu.

Ülke, ülkeler, bütün yeryüzü, o andaki en son kaygımdı bunlar. Dünya, yolculuk demek değildi ya yalnızca. Her şeyden önce, şu tutmayan kollarımı yerine getirmeye, yeniden kendime gelmeye bakıyordum ben. Tren sarsıldığında pencereden eğildim. Ambroise Fleury, "Umarım yükseklerden düşmezsin," diye seslendi; "yamru yumru, bölük pörçük toplamak zorunda kalmam seni, hani Dört Deniz'imizi hatırlıyor musun?"

"Ben hiçbir şeyi hatırlamam, iyi bilirsiniz!" diye bağırdım ve böylelikle, kahkahalarla gülerек ayrıldık birbirimizden.

ON DÖRT

Normandiya'daki deliğimden daha önce hiç çıkmamıştım. Dünyayı coğrafyasından ve tarih bilgilerimden tanıyordum. El kitaplarına bakarak ya da Cléry Şehitleri anıtında babamın adına, erkek kardeşi Robert'ın adına bakarak edinmiştim bu bilgileri. Bir de Ambroise Amcam vardı, uçurtmalarını anlatır, onlar üzerinde yorumlar yaparken onu dinlerdim. İçinde yaşadığımız ânın tarihle ilişkisini düşünmek aklımın kıyısından bile geçmezdi. Politikayı biliyordum. Edouard Herriot, André Tardieu, Edouard Daladier, Pierre Laval, Pierre-Etienne Flandin, Albert Sarraut gibi yüzleri de tanıyordum. Kimi zaman Clos Joli'de Marcellin Duprat'nın küçük çalışma odasından dışarıya çıktığımda onlara gözümün

iliştiği olurdu. İtalya'nın faşist olduğunu biliyordum kuşkusuz; ama kimi kez bir duvarın üzerinde "Kahrolsun faşizm" yazdığını görünce, bunun burada işi var ne diye sorardım kendi kendime; öyle ya, Fransa'daydık. Tad'ın bana sık sık sözünü ettiği İspanya iç savaşıysa çok uzaklardaki bir sorun gibi gelirdi bana; başka insanlardı onlar, âdetleri başkaydı. Hem zaten herkes de bilirdi ki -habire yineleyip dururdu- İspanyolların sanki kanlarında vardı kan dökmek. Önceki yıl Münih nedeniyle çok öfkelenmiştim, özellikle de Hans Alman olduğu için. Rakibime karşı bir puan yitirdiğim duyusuna kapılmıştım. Emin olduğum tek bir şey vardı, Fransa hiçbir zaman Polonya'yı yüzüstü bırakmayacaktı; bununla Lila'yı demek istiyordum daha doğrusu. Bugün on sekiz yaşında olup da böylesine bilgisiz, böylesine kayıtsız bir genç adamı tasarlamak bile güç görünebilir kuşkusuz. Ne var ki, o zamanların Fransa'sı, büyük, güçlü, saygınlığı olan bir Fransa'ydı ve 'manevi görev'ine öylesine düşkündü ki, onu kendi haline bırakmak en olağan şeydi benim gözümde. Bana öyle geliyor ki, bu durum bütün Fransızları da bütün kaygılardan uzak tutuyordu. Üstelik bu konuda bilgisiz olduğumu da söyleyemem; tam tersine, zorunlu halk eğitimi bana bir şeyi çok iyi öğretmişti: Ülkemiz kendi değerlerine bağlı kaldığı sürece, insan hakları, insan onuru ve özgürlük tehdit edilemezdi; bundan yana hiç kuşku yoktu, bana öğretilen her şeyi çok iyi aklımda tutmuştum. Komşularımızda olup bitenlerin yansımalarıysa, evet, yanibaşımızda olsalar bile, sınırlarımızın dışındaydılar ve bende bir parça da küçümsemeyle karışık bir şaşkınlık uyandırıyorlardı; bu arada üstünlüğümüzü de kanıtlıyorlardı gözümde. Üstelik amcam olsun, Marcellin Duprat olsun, okul öğretmenlerim olsun, hepsi de diktatörlük rejiminin yaşama şansı olmadığına birleş-

yorlardı. Çünkü halkın desteği olmaksızın hiçbir rejim yaşayamazdı. Ambroise Fleury için halk kutsal bir kavramdı ve ona göre Mussolini'yi, Hitler'i, Franco'yu düşürecek güç gene halkın kendisindeydi. Hiç kimse ne faşizmin ne de Nazizmin halka dayalı rejimler olduğunu düşünüyordu. Böyle bir düşünce, gerçekten de zorunlu halk eğitiminin temelini oluşturan her şeyin yadsınması demek olurdu. Bundan sonrasınıysa, amcamın kararlı pasifizmi yoluna koymuştu. Kimi kez onun bir karmaşıklık içinde olduğunu, çelişkili davrandığını fark ederdim. Örneğin, İspanya savaşına katılmayı reddettiği için Leon Blum'e hayranlık duyuyordu, oysa Münih sırasında büyük bir öfkeye kapılmıştı. Sonunda kendi kendime dedim ki, işte bütün çabalarına karşın, yeri gelince, Fleury'lerin 'tarih belleği'ne o da kaptırdı kendini; postacılık görevinde, etliye sütlüye karışmadan geçen otuz beş yıl bile bunun depresmesini önleyemedi.

Kısaca söylemek gerekirse, bir uçtan bir uca geçmekte olduğum 1939 Avrupası'nın görüntüsüne bundan daha hazırlıksız olamazdım. Her yanda kara gömlekliler, baltaları ve faşist amblemleri kaynayan İtalyan sınırında, yedi santimetre boyundaki çakıma el koydular. Garın peronları askeri birliklerin ayak sesleriyle sarsılıyordu. Bir hemşerim, Malaparte'ın "yozlaşmış Fransa"dan söz eden başyazısını çevirdi bana. Fransa'yı düşmüş bir kıza benzetiyordu. Avusturya sınırını geçtikten biraz sonra, kompartımanda hüznünlü hüznünlü oturan kel kafalı küçük adama trenden inmesi rica edildi; ağlayarak indi zavallı. Gamalı haçlar her yandaydı, bayrakların üzerinde, kolluklarda, duvarlarda. Bütün afişlerdeyse Hitler'in bakışlarıyla karşılaşılıyordum. Vizelerimi ve pasaportumu kontrol ederlerken Polonya'ya gittiğimi görünce bakışlar sertleşiyor, kâğıtlarımı küçümser bir havayla ve soğuk bir ta-

vırıla geri veriyorlardı. Vagonun camları iki kez, kendiliğinden yapışan özel bir örtüyle kapatıldı. Fotoğraf makineleri toplandı ve yol boyunca geri verilmedi. Tren askeri bir bölgeden geçiyordu kuşkusuz. Viyana-Bratislava arasında karşıma geçip oturan SS'ler, Fransız bereme bakıp bakıp dalga geçtiler, sonra giderken de bana bir zafer "*Sieg heil!*"ı çektiler.

Trenin Polonya'da ilk garda durmasıyla hava aniden ve bütünüyle değişti. Hep aynı bere olmasına karşın, beremin bile anlamı değişmişti; Polonyalı yolcular ona dostça bakıyorlardı bu kez. Fransızca bilmeyenler, sevgilerini göstermek için başka yolları olmadığından omzuma vuruyor, elimi sıkıyor, benimle biralarını, yiyeceklerini paylaşıyorlardı. Varşova yolunda ve daha sonra tren değiştirdiğimizde, Vistül'ün Baltık'a dek izlediği koridor boyunca, bütün hayatımda işittiğimden çok daha fazla "Yaşasın Fransa!" dendiğini duydum.

Bronicki'ler telgraf çekerek beni garda karşılayacaklarını bildirmişlerdi. Kontrolör gelip de Grodek'e yaklaştığımızı haber verince, yolculuk etmekte olduğum üçüncü sınıf vagonundan hemen birinciye geçtim. İşte buradan, gerektiği gibi, saygıdeğer biçimde inebilirdim. Marcellin Duprat bana gerçek deriden bir valiz vermiş ve ne de olsa, "Orada Fransa'yı temsil edeceksin," diyerek, ceketimin yakasına ya da hatta bereme, Clos Joli'nin üç yıldızla süslü, üç renkli armasını dikmemi öğütlemişti. Ben de kabul ediyor görünüp cebime atmıştım. Daha o zamanlar, bir gün gelip bu armanın ülkemin büyüklüğünün, evrensel olarak tanınan son temsilcisi olacağını nereden bilebilirdim? Herkesin çok yakından tanınmasına karşın, doğrusu ya, Marcellin Duprat'nın gelecekte haber veriyor olabileceği kimsenin aklından bile geçmemişti. Hem, patronun deyişiyle 'Fransa'nın üç yıldızı' bugünkü parlaklığıyla parlamıyordu daha o zaman.

Tren Grodek'in kırmızı tuğlalardan yapılmış küçük istasyonunda durduğunda, sepetleriyle birlikte birkaç köylüden başka hemen hemen kimse kalmamıştı içinde. Öyle de olsa, resmi bir görevli bekleniyor olmalıydı. Çünkü daha perona adımımı atar atmaz on kişilik bir askeri bando takımının karşısında buldum kendimi. Garın tavanı birbirine çapraz konmuş Fransız ve Polonya bayraklarıyla süslenmişti. Valizim elimde, daha ilk adımımı atmıştım ki, bando *Marseillaise*'i çalmaya başladı; arkasından da Polonya ulusal marşına geçti. Hemen beremi çıkarıp hazrola geçtim. Böyle karşılanan Fransız görevlileri görebilmek için de gözlerimi şaşılatacak çevreye bakınmaya çalışıyordum. Derken Stas Bronicki'yi gördüm; başı açık, şapkası yüreğinin üzerinde, ulusal marşı dinliyordu. Lila bana eliyle küçük bir işaret gönderdi. Tad gözlerini yere indirmişti, gülmemek için kendisini güç tuttuğu açıkça belli oluyordu. Bruno o her zamanki alışılmış yitik havalarında, tuhaf bir gülümseyişle bakıyordu bana; dostça ve sikkın. Sebebini anlamakta gecikmedim. Üç renkten kurdeleleriyle küçük bir kız, mavi beyaz ve kırmızı çiçeklerden oluşan bir buketi bana sunduktan sonra, Fransızca olarak büyük bir dikkatle şunları söyledi: "Yaşasın ölümsüz Fransa, yaşasın Fransa ve Polonya halklarının sonsuz dostluğu." Ne çok sonsuzluk, ölümsüzlük böyle diye düşünürken, sonunda anladım ki, bu neredeyse resmi sayılabilecek karşılama benim için düzenlenmişti. Bir anlık panikten sonra, ne de olsa yabancı bir ülkede Fransa'yı ilk kez temsil ediyordum, büyük bir yüreklilikle Lehçe cevap verdim:

"Niech żyje Polska! Yaşasın Polonya!"

Küçük kız hıçkırığa hıçkırığa ağlamaya başladı. Bandonun müzisyenleri sıralarını bozup elimi sıkmak için çevremi sardılar. Stas Bronicki iyiydin der gibi omzuma vurdu; Lila boy-

numa atıldı; Bruno beni öptü ve ortadan kayboldu. Herkesi saran bu yurtseverlik coşkusu yatıştıktan sonra Tad, kolumdan yakalayıp kulağıma fısıldadı:

“Görüyorsun ya, savaşı şimdiden kazanmışlar gibi!”

Bu öyle felâket habercisi gibi bir şakaydı ki, daha yeni Fransa temsilcisi olmuş biri olarak gücenmişim, kolumu çektim, “Azizim Tad,” diye bağırdım, “Sinizm diye bir şey var ama, Fransa ve Polonya tarihi diye bir şey de var öte yandan; bu ikisi birarada hiç yürümez.”

“Hem savaş olmayacak ki,” diye araya girdi Bronicki. “Hitler rejimi çökmek üzere.”

Tad, “Münih sırasında Churchill’in savaş konusunda İngiliz parlamentosu önünde söylediklerini hatırlıyorum,” diye homurdandı. “Sanırım şöyle demişti: ‘Utanç ya da savaş, ikisi arasında bir seçim yapmanız gerekiyordu, utancı seçtiniz. Ama savaşı da yapacaksınız.’”

Lila’nın elini elimde tutuyordum.

“İyi ya, biz de kazanacağız,” dememle, yanağıma kondu ruverdiği bir öpücükle ödüllendirdi beni.

Fransız olmanın tacını taşıyordum başımda, ağırlığını bile duyuyordum neredeyse. Polonya’ya göğsümde Clos Joli armasıyla gelmemi öğütlediğini hatırladıkça, Marcellin Duprat’ya şöyle iki tokat aşketmediğime öyle pişman oluyordum ki. Lokantasında, Üçüncü Cumhuriyet’in adam sırasına soktuğu her önüne geleni ağırlamaktan, ülkesinin ne büyük bir ülke olduğunu ve bunun dünyanın gözünde ne anlama geldiğini unutmuştu bu çeşnici başı. Bronicki’nin kullandığı eski bir Ford’un içinde -mavi Packard’a Cléry’deki alacaklılar el koymuştu- garla şato arasında yol alıyorduk; kolumda Lila, dostlarıma Fransa’dan son haberleri veriyordum. Fransız ulusu hiçbir zaman kendisine bu denli güven duymamıştı.

Hitler'in havlamaları herkesi güldürüyordu. Bütün ülke, telaşsız, kendi gücüne güvenli, bir zamanlar 'İngiliz soğukkanlılığı' denen yeni bir nitelik edinmiş gibiydi.

"Başkan Lebrun'un alaycı bir davranışı, anlaşılan Hitler'i küplere bindirmiş. Askerlerimizin Maginot hattında yetiştirdikleri gül fidanlarını görmeye gitmişti."

Lila yanıbaşında oturuyordu. Işıklı saçlarının çevrelediği kusursuz profili, bütün sorunların, bütün kuşkuların sonu gibi gelen bakışları utkunun kesin olduğu duygusunu uyandırıyordu bende. Boş bir duygu olamazdı bu; çünkü yenilgiyi tanıyamazdı o, hiçbir zaman tanımayacaktı da. Böylece hayatımda o güne değin, üzerinde yanılmadığım bir şey vardı hiç değilse.

Lila, "Hans'ın bana söylediğine göre, Alman ordusunun şefleri Hitler'i başlarından atmak için fırsat kolluyorlarmış," dedi.

Hans'ın şatoda olduğunu böylece öğrenmiş oldum. Ama da boktan iş be, diye düşündüm birden. Düşünce düzeyimdeki bu düşüşten, ya da daha doğrusu halk öfkesinin bu ani patlayışından utanmadım bile.

"Alman ordusunun Hitler'i başından atıp atmayacağını bilmem ama, Alman ordusunu başından atacak olanı ben biliyorum," dedim.

O, işte benim, demek istiyordum kuşkusuz. Biraz önceki yurtseverce karşılamanın sarhoşluğundan mıydı, yoksa elimde tuttuğum Lila'nın eli aklımı başımdan mı almıştı, bilmiyorum.

Salt alçakgönüllülük kaygısıyla çoğula sığınarak, "Biz hâzırız," diye ekledim.

Tad, o ince gülümsemelerinden birini takınmış, susuyordu. Kartal profilini daha da ortaya çıkarmıştı duruşu. Bu acı

alaylı anlatıma dayanmakta güçlük çekiyordum. Bruno havayı biraz yumuşatmayı denedi.

“Ya Ambroise Fleury ve uçurtmaları ne alemdeler?” diye sordu. “Çoğu kez düşünüyorum da, gerçekten barışçı biri o.”

“Amcam 1914-1918 savaşıdan sonra kendini toparlayamadı,” dedim. “Başka bir kuşağın insanı o, çok korkunç olaylar yaşamış bir kuşağın insanı. Büyük atılımlardan çekiniyor ve insanların en soylu düşüncelerini bile sağlam bir ipin ucunda sıkı sıkı tutmaları gerektiğini düşünüyor. Yoksa, milyonlarca insan hayatı ‘mavinin peşine takılmak’ dediği şeyde yitip gidecek gibi geliyor ona. Yalnız uçurtmalarıyla birlikteyken rahat eder. Ama biz genç Fransızlar kâğıttan düşlerle, ya da, kâğıttan olmasalar da, yalnızca düşlerle yetinmiyoruz. Biz silahlandık ve düşlerimizi değil, gerçeklerimizi savunmaya hazırız. Bu gerçeklere özgürlük, onur ve insan hakları deniyor.”

Lila elini usulca elimden çekti. Bilmiyorum, benim yurt sevgisiyle zıvanadan çıkışıma, boş sözlerime mi sıkılmıştı, yoksa kendisini unutmuş görünmemden mi alınmıştı? Oysa onu unutmamıştım ki, ondan söz ediyordum.

Bronicki'lerin şatosu bir kaleye benziyordu; eskiden öyleymiş de. Baltık denizinden birkaç yüz metre, Alman sınırındansa yaklaşık on kilometre kadar uzaklıktaydı. Etrafı bir park, çam ormanı ve kumluklarla çevriliydi; çevresindeki hendek daha duruyordu; ama eski iner kalkar köprünün yerini geniş merdivenler ve büyük bir teras almıştı. Tarih ve deniz havası, duvarları, yaşlı kuleleri kemirmişti. Giriş holüne daha adımımı yeni atmıştım ki, zırhlar, sancaklar, kalkanlar, eski tüfekler, baltalar, mızraklar, amblemler arasında buldum kendimi; çıplakmışım duygusuna kapıldım.

Bu açık artırma satışlarını andıran dekor içinde, birkaç adım daha atınca Hans'ı fark ettim; mermer bir masanın ya-

nında halı kaplı bir koltukta oturuyordu. Üzerinde bir kazak, külot pantolon ve botlar vardı. İngilizce bir resimli dergiyi okuyordu. Uzaktan selamlaştık. Polonya'yla Almanya arasındaki gerginlik günden güne artarken, Preuchen'de askeri bir akademide yetiştirilmiş birinin, nasıl olup da burada bulunduğunu hiç anlamıyordum. Lila'nın açıklamasına bakılırsa, 'zavallı nonoş' sınırın öte yanında amcası Georg von Tiele'in malikânesinde, zatürree sonrası iyileşme dönemini geçiriyor ve zaman zaman da, çocukluğundan beri tanıdığı yollardan sınırı atla geçerek, Polonyalı kuzenlerini ziyarete geliyordu. Bütün bu anlattıklarının benim için bir tek anlamı vardı; demek ki bu adam hâlâ kuzenine tutkundu.

Lila'yı değişmiş bulmuştum. Ama, yirmi yaşında olmasına karşın gene de, Tad'ın dediği gibi, kendini düşlemeyi sürdürüyordu.

"Hayatıma bir anlam kazandırmak istiyorum," diye yine-liyordu.

Bir kezinde, kendimi tutamadım, "İyi de, hiç değilse benim gitmemi bekle!" dedim.

Varoluşun bütün anlamı, baş uğraşı aşk olabilirdi bana göre, doğrusu ya, nereden böyle bir düşünce edindim, bilemiyorum. Başka bir şeye karşı tutku duymayışım da besbelli amcama çekmiş. Belki de erkenden, genç yaşta, bütün benliğimle sevdiğimden böyle oldu, başka bir şeye yer kalmadı bende. Her şeyi açık seçik gördüğüm anlar da oluyordu kuşkusuz. Lila, gözleri kapalı, dudaklarında gülümseme, geleceğin kimbilir hangi görkemli yollarında yitip gitmiş, başı göğsümde dinlenirken, düşler içindeki bu sarışın başın hayattan bekleyebileceklerini düşünürdüm; benim içinde bulunduğum zavallı gerçeklerden, sıradanlıklardan nasıl da alabildiğine uzaktılar. Ne var ki, benim yalınlığımda güven verici bir

sağlamlık bulduğunu da sezinliyordum. Gene de bir kadının, hele çok yükseklerle çıkması söz konusuysen, yere yapışıp kalmanın bir yolu olduğunuz için sizi sevdiği düşüncesine alışmak hiç de kolay olmuyor. Lila'nın dediği gibi, "ormanda birbirimizi aramakla" geçen uzun bir günden sonra, odama, yanıma gelmiş, kendi kendine sorduğu bütün soruların uygun cevabı benmişim gibi hüznle sarılmıştı bana.

"Sev beni, Ludo, tek hak ettiğim şey bu. Sevmekten başka işe yaramayan kadınlar vardır, onlardan biri olacağım ben de muhtemelen. Arkamdan 'ne de güzel' diye mırıldanan bir erkek sesi duyduğumda, bana bütün hayatımın bir aynanın içine sığacağını, hiçbir şeye yeteneğim olmadığını haber veriyorlarmış gibi geliyor..."

Burnumun ucuna dokundu.

"... tek yeteneğim senin için... Hiçbir zaman Madam Curie olmayacağım. Yalnız senin için. Bu yıl tıp fakültesine yazılıyorum, biraz da şansım yardım ederse, belki bir gün birilerini iyileştiririm."

Üzüntüsüne tek bir anlam veriyordum: Onun için yeterli değildim. Lila Baltık kıyısında, kocaman çamların altında, dişlerinin arasında bir ot parçası, kendini düşlerken, o ot parçası benmişim de birazdan rüzgâra fırlatılacakmışım gibi geliyordu. "Sen benim hayatımsın," diye mırıldandığım zaman kızıyordu! Bu sözlerin sıradanlığına mı içerliyordu, yoksa böyle bir ölçü biriminin küçüklüğüne mi, bilmiyorum.

"Aman Ludo, senden önce başka erkekler de sevmiş."

"Evet, biliyorum, öncülerim var."

Şimdi anlıyorum ki, o zamanlar nasıl dile getireceğini bilemediği, biraz karmaşık bir dileği vardı dostumun: Yalnız ve yalnız kadınlığına indirgenmiş olmayı istemiyordu. O yaşında, yaşadığım dünyadan öylesine habersizken, 'kadınlık'

sözcüğünün kadınlar için bir hapishane olabileceğini nereden bilebilirdim? Tad bana şöyle diyordu:

“Siyasal bakımdan tam bir kara cahildir kardeşim; ama düşlerine bakarsan, kendinden habersiz bir devrimcidir.”

Temmuz ortasında, Tad polis tarafından tutuklandı. Varşova’ya götürülüp günlerce sorguya çekildi. Polonya’da o sıra elden ele dolaşan yasaklanmış gazetelerden birinde ‘yıkıcı’ yazılar yazmış olmasından kuşkulaniyordu. Yukarıdan gelen bir emir üzerine, özürler dilenerek salıverildi; suçlu olsun olmasın, Bronicki’lerin tarihsel adlarının böyle bir işe karıştırılabilmesi düşünülemezdi.

Savaşla ilgili söylentilerin gürültüsü her geçen gün biraz daha artıyordu, tıpkı ufukta gümbürdeyip duran bir gökgürültüsü gibi. Grodek’te sokakta dolaşırken tanımadığım insanlar, ceketimin yakasında, ipliklerini tek tek çekerek Clos Joli yazısını yok ettiğim üç renkli amblemi görünce gelip elimi sıkıyorlardı. Gene de Polonya’da hiç kimse, daha üzerinden yalnızca yirmi yıl geçmişken, Almanya’nın kalkıp yeni bir yenilgiye koşacağına ihtimal vermiyordu. Dünyanın ateş içinde kalmasının bir ân işi olduğuna inanan Tad vardı bir tek ve öyle hissediyordum ki, savaşa karşı duyduğu nefret ile, savaş sonunda eskinin harabeleri üzerinde kurulacağını düşündüğü yeni bir dünyaya beslediği umut arasında kalmış, kıvranıyordu.

Benim ne denli saf, bilgisiz olduğumu bile bile, o da tutup kaygıyla, “Fransız ordusu gerçekten bizim burada söylendiği gibi güçlü mü, ne dersin?” diye sormaz mı; bayağı canım sıkıldı.

Hemen kendini toparlayıp, gülümseyerek ekledi:

“Hiçbir şey bilmiyorsun elbette. Gerçekte, kimse bir şey bilmiyor. Tarihin ‘bilinmeyen’ yanı dedikleri de bu işte.”

Güneş canı isteyip de izin verdikçe buluştuğumuz Baltık kıyısındaki gizli yerimizde, dünyanın sonuna yalnızca birkaç hafta kalmışken, bundan daha uzak bir şey olamazmış gibi görünüyordu her şey. Bununla birlikte, sevgilimde bir sinirlilik, dahası bir korku hissediyor, boş yere sebebini sorup duruyordum. O ise başını sallıyor, büyümüş gözleriyle, göğsü inip kalkarak bana sımsıkı sarılıyordu.

“Korkuyorum, Ludo, korkuyorum.”

“Neden korkuyorsun?”

Öyle gerektiği için de ekliyordum:

“Ben buradayım ya.”

Aşırı duyarlı olanların içine doğuyor bazı şeyler; bir kere-sinde Lila, yadırgatıcı sakinlikte bir sesle, “Yer sarsılacak,” diye fısıldadı bana.

“Nereden çıkarıyorsun bunu?”

“Yer sarsılacak, Ludo, eminim bundan.”

“Bu bölgede hiç yer sarsıntısı olmaz ki, bilimsel bir olgu bu.”

Lila’nın neredeyse yakaran bakışlarla yüzüme baktığı bu gibi anlarda, kendime duyduğum güveni ve güçlülük duygusunu başka hiçbir şey vermemiştir bana.

“Neyim var, bilmiyorum...”

Göğsüne dokundu.

“Şuramda yürek değil de, korkak bir tavşan var sanki.”

Baltık’ı suçluyordum, soğuk deniz banyolarını ve denizin sisini. Hem sonra, ben oradaydım ya.

Her şey öyle dingindi ki. Kuzeyin yaşlı çamları başları-mız üzerinden birbirlerine el veriyorlardı. Kargaların gakkakları, bir yuvanın varlığını, akşamın gelişini haber veriyordu yalnızca. Lila’nın sarı saçları üzerine düşen profili, orada, gözlerimin önünde kader çizgisini çiziyordu, hem de

bütün o kin çılgınlıklarından, savaş tehditlerinden çok daha belirgin biçimde.

Gözlerini kaldırıp ciddi ciddi baktı yüzüme.

"Sanırım sonunda sana bunu söyleyeceğim, Ludo."

"Neyi söyleyeceksin, ne oldu?"

"Seni seviyorum."

Kendime gelmem için biraz zaman gerekti.

"Neyin var?"

"Bir şey değil. Ama hakkın varmış, yer sarsıldı biraz önce."

T.S.F. marka radyosunu artık elinden hemen hemen hiç bırakmayan Tad, hüznle bakıyordu bize.

"Acele edin, belki de bir çağın son aşk öyküsünü yaşıyorsunuz."

Ama gençlik işte, hemen kendi havamıza dönüveriyorduk. Şatonun 'hatıralar'a ayrılmış olan bir kanadında, üç odayı dolduran gerçek bir tarihsel kostümler müzesi vardı. Saygı uyandıran bir geçmişten arta kalan giysilerle dolaplar tıklım tıklım doluydu. Ben, hemen sırtıma bir hafif süvari üniforması geçiriyordum; Tad bile bize uyuyor, *kosyniery* giysisini giyiyordu; Kosciuszko'nun yanında, silah olarak ellerinde tırpanlarla, çar ordularına karşı yürüyen köylülerin giysisiydi bu. Lila, bilmem hangi prens soyundan bir büyükbüyükanneye ait, altın işlemeleriyle ışıltılı bir elbise içinde çıkıyordu ortaya. Bruno ise Chopin kılığına girip piyanonun başına geçiyordu. Bu maskeli baloya kahkahalarla gülen sevgilim, birimizi bırakıp birimizi kaldırıyordu Polonez yapmaya; başka çağları, başka yaşayış biçimlerini tanımış olsalar da, bizi nasıl da hoş karşılıyordu bu yüksek aynalar. Sevgilimin yüzü dünya barışı olup çıkıyordu; bundan daha çok güven duyacağımız ne olabilirdi bizim için? Parkenin üzerinde ağır ağır sıcırdıyordum, Lila kollarımdaydı ve

her şey oradaydı; içinde bulunduğumuz ân ve gelecek. İşte böyle, yiğit bir Normandiyalı hafif süvari, bir kraliçenin yanbaşında yerden çok yükseklerde uçup duruyordu; kraliçenin adıyla, 1939 Temmuz'unun bu son günlerinde, gönül işleriyle uğraşmaya pek zaman ayıramayan Polonya tarihinde bilinmiyordu henüz.

Daha sonra 'hatıra kanadı'ndan ayrılıyor, parkın yollarına atıyorduk kendimizi. Tad ve Bruno usulca uzaklaşıyor, bizi yalnız bırakıyorlardı. Hemen yolun bitiminde başlayan orman, kimi kez çamların, kimi kez Baltık'ın sesiyle mırıldanır dururdu hep. Dev çalılıklar arasında, zaman hiç uğramamış gibi duran, kayalık ve toprak, kuytu köşeler vardı. Tutsağı oldukları jeolojik çağların kimbilir hangi gizli düşlerine dalıp kalmış bu yerleri seviyordum. Bedenlerimizin geçmiş günlerden kalan izlerini hep koruyordu kum. Lila derin bir soluk alıyor, bense başımı onun omzuna koyup gözlerimi yumuyordum. Ama hemen biraz sonra, hafif süvarinin kırmızı ceketini, çalılar arasında o benzersiz elbiseyle buluşuyordu ve başka bir şey kalmıyordu, ne orman, ne deniz, ne toprak; her kucaklaşma, hayatı bütün tehlikelerinden, bütün yanlışlarından arındırıyordu; sanki daha önce onun yalnızca aldatıcı yapmacıklarını tanımışım gibi. Bilinç geri geldiğinde, uzun ayrılık yıllarından sonra, kocaman yelkenlilerin dinginliği içinde, ağır ağır limana döndüğünü duyuyordum yüreğimin. Bir okşayış sonrasında, elim Lila'nın göğsünü bıraksa, bir taş, bir ağaç kabuğuna dokunsa, onların da sertliklerini yitirmesine yetiyordu bu. Bir iki kez gözüm açık sevmeyi denedim, ama sonra hep kapadım. Çünkü görüntü çok yer tutuyor, duyularına yer bırakmıyordu. Lila benden biraz geriye çekilip, gözlerini yüzümde gezdiriyordu uzun uzun. Hani, oldukça da ciddiye bakışları.

“Hans senden daha yakışıklı, Bruno daha yetenekli, neden seni seçtim aralarından, kendi kendime soruyorum...”

“Ben de,” diyordum.

Gülüyordu.

“Kesinlikle hiçbir zaman anlamayacağım şu kadınları,” diyordu.

ON ALTI

Bruno sanırım benden kaçıyordu. Yüzünde gördüğüm acı, gözlerimin önünden hiç gitmiyordu. Günde beş altı saatini, genellikle piyano başında geçiriyordu. Bense penceresinin altında oturup uzun uzadıya onu dinliyordum. Ama bir süreden beri her yer sessizdi. Müzik salonuna çıktım, piyano yok olmuştu. O zaman aklıma bir fikir geldi, çılgınca gibi görünen bir fikir; benim bildiğim kadarıyla, aşk acısı bunu yaptırabilir insana: Bruno piyanosunu denize attırmıştı.

O gün öğleden sonra Lila'yı ararken bir patikadan geçiyordum. Dalgaların mırıltısı arasında Chopin'in ezgileri çalındı kulağıma. Yeşil iğne yapraklarla örtülü kumlar üzerinde birkaç adım daha atınca kumsala çıktım. Piyano solum-

daydı; en uç dalları geçmişdi düşlüyormuşa benzeyen çok yaşlı ağaçlar gibi yana yatmış, ulu bir çamın altında duruyordu. Bruno benden yirmi adım kadar uzakta, piyanonun önünde oturuyordu. Onu profilden görüyordum. Puslu deniz havasında yüzü bana neredeyse bir hayaletmiş gibi solgun görünüyordu; çünkü gün bitiminin bu ışıkları, her şeyi aydınlatmaktan çok silikleştiriyordu; martıların çığlıkları ansızın sis sirenleri gibi havayı yırtıyordu.

Bir ağacın arkasında durdum; gizlenmek için değil, denizin, solgun renklerin oluşturduğu bu kuzey uyumunda her şey öyle kusursuzdu ki, birazcık belleği olan biri için ömür boyu sürebilecek anlardan birini yarıda bölmekten korkuyordum. Sisten sıyrılan bir martı, suyun üzerinde ufacık bir iz çizip, bir nota benzeri uçup gitti. Köpüklerin uğultusu, olsa olsa buydu işte Baltık, denizin engini, basit bir su ve tuz karışımı, buydu olsa olsa. Köpüklerin uğultusu, efendisinin ayakları dibine uzanıveren bir köpek gibi, kumsalda piyanonun önünde son buluyordu.

Sonra, Bruno'nun elleri sustular. Bir an daha bekledim ve yaklaştım. Gür ve karmakarışık saçlarının altında yüzü her zamanki gibi yuvadan düşmüş bir yavru kuşunkini andırıyordu. Sessizliğin sesini bastırmak için sözcüklere sığınırız ya, işte ben de söyleyecek bir şey ararken, arkamda birinin varlığını hissettim. Lila orada, çıplak ayaklarıyla kumların içindeydi; insana şaşkınlık veren bir bollukla kıvrım kıvrım dökülen saydam bir kumaştan ve dantellerden yapılmış bir giysi vardı üzerinde, annesinden ödünç almıştı herhalde. Ağlıyordu.

"Bruno, Bruno'cuğum. Seni de seviyorum. Ludo'ya gelince, yarın da bitebilir, ömür boyu da sürebilir. Bu bana bağlı değil ki, hayata bağlı bir şey!"

Bruno'ya yaklaşıp dudaklarından öptü. Kıskanmadım, çünkü o tür öpücüklerden değildi.

Benim asıl korktuğum başkasıydı. Patikalarda, çamların altında dizginlerinden tuttuğu iki atla hep görüyordum onu. Hans her seferinde, Lila'yla birlikte olmak için sınırı geçmeyi başarıyordu. Sevgilim bana, Bronicki'lerin yüzyıllar boyunca ve soyağacında gelişen rastlantılar sonucu, Prusya'ya değin dal budak salmış bir kolları olduğunu anlatmaya çalıştıysa da boşuna, Wehrmacht Askeri Akademisi'nde öğrenci olan bu 'kuzen'in varlığı bana katlanılmaz geliyordu. Orada öyle, *gentleman rider* kıyafetiyle, kayıtsız duruşunda bile bir küstahlık buluyor, çağrısız gelen biri gözüyle bakıyordum; kafamın tasını attırıyordu, yumruklarımı sıkıyordum. O zaman Lila kaygılanıyordu.

"Neyin var? Neden surat asıyorsun?"

Onlardan ayrılıyor ve ormana dalıyordum. Anlaşılır gibi değildi, kan bağları ne olursa olsun, Bronicki'ler, Alman ordusunun saflarında yer alan, belki de kutsal 'koridor'u ele geçirmeye hazırlanan birinin orada bulunmasına nasıl izin verebiliyorlardı, olacak iş değildi. Hans'ın kendisinin bu konuya değindiğini tek bir kez duydum; Hitler'in özellikle şiddet saçan bir söylevinden sonraydı. Hepimiz salonda, şöminenin önünde toplanmıştık. Ateş çevresine çıtırtılar saçıyor, eğiticisinin ölümünü düşleyen yaşlı bir aslan sesiyle gürüldüyordu. Tad radyosunu yeni kapatmıştı. Hans bize bakıyordu.

"Ne düşündüğünüzü biliyorum ama, yanlış düşünüyorsunuz. Hitler bizim efendimiz değil, hizmetçimiz. İşi bittiği zaman, ordu onu süpürüp bir kenara atmakta hiç güçlük çekmeyecektir. Bütün bu alçaklıkları sona erdireceğiz. Almanya, onurunu her zaman düşünmüş olanların eline geç-

cek yeniden." Bronicki'lerin popolarıyla, ipliklerini çıkarınca caya değin aşındırdıkları bir koltukta oturuyordu Tad.

"Azizim Hans," dedi, "seçkinler her şeyin içine ettiler. Bu da sonuncusu. Dünyaya verebilecekleri tek bir şey var artık; yok olsunlar."

Lila, XI. Louis stilinin yöresel bir benzeri, kaskatı, tam manastırlık, şu yüksek arkalıklı dört ayaklılardan birine yarı uzanmıştı.

"Göklerdeki babamız," diye mırıldandı. Hepimiz şaşkınlıkla ona baktık. Çünkü, kiliselere, dine ve papazlara karşı Hıristiyanca bir acıma duygusu beslerdi beslemesine ama, "Onları bağışlamak gerek, ne yaptıklarını bilmiyorlar," der dururdu.

"Göklerdeki babamız, kadınlara özgü özellikler verin dünyaya, düşünceler kadınca olsun, ülkeler kadınca, devlet başkanları kadınca! Kadınca bir sesle konuşmuş olan ilk adam kimdi, biliyor musunuz çocuklar? İsa."

Tad omuzlarını silkti.

"İsa'nın eşcinsel olduğu görüşü, tarihsel hiçbir dayanağı olmayan bir Nazi zırvasıdır."

"İşte tam erkeklere yaraşır bir düşünce. Tad'cığım benim, böyle bir şey öne sürecek kadar aptal değilim herhalde. Uygarlık tarihinde kadınca bir sesle konuşmuş olan ilk adam İsa'dır diyorum yalnızca. Bunu söylüyorum, kanıtlarım da. Bir bakın bakalım, ilk kez acımayı, sevgiyi, sevecenliği, yumuşaklığı, bağışlamayı, zayıflara saygıyı öğütleyen adam kim? Zor kullanmayı, acımasızlığı, yumruklaşmayı, kan dökmeyi cehennemin dibine -sözün gelişi- gönderen kim? Kadınca bir dünyayı ilk isteyen İsa'ydı. Ben de aynı şeyi istiyorum. İsa'dan sonra bunu isteyen ikinci kişi benim, işte böyle!"

“Buyrun bakalım, İsa’nın ikinci gelişi!” diye homurdandı Tad. “Bir bu eksikti.”

Kimi günler Lila’yı şöyle bir görebiliyordum yalnızca. Büyü-
yük bir defter ve kalemlerle ormanda kayboluyordu. O za-
manlar çok ünlü olan Marie Bashkirtseff’inkini gölgede bıra-
kacak bir günlük tutmaya çalıştığını biliyordum. Tad ona,
Mary Stanfield’in *Feminist Mücadeleler Tarihi*’ni armağan et-
mişti, ama ‘feminist’ sözcüğü onun hoşuna gitmiyordu.

Bu yalnız kalışlarını kısıkanıyordum; bensiz koşturduğu
patikaları, beraberinde taşıdığı kitapları ve ben yokmuşum
gibi oturup okuyabilmesini kısıkanıyordum. Ama artık, aşırı
isteklerimle, zorbaca baskılarımla ve kendi kendimle alay et-
meyi öğrenmiştim. Şunu da anlamaya başlamıştım ki, onu
yaşama sebebiyle baş başa bırakabilmek, zaman zaman siz-
den ayrılmasına, dahası sizi yalnızlıkla, ufukla, şu adlarını
bilmediğim, biraz hızlı bir yelde, ak tepeleri çılgına dönen
kocaman bitkilerle aldatmasına imkân tanımak gerekiyordu.
Beni böyle, ‘kendini aramak’ için bırakıp gittiğinde -tek bir
günde Paris’te Ecole de Louvre’dan, İngiltere’de biyoloji öğ-
renimine atladığı olurdu- değersizliğim yüzünden hayatın-
dan kovulduğum duygusuna kapılırdım. Bu arada, yalnız
sevmenin yetmediği, sevmeyi öğretmek gerektiği gibi bir dü-
şünce uyanmaya başladı bende. Ambroise amcamın o öğü-
dünü hatırlıyordum hep, “Mavinin peşine takılıp gitmemesi
için, sımsıkı tutmalı uçurtmanın ipini,” derdi. Çok yüksekle-
rin, çok uzakların düşünüyordum. Oysa, şunu iyice be-
nimsemem gerekiyordu: Bu benim kendi hayatımdı, Li-
la’nınki değil. Özgürlük kavramı, şimdiye değin hiç bu den-
li ciddi, bu denli güç görünmemişti gözüme; bu kadar çok
şey gerektirdiğini bilmezdim. Fleury’lerin öyküsünü, amca-
mın dediği gibi ‘zorunlu halk eğitiminin kurbanı’ oldukları-

nı yakından biliyordum kuşkusuz, özgürlüğün hep özveri gerektirdiğini kabul etmek istememişlerdi. Ama bir kadını sevmenin, aynı zamanda özgürlüğün çıraklık dönemi olabileceği de hiç aklımdan geçmezdi. Büyük bir yüreklilik ve özenle bu işe koyuldum: Bundan böyle, Lila'yı aramaya ormana gitmiyordum; yokluğu uzadığı zamanlar benliğimi saran yok oluş, değersizlik duygularıyla savaşıyordum savaşımaya; kendimi 'gitgide daha ufak, biraz daha ufak' duyumsayıp alaya alarak savaşıyordum; ama öyle bir an geliyordu ki, daha iyi gülmek için aynaya koşuyor ve cüce olmadığımı inanmam için aynada kendimi görmem gerekiyordu.

Doğrusu ya, benim o allahın belası belleğim de her şeyi daha bir güçleştiriyordu. Lila yanımdan ayrılmayagörsün, onu açık seçik görmeye başlıyordum; kendimi onu gözetlemekle suçlayacaktım neredeyse. Kimbilir, bir tekini nasıl seveceğini bilmek için, birçok kadını sevmiş olmak gerekiyor belki de. Ama ilk aşka, hiçbir şey hazırlayamaz bizi. Tad kimi kez, "Büyütme canım, hayatta başka kadınlar da sevecek sin," derdi de, hayattan bu biçimde söz edilmesini hiç de hoş karşılamazdım.

Şatoda bütün duvarları altın yaldızlı kırmızı ciltlerle kaplı üç kitaplık vardı; kitaplarda, Lila'nın dışında bir yaşama sebebi bulmak için sık sık gelirdim buraya. Bulamazdım. Beni bir korkudur almaya başlamıştı. Lila'nın beni gerçekten sevdiğinden bile emin değildim. Madam Bronicki'nin bir gün bana dediği gibi, belki de onun 'küçük Fransız kaprisi'ydim yalnızca. Lila dördümüze, Tad, Bruno, Hans ve bana 'mahşerin dört atlısı' adını takmıştı. Biz hepimiz de insanlığın koruyucusu olacaktık. Oysa ben daha ata binmesini bile bilmiyordum. Beni bırakıp gittiği zamanlarda okumaya sığınyıyordum. Artık Grodek'te pek ender görünen Stas Bronicki

-bir şeref sorunu onu Varşova'da alıkoyuyordu, çünkü Genia, yüksek bir devlet görevlisinin, söylentiye göre, metresi olmuştu; bu böyle açık açık konuşulurken, kocası, Bronicki adı zarar görmeden onu başkentte yalnız bırakamazdı- bir gün beni, Montaigne'in bir ilk basımına dalmış, okuyor bulunca coştı. Hazinelelerini gösteren birinin tavrıyla, çepeçevre kitapları eliyle göstererek, bana bir güzel söylev çekti.

"Gençliğimin en coşkulu, en esinli anlarını geçirdim burada, yaşlılık günlerimde de, gerçek yaşama sebebim olan şeyi, kültürü bulmaya gene buraya geleceğim."

Tad kulağıma, "Babam ömründe tek kitap okumamıştır," diye fısıldadı. Ama bu böyle duygular hissetmesine engel değildi kuşkusuz.

Lila'nın yokluğu uzadığı zamanlar, ya da daha beteri, Hans gelip de ikisi birlikte atla orman yollarına çıktıklarında, kendimi hepten yitiriyordum; dostlarımla da gözünden kaçmıyordu bu halim. Bruno kıskançlık duymamam gerektiğine inandırmaya çalışıyordu beni. Kabul etmek gerekirdi ki, eşi bulunmaz bir kavalıydı Hans. Tad ise alaycı olmamaya çalışıyordu, gerçekten de doğasına aykırı bir şeydi bu. Bir seferinde iyice kızdı. Polonya radyosu Alman askeri birliklerinin 'koridor' boyunca yeni yığınaklar yaptığı haberini vermişti.

"Ama yetti artık, bu çocukça gönül üzüntüleri de neyin nesi; burada özgürlükler elden gider, Avrupa yıkıma sürüklenirken şunun derdine bakın."

Grodek'in dar sokaklarından birinde, güzel beyaz bıyıklı bir bey beni selamlayarak 'fakirhanesi'ne davet etti. Salonun duvarında Mareşal Foch'un ayakta bir resmi vardı. Evsahibim, "Yaşasın ölümsüz Fransa!" dedi.

Ben de, "Sonsuza değin yaşasın Polonya!" diye karşılık verdim.

Bu ölümsüzlük güvencelerinde ölümlü bir şeyler vardı. Orada bulunduğum süre içinde, üzerimden kuşkunun kaygılı kanadının dokunup geçtiği tek an bu oldu sanırım. Karşılaştığım her Polonyalının her fırsatta 'yenilmez Fransa'ya gösterdiği bu güvende, yenilmezlikten çok ölüme yakın bir şey varmış gibi geldi bana birden. Ama yalnızca bir an sürdü bu, sonra hemen Fleury'lerin 'tarih bellekleri'ndeki inanca kavuştum yeniden ve onun yardımıyla Lila'nın yanına dönüp, dünya barışını kurtaranların güvenli huzuru içinde onu kollarıma alabildim. Bugün artık, kırk milyon ölümden sonra kendime özür arayacak değilim; yalnızca saflık belki. Oysa saflıkla, körü körüne büyük suçlar işlenebileceği gibi, en büyük özveriler de yapılabilir kimi kez. Hiçbir şey onun boynumda, yüzümde dolaşan dudaklarının sıcaklığı kadar serinkanlılıkla ortadan kaldıramazdı bu savaş tehditlerini; ve o sıcaklığı, daha son buldukları andan başlayarak hep duyacaktım. Aşırı mutlu olmaktan, insanın gözü bir şey görmez olur, bir mutluluk canavarı kesilir kimi kez. Üç renkli amblemimi görüp sokakta yanıma gelen Polonyalıları, kuru kuru "Fransa ayakta" diye cevaplıyor, geleceğe, *bizim* geleceğimize gölge düşürebilecek kimselerden kurtuluyordum böylece. Tad'la birlikte, istemeye istemeye, Hel'de gizli bir öğrenci toplantısına katıldım. Birbirine karşıt iki eğilim vardı; bir bölümü hemen seferberlik istiyordu, bir bölümüyse, eğer iyi anladıysam, bir başka savaşı, sömürü düzenini sona erdirecek olan savaşı kazanabilmek için, salt askersel amaçlı bu savaşı kaybetmek gerektiğini öne sürüyordu. Çat pat öğrenmeye başladığım Lehçe, bu karşıtlıklar içinde yolumu bulmamda yetersiz kalıyordu. Ben de orada, kibar ama biraz da alaycı, ellerimi göğsümde kavuşturmuş duruyordum; bu sakın Fransız tavrının her şeye cevap olduğundan hiç kuşku yoktu.

ON YEDİ

Bu toplantıdan dönüşümüzdeydi, kimbilir hangi zafer anlaşmasının imzalanmış olduğu 'prensler salonu' denen oval salonda, Kont Bronicki benimle törensel bir hava içinde bir görüşme yaptı. Öğleden sonra dörtte orada bulunmamı istemişti; ben de gelmiş tabloların altında bekliyordum; yenik düşüp utanç içinde kaçan ataman Mazepa ve Viyana önlerinde Türklere karşı ünlü saldırısıyla Sobieski zaferini kazanan Jaroslaw Bronicki'den yalnızca birkaç metre ötede Napolyon'un mareşalleri yer alıyordu sıra sıra. Stas Bronicki'nin ülkenin çeşitli köşelerinde, yarım düzineyi bulan ressamı vardı; Polonya tarihinin en eski, en soylu geleneklerini, fırça ve yağlıboya aracılığıyla hiç değiştirmeden yaşıyorlar-

dı. O sıralarda kont, çok büyük bir ticaret işine girişmişti: Karakul astraganı ve safir vizonu üretiminin ve ayrıca vaşak, tilki, ayı, kurt gibi uzun tüylü kürk üretiminin üçte ikisi gibi büyük bir kapsamda, tam sekiz milyon deri ısmarlamıştı Ruslara; bunları Atlantik ötesinde yüzde dört yüz kârla satmayı tasarlıyordu. Bu dâhi beyinde böyle bir düşünce nereden uç vermişti, bilmiyorum ama, bugün bakıyorum da bir tür sezgiydi, bir içe doğuştu diyorum; ne var ki derinin türünde yanılmıştı.

Günde birkaç saatimi, dünyanın değişik pazarlarındaki geçerli kotalara göre muhtemel kâr marjlarını hesaplamakla geçiriyordum. Bu iş Sovyetler Birliği'nin 1940, 1941, 1942 yıllarındaki bütün deri üretiminin yarısını kapsıyordu sanırım; Polonya hükümetinin desteğinden de yararlanılıyordu; öyle anlaşıyor ki, burada söz konusu olan yüksek diplomasiydi: Dışişleri bakanı albay Beck'in Hitler Almanyası'yla anlaşma çabalarının başarısızlıkla sonuçlanması üzerine, bu kez SSCB'yle ticaret yoluyla iyi ilişkiler kurulmak isteniyordu. İnsanlık tarihinde derilerin cinsi ve fiyatı konusunda, kuşkusuz hiçbir zaman bundan daha büyük yanılgiya düşüldüğü olmamıştır. Konuyla ilgili ayrıntılar bugün hâlâ Polonya ulusal arşivinde bulunmaktadır. Hayatımda duyduğum en korkunç sözlerden birini, Wild Life Society üyelerinden birinin ağzından duymuştum; savaş sonrasında, "Hiç değilse onlarca milyon hayvan katliamdan kurtuldular diye sevinebiliriz," demişti bana.

Bronicki'yi yarım saatten fazla bekledim. Benden ne istediğini bilmiyordum. Daha o sabah uzun süre birlikte çalışmıştık; stok yapmak için uygun bir yer bulunması gerektiğini konuşmuştuk yalnızca; hepsini birden pazara sürüp fiyatların düşmesine sebep olmamalıydık; kürkleri bir süre elde

tutmak daha uygun olacaktı. Kaygı uyandıran bir başka konu da, Almanya'nın işi yarış haline getireceği haberi idi; önümüzdeki beş yıl boyunca Sovyet derilerinin tümünü satın almaya hazır olduğu söyleniyordu. Toplantı süresince Bronicki bana, törenle buraya getirilişim konusunda tek bir sözcük etmedi. Toplantı bittiğinde, bütün söylediği, kısaca, "Saat dörtte prensler salonunda beni bekleyin," oldu.

Kapı açılıp da Bronicki görüldüğünde, hemen farkına vardım, Lehçe çok incelikli bir biçimde söylendiği gibi *pod wpływem*, yani hafiften başı dumanlıydı daha şimdiden. Yemek üzerine bir yarım şişe konyağı devirdiği olurdu kimi zaman.

"Sözü dolandırmadan açık açık konuşmamızın zamanı geldi sanırım, Mösyö Fleury."

İlk kez yakıştıırıp da bana 'mösyö' diyordu ve aile adımı da, 'Fleury' sözcüğü üzerinde garip bir biçimde durarak, ilk kez kullanıyordu. Golf pantolonu ve ceketiyile, elleri arkasında, zaman zaman ayaklarının ucunda yükselerek dikiliyordu önümde.

"Kızım ile ilişkileriniz konusunda her şeyi biliyorum. Onun âşığısınız."

Elini kaldırdı.

"Hayır hayır, inkâr etmenize gerek yok, sizin onurlu bir genç olduğunuzdan, bunun gerektirdiği yükümleri yerine getireceğinizden hiç kuşku yok. Yani, niyetlerinizin onurlu olduğunu düşünüyorum. Yalnızca buna kesinlikle güvenmek istiyorum."

Kendime gelebilmem için biraz zaman geçmesi gerekti. Sonra dilim dolanarak bütün söyleyebildiğim şu oldu:

"Öyle, ben de Lila'yla evlenmek istiyorum, Mösyö."

Gerisi, "insanların en mutlusu", "hayatımın anlamı" diye bölük pörçük, bir mırıltı içinde eriyip gitti.

Bronicki çenesi önde, küçümseyerek şöyle bir süzdü beni.

“Ben de sizin onurlu biri olduğunuzu sanıyordum, Mösyö Fleury,” diye kesip attı.

Bu işten hiçbir şey anlamamıştım.

“Demin de söylediğim gibi, niyetinizin onurlu olduğunu sanıyordum, üzüntüyle görüyorum ki öyle değilmiş...”

“Ama...”

“Kızım la yatmanız... nasıl denir? İyi hoş, ama önemsiz bir şey, bundan hemen bir sonuç çıkarmamalı. Ailemizde kadınlarımızdan azize olmalarını beklemeyiz; onlarla gurur duy-mak yeter bize. Ne yazık ki kızımın sizinle bir evlilik yapma-sı söz konusu olamaz, Mösyö Fleury. Çok parlak bir geleceği-niz olduğundan hiç kuş-kum yok. Ama taşıdığı ad nedeniyle, kızımın krallık soyundan biriyle evlenmek gibi çok büyük bir şansı var. Siz de biliyorsunuz, İngiltere sarayından, Dani-marka, Lüksemburg ve Norveç saraylarından düzenli olarak çağrılar alır.”

Doğruydu. Holün mermer masası üzerinde bu yaldızlı davetiyeleri dizi dizi görmüştüm ben de. Ne var ki, hemen her zaman yüzlerce davetlinin çağrılı olduğu şölenlerdi bun-lar. Lila bana “hep şu lanetli koridor yüzünden, sorunun, ha-ni nasıl denir, tam da can alıcı noktasında yer alıyor şatomuz, bütün bu çağrılar, kişisel olmaktan çok politik” diye açıklı-yordu. Tad ise bu şölenlerin oraya ulaşan yankıları karşısın-da “batık orman...” diye homurdanıyordu. Bu, Walden’in bir şiirinin başlığıydı; batık bir ormanda yitip giden kuşların şar-kılarının her akşam yankılanmaya devam edişi anlatılıyordu.

Öfkemi bastırmaya, Kipling ve Conan Doyle’un romanla-rından pek hayran kaldığım şu İngiliz soğukkanlılığını ta-kınmaya çalışıyordum. Stas Bronicki’nin büyüklük düşleri-nin hangi aşağılık ve değersiz duygular üzerine kurulu oldu-

ğunu bugün bile kendi kendime sorarım. Elinde bir bardak viski, 'başı dumanlı' birinin camlaşmaya başlamış gözleriyle, tek kaşını yukarı kaldırmış, önümde dikiliyordu. Bütün bunların altında, hiçbir şeyin baş edemediği ölümcül bir bunalım yatıyordu belki de.

"Nasıl isterseniz Mösyö," dedim.

Selam verip salondan ayrıldım.

Kocaman görkemli merdivenleri inerken -mermer basamakları değil de, asırları geçiyormuşum gibi geliyordu- o anda, bütün yüreğimle gerçekten savaş çıksın istedim; Tad'ın söylediği şu 'dünyanın sonu' olacak savaş çıksın da bu kendini beğenmiş maymunları, soyağağalarının yüksek dallarından aşağıya silkelesin istedim. Bu görüşmeden tek sözcükle olsun Lila'ya söz etmedim; utanç ve gözyaşlarından korumak istiyordum onu. Konuyu Tad'a açtım. Bir tür silah gibi kullandığı o ince gülümseyişlerinden biriyle dinledi beni; üç yıl sonra, vurulan bir SS'in cebinde sonradan ünlü olan bir fotoğraf bulmuştuk; ellerini bağlayıp, infaz mangasının karşısında, duvara dayadıkları bir direnişçinin fotoğrafı -birazdan ölüme gidecek o Fransız'ın yüzünde de Tad'ın gülümseyişini tanımuştım birden. Herhangi bir yorumda bulunmaktan kaçındı; babasının bu davranışı kuşkusuz ona çok doğal görünüyor olmalıydı; geçmişin yük haline gelen güçlerine cankurtaran simidine sarılır gibi yapışıp daha da dibe giden toplumun bu kesiminde, bu işler böyleydi; ama kız kardeşine söz etmiş bu olaydan. Lila da doğru babasının çalışma odasına koşup yüzüne karşı onun bir godoş olduğunu haykırmış. Çok duygulandım doğrusu, ama bana Tad'ın aktardığı bu sahnenin en anlamlı yanı da şuydu: Lila, Stas Bronicki'ye, yaygın söylentiye göre kendisinin de bir kırma olduğunu, bir seyisin oğlu olduğunu söylemişti. Eşitlik adına öfke-

lenirken bile 'seyis oğlu' olmak, en büyük küfürdü sevgilim için; doğrusu ya, bu düşünce aklıma geldikçe eğlendiriyordu beni; alaycılığı öğreniyordum sözün kısası. Bunu Tad'ın derslerine mi borçluydum, yoksa olgunlaştıkça kendiliğinden, hayat için silahlanmaya mı başlamıştım? Bilemiyorum.

Bu görüşmenin sonucu olacak, Lila, yepyeni bir biçimde 'kendini düşleme'ye koyuldu. Tad'ı da pek sevindiriyordu bu yeni durum. Çünkü Lila, o zamana değin ağabeyinin boşu boşuna uğraşıp da bir türlü okutmayı başaramadığı 'yıkıcı' yazınla elleri kolları yüklü olarak geliyordu odama. Yatağımın üstü, Tad'ın 'çalışma grubu' tarafından gizli gizli basılan yergi yazılarıyla örtülüyordu. Nice prensi uykusunda barındırmış olan bu tavanlığın altında, dizlerini çenesinin altına alıp tortop, Bakunin'i, Kropotkin'i ve başkaca, ağabeyinin hayran olduğu Gramsci diye birinin yapıtlarından seçmeleri okuyordu. Halk Cephesi üzerine sorguya çekiyordu beni, oysa bu konuda amcamın atölyesinin bir köşesinde sakladığı Léon Blum uçurtmasından başka hiçbir şey bilmiyordum. Sonra bir gün, İspanyol iç savaşı ve Pasionaria üzerine her şeyi bilmek hevesine kapıldı ansızın; büyük bir ilgiyle söylüyordu bu adı; çünkü bu yeni kendini arayış biçiminde, böyle diyordu bana, belki bir imkân vardı bu kez. Sigara üstüne sigara yakıyor, ona uzattığım gümüş küllüklerde sert sert ve kararlı eziyordu sigaraları. Bu yolla bana sevecenlik göstermesine, beni yatıştırmasına, hatta belki de sevmesine karşı duyarlıydım; bu ani devrimci alevlenmelerin altında, herhangi bir inançtan çok, ince duygular yatıyordu bana göre. Sonunda kitapları, yazıları, halının üzerine atıyor, başka bir tutkuya, çok daha az teorik olan bir tutkuya bırakıyorduk kendimizi. Şunu da biliyordum ki, şeyleri yalına indirgeme saplantım, beni kolaylıkla her akşam Lila ve bir

sürü çocuğun yanına dönen bir köy postacısı haline getirebilirdi ve bu hep o gülünç saflıktan kaynaklanıyordu; bir zamanlar seçkin konuklarımızı 'kafadan çatlak postacı'ya ve çocukça uçurtmalarına kahkahalarla güldürten, o aynı doğallık ve saflıktan. Atalardan sürüp gelen bir özellikti bu, söküp atılamazdı; bunu görüyordum, ne var ki Lila'nın yazgısını birleştireceği adamdan beklediklerine de bundan daha ters düşen bir şey olamazdı.

Bir gece ona çekingenlikle sordum:

"Eğer Politeknîği birincilikle bitirseydim, acaba..."

"Acaba ne?"

Sustum. Hayatımı ne yapacağım değildi ki konu, bir kadının benim hayatımı ne yapacağıydı. Bense hiç anlamıyordum ki, sevgilim 'yer yerinden oynayacak' diye mırıldanarak kollarımda sığınak ararken, yaklaştığını belli belirsiz duyduğu o dünyada, bambaşka bir 'ben', bambaşka bir 'biz' olacağı içine doğuyormuş.

Atlı birlikler, Alman sınırında yerlerini almak üzere bayrakları ve kılıçlarıyla, şarkılar söyleyerek Grodek'ten geçiyorlardı.

Fransız Genelkurmayı'ndan yüksek rütbeli bir subayın geldiği ve Helm'de yapılan savunma hattını denetlerken, "Birçok bakımdan bizim Maginot hattımıza yaraşır," düzeyde dediği anlatılıyordu.

Hans von Schwede güzel demirkırı atıyla, hemen hemen her hafta kapalı sınırı gizlice geçiyor, birkaç günlüğüne kuzenlerine geliyordu. Lila'nın yanında olmak için mesleğini, hatta kimi kez hayatını tehlikeye attığını biliyordum. Bize birçok kez anlattığına göre, üzerine ateş açılmıştı; bir kez Polonya tarafından, bir kez de Almanlar tarafından. Onun varlığına güçlkle katlanabiliyordum; hele Lila'nın ona

gösterdiği dostluk büsbütün dayanılmaz geliyordu bana. Ormanda birlikte uzun at gezileri yapıyorlardı. Savaşın da üstünde tutulan bu aristokrat kardeşliğini hiç anlamıyordum; burada daha çok bir ilkesizlik söz konusu gibi geliyordu bana. Müzik salonuna gidiyordum; Bruno orada bütün gün çalışıyordu, Edinburgh'daki Chopin yarışmasına çağırılmıştı, İngiltere'ye gitmeye hazırlanıyordu. İngiltere bu zor günlerde, o dingin gücünü Polonya'yı yüreklendirmek için kullanıyordu bol bol.

Ona bir gün, kendimi bir koltuğa bırakırken, "Bu Bronickiler nasıl olup da düşman ordusunda subay çıkmak üzere olan bir adamı evlerine kabul ediyorlar, aklım almıyor," dedim.

"Düşman olmaya her zaman olunur, dostum."

"Sen varsın ya Bruno, günün birinde bu kibarlığın, hoşgörün, yumuşaklığın yüzünden geberip gideceksin."

"İyi ya, düşünecek olursan, hiç de kötü bir ölüm biçimi değil."

O anı, klavye üzerindeki o uzun parmakları, çalılığın altındaki o tatlı yüzü hiçbir zaman unutmuyacaktım!

Kader kartları açtığı zaman, o beklenmedik tersine dönüş hiçbir şey beni hazırlamamıştı: Bruno' nun kartı, gerçekten de bir başka oyundan düşmüş olmalıydı. Kader kimi kez gözleri kapalı oynuyor.

ON SEKİZ

Yaz dönmeye yüz tutmuştu. Hava hep bulutlu, sisliydi. Güneş ufuk çizgisini şöyle bir yalayıp geçiyordu. Denizin nemi-
minden dalları kötürümleşip kımıldamaz olmuş çamlar daha
da sessizleştiler. Geceyle gündüzün eşit olduğu, fırtınalara ge-
be mevsime girmiştik bile. O zamana değin hiç görmediğimiz
türden kelebekler çıkmıştı; kadife gibi, koyu kahverengi, yaz
kelebeklerinden daha kocaman ve daha ağır. Lila kollarında
büzüşüp kalıyordu. Şimdiye değin, suskunluklarında kendi
varlığını hiç bu denli yoğun duyumsamamıştım.

“Hatıralar ediniyoruz,” diyordu.

Günün bütün saatleri içinde öğleden sonra beş, baş düşma-
nımdı. Çünkü hava iyice serinliyor ve kum neredeyse ıslanı-

yordu; kalkmak, ayrılmak, ikiye bölünmek gerekiyordu. Ama önce bir anlık, son bir zaman parçası kalıyordu bize yaşamak için. Lila üstümüze örtüyü çekiyor ve ısınmak için bana biraz daha sokuluyordu. Beş buçuğa doğru Baltık birdenbire yaşlanıveriyordu. Sesi daha da huysuzlaşıyor, hırçınlaşıyordu. Hafif kanat çırpışlarıyla gölgeler üşüşüyordu üzerimize. Lila'nın yarı aralık kımiltısız dudaklarında sesi sönüp tükeninceye değin son bir kez kucaklaşıyorduk; iri iri açılan gözleri hayatlarını yitiriyor, yüreği göğsümün üzerinde yavaş yavaş duruluyordu. O zamanlar daha, bir ustabaşı gibi, gücüyle övünecek kadar alıktım. Lila'yı cinselliğin çok ötesinde, hiçbir sınır tanımayan bir biçimde sevdiğimi anlayınca bu tür övünmeyi de bir yana bıraktım. Önemli olan bir çift oluşturmuş olmaktı ve işin bu boyutu gittikçe daha da büyüyordu, gerisi önemsizdi.

"Birbirimizden ayrılınca sen ne olacaksın, Ludo?"

"Gebereceğim."

"Saçmalama."

"Elli yıl, seksen yıl boyunca geberip duracağım, ne bileyim işte. Fleury'ler uzun yaşarlar; için rahat etsin; seninle hep ilgileneceğim, sen beni bıraktıktan çok uzun zaman sonra bile."

Onu hep elimde tutacağıma güveniyordum. Bu güvenin kaynağının ne denli gülünç olduğundansa hiç kuşku bile duymuyordum. Erkekliğime duyduğum bu güvenin altında, on sekiz yaşın verdiği o safça 'böbürlenme' duygusu yatıyordu. Ondan yükselen her iniltiyi işittiğimde, bunun benimle ilgili olduğunu ve kimsenin daha iyisini yapamayacağını düşünüyordum kendi kendime. Bunlar bir yeniyetmenin kuşkusuz son saflıkları oldu.

"Seni yeniden görmem doğru olur mu, bilmiyorum, Ludo. Bölünmek istemiyorum, bütün kalmak istiyorum ben."

Susuyordum. Varsın 'kendini aramayı' sürdürsündü; nasılsa beni bulacaktı sonunda. Çevremizi saran alacakaranlık yoğunlaşıyor, çok uzaklardan martı çığlıkları geliyordu; daha şimdiden hatıraya dönüşmüş gibiydiler sanki.

"Yanılıyorsun sevgilim, benim geleceğim güvenceye alınmış durumda, amcamın saygınlığı sayesinde, Cléry'de postanede rahat küçük bir memurluk bulacağımdan hemen hemen kuşku yok. Sen de en sonunda, gerçek hayatı tanıyabileceksin."

Güldü.

"Tamam işte, şimdi de sınıf mücadelesi. Konu bu değil, Ludo."

"Peki, konu ne öyleyse, Hans mı?"

"Küçük hesaplarla uğraşma böyle."

"Beni seviyor musun, evet mi hayır mı?"

"Seni seviyorum, ama bu her şeyin sonu demek değil. Senin öteki yarın olmak istemiyorum. O korkunç deyişi biliyor musun? 'Öteki yarım nerede?' 'Öbür yarımı gördünüz mü?' Beş on yıl içinde seninle yeniden karşılaştığım zaman yüreğim yerinden oynasın isterim. Oysa, yıllar boyunca her akşam eve dönersen yürek oynaması mı kalır? Küçük kürek çırpıntıları olsa olsa."

Örtüyü çekip kalktı. Şimdi bile kimi kez, kendime sorarım, Zakopane'nin o eski örtüsü ne oldu diye. Onu orada bırakmıştım, geri döneriz diye; hiçbir zaman dönmedik oysa.

Yola çıkışından on gün önce, 27 Temmuz'da özel bir tren Varşova'dan Genitchka Bronicka'yı ve beraberinde, Polonya orduları başkomutanı Mareşal Rydz-Smigly'yi getirdi; kafası tıraşlı ve kalın çatık kaşları olan bir adamdı. Bütün vaktini bir resim sehпасının önünde yumuşak suluboyalar yapmakla geçirdi; güven verici dinginliğini bütün basının övdüğü o ünlü 'güven tatili'ydi bu; Berlin'den Hitler'in isterik bağırıtları yükseldiği bir sırada, amaç bütün dünyaya başkomutanın geleceğe ne büyük bir serinkanlılıkla baktığını göstermekti. İngiliz ve Fransız basınında, hayranlık dolu yorumlarla birlikte Mareşal'in koridorun orta yerine oturmuş, suluboya yaparken fotoğrafları yayınlandı. Genitchka'nın Varşova'dan bera-

berinde getirdiği davetliler arasında, ünlü bir falcı, 'gelmiş geçmiş en büyük Hamlet' olarak tanıtılan bir tiyatro oyuncusu ve ilk romanı o günlerde bütün dillere çevrilmek üzere olan bir genç yazar bulunuyordu. Falcıdan kristal bir kürede geleceğimizi okuması istendi; o da okudu okumasına, ama sonucu bize söylemeyi istemedi; hayatta şimdiden bütünüyle belli olan yolumuzu açıklarsa, genç olduğumuzdan, kaçınılmaz olarak edilginliğe itmiş olacaktı bizi. Oysa Mareşal Smigly'ye, Polonya ordusunun Hitler canavarına karşı zafer kazanacağını haber vermekte hiç duraksamadı. Bu arada sözünü, biraz da bilmeceye benzeyen şu kehanetle tamamladı: "Ama sonunda, her şey iyi bitecek." Önceki günden beri şato-da bulunan Hans, bütün bu süreyi, basının kullandığı deyimle bu 'güven tatili'ni sessiz sedasız odasında oturarak geçirdi. Aynı günün akşamı Mareşal'i trene bindirdik, gelmiş geçmiş Hamlet'lerin en büyüğü onu izliyordu. Bu ikincisi bize, yemek üzerine, tartışılmaz bir içtenlikle o ünlü "*olmak ya da olmamak*" monologunu okumuştı; yeri olmasına yeriye de, doğrusu orada herkesin göstermek zorunda kaldığı iyimserlik havasıyla pek uygun düşmüyordu. Genç romancıya gelince, tırnaklarını inceleyerek, aramızda yokmuş gibi duruyordu. Madam Bronicka edebi bir konuya değinmeyi denediğinde, birazcık küçümsemeyle gülümsüyordu; bu kutsal bir alanmış da sıradan sosyete konuşmalarıyla bu kutsallığa saygısızlıkta bulunmak istemiyormuş gibi. Bir gün sonra da ortadan kayboldu; hizmetçilere ayrılmış olan buhar banyosu bölümünde geçen bir olay nedeniyle, sabahın erken saatlerinde onu gara götürmüşlerdi. 'Olay'ın gerçek yüzü sessizce örtbas edildiyse de, sonuçları ortadaydı; yazarın bir gözü morarmıştı. Madam Bronicka ise bahçıvan Walenty'yle güç bir görüşme yapmak zorunda kalmıştı. Genitchka bahçıvana "yetenek-

lerin kimi tuhaflıklarını, öfkeye kapılmadan hoş görmek” gerektiğini anlatmaya çalıştı. Her bakımdan korkunç bir hafta sonu oldu bu; bu arada altı altın tabağın, Bellini’nin bir minyatürüyle Madam Bronicka’nın küçük mavi salonundan Longhi’nin bir tablosunun kaybolduğu anlaşıldı. Kuşkular önce, önceki gün giden falcının üzerinde toplandı. Çünkü Genitchka’nın, yazarı suçlamaya gönlü elvermiyordu. Durum böyleyken, pazartesi akşamı dolabı açtığımda, bir şapka kutusunun içinde Longhi’nin tablosunu, Bellini’nin minyatürünü ve altı altın tabağı bulunca nasıl bir şaşkınlığa düştüğüm anlaşılabilir sanırım. Bir an hiçbir şey anlayamadan öylece kaldım; ama çalınmış eşyalar işte oradaydılar, dolabımda! Kafamda birden korkunç bir şimşek çaktı. Onların dolabıma koyuluş sebeplerini anlamıştım; birisi beni küçük düşürmek istiyordu. Böyle bir dolabı tezgâhlayabilecek düşmanımın adını bulmak için hiç de uğraşmam gerekmiyordu. Alman’dı bu. Lila tarafından seilmek gibi bağışlanmaz bir suç işleyen bu küçük Normandiyalı köylüden kurtulmak için, çirkin ama ustaca bir yol bulmuştu doğrusu.

Saat yediydi. Koridora daldım. Hans’ın odası şatonun Kuzey kanadında, denize karşıydı. Kapının önüne geldiğimde, iyi hatırlıyorum, o ‘kibar tavırlar’ın tuhaf bir biçimde ortaya çıkışına tanık oldum kendimde; sosyeteyle düşe kalka bana da bulaşmışlardı: Kapıya vurmalı mıydım yoksa vurmamalı mı? Bana öyle geldi ki, koşullar göz önünde tutulunca, düşman sahasında olduğumu dikkate almalı, görgü kurallarını bir yana bırakmalıyım. Ağır, bronz kapı kulpunu çevirdim ve içeri girdim. Oda boştu. Baştan aşağı soyluluk ve görkemdi; üzerinde imparatorluk kartalları bulunan halılarla kaplı duvarlar, her biri insana birkaç derebeyi poposunu düşündüren boş iskemleler, içinde ateş yanan

ve üzerinde Polonyalı hafif süvarilerin mızrakları çatılı şömine; aynı benim odam gibi. Duş sesi duydum. Banyoya girmekte duraksadım, bir onur sorununun çözümleneceği yer olamaz gibi geldi orası. Kapıya geri gittim, açıp gürültüyle kapadım. Birkaç saniye geçti geçmedi, Hans göründü. Göğsünde şu askeri akademilerden birinin amblemi bulunan bir bornoz vardı üzerinde. Yüzünden, sarı saçlarından sular damlıyordu.

“Seni it herif seni!” diye haykırdım. “Sensin bu.”

Elleri bornozunun cebinde, öyle duruyordu. Olur gibi değildi, bir damla bile heyecana kapılmasın, kılını bile kıpırdatmasın böyle; bu adam kalleşliğe alışmakla kalmamıştı yalnız, kalleşin ta kendisiydi.

“O eşyaları çaldın ve beni küçük düşürmek için dolabıma koydun.”

Yüzünde ilk kez bir anlam, alaylı bir şaşkınlık belirdi; benim için bir onur sorunu olabilmesi şaşılacak bir şeymiş gibi. Başkalarını hor görme ayrıcalığıyla doğanların bütün üstünlükleri, frengi gibi kalıtımsal olan bu küçümsemeydi işte.

“Seni hemen şuracıkta, ellerimle gebertebilirdim,” dedim. “Ama bu az gelir. Akşam on birde silah salonunda bekliyorum.”

Oradan ayrılıp odama döndüm. Sabah akşam, ayakkabılarımı boyayan oda hizmetçisi Marek odamdaydı. Saçları pomatlı, alnının ortasından lüle olarak sarkan bir *czub*, neşesi de, kelle kulak da yerinde, durmadan kız peşinde koşan bir oğlandı. Yatağımı yaparken, her zamanki gibi benim bildiğimi varsaydığı belli sözcükleri kullanarak, kendi dilinde çat pat konuşmaya çalıştı benimle. Grodek’e geldiğimden beri şatonun hizmetçileriyle iyi dost olmuştum. Ne de olsa onlar da benim gibi kılık değiştirmiş köylülerdi. Önyargıyı alt et-

mekten daha güç bir şey yoktur; üstelik olumlu önyargılar olumsuzlardan daha az direngen değildirler.

Marek yastıkları dövüp iyice kabarttı, yatak örtüsünü açtı, sonra dolaba yöneldi. Kapağını açtı ve görünürde, karton şapka kutusuna ve içindekilere hiç dikkat etmeksizin -altın tabaklar ıslıl ıslıl göz alıyordu- yedek ikinci çift ayakkabımı aldı. Sonra dolabı kapayıp, ayakkabılarım elinde gitti.

Çalınmış sanat yapıtlarının odamda olduğunu Madam Bronicka'ya haber vermek niyetindeydim ama işte, artık hiçbir işe yaramayacaktı. Marek onları görmüştü ve her şeyi kaybettiğimi anlayıp onlardan önce davrandığımı sanacaklardı şimdi.

Saat sekizde yemek çanı çaldığında aşağı indim. Kontesin sağında, her zamanki yerimi aldım masada; bu Fransa'ya karşı, bir tür saygı gösterisiydi. Hans masanın ucunda oturuyordu. Gerçi 'kadınsı' hiç denemezdi ama, hep kadınca bir şeyler bulmuştum onun yüz çizgilerinde. Zaman zaman, bıyık altından gülümseyerek bana bakıyordu. Öylesine bir gerginlik içindeydim ki, ne bir şey yiyebildim, ne de konuşabildim. Meşeden yapılmış büyük masanın üzerinde iki büyük şamdan duruyordu. Yüzlerimiz esintinin keyfine göre, ışık gölge oyunları ile bir aydınlanıyor, bir karanlıkta kalıyordu. Daha yeni on dokuzuna basan Tad, bu yaş kavşağında bulunmanın sıkıntısı içindeydi; erkek yanı, şimdiden birtakım şeyleri gerçekleştirmeye can atarken, yeniyetme yanı onu engelliyordu. Sesinde Garibaldi ya da Byron'ın arkadaşlarına yaraşır bir tutkuyla, İspanyol Cumhuriyetçilerinin Franco'ya karşı yitirdikleri savaşı canlandırıyor bize. Madam Bronicka onu, masanın üzerinde ekmek kabuklarını ufalayarak, üzüntü içinde dinliyordu. Anarşistlerin sokaklarda ölmüş din adamlarının kuklalarıyla dans ettiği Katalonya'yı hatırlayarak, öğ-

lunun böylesine coşkuya kapılması bir tek şeyi doğruluyordu onun gözünde; bize yineleyip durduğu gibi, Picasso'nun gençlik üzerindeki uğursuz etkisini. İspanya'da olup biten bütün o korkunç olaylar da, doğrudan ya da dolaylı, hep onun başının altından çıkıyordu, hiç kuşkusu yoktu bundan. Tad'ın tanımlamasıyla, o 'kesin' tavrını takınıp bize doğru dönerek, "Gerçeküstücülerle başlamıştı bu," dedi.

Yemek biter bitmez, Genitchka'nın elini öptüm ve odama çıktım. Lila şaşkın şaşkın yüzüme bakıp durmuştu. Çünkü yapmacık tavırlarla duyguları saklamayı, bu yüksek sosyete sanatını öğrenememiştim daha ve bu yüzden öfkemi gizlemekte güçlük çekiyordum. Yemek salonundan ayrıldığımda, arkam sıra geldi ve beni merdivenin alt basamağında durdurdu.

"Ne var, Ludo?"

"Hiç."

"Sana ne yaptım?"

"Rahat bırak beni, önemli olan yalnız sen değilsin."

Daha önce onunla hiç böyle konuşmamıştım. On yaş daha büyük olsaydım, küçük düştüğüm için öfkeden ağlardım. Ama daha çok gençtim; erkek adam ağlamazdı. Bütün göz yaşlarını dışı cinse bırakan ve böylece insanın kardeşçe bir yanını çıkarıp atan bir düşünceydi bu.

Dudakları hafifçe titredi. Acı vermiştim ona. Kendimi daha iyi hissettim, daha az yalnız hissettim.

"Özür dilerim, Lila, yüreğim daralıyor, bilmem Lehçe'de de var mı bu deyim?"

"Ciezske serce."

"Yarın sana her şeyi anlatırım."

Merdivenleri çıktım. İşte sonunda Lila'yla eşit koşullarda konuşmuştum. Dönüp baktım; bana yüzünde biraz sıkıntılı

bir anlatım varmış gibi geldi. Kimbilir, belki de beni yitirmekten korkuyordu; öyle geniş bir imgelem gücü vardı ki.

Yara alan yalnızca ben değildim; ailemin, yakınlarımın en duyarlı oldukları bir konuydu bu; hakarete uğrayıp da altında kalmış tek bir Fleury yoktu. Hans tarafından böyle, bile bile kurban seçilmem, üstelik basit bir soydan geliyor oluşumun da bu doğal suçlu rolüne inandırıcılık kazandırması, beni büyük bir çaresizlik ve sınırsız bir öfke içine düşürmüştü. Böylesi durumlar tarihte, kin metronumu üzerinde kurbanla celladın yerlerini değiştirip durmuştur. Sinirli bir sabırsızlık içindeydim; geçen her dakikaya düşman kesiliyordum. Zaman bana, önceden tasarlanmış bir yavaşlıkla emekliyor-muş gibi geliyordu; belki bana karşı kötü bir niyeti vardı da, yılların bu yaşlı aristokrati, yukarıda adları geçenlere yaraşır bir suç ortağı olmuştu o yüzden.

İlk kez, toplumsal bakımdan gerçekten bilinçlenmemi, sanırım Hans'a borçluyum.

On bire beş kala aşağıya indim.

Basık tavanlı silah salonunun boyu elli, genişliği on metre kadardı. Tepeden bir yanı kırık, birkaç kolu eksik ve buraya hiç de uygun düşmeyen Venedik işi bir avize sallanıyordu. Aşınmış bir Karpas halısı bütün tabanı kaplıyordu; kılıç ve baltaların asılı olduğu duvarlar boyunca zırh takımları uzanıyordu.

Hans beni salonun öbür ucunda bekliyordu. Beyaz bir gömlekle bir smokin pantolonu giymişti. Parmaklarının arasında, kendi kendine tüten bir sigara vardı. İngilizlerin, üstünde sakallı bir denizci resmi olan, yuvarlak metal sigara kutularından birini elinde tutmuş, gezinip duruyordu. Çok

şakin görünüyordu. Elbette diye düşündüm, daha elime kılıç almadığımı biliyor. Oysa kendisi, tam bir Prusyalı gibi, çocukluğundan beri eskrim yapıyordu.

Ceketimi çıkarıp yere bıraktım. Duvarlara bakıyor, hangi silahı seçeceğimi bilemiyordum. Benim için şöyle iyi bir eski Norman sopası olsa ne de iyi olurdu ama. Sonunda en yakınımdaya duran birini aldım. Eski bir Polonya silahıydı, bir *szabelka*; Türklerinki gibi eğri bir kılıç. Hans elindeki *Players* kutusunu halının üzerine bıraktı ve gidip bir köşede sigarasını söndürdü. O, duvardan başka bir kılıç seçerken ben de avizenin altına gelip yerimi almış, bekliyordum. İnsan uzun zamandır nefret ettiği, bin kez boğazına sarıldığını düşlediği birisiyle yüz yüze geldiğinde çoğu kez olur ya, benim de öfkem geçmişti neredeyse. Gerçek bir düşman, her zaman hakkında düşünülenlere bakarak, düş kırıcıdır. Beni engelleyen, neredeyse felce uğratan bir şeyin varlığını sezdim birden: Hafiften Lila'yı andırıyordu; sarışınlığı, yüzünün rengi aynıydı; çizgilerde de az çok bir benzerlik vardı. Orada öyle bir şey yapmadan, birkaç saniye daha durursam, bir düşmanımdaya olacağımı anladım; ateşi hemen canlandırmalıyım.

Suratına doğru, "Yalnızca, yalnızca bir Nazi tasarlayabilir böylesine bir alçaklığı!" diye haykırdım. "Onun beni sevdiği düşüncesine alışamıyorsun, değil mi? Sevgimizin ömür boyu olduğunu kabul edemiyorsun. Öyle ya, bütün Naziler gibi sana da kendi Yahudin gerekiyordu. O nesneleri aldın ve dolabıma koydun. Ama bu zavallı hesaplarınla aptalın tekisin sen. Aşağılık biri olsaydım bile, Lila beni gene de severdi. Birini gerçekten sevmenin nasıl bir şey olduğunu nereden bileceksin sen? Hiçbir şeyi bağışlamaz insan ve her şeyi bağışlar yine de."

İki yıl arayla aynı şeyleri Fransa için de söyleyebileceğim aklımın kıyısından bile geçmiyordu.

Silahımı kaldırdım. Bir ayağı öne uzatıp, diğerini geride tutmak gerektiğini biliyordum iyi kötü; Grodek sinemasında, *Scaramouche* filminde böyle yapıyorlardı; görmüştüm. Hans ise beni ilgiyle izliyordu. İleri attığım sağ ayağıma bakıyor, geride duran sol ayağıma bakıyor, oduncu baltası gibi başımın üzerine kaldırdığım kılıcıma bakıyordu uzun uzun. O, silahını yere eğik tutuyordu. İki dizimi kırıp olduğum yerde birkaç kez sıçradım. Bir kurbağaya benziyor olmalıyım, diye geçirdim içimden. Bir de baktım, Hans gülmemek için dudaklarını ısırıyor. İşte o zaman, anlaşılmaz bir bağırıtı koy-verip yürüdüm üzerine. Sol yanağını kanlar içinde görünce de olduğum yerde dondum kaldım. Hiç kımıldamamış, kılıcını bile kaldırmamıştı daha. Kollarımı aşağı indirerek yavaşça doğruldum. Hans'ın yüzü gittikçe daha çok kanıyor, gömleğine yayılıyordu. Aklımda beliren ilk düşünce, bütün düello kurallarına aykırı davranmış olduğumdu. Kendi gözümde, hödüğün teki durumuna düşmüş olmaktan öyle bir utanca kapıldım ki, utancım hiddete dönüştü ve kılıcımı bir kez daha kaldırıp umutsuzluk içinde bağırdım:

“Hepinizin canı cehenneme!”

Hans benimkiyle aynı anda kaldırdı kılıcını ve bunu izleyen saniyede *szabelka* elimden koparılıp alınmış, havalarda uçuyordu.

Hans, yüzünden akan kana aldırış etmeden, silahını indirmiş, gözlerini kırpıştırıp, dişlerini sıkarak bana bakıyordu.

“Enayi,” dedi, “allahın enayisi!”

Kılıcını duvara doğru fırlattı ve bana sırtını döndü.

Halının üzeri kan olmuştu.

Players kutusunu yerden kaldırıp içinden bir sigara aldı.

“Acele etmekle yanlış yapıyorsun. Nasıl olsa yakında başlayacak.”

Orada yalnız başıma kaldım. Şaşkın şaşkın ayaklarımın önündeki kan lekelerine bakıyordum. Hor görülmemin acısını çıkarmış, bütün kinimi boşaltmayı başarmıştım ama, şimdi bunların yerine, bir türlü kurtulamadığım bir huzursuzluk sarmıştı içimi; Hans'ın davranışlarında bir onurluluk vardı ki beni kaygılandırıyordu.

Midemi bulandıran şeyin ne olduğunu, bütün açıklığıyla ertesi sabah öğrenebildim ancak. Marek çalıntı eşyalarla birlikte tutuklanmış ve her şeyi anlatmıştı bir bir. Hazır şatoda falcı türünden, yazar türünden hiç de saygı uyandırmayan konuklar varken, bundan yararlanıp Madam Bronicka'nın küçük salonunu ve çalışma odasını yağmalamıştı bir güzel. Yatak odasına giren bir hizmetçi rahatını kaçırınca da, daha sonra almak için kutuyu benim dolabıma koymuştu. Ne var ki, ilk kez geri almaya geldiğinde benim oda da olmam işi bozmuş ve ganimetini daha sonra, yemek sırasında geri alabilmişti.

Bütün bu haberleri bana Bruno, sabah saat dokuzda, kahvaltı etmek için yanına yemek salonuna indiğim sırada verdi. Her yanımin buz kestiğini duyumsadım. Elimdeki çaydanlığı unutmuşum, fincanım doldu, örtüye taşıtı. Bruno'nun şaşkın bakışları altında, iskemlemi itip masadan kalktım. Hayatımda daha önce hiç böyle bir kin duymamıştım; bu büyük kin duyduğum kişiye, kendimdim. Anlıyordum artık, rakibimin kurduğu alçakça bir düzenin kurbanı olduğumu düşünmekle kendim alçak biri durumuna düşmüştüm. Ne var ki, Hans'a gidip özür dilemem söz konusu olamazdı. *Onların* önünde küçük düşmektense, ruhsal yetersizliğimi kabullenmeyi yeğ tutardım.

Öğle yemeğine inmedim. Öğleden sonra dörde doğru valizimi hazırlamaya başladım. O eşyaları çalmadığıma ve her-

kesin ortasında bir hırsız gibi yakalanmadığıma neredeyse üzülüyordum. Hiç değilse böylece, kendi çevrem olmayan bu çevreye bir tür saldırıya geçmiş ve görkemli biçimde ipleri koparmış olacaktım.

Yola çıkış hazırlıklarımı yapmak için odamdan, öğleden sonra geç saatlerde çıktım. Ne kimseyi görmek, ne teşekkür etmek, ne de kimseye hoşçakal demek istiyordum. Ama koridorda Tad'la burun buruna geldim; elimde bavulum, orada ne aradığımı sordu bana. Hans'ın gece gezinirken küçük bir kaza atlattığını haber verdi; gece karanlığında bir dal yanağında derin yara açmıştı; iyi peki ama, elimde bavulumla benim işim neydi orada? Gara gitmek istediğimi söyledim. Yirmi bir onda Varşova'ya bir tren vardı, Fransa'ya dönüyordum; eğer savaş çıkarsa ülkemden ayrı kalmak istemiyordum. Tam o sırada Hans'ı gördüm; koridorun diğer ucundan, elinde, o hiç bırakmadığı İngilizlerin yuvarlak sigara kutusu, ağır ağır bize doğru ilerliyordu. Sol yanağının üzeri sargı beziyle kapalıydı. Yanımızda durdu. Son derece solgundu, ama tuhaf bir sakinlik vardı üzerinde.

Elimde tuttuğum bavula bir göz atarak, "Bu gece gidiyorum," dedi; topuklarının üzerinde döndü ve uzaklaştı.

YİRMİ BİR

Grodek'te birkaç gün daha kaldım. Başlayan yağmurlar görüntüyü bulanıklaştırmıştı. Bu sisli öğle sonralarından birinde, rüzgârın denizden taşıdığı çiseltillerle yüzümüz ıslak, kumsalda yürüyorduk; o sırada gelecek bize işaretini verdi: Lehçe *kapota* denen, uzun kaftan giymiş bir Yahudi'ydi bu; o sıralar gettolarda yaşayan milyonlarca Yahudi'nin giydiği türden, kara yüksek şapkalardan biri vardı başında. Yüzü bembeyaz, sakalı griydi. Gdynia şosesi kıyısında bir kilometre taşının üzerine oturmuştu. Bir kaygıya, heyecana kapıldım birden; bu bomboş yol kıyısında onu öyle bulmayı hiç beklemediğimden olacak; belki de havanın bu buğulu ve silik renkleri içinde bir hayaleti andırmasındandır, ya da kuşku-

suz, bir sopanın ucunda omzuna asılı duran ve aklıma bin yıllık bir göçebeliği getiren o çıkın yüzünden. Bunun bir ön-sezi olduğunu çok sonraları anladım; yoksa orada gördüğümüz neydi ki, tarihin en sıradan, en olağan biraradalıklarından biri: bir Yahudi, bir yol ve bir kilometre taşı.

Lila çekingen çekingen, "*Dzien Dobry panu*, günaydın Mösyö," dedi.

Ama o cevaplamadı, başını öteye çevirdi.

Lila, "Tad bir işgal öncesinde olduğumuza inanıyor," diye mırıldandı.

"Bu işten bir şey anlamıyorum ama, bir savaş olacağına da inanmıyorum bir türlü," dedim.

"Her zaman savaşlar oldu."

"O eskidendi..."

Gerçekte, 'o seni tanımamdan önceydi' diyecektim ama, savaşların, kinlerin, kıyımların sebepleri üzerine bu tür bir açıklamaya girişmek benim için kendini beğenmişlik olacaktı. Bu anlayışımı halkların paylaşmasını sağlamak için yeterli gücüm de yoktu henüz.

"Modern silahlar çok güçlü ve yok edici bir hale geldi," dedim. "Kimse onları kullanmayı göze alamayacaktır, çünkü bu durumda ne yenen kalacak ne yenilen; her yer de harabe-ye dönecek."

Bunları, Bronicki'lerin abone oldukları *Temps*'ın başyazısında okumuştum.

Lila'ya tekrar tekrar başlayarak, otuz sayfalık bir mektup yazdım; sonunda ateşe attım. Çünkü yalnızca bir aşk mektubuydu bu, daha iyisini başaramamıştım.

Ayrılacağım gün, onunla benim adıma konuşan Bruno oldu; o sırada sis, dışarıda koyun sürüsü gibi dolaşıyordu.

Salona daha yeni girmiştik. Bütün bir duvarı kaplayan cam kutular içindeki kelebek koleksiyonuna son bir kez göz atıyordum. Bunlar bana Ambroise amcamın uçurtmalarını düşündürüyorlardı, küçük düş parçacıkları.

Bruno bir koltuğa oturmuş, bir partiyonu karıştırıyordu. Gözlerini kaldırdı ve bir an bize gülümseyerek baktı. Onun gülümseyişinde iyilikten başka bir şey gördüğüm olmamıştır hiç. Sonra kalktı ve piyanonun başına geçti. Parmaklarını klavyenin üzerine koyarken bize doğru döndü ve uzun uzun, dikkatle baktı, tıpkı ilk kalem darbesine başlamadan önce modelini inceleyen bir ressam gibi ve çalmaya başladı.

Doğaçlama yapıyordu, bizimle ilgili bir doğaçlama. Lila'dan, benden, ayrılığımızdan ve inancımızdan söz ediyordu. Ezgisinde sevdiğimi, umutsuzluğa düştüğümü ve inandığımı duyuyordum. Lila'yı yitiriyor, yeniden buluyordum. Mutsuzluk üzerimizden kara gölgesini kaldırıyor, her şey sevinç kesiliyordu. Bruno'nun kardeşçe bir duyguyla, kendi duyumsadıklarını bana armağan ettiğini anlamam için birkaç dakika daha geçmesi gerekti.

Lila ağlayarak kaçmıştı. Bruno ayağa kalktı, büyük pencerelerin solgun ışığında, yaklaşıp beni kucakladı.

"Seninle son bir kez konuşabildiğim için mutluyum. Bana gelince, bir tek müzik kalıyor geriye..."

Güldü.

"Sevmek oldukça ürkütücü, doğrusunu istersen, sevmek ve bütün yapabileceğin şeyin bir konser olduğunu bilmek. Ne var ki bu benim için tükenmeyecek bir esin kaynağı işte; parmaklarım dayanırlarsa, en azından bir elli yılı var. İleri yaşlarında, Lila'yı salonda otururken öyle iyi canlandırıyorum ki gözümde, kendisinden söz eden müziğimi dinleyerek, yirmi yaşını yeniden yaşıyor."

Gözlerini yumdu, eliyle gözkapaklarını bir an kapadı.

“Neyse, sona eren aşklar da var herhalde, bir yerlerde okumuştum.”

Lila’yla son saatlerimi geçiriyordum. Mutluluğun varlığı işitiliyordu neredeyse; işitme duyusu, sanki yüzeysel seslerle ilgisini kesmişti de, sessizliğin o ana değin yalnızlık nede niyle gizli kalmış derinlerine iniyordu. Uykulu anlarımız, her şeyin birbirine karıştığı, düşünle gerçeğin ayırt edilemediği o gevşeklik içindeydi. Göğsümün üzerindeki profilini hâlâ duyuyorum; izi görünmüyor kuşkusuz, ama parmaklarım, tek bir bedenmişiz yanılgısına düştüğümüz o saatlere bağlılığıyla, onu buluveriyor hemen.

Her bir ânı, yakalayıp bir kıyıya koyuyordu belleğim. Bizim oralarda buna kirli çıkı denir. Doğrusu ya, bana bir ömür boyu yeterdi topladıkları.

YİRMİ İKİ

Cléry'ye yaklaşıırken, pencereden eğildiğimde yükseklerde, garın üzerinde Polonya kartalının dalgalandığını görünce, garda beni kimin beklediğini hemen anladım. Yalnız dikkatimi çeken bir şey: Bizim yaşlı pasifist, bu kuşu fazla savaşçı bulmuş olmalı, kendi beğenisine uydurup iki başlı bir güvercine döndürmüştü. Birbirimizden ayrılalı yalnızca beş hafta geçmiş olmasına karşın, Ambroise Fleury'yi kaygılı ve yaşlanmış buldum.

"Aman ne iyi, işte sen de sosyetik olmuşsun! Bu da neyin nesi?"

Gdynia Yat Kulübü'nün madalyonunu yokluyordu parmağıyla. Ayrılışımdan bir gün önce, onu bana Grodek'te tö-

renle vermişlerdi; Polonya'nın denize geçiş hakkını simgeliyordu. Bütün Avrupa'da korku ve kuşkuyla birlikte, güven belirten el kol hareketleri ve öteki işaretler, 1939'un bu Ağustos ayında görülmedik oranda artmıştı.

"Her an başlayabilir," dedim; "öyle görünüyor".

"Öyle mi sanıyorsun, halklar bir kez daha mezbahalara sürülmeyi hiçbir zaman kabul etmeyecekler."

Ambroise Fleury güvercinini aşağı indirdi -her zaman olduğu gibi, onu görür görmez çocuklar hemen çevresini sarmışlardı-, uçurtmayı kolunun altına aldı. Birkaç adım atmıştık ki amcam küçük bir arabanın kapısını açtı.

Şaşırdığımı görünce, "Evet ya," dedi. "Lord Howe'un armağanı; hatırlıyor musun? Hani bizi görmeye gelmişti."

O sırada altmış üç yaşında, bütün ülkede saygı duyulan biriydi ve ünü ona, kabul etmemişti ama, akademi nişanlarını kazandırmıştı.

Motte'a varır varmaz doğruca atölyeye koştum. Savaş tehditleri onu hiç kuşku yok açığa vurduğundan çok daha fazla kaygılandırmış olmalı ki, yokluğumda yeniden 'hümanist dönem' dizisine başlamıştı; aydınlık kafalara inananlara Fransa'nın armağan ettikleriyle birlikte zengin bir dizi olmuştu. Özellikle de ansiklopediciler serisi çok güzel görünüyordu; kirislerde asılı dururken biraz donuktular doğal olarak, gökyüzünde değillerse böyledirler hep.

Amcam bıyıklarını sıvazlayıp biraz da gururlanarak, "Gördüğün gibi, çok çalıştım," dedi. "Yaşamakta olduğumuz günler kendimizi unutturdu bize; kim olduğumuzu hatırlatmak gerekiyor."

Ne Rousseau, ne Diderot, ne Voltaire'dik biz, Mussolini'ydik, Hitler'dik, Stalin'dik. Eski Cléry postacısının 'aydınlıklar' çağı uçurtmaları hiçbir zaman bana bu denli alaycı gö-

rünmemiştir. Bununla birlikte, ben insanların sağduyularına inanıyor ve böyle bir inanç için gerekli olan körlükle, her şeye gözlerimi kapayıp tek bir şeye bırakıyordum kendimi: aşka. Amcamsa, barıştan bir an bile kuşkuya düşmüyordu. Çünkü onun yüreği tek başına tarihle baş edebiliyordu nasılsa.

Bir gece, Lila'yla birlikte Baltık kıyısındaydık; birisinin kolumdan çektiğini hissettim, Ambroise Fleury'ydi. Vücudunu daha da iri gösteren uzun bir gömlek giymiş, elinde bir mum, yatağımın kıyısına oturmuştu. Gözlerinde büyük bir acı okunuyordu; bir insanın bakışlarında olabileceğinden çok daha büyük bir acı.

"Genel seferberlik ilan ettiler," dedi. "Gene de, kuşkusuz, seferberlik bu, savaş değil."

"Olamaz," dedim ve uyku sersemi ekledim: "Bronicki'lerin Noel için Fransa'ya dönmeleri gerekiyor."

Amcam yüzümü daha iyi görmek için mumu yukarı kaldırdı.

"Aşkın gözü kördür denir ya, kimbilir, sende bu körlük de bir görme biçimi belki," dedi.

Polonya'nın işgalinden önceki saatlerde, ülkeyi bir baştan bir başa saran o görülmedik büyüklükteki toplu hindiler balesinde, ben de kusursuz bir aptallıkla yerimi aldım. Almanların kışına yalancılıktan tekme atmada, bakalım kimin bacağı daha yukarı kalkacak yarışıydı bu; Maginot hattından girenlere değin uzanan bir Tabarin* sahnesinde sergilenen bir *French-cancan*'dı. Radyo ve gazeteler "POLONYA DAYANACAK" diye bas bas bağıryorlardı ve ben, Grodek'ten, ellerinde kılıçları ve bayrakları, şarkı söyleyerek geçen süvari taburlarını hatırladıkça, Lila'nın çevresinde dünyanın en yiğit

*) Tabarin: 1900'lar ve sonrasında Paris'te güzellik yarışmaları, araba sergileri, vb. yapılan bir eğlence yeri ve müzikhol.

adamlarının oluşturduğu bir engelin yukseldiğine guvene-
rek avunuyordum. Amcama Polonyalıların tarih bellekleri-
nin tukenmez bir yureklilik, onur ve baglilik kaynagi oldu-
ėunu anlatıyordum. Bizim emektar T.S.F'nin duğmesini cevi-
rip, sabırsızlık içinde ilk carpişmaları ve ilk zafer haberlerini
bekliyor; yorumcu 'barışı kurtarmak için gosterilen son çaba-
lar'dan söz ettikçe, sinirleniyordum. Askere alınan büyükle-
rimi gara kadar uğurluyor, onlarla birlikte -babalarımız nasıl
üne koştularsa biz de üne koşacağız- diye marşlar söylüyor-
dum; sokaklarda yabancılardan birbirleriyle -yaşasın Polonya-
diye bağırarak el sıkıştıklarını górdükçe gözlerim yaşarıyor-
du. Bizim yaşlı papazımızı, Peder Tachin'i dinliyordum; kür-
süsünün tepesinden, dinsiz Almanya, çürümüş, içi boş bir
ağaç gibi çökecek haberini veriyordu. 1914-1918'in imgesi,
yeni zaferimizin de garantisi yenilmez Poilu'yü* gençlere ha-
tırlatmak için ufuk mavisi kıyafetini giyip, madalyalarını ku-
şanan okul öğretmenim Mösyö Leduc'ü hayran hayran sey-
retmeye koşuyordum. Odasına kapanmış olan amcamı doğ-
ru dürüst görmüyordum bile. Kapısını çaldığım zaman da
bana şöyle dediğini işitiyordum:

“Rahat bırak beni, öbürleriyle birlikte sersemlikler yap-
maya koş, acemi çaylak sen de.”

3 Eylül günüydü, ateşi yanmayan kapkara, boş şöminenin
yanında oturuyordum. Atölyeden bir garip çatırtılar geldiği-
ni duydum; amcamın iş başındayken çıkardığı seslere hiç
benzemiyordu. Kalktım, içimde belirsiz bir kaygıyla avluyu
geçtim.

Uçurtmalar paramparça olmuş, kalıntıları parça parça
orada burada sürünüyordu. Ambroise Fleury, sevgili Monta-
igne'ini elinde tutuyordu, sert bir vuruşla onu da dizinde kır-

*) Kılı; bizdeki Mehmetçik karşılığı.

dı. En güzel parçalarımızdan birkaçı da bu un ufak edilenler arasındaydı; amcamın gözbebeği olan Jean-Jacques Rousseau ve dünyayı aydınlatan Özgürlük uçurtması gibi. Arılıklarıyla bir süre gökyüzünü de etkileyen o -dönem- yapıtlarını, bütün o uğurböceklerini, o çocuk düşlerini bile bu kıyımın dışında bırakmamıştı. Ambroise Fleury daha şimdiden koleksiyonunun şöyle bir üçte birini parça parça hale getirmiş bulunuyordu.

Yüzünün üzüntüden hiç böylesine allak bullak olduğunu görmemiştim daha önce.

“Savaş ilan edildi,” diye bağırdı boğuk bir sesle.

Duvarдан Jaurès’i* kaptığı gibi ayağının altında ezdi. Bir sıçrayışta amcamı belinden yakaladım ve dışarı ittim. Hiçbir şey duymuyor, bir şey düşünmüyordum. Bildiğim tek şey, geri kalan uçurtmaları kurtarmak gerektiği idi.

*) Fransız Sosyalist Partisi’nin ileri gelenlerinden biri. *L’Humanité* gazetesinin kurucusu.

YİRMİ ÜÇ

Polonya'dan gelen ilk bozgun haberleriyle birlikte tam bir şoka girmişim; tek bir şey hatırlıyorum. Amcam, eli dizimde, yatağımın üzerinde oturuyordu. T.S.F. biraz önce bütün Grodek bölgesinin Baltık üzerinden gelen bombalar altında yerle bir olduğunu haber vermişti. *Schleswig-Holstein* zırhlısı savaş ilan etmeksizin bu bölgeyi top ateşine tutmuştu. Alman denizciliğinin bu şanlı sayfasına bir de şu tarihsel ayrıntı ekleniyordu: Okul gemisi olarak kamufle edilmiş olan bu savaş gemisi, birkaç gün önce Polonyalı yetkililerden -bir nezaket ziyareti- için demir atma izni istemişti.

"Ağlama Ludo, çok yakında yıkım milyonlarla ölçülecek; yüreğin tek bir acının sesine açık doğallıkla; ama hesabın bu

kadar güçlü olduğuna göre, büyük sayılar yasasını da düşünebilirsin biraz. Anladığıma göre, şu anda ikinin ötesini pek sayamıyorsun bile. Hem sonra kimbilir...”

Bakışları umudun kimbilir hangi derinliklerine dalıp gitmiş, konuştu durdu. Ne de olsa, o da deli Fleury’lerden biriydi ve onlar için insan hakları bir de bakarsın, iğrenç bir gerçeğe hak tanımamak olup çıkıverirdi.

“Bu savaşın birkaç gün içinde bitme ihtimali var daha. Avrupa halkı çok eski, çok acı çekmiş bir halktır; bu alçaklıkların böyle sürüp gitmesi için zorlanmaya aldırılmazlık edemez. Söylendiğine göre, Cenevre’de gizli görüşmeler yapılmaya başlanmış bile. Alman halk kitleleri Hitler’i süpürüp atacak. Bütün halklara olduğu gibi, Alman halkına da güvenmek gerekir.”

Bir dirseğimin üzerinde doğrularak, “Bütün ülkelerin uçurtmaları, birleşiniz,” dedim.

Ambroise Fleury bu hırçınlığıma pek güvenmiş görünmedi. İnsanların yüreklerinde, başkalarının ne yapsalar kıramayacakları bir şeyler olduğunu iyi biliyordum; erişilmez bir yerdedirler çünkü.

Askere yazılmaya koştum. Nabzım yüz yirmi atıyordu. Çürüğe çıkarıldım. Her ne kadar organik bir bozukluk söz konusu olmadığını, aşk yüzünden, mutsuzluktan böyle olduğunu anlatmaya çalıştıysam da bu çabam, askeri doktorun bakışlarının daha da ciddileşmesine yol açmaktan başka işe yaramadı. Koruların, tarlaların dinginliğine içerleyerek kırlarda oradan oraya dolaşıyordum. Doğa insan duygularına hiç bu denli yabancı görünmemişti bana. Lila’yla ilgili olarak ulaşan tek haber, bütün bir ulusun yok olduğuydu. Polonya’nın acılar içinde kıvranan bedeninden allak bullak edici, anlaşılmaz bir dişilik yükseliyordu.

Cléry'de biraz tuhaf bakıyorlardı bana. Halk arasında dolaşan söylentiye göre, bütün Fleury'ler gibi biraz kafadan sakat olduğum için çürüğe çıkarılmışım; "Onlarda kalıtsal bu," diyorlardı. Şunu da anlamaya başlamışım ki, benim hissettiklerim, deyim yerindeyse, geçer akçe değildi; aklı yerinde olanlar için aşk hayatın anlamı değil, olsa olsa yararlanılan önemsiz bir yanıydı.

Sonunda öyle bir an geldi ki, bütün hayatını uçurtmalarına adanmış bir adam olan Ambroise Fleury bile ciddi kaygılara kapılmaya başladı. Başımızın üzerinde asılı gaz lambasının ışığında akşam yemeğimizi yerken bana, "Bu böyle süremez, Ludo," dedi. "Sokaklarda yürürken, yanında olmayan bir kadınla konuştuğunu herkes görüyor. Sonunda seni içeri tıkacaklar."

"İyi ya, tiksınlar; içeride ya da dışarıda, o hep benimle birlikte olacak."

"Bok herif sen de!" Böyle aklın diliyle ilk kez konuşuyordum benimle.

Marcellin Duprat'dan benimle ilgilenmesini istemesi de sanırım beni yeryüzüne geri döndürmek içindi; iki adam aralarında ne konuştularsa konuştular, bunu hiçbir zaman öğrenemedim; Clos Joli'nin patronu sabahları çiftlik pazar dolaşmaya çıktığında beni de yanına almaya başladı. Zaman zaman bana keskin bakışlar fırlatıyordu; Norman toprağının bu sağlıklı ürünlerinin bu has gerçeğin, -durumum- üzerinde beklenen iyileştirici etkisini görmek istermiş gibiydi. Çünkü özü gereği, akıl yitirmelerine karşı bundan daha güçlü bir panzehir bulunamazdı.

1940 yılının bu kış aylarında, savaşın tek belirtisi Frank birlikleri ve devriyelerinin etkinlikleriydi; "Zaman bizim için çalışıyor"du. İşte o sıralarda, lokantada yerinizi günlerce ön-

ceden ayırtmanız gerekiyordu; midesine düşkünlerin prensi olan Curnonsky buna 'adaylığını koymak' diye ad takmıştı. Marcellin Duprat her akşam kapanıştan sonra, çalışma odasında bulundurduğu, kırmızı deri kaplı kocaman cildi büyük bir hoşnutlukla karıştırıyordu. Kimi kez bir bakanın ya da henüz yenik düşmemiş bir askeri şefin yeni atılmış imzalarıyla karşılaşınca o sayfada duruyor ve bana, "Göreceksin ufaklık, bir gün Üçüncü Cumhuriyet'in tarihini yazmak için Clos Joli'nin bu altın kitabını incelemeye gelecekler," diyordu.

Çalışanların çoğu ve yardımcıları silah altına alındığından personel sıkıntısı çekiyordu; onların yerlerini, dayanışma duygusuyla -buna salt yurtseverlik de denebilir- çekildikleri köşelerden çıkan yaşlılar almıştı; ülkenin bu güç anında, uzun yıllardan beri bırakmış oldukları görevlerinin başına dönüp Clos Joli'ye böyle bir hizmette bulunmayı kabul etmişlerdi. Öyle ki Duprat, seksen altı yaşına yaklaşan içki garsonu Mösyö Jean'a bile yeniden iş vermeyi başarmıştı.

"Uzun süredir içki garsonu kullanmıyordum. Her zaman zorlayıcı bir tavırları olur çünkü. Ne demek istediğimi anlıyor musun, ellerinde şarap listesiyle müşterinin başında dikilir durur, sinir bozarlar. Ama Jean işini iyi bilir. Hem salonu yönetmeye de yeteneği var."

Her sabah bisikletimle saat altıda oraya varmış oluyordum. Marcellin dalgın duruşuma, solgun yüzüme bakıp, "Hadi benimle gel," diye homurdanıyordu: "Bu seni yeryüzüne indirir".

Kamyonette yerimi alıyordum; başlıyorduk kırları, pazarları dolaşmaya. Duprat sebzeleri gözden geçiriyor, bezelyeleri 'gırç gırç yapıyorlar' mı, yani gıcırdayıyorlar mı diye kulağına götürüyor; fasulyeler 'yumuşak' mı diye bakıyor; 'benizlerinin rengine' göre 'kara Afrikalıları', 'İtalyanları' ya da

‘Çinlileri’ seçiyordu; karnıbaharların ‘ele güne çıkacak durumda’ olup olmadıklarına karar veriyordu. Duprat’nın sebzeleri sofraya konduğunda, el değmemiş gibi dururlardı. Kendi deyimiyle, ‘kendini beğenmiş’ pürelerden nefret ediyordu. Oysa Fransa başına gelecekleri önceden sezmiş gibi, bir püre modasıdır gidiyordu.

“Günümüzde artık her şeyden püre yapılıyor,” diye homurdanıyordu. “Kereviz püresi, karnıbahar püresi, dereotu, soğan, bezelye, rezene püresi; Fransa sebzeye saygısını yitiriyor. Bu püre deliliği neyin habercisi, biliyor musun, Ludo yavrum? Şunun habercisi işte: Sonunda hepsinin başına aynı iş gelecek, göreceksin.”

Marcellin Duprat’nın bütün titizliği özellikle kasapta -hele hele de o sevgili Norman işkembesi söz konusuysa- ortaya çıkıyordu. Renginin kül gibi olduğunu çok görmüşümdür; sebebi de, örneğin Mösyö Dullin’in kendisine iki ayrı sığırın işkembelerini verdiğinden kuşkulandı. Zavallı Mösyö Dullin, sonradan 1943’te kurşuna dizilmişti o da.

“Dullin!” diye bağırdı. “Bana bir daha bu kazığı atacak olursan, yüzümü son kez görürsün. Geçen kez de iki ayrı sığırın işkembesini kakaladın; aynı kapta pişmelerini nasıl bekleyebilirsin? Aynı sığırın paçalarını istiyorum, benden söylemesi.”

Kasabın, ‘kavun’ biçiminde, iplerle yusuvarlak bağlanmış ve göze pek hoş görünen bir dana budunu bir ev kadınına sunduğunu görünce, hemen dalga geçmeye başladılar.

“Ağır gelsin diye içine yağ koyduklarından hiç kuşkun olmasın; ellerinden gelse tırnaklarla boynuzları da tıkıştırırlar ya!”

Marcellin Duprat’nın koruyuculuğunda yürütülen bu ‘dünyaya dönüş’ bana iyi gelmişti. Lila’yı görmeyi sürdürü-

yordum gerçi, ama gizlice. Öyle ki, onun varlığını gizlemek için başkalarıyla birlikte gülüp şaka yapmayı bile öğrenmiştim. Doktor Gardieu durumdan hoşnuttu. Buna karşın amcam, yalnızca çevremi daha iyi kandırmayı öğrendiğimden kuşku duyuyordu.

“İyileşmediğini biliyorum,” diyordu. “Onulmaz bir şeydir bu, bizimkilerde böyledir; ayrıca, iyi ki de böyle; yoksa kimi kez, iyileşir insan iyileşmesine ya, hasta kalsın daha iyi.”

Elimden geleni yapıyordum. Dayanmalıydım. Lila’nın kendisi de bunu istiyordu benden. Kendimi kapıp koyverirsem umutsuzluğa düşeceğim kesindi; bu da onu yitirmenin en kesin yoluydu.

Clos Joli, Noisy ve Caen yol kavşağının biraz gerisinde Ouviares köyünün ilk evleri karşısına düşüyordu; ufak bir bahçenin uç kısmında yer alıyordu. Gelenleri, ilkbahar ve yaz aylarında bahçedeki manolya ve leylaklar karşılardı. Her yanda kumrular dolaşırdı; “Müşterileri sakınleştiriyorlar,” diyordu Duprat. “Kazık bir yer değildir burası, ama gene de, bir kumrunun duruşu insanı yatıştırır. Bir ara güvercinler vardı. Ama bir lokantanın girişinde güvercin görmek, müşterileri rahatsız ediyor.” Aynı nedenle, başında çoğunlukla benim bulduğum kasa da gözden uzak bir yere, biraz kıyıya yerleştirilmişti.

“Daha ilk adımda, hemen hesabı düşündürmeye başlasan olmaz ki, biraz incelik gerekir.”

Kimi kez aklar içinde -Karem’den, büyük oruçtan bu yana kıyafetimizi değiştirmemiştik- gelir, kasaya dirseğini dayar, benimle biraz dertleşirdi.

“Direniyorum ama, yozlaştıkça yozlaşıyor,” diye yakınırdı. “İşte bak, ateş onları rahatsız ediyor, sıcaktan yakınıyorlar. Ateşsiz bir mutfak, kalçasız kadın gibidir. Ateş, biz Fran-

sız aşçıların, hepimizin babasıdır. Şimdi işi elektriğe çeviriyorlar, hem de dakika ayarlı. Saate bakarak sevişmek gibi bir şey bu.”

Dikkat ettim, ceketinin üzerindeki işli arma değişmişti. Genellikle üç renkte harflerle, *Marcellin Duprat*, Clos Joli, *Fransa*, yazılı olurdu. Şimdi yalnızca *Marcellin Duprat* ve *Fransa* vardı. Hem ‘Clos Joli’ hem ‘Fransa’ demek, sözü boş yere uzatmak gibi gelmiş olmalıydı ona.

Mutfakta her tencerenin üzerinde C.J. harfleri ve yanında Romen rakamlarıyla bir yıl yazılıydı. Düşmanları onun hakkında, “Kendisinin Sezar soyundan geldiğini sanıyor,” diyorlardı. ‘Mutfaklar’ denmesine hiç dayanamaz, “Bu çoğul kullanım, püf püf otelcilik kokuyor,” derdi. “Bana göre, çalıştığım yer mutfaktır. Günümüzde her şey çoğaltılmak isteniyor.”

Girişte büyük bir Fransa haritası asılıydı, üzerinde her bölgeye özgü ürünlerin resimleri bulunuyordu. Normandiya için işkembeyi seçmişti.

“Fransızları Fransız yapan da bu, Fransız tarihini de,” diyordu bu konuda.

Fiyatlar çok tuzluydu. Bakanlardan Anatole de Monzie bir gün ona şöyle demişti:

“Azizim Marcellin, insan yemeklerinizin tadına bakıyor, bir erotizm; fiyatlarınıza bakınca, pornografi olup çıkıyor.”

Duprat’ya karşı eleştiriler o ‘tuhaf savaş’ın daha ilk aylarında başladı. Düşman orada işbaşındayken, Clos Joli’deki bu sürekli yemek şöleninin biraz uygunsuz kaçtığını fısıldaşıyordu herkes. Duprat küçümsemeyle omuzlarını silkiyor. “Point Viyana’yı, Dumaine Saulieu’yü, Pic Valencia’yı, Brazier Ana Lyon’u tutmuş, ben de Cléry’yi,” diyordu. “Şimdi

herkes, yaptığı şeyi en iyi biçimde yapmaya çalışmalı, her zamankinden çok daha iyi.”

Ambroise Fleury de aynı düşüncede gibi görünüyordu. O da uçurtmalarına yeniden dört elle, bir inanca sarılır gibi sarılmıştı. ‘Hümanist’ dizisini yeniden ele almıştı. Rabelais’ler, Erasmus’lar, Montaigne’ler ve Rousseau’lar, Norman koruları üzerinde yeniden dalgalanıyordu. Çalışırken onun güçlü ellerini izliyordum; çubuklar, bez, kâğıt ve iple bir iskeleti kurup çatıyor, daha işin başında, ‘ışık’ çağının o ölümsüz yüzlerinden birinin çizgilerini tanımaya başlıyordunuz. En sevdiği uçurtması Jean-Jacques Rousseau’ydu, görünüşe bakılırsa: Ambroise Fleury’nin hayatı boyunca yaptığı Rousseau’ların sayısı seksenden fazla tahmin ediliyor.

Amcamın hakkı vardı, Duprat’nın da; hissediyordum bunu; şimdi her birimiz, elimizden gelenin en iyisini yapmaya, her zamankinden çok çaba göstermeliydik. Çocukluk günlerimizi, Jars konağının çatı arasını, Lila’nın her birimizin yeteneğine göre hayattaki yollarımızı belirleyişini hatırlıyor ve gülümsüyordum.

“Tad büyük bir kâşif olacak, İskit savaşçılarının mezarlarını, Aztek tapınaklarını bulacak; Bruno, Menuhin kadar, Rubinstein kadar ünlü olacak; Hans Hitler’i öldürüp Almanya’da yönetimi ele geçirecek; sana gelince...”

Bana ciddi ciddi bakıyor, “Sen, sen beni seveceksin,” diyordu. Yaşama sebebim böyle birdenbire belirlenirken, yanığımdaki öpücüğü de duyuyordum aynı anda

Amcama, Duprat’nın yanına dönmeyeceğimi bildirdim.

“Paris’e gideceğim. Orada, buradakine göre haber almak daha kolay olur. Belki de Polonya’ya geçmeyi denerim.”

“Polonya diye bir şey kalmadı,” dedi Ambroise Fleury.

“Öyle de olsa, Fransa’da yeni kurulmakta olan bir Polonya ordusu var. Bir şeyler öğretebileceğimden eminim. Umu-dumu hiç yitirmedim.”

Amcam gözlerini yere indirip, “Sana ne diyebilirim ki, git demekten başka?” dedi. “Böyledir işte, bizimkileri umut yönetmiştir her zaman. Yorulmak nedir bilmez bu baş belası.”

Ona hoşçakal demek için geri döndüğümde, ikimiz de uzunca bir süre sessiz kaldık. Eski deri önlüğü ve aletleriyle peykesinin üzerinde, Fransa tarihindeki o yaşlı lonca zanaatçılarından biriymiş gibi oturuyordu.

“Hatıra olarak bir tanesini götürebilir miyim?” diye sordum.

“Seç,” dedi.

Çevreme bakındım. Atölye on metreye yirmi beş metre boyutlarındaydı. Yüzlerce uçurtmayı orada birarada görünce hemen “zenginlik de kolay değil” sözcükleri geliyordu insanın aklına. Hepsi de benim için çok büyüktüler ve bunları bavulda taşımaktansa belleğimde taşımam çok daha kolaydı. Küçük bir tanesini aldım; kanatları sedefli bir uğurböceği-ydi bu.

YİRMİ DÖRT

Cebimde beş yüz frankla Paris'e varmıştım. Yabancı ol-
duğum bu kentte, barınacak bir yer arayarak oradan oraya
dolaşıyordum. Sonunda Cardinal-Lemoine Sokağı'nda bir
dansingin üstünde, ayda elli franga bir oda buldum.

Ev sahibi, "Gürültü yüzünden böyle bir fiyat biçiyorum,"
dedi.

Romanya'dan geçip Fransa'ya gelen Polonyalı asker ve
subaylar burada biraz da küçümsemeyle karşılanmışlardı.
Sorduğum sorulara usanç içinde cevap veriyorlardı: Arala-
rında Bronicki diye kimse yoktu; yapacağım tek şey Coët-
quidan'da kurulmakta olan Polonya ordusu genelkurmayına
başvurmaktı. Her gün gitmeye başladım oraya, Solferino So-

kağı'ndaydı; beni kibarca başlarından savdılar. İsveç Büyükelçiliği'ne, İsviçre Büyükelçiliği'ne, Kızıl Haç'a birçok kez yeniden başvurdum. Bu arada, ev sahibimi tokatladığım için odamdan da ayrılmak zorunda kaldım; Hitler'le anlaşmak gerektiğini söylemişti.

"Önder dediğin böyle olur, doğrusu bu; bize de böyle bir adam gerekli," demişti.

Karısı polis çağırdı, ama ben zamanında tüyebildim ve Lepic Sokağı'nda mobilyalı bir oda bulup oraya kapandım. Orospuların gelip gittiği bir oteldi burası; patronu saçları karaya boyalı, insanın yüzüne dimdik, sert sert bakan, uzun boylu, zayıf bir kadındı. Bakışları bende, inceden inceye gözden geçirilip inceleniyormuşum, hatta didik didik ediliyor-muşum gibi bir duygu uyandırmıştı. Onu dudağının kıyısında bir sigara ve elinin altında bir Gauloise paketi olmaksızın gördüğümü hatırlamıyorum, öyle ki yüzü belleğimde sigara dumanlarıyla çevrili kalmış.

Adı Julie Espinoza'ydı.

Odamda yan gelip yatıyor, kâh Polonya'yı kurtararak, kâh Baltık kıyısında Lila'yı kollarıma alarak geçiriyordum zamanımı.

Sonunda, paramın tükendiği gün de geldi çattı. Patron beni kapı dışarı etmek yerine, her gün kendisiyle birlikte mut-fakta yemek yemeğe çağırıyordu. Oradan buradan anlatıyor, hiç soru sormuyordu; yalnız, dikkatle inceliyordu beni, bir yandan da her zaman dizlerinin üzerinde oturan Pekin cinsi köpeği Tchong'u okşuyordu; kahverengi ve ak tüylü, kara burunlu küçük bir hayvandı. Bu hiç yumuşamayan bakışlar altında rahat edemezdim bir türlü. Gözleri her an tetikte gibiydi; kirpikleri bana eski çağlardan bir kenarda büzüşüp kalmış örümcek ayaklarını düşündürürdü hep. Madam

Espinoza'dan bir kızı olduğunu ve dışarıda öğrenim gördüğünü öğrendim. Öğrenim yerini de, neredeyse bir zafer kazanmışçasına, "Almanya'da, Heidelberg'de," diye belirtmişti. "Görüyorsun ya, Ludo'cuğum; ben olacakları çok önceden anladım; ta Münih'ten beri biliyordum. Şimdi küçüğün bir diploması var ve Almanlar gelince de çok işe yarayacak."

"Ama..."

'Kızınız da sizin gibi Yahudi, Madam Julie...' diyecektim ki, bana zaman bırakmadı.

"Evet, biliyorum ama, Ari olduğunu kanıtlayan kâğıtları var." Tek eli Tchong'un üzerinde, yumak gibi kuyruğuna değin yuvarlanıyordu. "Her şeyi ayarladım, şimdi iyi bir adı da var. İnan ki bu kez, öyle kolay kolay anamızı belleyemeyecekler, en azından bana bir şey yapamayacaklar. Bin yıllık deneyimimiz var, antrenmanlıyız. Unutmuş olanlar da var gerçi; sanıyorlar ki hepsi geride kaldı ve artık uygarlığa kavuştuk -buna insan hakları diyorlar gazetelerde-, ama sizin insan haklarınızı çok iyi bilirim ben. Güller gibidirler, güzel kokarlar, o kadar."

Madam Espinoza Berlin ve Budapeşte'deki evlerde uzun yıllar çalışmıştı; Almanca ve Macarca konuşuyordu bu nedenle. Dikkatimi çekti, hep aynı yaka iğnesini takıyordu; elbisesine iliştilmiş, altından küçük bir kertenkeleydi bu; ona çok bağlı olduğu her halinden belli oluyordu. Kaygılandığı zamanlar parmakları hemen broşa gidiyor, onunla oynamaya başlıyordu.

Bir gün ona, "Kertenkeleniz çok güzel," dedim.

"Güzel ya da değil, kertenkele zamanın başlangıcından bu yana hayatta kalabilmiş bir hayvan, hele iş taşların arasından kayıp kaybolmaya gelince, bir benzeri daha yoktur."

Erkeksi bir sesi vardı. Kızdığı zamanlar bir arabacı gibi sövüp sayıyordu. ‘Bir arabacı gibi’ denir ya, ben bizim oralarda arabacıların böyle bir dil kullandığını hiç duymadım. Sözleri kimi zaman öylesine kabalaşıyordu ki, buna Madam Julie kendi bile şaşıyordu. Bir akşam sıradan bir “boktan orospu” çektikten sonra duraladı. Bunu izleyen sözcükleriye yazmamayı yeğliyorum; çok şey borçlu olduğum ve saygı duyduğum o insana karşı bir gönül borcu bu; mobilyalı odaları yüzünden başına gene kimbilir ne dertler açmış olan polise veryansın etmeyi bırakıp düşünmeye koyuldu.

“Amma da ilginç, hep Fransızca’ları geliyor aklıma; Almanca ya da Macarca’ları hiç gelmiyor; söz dağarcığım yetmiyor belki de. Öyle ya, Budapeşte’de de Berlin’de de müşteri farklıydı, seçme insanlardı. Opera ve tiyatrodan sonra genellikle smokinle, hatta frakla gelirler ve elinizi öperlerdi. Burasıysa diz boyu pislik.”

Birden kaygılanmış gibi durdu, sonra kesin bir kararlılıkla, “Bu böyle olmaz,” dedi; “böyle bayağılaşmama göz yummamalıyım”. Sonra da şu gizemli sözcüklerle tamamladı düşüncesini:

“Bir ölüm kalım sorunu bu.”

Bunu ağzından kaçırmıştı kuşkusuz; çünkü bana daha tam anlamıyla güvenmiyordu.

Masanın üzerindeki Gauloise paketini alıp beni şaşkınlık içinde bırakarak çıkıp gitti. Şaşırp kalmıştım, çünkü dilinin kabalığının kendisi için neden büyük bir tehlike olabileceğini hiç anlamıyordum.

Bu yaşını başını almış kadın kalkıp bir de görgü dersleri almaya başlayınca, benim şaşkınlığım büsbütün arttı. ‘Yüksek nitelikler’ adını verdiği şeyi edinmesine yardım etmek için, haftada iki kez, eskiden kız yurdu yönetmiş olan yaşlı

bir matmazel geliyordu. Bu sözcükler, Grodek'te horlanışımı la ilgili en berbat hatıralarımı canlandırıyordu belleğimde: eşyaların çalınması olayını, Hans'la ilişkilerimi ve kuşkusuz Stas Bronicki'yi ve o törensel uyarısını; Madam Julie gibi konuşacak olursak bu baş belası, kızının âşığı oluşumu tam bir hoşgörüyü karşılamıştı da, konu evlenmeye gelince, böyle delice bir umuda kapılmamamı istemişti benden; sebep olarak da basit bir soydan gelişimi, Bronicki'lerinse belli başlı soylulardan biri oluşunu öne sürmüştü. Eğiticinin Madam Julie'ye 'nitelikler'den anladığı şeyi açıklayışını duyunca, öfkem iyice arttı.

"Toplumun alt tabakalarından farklı bir davranış edinmek yetmez, anlıyor musunuz?" diyordu. "Bu davranış biçimi sonradan edinilmiş gibi durmamalıdır özellikle; doğal bir havada, doğuştanmış gibi görünmelidir, bir tür..."

Madam Julie'nin bütün bu uyarıları, yüzünde sevimli bir gülümsemeyle kabullenmesine çok kızıyordum. Ben onun, böyle bir şeyi 'göze alan' müşterilere ne biçim sövüp saydığını kaç kez kendi kulaklarımla işitmiştim. En ufak bir sabırsızlık göstermeden her söyleneni yapıyordu.

Bir gün, bir kalemi boylamasına kâh dudaklarının kâh dişlerinin arasına yerleştirerek, La Fontaine'den masal okurken üstüne gittim; sık sık ara verip gelen çiftleri karşılıyordu; epey de oluyordu; çünkü kızların her biri günde en azından on beş-yirmi sefer yapıyordu.

Bana, "Kenar mahalle ağzıyla konuşuyormuşum da," diye açıkladı; "şu yaşlı çekirge 'halk ağzı' diyor buna, bırakmam için bana egzersizler verdi. Biliyorum, salak gibi görünüyorum, ama ne yaparsın, gerekince gerekiyor."

"İşinize karışmak gibi olmasın, ama Madam Julie, kendinizi neden böyle paralıyorsunuz?"

“Kendime göre sebeplerim var.”

Yürüyüş biçimine de çok bozuluyor, “Herifler gibi,” diye tanımlıyordu kendisi de.

Bir bacadan diğerine bir tür yalpalar gibi bir yürüyüşü, omuzlarının salınımı da buna eşlik ediyordu; kollarını dirseklerden kırıp biraz yukarı kaldırıyor, dirseklerini de yanlara doğru açıyordu; gerçekten de kadınca olan hiçbir şey yoktu bu yürüyüşte; ringlerdeki profesyonel dövüşçülerin tavırlarını hatırlatıyordu daha çok. Matmazel de Fulbillac bu duruma çok fazla üzülen, “İnsan içine giremezsiniz bu halinizle!” diyordu.

Sonunda baktım, patron, başının üzerinde üç dört kitap, salonun bir ucundan bir ucuna dikkatli dikkatli gidip gelmeye başladı. Babası deniz subayı olan Matmazel de Fulbillac, “Dik durun Madam,” diye buyruklar veriyordu. “Hem çok rica ederim, o izmariti de sürekli dudağınızın kıyısında tutmayın öyle; bundan daha biçimsiz bir alışkanlık olamaz.”

Kafasındaki kitap piramidi gürültüyle yıkılınca, “Hay kahrolası,” diyordu Madam Julie ve hemen arkasından da, “Bu sövme alışkanlığından da kurtulmalıyım,” diye ekliyordu. “Hiç olmadık bir zamanda ağzından ansızın kaçabilir insanın. Hayatımda öyle çok kahrolası dedim ki, hani neredeyse doğuştan böyle konuşuyormuşum gibi.”

Matmazel de Fulbillac’ın da birçok kez dikkatimi çektiği gibi, fiziği ‘bizim buralar’dan değildi; bana biraz çingeneye benziyor gibi geliyordu. Uzun yıllar sonra sanatla ilgili konularda bazı bilgiler edindiğimde, Julie Espinoza’nın yüzünü Bizans mozaiklerindeki kadınlara ya da Sakkara gömütlerindeki tahta üzerine yapılmış kadın başlarına benzetiyordum. Her neyse, çok eski zamanlara ait bir yüzdü bu.

Bir keresinde, müşterilerin yukarı çıkmadan önce oda ayarlamak için uğradıkları büroya girdiğimde, Julie Espinoza'yı tezgâhın arkasında, elinde açık bir tarih kitabıyla buldum. Gözlerini yummuş, bir parmağı kitabın sayfası üzerinde, bir dersi akılda tutmak için çaba harcarmış gibi ezberden şunları söylüyordu:

"...Demek ki, Amiral Horthy, kendi istemeden Macaristan naibi olmuş denebilir... Halk arasında ünü daha..."

Kitaba bir göz attı.

"...daha 1917'de, Otrante savaşından sonra çok yayılmış. 1910'da Béla Kun'un Bolşevik isyanını bastırdıktan sonraysa halkın isteğine boyun eğmekten başka yapabileceği bir şey kalmıyor."

Birden şaşkınlığımı gördü.

"Eee ne olmuş?"

"Hiçbir şey, Madam Julie."

"İşine baksana sen."

Parmaklarının ucuyla küçük altın kertenkelesiyle oynamaya başladı, sonra yumuşayarak sakin bir sesle ekledi:

"Almanların burada olacakları gün için hazırlanıyorum."

Böylesine akıl almaz bir şeyi, yani Fransa'nın savaşı kaybedebileceğini, böylesine kesin bir tonla söylemesi tepemi attırmıştı. Kapıyı çarpıp çıktım.

Bir süre, Matmazel Julie'nin 'yüksek nitelikli' bir ev açmaya hazırlandığını düşündüm. Ama sonra Yahudi olduğunu hatırladım; savaşı Naziler kazanırsa nasıl olup da bu tür bir toplumsal ilerleme yapabileceğini anlayamıyordum; öyle de inanıyordu ki. Belki de Portekiz'de lüks bir genelev açmayı düşünüyordu, kimbilir, bu ülkeyle çok ilgili görünüyordu çünkü.

"Portekiz'e mi sığınacaksınız?"

Dudaklarının üzerindeki incecik koyu tüyler küçümsemeyle titredi.

“Sığınacak insanlardan değilim ben.”

Dosdoğru gözlerimin içine bakarak sigarasını ezdi.

“İşte sana söylüyorum, benim canıma okuyamayacaklar.”

Yüreklilik ve karamsarlığın böylesine birarada oluşu afatmıştı beni. Böylesine bir hayatta kalma isteğini anlayabilmek için yaşıma da daha çok küçüktü; üstelik çektiğim sevgi yoksunluğu ve içine düştüğüm bunalım yüzünden hayatın bu denli bağlanmaya değer bir yanı da kalmamıştı gözümde.

Julie Espinoza bana inceden inceye bakmayı sürdürüyordu. Gören de beni yargılıyor ve kararı söylemeye hazırlanıyor sanırdı.

Bir gece düşümde, çatının üzerinde ayaktaydım; Madam Julie aşağıda, kaldırımın üzerinde, gözlerini yukarı kaldırmış, atladığımda yakalamak için kollarını açmış bekliyordu. En sonunda o an geldi çatı; mutfakta karşısına oturmuş, yüzümü ellerime gömmüş, hıçkıra hıçkıra ağlıyor buldum kendimi. Sonra, Passage Otelindeki neredeyse hiç dinmeyen bide gürültüleri arasında, sabahın ikisine değin dinledi beni.

Ne pahasına olursa olsun Polonya'ya ulaşmak niyetinde olduğumu açınca, “Salak olunur ama bu kadar da olunmaz,” diye mırıldandı. “Bu salaklığınla nasıl oldu da seni orduya almadılar, anlamıyorum.”

“Çürüğe çıkarıldım, yüreğim çok hızlı çarpıyor.”

“Bak, beni dinle yavrum; ben altmış yaşındayım. Ama bana çoğu zaman beş yüz yıldan beri yaşıyormuşum gibi ya da hep yaşamışım gibi, dahası dünyanın başlangıcından da önce oradaymışım gibi gelir. Hem sonra adımı da unutma: Espinoza.”

Güldü.

"Neredeyse Spinoza gibi; filozof, belki ondan söz edildiğini duymuşsundur. Başından E'yi atıp, kendime Spinoza bile dedirtebilirim, öyle çok şey bilirim..."

"Bana bunu niçin söylüyorsunuz?"

"Çünkü pek yakında işler öyle kötüye gidecek ve öyle bir yıkım yaşanacak ki, sen ve senin o koskocaman derdin, içinde yok olup gideceksiniz. Savaş yitirilecek, Almanlar Fransa'ya gelecekler."

Bardağı elimden bıraktım.

"Fransa'nın savaşı yitirmesi diye bir şey düşünülemez, imkânsız bu."

Sigarasının üzerinden tek gözünü kısıarak, "Fransızca'da imkânsız diye bir şey yoktur," dedi

Madam Julie, pekin köpeği kollarında kalktı, gidip şişe yeşili pelüş koltuğun üzerinden çantasını aldı. İçinden bir tomar para çıkardı ve dönüp yerine oturdu.

"Başlangıç olarak şunu al, arkası gelecek."

Masanın üzerindeki paraya bakıyordum.

"Hadi alsana, ne bekliyorsun?"

"Bakın Madam Julie, burada beni bir yıl yaşatacak kadar para var, ama bu pek ilgilendirmiyor beni."

"Aşkından ölmek istiyor bu," diye dalgasını geçti. "O zaman acele etmelisin biraz; çünkü çok yakında, her tarafta öyle bir ölmeye başlayacak ki her şey, üstelik bu aşk yüzünden de olmayacak, inanabilirsin bana."

Bu kadına karşı içimden birden bir sevgi dalgasının yükseldiğini duydum. Belki de şunu anlamaya başlamıştım: İnsanlar horgörüyle 'orospu' ya da 'mama' dediklerinde, insan onurunu belden aşağı bir düzeye yerleştirmiş oluyorlardı ve kafanın bayağılıklarını da daha kolay göz ardı edebiliyorlardı böylece.

“Bu parayı bana niçin verdiğinizi anlamıyorum gene de.”

Yassı göğsünün üzerinde yünden, açık mor şalı, kubbe gibi kabarmış kara saçları, çingene gözleri ve göğsüne iliştirilmiş, altından küçük kertenkeleyle oynayan uzun parmaklarıyla önümde oturuyordu.

“Anlamazsın elbette; bak sana anlatayım; senin gibi bir delikanlı gerekli bana, kendime küçük bir ekip kuruyorum.”

İşte böylece, 1940'ın bu Şubat ayında, İngilizler, *Siegfried hattında çamaşırlarımızı kurutmaya gideceğiz* diye şarkı söyler, afişler, *yeneceğiz çünkü en güçlü biziz* diye bas bas bağırırken ve zafere kaldırılan kadehlerle Clos Joli çın çın çınlarken, yaşlı bir mama Alman işgaline hazırlanıyordu. Daha sonraları ‘direniş ağı’ diye adlandırılacak olan bir örgütlenmeyi, o sıralar ülkede bir başkasının daha düşünmüş olduğunu sanmıyorum. Ben belirli kişiler arasında ilişki kurmakla görevlendirildim. Bir tanesi, yirmi yıl hapisten sonra, hep meslek özlemi çeken bir kalpazandı. Madam Julie sır saklama gereğine beni öylesine inandırmıştı ki bugün bile adları yazmakta güçlük çekiyorum. Kanaryasıyla yalnız yaşayan bir Mösyö Dampierre vardı. 1942’de bir sorgulama sırasında kalp krizinden ölünce, kanaryası, hemen övgüyle söylemeliyiz, Gestapo tarafından korunup bakılmıştı. M. Pageot vardı, öteki yirmi kişiyle birlikte kurşuna dizilmeden iki yıl önce, Valérien diye tanınıyordu; kurşuna dizildiği tepe de aynı adı aldı. Sonra, Polis Komiseri Rotard vardı. Alliance örgütünün şefi olmuştu; *Yeraltı Yılları* adlı kitabında Madam Julie Espinoza’dan şöyle söz eder: “Kuru gerçekler dışında hiçbir şeye aldırmayan bir kadındı o; hiç kuşku yok, uzun yıllar sürdürdüğü mesleğinden kaynaklanıyordu bu durum. Kimi zaman, çok yakından tanıdığı onursuzluğun içine girip ona gizlerini açtığını düşünürdüm; kulağına ‘az kaldı, çok yakın-

da gün benim günüm, hazırlan Julie hayatım' diye fısıldıyordu derdim. Ama işte beni inandırmayı başardı. Ona bir grup kurması için yardım ettim; bu grup düzenli olarak toplanıyor, sahte kimliklerden tutun da, Alman işgali altında -ki o bundan bir an bile kuşku etmiyordu- sığınabileceğimiz ya da buluşabileceğimiz güvenli yerlerin seçimine varıncaya değin, alınacak çeşitli önlemleri gözden geçiriyordu."

Bir gün, ne için ve kimin için olduklarını sonradan öğrendiğim 'ilaçlar'ı almaya Gobin Sokağı'ndaki eczaneye uğrayıp otele döndüğümde, Madam Julie'ye, "Parasını ödüyor musunuz?" diye sormuştum.

"Hayır, Ludo'cuğum," dedi, "bazı şeyler satın alınamaz". Hüzünlü ve sert, garip bir bakışla baktı yüzüme.

"Gelecekte kurşuna dizilecek olanlar bunlar işte."

Bir gün ona neden İsviçre ya da Portekiz'e sığınmadığını sordum; öyle ya, savaşın yitirileceğinden hiç kuşkusu yoktu ve Almanların geleceğine de kesin gözüyle bakıyordu.

"Bunu daha önce konuşmuştuk ya, sana cevap vermiştim," dedi. "Kaçmak bana göre bir davranış değil."

Sonra dalga geçmeye koyuldu.

"Kimbilir, 'tuhaf davranışlar' içinde olduğumu söylerken Fulbillac'ın demek istediği buydu belki de."

Bir sabah mutfağın bir köşesinde duran fotoğraflar dikkatimi çekti: Portekiz diktatörü Salazar'ın, Macaristan kral naibi Amiral Horthy'nin ve dahası, Hitler'in fotoğrafları.

"Birisini bekliyorum; gelip bunları adıma imzalayacak," diye açıklamada bulundu.

Madam Julie bana olan güvenini hiçbir zaman, almayı düşündüğü yeni adın ne olduğunu açıklayacak denli ileri vartırmadı. Portreleri imzalayacak olan 'uzman' geldiğinde, benim dışarıya çıkmam rica edildi.

Bu arada sürücü ehliyeti almamı sağladı.

“Yararlı olabilir,” diyordu.

Patronun önceden kestirmekte yetersiz kaldığı tek şey, Alman saldırısının tarihiyle, bunu izleyecek olan bozgunun tarihiydi. ‘Havaların düzelmeye başlayacağı ilk güzel günler’le birlikte, bir şeyler olmasını bekliyordu. Kızların geleceği için de çok kaygı duyuyordu. Passage Otelinde sırayla, aralıksız yirmi dört saatte yirmi dört saat çalışan yaklaşık otuz-kırk dolayında kız vardı; onlara Almanca dersi almalarını öğütlüyordu. Ama o sıralar Fransa’da savaşın yitirilebileceğine inanan tek bir orospu bulamazdınız. Bana gösterdiği güven şaşırtıcıydı. Hayatın her bir şeye sürükleyebileceği daha yirmi yaşında bir çocuğa nasıl olup da hiç duraksamadan bel bağlıyordu; üstelik salık veren kimse de olmamıştı.

“Belki de enayilik bu yaptığım,” diye kabul etti. “Ama işin gerçeğini söylememi ister misin? Kurşunlanmaya gidenlerdeki gibi bir şey var senin gözlerinde.”

“Demek öyle, yuh be.”

“Seni korkuttum ha?” diye güldü. “Bu ille de derinin üzerinde on iki delik açılacağı anlamına gelmiyor. Üstelik, bununla iyice yaşlanıncaya değin de yaşayabilir insan. Bu bakışlarının sebebi, senin Polonyalı; sıkma canını, onu yeniden göreceksin.”

“Bunu nasıl bilebilirsiniz ki Madam Julie?”

Bana acı vermek istemiyormuş gibi bir an duraladı.

“Onu yeniden görmeseydin, çok çok güzel olurdu, bozulmadan kalırdı, olduğu gibi. Bir şeylerin bozulmadan kalması, çok az görülen bir şeydir hayatta.”

Fransa’da kurulmuş olan Polonya Ordusu Genelkurmayı’na haftada iki üç kez uğruyordum. En sonunda sorularımdan bunalan çavuş bana, “Kesin bir şey bilinmiyor ama,

büyük ihtimalle Bronicki ailesi bombalar altında can verdi," dedi.

Bununla birlikte ben, Lila'nın yaşadığına inanıyordum. Öyle ki, bir önsezi olarak, varlığının yanıbaşında gittikçe büyüdüğünü duyuyordum.

Nisan başında, Madam Julie birkaç gün ortadan kayboldu. Sonra burnunun üzerinde bir sargı beziyle döndü. Sargı açıldığında Julie Espinoza'nın burnu, o biraz kambur görünümünü yitirmiş, düzleşmiş olarak çıktı ortaya, dahası kısalmıştı da. Hiçbir soru sormadım; ama o şaşırdığımı görüp bana, "Bu alçakların ilk bakacakları şey burundur," dedi.

Sonunda onun yargılarına öyle güven duymaya başladım ki, Almanlar Sedan cephesini yardıkları zaman hiç şaşırmadım. Birkaç gün sonra, beni garaja Citroën'ini almaya gönderdiğinde de şaşırmadım. Dönüşümde odasına girdiğimde, onu Tchong'la birlikte valizlerinin arasına oturmuş, içkisi elinde haber bültenini dinler buldum; radyo 'hiçbir şeyin yitirilmediği'ni bildiriyordu.

"Ne tuhaf 'hiçbir şey' bu böyle," dedi.

Bardağını bıraktı, köpeğini aldı ve kalktı.

"Tamam, şimdi gidiyoruz."

"Nereye?"

"Yolun kısa bir bölümünü birlikte alacağız; çünkü sen kendi evine, Normandiya'ya döneceksin, aşağı yukarı aynı yönde."

2 Haziran'daydık ve yollarda bozgunu gösterir ufak bir iz bile yoktu. Geçtiğimiz köylerde her şey dingindi. Madam Espinoza önce arabayı sürmeyi bana bıraktı, sonra direksiyona kendi geçti. Üzerinde gri bir manto, mor bir şapka ve mor bir atkı vardı.

"Nerede saklanacaksınız, Madam Julie?"

“Ne saklanması, hiç de saklanmayacağım dostum. Saklananlar yakalanır. İki kez frengiye yakalandım; şimdi de Naziler, felâketin üçüncü kez geldiği hiç görülmemiştir.”

“Peki ama, ne yapacaksınız?”

Yüzünden hafif bir gülümseme geçti, cevap vermedi. Vervaux’ya birkaç kilometre uzaklıkta arabayı durdurdu.

“İşte, burada ayrılıyorruz. Buradan sizin oraya pek uzak değil. Sen yolu bulursun nasılsa.”

Beni kucakladı.

“İşaretimi bekle. Pek yakında senin gibi ufak delikanlılara çok ihtiyaç olacak.”

Yanağıma dokundu.

“Hadi git.”

“Kurşunlanmaya gider gibi baktığımı söylemeyecek misiniz bana?”

“Diyelim ki, gerekli olan var sende. İnsan senin gibi ortada olmayan bir kadını sevebiliyorsa böyle, başka şeyleri de sevebilecek demektir... Naziler işe koyulur koyulmaz yok olacak bazı şeyleri...”

Bavulumla dışarıdaydım, çok üzülüyordum.

“Hiç değilse nereye gittiğinizi söyleyin bana!”

Hareket etti. Başına kimbilir neler geleceğini düşünerek dikilip kaldım orada. Biraz düş kırıklığı da duyuyordum sonuçta. Bana olan güveninin tam olmadığı ortaya çıkmıştı ne de olsa. Gözlerimde okuduğu her neyse, yeterli bir güvence değildi anlaşılan. Ne yapalım, böylesi daha iyi; hem her şey bir yana, kurşunlanmaya giden birinin bakışları yoktu bende belki de. Paçayı kurtarmak için hâlâ bir şansım vardı demek ki.

YİRMİ BEŞ

Yoldan beni bir askeri kamyon topladı; öğleden sonra üçe doğru Cléry'deydim. Açık pencerelerden radyonun sesi geliyordu. Düşman Loire üzerinde durdurulacaktı. Oysa ben, 'patron'un bile düşmanı Loire üzerinde durdurabileceğine inanmıyordum.

Amcamı iş başında buldum. Atölyenin havası tümünden değişmişti, daha içeri adımımı atmamla çarpıldım kaldım. Ambroise Fleury dizlerine değin Fransız tarihine gömülüydü, hem de en savaşçı bölümüne. Charles Martel'ler, Louis'ler, Godefroy de Bouillon'lar, Roland de Roncevaux'lar karmakarışık çevresini kuşatıyordu; Fransa'da günün birinde düşmana dişlerini göstermiş kim varsa, Charlemagne'den

İmparatorluk mareşallerine değin hepsi oradaydı, Napolyon'un kendisi bile. Oysa amcam bir kezinde onun için, "Kafasına Borsalino bir fötr koy, al sana Al Capone," demişti. Elinde iğne iplik, başından kötü bir şeyler geçtiği belli olan Jeanne d'Arc'ı onarıyordu. Onu gökyüzüne taşıyan güvercinler oradan buradan sallanıyordu; toprağa nasıl kötü çarpmış olmalı ki, kılıcı bile kırılmıştı. Savaş düşmanı eski bir pasifist için öyle bir geriye dönüştü ki bu, şaşkınlıktan dilim tutuldu. Bu ruh değişikliğinin birkaç yeni sipariş furyasına denk düştüğünden de kuşku vardı doğrusu, çünkü tarihi boyunca yörede uçurtmalara ilginin bu denli azaldığı görülmemiş bir şeydi. Ambroise Fleury'nin kendisi de değişmişti. Onu hiç böylesine asık suratlı görmemiştim. Sakatlanmış Jeanne d'Arc'ı kucağında, öfkeli bir yaşlı Norman suratı nasıl olurmuş, güzel bir örneğini veriyordu. Oturduğu sıradan kımıldamadı bile; ufak bir baş işareti yaptıysa yaptı, o kadar.

"Ee, ne var ne yok?" diye sordu. Şimdi, Paris açık kent ilan edilmişken bu da sorulacak soru muydu yani, ağzım şaşkınlıktan bir karış açık kaldı. Bunun altında açıklanması gereken başka sorular var gibi geliyordu bana. Ama henüz 1940 Haziran'ındaydık ve Fransızların kafalarında yaşattıkları şeyler uğruna, işkencelere katlandıkları, ölüme gittikleri dönem başlamamıştı daha.

"Hiçbir haber alamadım. Her şeyi denedim. Ama onun hayatta olduğundan kuşku yok, döneceğinden de."

Ambroise Fleury onayladığını gösteren küçük bir işaret yaptı.

"Tamam, Ludo. Almanya savaşı kazandı. Şimdi bütün ülkede sağduyu, ihtiyat ve akıl egemen olacak. Oysa inanmayı ve umut etmeyi sürdürmek için deli olmak gerek. Buradan vardığım sonuç da..."

Bana şöyle bir baktı:

“Deli olmak gerektiği.”

Belki hatırlatmam gerekiyor, teslimden sonraki ilk anlarda, çılgınlık Fransızların kafalarında karargâh kurmamıştı daha. Yalnız bir tek deli vardı, o da Londra’daydı.

İlk Almanlarımı, dönüşümden birkaç gün sonra gördüm. Parasız kalmıştık ve eğer beni istiyorsa Marcellin Duprat’nın yanına dönmeye razı olmuştum. Wehrmacht’ın yıldırım ilerleyişini hiçbir şeyin durduramayacağı açıkça ortaya çıkınca, amcam Duprat’yı görmeye gitti. Onu girişteki Fransa haritası önünde, kızarmış gözlerle bulmuş; hani şu her yörenin en ünlü ürünüyle gösterildiği harita. Bir eli Ardennes jambonlarının üzerinde, şöyle diyormuş:

“Almanlar nereye kadar girerler, bilmiyorum ama, Périgord’la bağlantıyı ne pahasına olursa olsun sürdürmeliyim. Yermantarı ve karaciğer ezmesi olmazsa Clos Joli hapı yuttu demektir. İspanya’nın tarafsız kalması ne büyük şans; safran adına yaraşır safran bana bir tek İspanya’dan geliyor.”

Amcam saygıyla, “Sanırım o da çıldırdı,” dedi.

Bahçenin önünde, yolun üzerinde üç araba duruyordu; makineli tüfek arabası kapının önünde, manolyaların altındaydı. Ben Almanların çağırmasını beklerken, onlar benden yana başlarını bile çevirmedi. Holü geçtim, yuvarlak salonda ve uzantılarında kepenkler örtülüydü. İki Alman subayı bir ma-saya oturmuşlar, önlerindeki haritanın üzerine eğilmişlerdi. Marcellin Duprat ışığın yol yol düştüğü yarı karanlık bir köşede Mösyö Jean’la birlikte duruyordu. Bu seksenlik yaşlı garsonun, herkesin bırakıp gittiği Clos Joli’de bulunuşu, patronuna biraz olsun destek olmak içindi kuşkusuz. Duprat ellerini göğsüne kavuşturmuş, başı yukarıda,

yalnız gözlerinde hafiften bir şaşkınlık, iki Alman subayına duyurmak ister gibi bağıra bağıra konuşuyordu:

“Bu yıl iyi geçecek gibi görünüyor, belki de en iyilerinden biri olacak; ama ansızın yağmur yağıp da bağları berbat etmezse...”

Mösyö Jean yüzünü kırışıklar içinde bırakan bir gülümsemeyle:

“Ne de olsa iyi başladı,” diyordu. “Bu 1940 ürünü Fransa’da en önemli yıllardan biri olarak hep hatırlanacak, öyle hissediyorum. Her yerden gelen haberler çok iyi, Beaujolais’den, bütün Bourgogne’dan, Bordelais’den... Şimdiye değin haberler hiç böylesine iyi olmamıştı. Şarap bu yıl bağcılık tarihimizde görülmedik bir kıvamda olacak.”

Duprat, “Fransızların hatırladığı kadarıyla, böyle bir Haziran ayı daha görülmemiştir,” diyerek ona hak veriyordu. “Gökyüzü yanımızda gibi. Tek bir bulut yok. Zambaklar açmaya başladı. Doksan güne kalmaz tamamdır, kazandık bil. Kimilerinin de gözü korkmuş; bunun görülmedik bir şey olduğunu, böyle süremeyeceğini söylüyorlar. Ama bana sorarsan, bağlara güvenim var benim. Hem Fransa’da hep böyle olmuştur. Bir yandan kaybedilen öbür yandan kazanılır.”

“Alsace şarapları hapi yuttu kuşkusuz,” dedi Mösyö Jean.

Duprat sesini biraz daha yükselterek, “Alsace’sız bir harita, ulusal bir felâket demektir,” dedi. “Neyse ki mahzenimde beş altı yıl yetecek şarabım var. Sonrası için de bakalım, şansımız varsa bir yerlerden buluruz. Point’in Vienne’den gönderdiği biri geldi. O taraflar için, bundan daha iyisi olamaz diyor; bağlar her yılkinden kat kat iyiymiş; Loire üzerinde bile iyiymiş anlaşılan. Jean dostum, biliyor musun, çok garip bir ülke bu Fransa, tam her şey hapi yutmuş gibi görünürken, bir de bakıyorsun, özdeki yerli yerinde duruyor.”

Mösyö Jean'ın eli gülümseyen yüzüne gitti ve kırıksıklıklar arasındaki bir damla yaşı sildi.

“Evet ya! İşte size söylüyorum, Mösyö Duprat, birkaç yıl içinde herkes 1940'ı düşündükçe, öyle bir yılı bir daha göremeyiz diyecek. Öylelerini tanıyorum ki, bağlarına bakıp bakıp heyecandan ağlıyorlar, öylesine güzel bağlar.”

İki Alman subayı haritanın üzerine eğilmiş kalmışlardı. Kendi hazırladıkları, Fransa üzerine askeri bir haritayı inceliyorlar sanmıştım, yanılmışım. Fransa haritası olduğu doğrudu ama, Clos Joli'deki haritaydı bu: *Marcellin Duprat'nın mantarlı güveci, tarhunlu fileto, Norman korularından ahududu sirkesinde ada tavşanı yavrusu; Diep usulü, deniz ürünleri*. Haritayı ezbere biliyordum, kâse dolusu elma şarabına varınca ya değin. İki Alman subayına baktım da, bana savaş gerçekten yitirilmemiş gibi geldi daha. Subaylardan biri kalkıp Duprat'ya yaklaştı.

“Normandiya'da bulunan Alman birlikleri komutanı General ve Ekselansları Büyükelçi Otto Abetz, gelecek cuma, beraberinde on dört kişi olmak üzere öğle yemeğinde burada bulunacaklar. Ekselansları büyükelçi Abetz, savaş öncesinde buraya sık sık gelmişler; çok iyi hatıraları olduğunu ve Clos Joli'nin ününe yaraşır bir düzeyi korumasına da önem verdiklerini bildiriyorlar. Bunun için size gereken her türlü yardım yapılacaktır. Size yolunuzda başarılar dilemekle görevlendirilmiş bulunuyoruz.”

Duprat onu şöyle bir süzdü.

“Generalinize ve Büyükelçinize dersiniz ki, ne yanımda çalıştıracak adam kaldı, ne de taze ürün bulunuyor, dayana-bileceğimi hiç sanmıyorum.”

“Bu emirler çok yukarıdan geliyor, Mösyö,” dedi. “Berlin'den, hayatın alışıldığı gibi sürdürülmesi isteniyor. Fransa'nın büyüklüğünü, saygınlığını sağlayan her şeye karşı biz

de saygılı olmayı düşünüyoruz; en başta da kuşkusuz mut-fak konusundaki dehasına. Bunlar Führer'in kendi sözleri."

İki subay, Clos Joli'nin patronunu topuklarını birbirine vurarak selamladılar ve çekildiler. Duprat bir süre sessiz kaldı. Sonra baktım, yüzünde birden garip bir anlatım belir-di; öfke, umutsuzluk ve kararlılık karışımı bir anlatımdı bu. Ben tek sözcük söylememiştim. Mösyö Jean ise kaygılandı.

"Ne var Marcellin?"

İşte o zaman, daha önce kuşkusuz hiç ağzına almamış ol-duğu sözcükler Marcellin Duprat'nın dudaklarından dökül-meye başladı.

"Orospu çocukları," dedi boğuk boğuk. "Ne sanıyor bu baş belaları, donumu hemen indireceğimi mi? Üç kuşaktan beri Duprat'lar hep aynı şeyi söylüyorlar; *sürdüreceğiz*," diyorlar.

Clos Joli'nin ertesi hafta açılacağını açıkladı. Öte yandan çevremizde teslim olan olanaydı; İngiltere'ninki de her an bekleniyordu, öyle saatler oluyordu ki, özellikle geceleri, her şeyi yitirdik gibi geliyordu bana. O zaman kalkıp Jars kona-ğına gidiyordum. Duvarı aşp, kestane ağaçlı yolda Lila'yı bekliyordum. Ay ışığıyla aralarına uzun süredir bir soğuk-luk, bir boşluk girmiş olan taş sıra bizi sevgiyle karşılıyordu. Terasın kırdığım kocaman camlarından birinden içeriye giri-yor, çatı arasına çıkıyordum. Tad'ın çizmiş olduğu, ileride çıkacağı keşifleri gösteren yolları parmağımla izleyerek yer-küre üzerinde gezdiriyordum elimi. Bruno gelip piyanonun başına geçiyor ve bana Chopin'in *Polonaise*'ini dinletiyordu; öyle açık açık duyuyordum ki, sessizlik, bu yaşlı vurdum-duymaz, bir kez olsun insafa gelmişti sanki. O sırada başka Fransızların da benim gibi bellekleriyle yaşadıklarını bilmi-yordum henüz ve bir daha hiç dönmeyecekmişçesine yitip giden, yok olan bir şeyin de, yalnızca böylesine bir güçle var olabileceğini, canlı kalabileceğini de bilmiyordum.

YİRMİ ALTI

Atölye yeniden siparişler almaya başladı. En çok istenenler Fransa tarihiyle ilgili olanlardı. Yetkililer böyle bir etkinliği hoş karşılıyorlardı, çünkü geçmişe iyi gözle bakılıyordu. Almanlar şifreyle müttefik uçaklarına ya da yeni türeyen 'haydutlar'a işaret verilir korkusuyla otuz metreden yüksekte uçurtma uçurulmasını yasaklamışlardı. Mösyö Plantier bir gün ziyaretimize geldi, kendisine yapılmış olan bir 'tavsiye'yi amcama da iletmek istiyordu. Yukarıdakilerin de dikkatini çektiği gibi gerçekten de, "Fransa'nın en iyi işçisinin -Ambroise'ın 1937'de aldığı unvan- atölyesinden çıkan bu övgüye değer 'tarihsel' yapıtlar arasında Mareşal Pétain'inki yoktu. Fransa Uçurtmaları derneği üyeleri Cléry'de bir açık

hava toplantısı yapmayı öneriyordu; toplantı sırasında, bir yüceltme olarak, amcamın kendi eliyle Mareşal Pétain'in gö-rüntüsünde bir uçurtma uçuşmasını uygun görüyorlardı. Kötü niyetlileri, vıdıvıdıcıları susturmak için "yüreklerimizi sağlam tutalım" parolasıyla geniş bir destekleme kampanya-sına girişilecekti. Amcam teklifi kabul etti etmesine, yalnız o dalgın gözlerinde küçük şeytanca bir ışıltı belirdi. Onun bakışlarındaki bu sevinç parıltılarına, kır bıyıklarının altında beliren o alaycı gülümseyişine sevecenlik dolu bir sevgi du-yardım. En uzak geçmişimizden gelen ve geleceğe doğru yoluna koyulmadan önce bir yüze uğrayıveren eski bir sevinçti bu. Amcam sonunda üç metrelik bir Mareşal Pétain uçurtması yaptı. Her şey de yolunda gidecekti; eğer belediye amcamın sıkı öğütlerine uyup törene birkaç Alman subay ve askerini çağırmış olmasaydı. Yüzü aşkın yarışmacı vardı. Birinci ödülü -Mareşal Pétain doğal olarak yarışma dışıydı- bir Dominiken papazının çarmıha gerilmeyi canlandıran uçurtması almıştı. İki zamanlı bir uçurtmaydı bu, bir süre sonra İsa çarmıhtan ayrılıyor ve göğe doğru yükseliyordu.

Ambroise Fleury önceden mi tasarlamıştı, yoksa yalnızca kötü bir rastlantı mıydı, hiçbir zaman öğrenemedim ama, bu tarihsel âna pek de uygun düşen büyüklüğüyle alışageldik-lerimizden çok kocaman olan bu uçurtmayı havalandırmak-ta güçlük çekiyormuş gibi görünüyordu amcam. Bir Alman onbaşı büyük bir incelikle yardımına koştu -yoksa yardımı amcam kendi mi istemişti-, her neyse, sonunda Mareşal Pétain yükselmeyi başardı. Ne var ki başlarımızın otuz metre kadar üzerinde kollarını kanat gibi iki yana açmış süzüldüğü sırada çekilen fotoğrafta, aşağıda ipin ucundan tutarken çıkan bir Alman onbaşıydı. Kutlama sırasında kimse buna dikkat etmedi. Ama iş fotoğrafın yayınlanmasına gelince;

sansürce kötü niyetli bulunduğundan, fotoğrafa gün yüzü gösterilmedi. Ama bir fotoğraf daha vardı, kimbilir kimin çektiği, işte bu fotoğraf, işgal sonuna değin gizli el ilanlarında tekrar tekrar basıldı durdu: güleç bir Alman onbaşısının sımsıkı tuttuğu bir ipin ucunda, bütün görkemiyle göklerde süzülen bir Mareşal Pétain.

Bu olay başımıza biraz dert de açtı. Amcamın kendisi bile, belki de 'kulakların ucunu erken gösterdik' diye düşünüyordu. Ambroise Fleury'yi kişisel olarak ziyaret eden Jean Sainteny'nin yönetimindeki Normandiya'da *Espoir** örgütünün ilk elemanları biraraya gelmeye başlamıştı. İki adam, aralarındaki yaş farkına karşın, anlaşmak için yaratılmış gibiydiler. Mareşal Pétain olayı Cléry'de bile değişik tepkilerle yol açmıştı. Petit-Gris ya da Vigneron'da bu 'allahlık yaşlı Ambroise'ı göz kırparak, omzuna vurarak karşılayanlar çoktu. Öte yandan, Norman koruları üzerinde Leon Blum'unu görmüş olan ve 'Halk Cephesi' dönemini hatırlayan kimileri de, 1914-1918 savaşında iki kardeşini birden yitirmiş biri tutup Verdun kahramanıyla böyle alay ederse, kıcına iyi bir tekmeyi hak etmiş demektir, diye konuşuyorlardı. Savaşa karşı olduğunu unutmaya yanaşmıyordu kimse. Güzel bir sabah -hep 'güzel bir sabah' diyorum işte, çünkü sözcüklerin de alışkanlıkları vardır ve bu alışkanlıkları değiştirebilecek olanlar da Alman zırhlıları değildir-, evet, güzel bir sabah çocukluk arkadaşım Grillot ziyaretimize geldi; Tanrı onu bağışlasın, bu olaydan iki yıl sonra Direnişçiler boğazını kesmişti. Karşı kıyıda iki gençle birlikteydi. Bütün bir sabahı uçurtmalarımızın altını üstüne getirmekle geçirdiler. Bu 'yaşlı kaçığın' başka domuzlukları olup olmadığını kesinlikle anlamak istiyorlardı. Amcam bütün 'Halk Cephesi' dönemi-

*) Umut.

ni ve Jaurès'i, Cléry papazı peder Tachin'in evine gizlemişti. O da önce söylenmekle işe başlamış, sonunda bir teki dışındada hepsini mahzenine istif etmişti. Yalnızca Leon Blum'u ateşe vermişti. "Neyse ne, canı cehenneme, bu kadar da abartmamak gerekir," diyordu. Amcam bu yüzden kaygıya düşmedi. Rüzgârın nereden estiğini anlamıştı böylece; uzun uzun düşünüp taşındı ve 'bu işi başka türlü ele almak' gerektiğine karar verdi. Montoire buluşması tam da beklediği fırsattı. Mareşal Pétain'le Hitler arasındaki tarihsel el sıkışmayı canlandıran uçurtma, olaydan beş gün sonra gökyüzünde yükseliyordu; "sıcağı sıcağına çalışmak gerekli" diyordu amcam. Aynı uçurtma gönüllü ekip tarafından yüzden fazla çoğaltıldı. Fransa göklerinde onu hemen hemen her yerde görebilirdiniz. Hiç kimse de bunda en ufak bir kötülük görmüyordu; Marcellin Duprat dışında. Duprat bir bardak bir şey içmeye geldiğinde, eski dostuna şöyle demişti:

"Sen başımın belâsı, yok musun sen, kafan kızdı mı, gözün gerçekten de bir şeyi görmüyor."

YİRMİ YEDİ

Polonya'nın içine gömüldüğü sessizliğin, her gün biraz daha bir ölü çukurunun sessizliğine dönüştüğü o 1941 Kasım'ında, belleğimi tazelemek için gene Jars konağına gitmiştim. Aynı sabah, Cléry'deki Gestapo şefi Grüber, Motte'a, bizi ziyarete gelmişti; çünkü ortalıkta dolaşan söylentilere bakılırsa, Ambroise Fleury, Lorraine haçı biçiminde bir uçurtma yapmıştı ve onu öyle yüksekte uçurmaya hazırlanıyordu ki Cléry'den Clos'ya, Jonquièr'e den Prost'a değin her yerden görülebilecekti. Bu doğru değildi kuşkusuz. Amcam kendisinden öyle emin bir insandı ki, ihtiyatlı davranmaya bile gerek duymazdı. Almanlar aramaları sonucunda, yetkili makamların izin verdiği, Fransa tarihini tanıtan el kitapların-

da yer almayan hiçbir şey bulamadılar; yirmi güvercinin taşıdığı Jean d'Arc'ın önünde biraz duraksar gibi oldularsa da, Ambroise Fleury gülerek, Jeanne'ın göğе yükselmesini engellemek de olmaz değil mi ya, diye uyardı onları. Sonra konuklarına *calva** sundu; Üçüncü Cumhuriyet zamanında almış olduğı Fransa'nın en iyi işçisi diplomasını gösterdi. *Obersturmbann Führer* ise, Üçüncü Cumhuriyet olmasa, Naziler savaşı kazanamazlarmış gibi, *Gut, Gut* dedi ve gitti.

Saat öğleden sonra beşti; çatı arasında eski, tozlu döşemenin ortasında dikiliyordum; çıplak dikenli dallar çatı pencerelerini karartıyordu. Bruno'nun piyanosu suskundu. Gözlerimi kapasam da, boşuna, hiçbir şey görmüyordum. Şu bizim yaşlı akıl, mantık, sağduyu dayandıkça dayanıyordu bu akşam. Almanlar Moskova'ya yaklaşıyordu. Radyo ise Londra'nın yerle bir olduğunu haber veriyordu.

Nasıl umutsuzca bir çaba harcadım da bu tükenmişliğimi aşabildim, ben de bilmiyorum. Lila biraz daha nazlandı; bağılılığını sinamaktan her zaman hoşlanırdı zaten; sonra Tad'ı fark ettim. Dünya haritası üzerinde, gelecekteki zaferlerimizin yerlerini saptıyordu. Sonunda Lila da göründü ve koşup kollarıma atıldı. Önceleri bir valsti, yalnızca bir vals; ama başımın dönmeye başlamasıyla birlikte, her şey gene eskisi gibi, hiç değişmemiş gibiydi. Lila kollarımda, başını arkaya atmış gülüyordu; Bruno çalışıyordu. Tad ise gevşekçe yerkürelerden birisine yaslanmıştı, mutsuzluğu bilmedikleri için, yeryüzünü bize hiç de iyi tanıtamayan şu yerkürelerden birine. Geleceğimize, hayatta kalacağımıza yeniden güven duymaya başlıyordum, sevmeyi biliyordum çünkü.

Kendimi böyle çılgınlığıma kaptırmış, gözlerim kapalı, kollarım açık vals yaparken, kapının gıcırdadığını duydum.

*) Calva, calvados: elma rakısı.

Yelin her delikten dolduğu bu yerde, kutlamamın ateşliüğü içinde buna dikkat bile etmezdim ya, ne var ki, benim gibi düş ve inançla yaşayanlarda hiç bağışlanmayacak bir yanılığa düşüp gözlerimi açmış bulundum bir kez.

Önce, kara dikdörtgenin içinde kıpırdayan bir karaltı, bir Alman subayının karaltısını gördüm yalnızca.

Tanıdım, Hans'tı. Başım hâlâ biraz dönüyordu. Güçlü bel-
leğimin bir oyunu sandım bunu da. Kuşkularımın dağılması için birkaç saniye daha geçmesi gerekti. Evet, bu Hans'tı. Galiplerin üniforması içinde önümde duruyordu. Beni çatı arasında, orada olmayan biriyle vals yaparken bulmuş ol-maktan ötürü de pek şaşır-mışa benzemiyordu. Heyecanlı da de-ğildi. Galipler, mutsuzluk görmeye alışkın olur. Kimbilir belki de ona aklımı yitirdiğimi söylemişlerdir; şöyle eklemiş de olabilirler: "Zavallı küçük Fleury, kime çektiği belli olu-yor." O sıralar Direniş daha yeni yeni alevlenmeye yüz tut-muştu ve delilik de daha 'kutsal' sayılmaya hak kazanma-mıştı bu yüzden.

Birbirimizin yüzünü iyi görmemizi engelleyen bir alaca-karanlık çökmüştü. Gene de düşmanımın yüzündeki ak yara izini seçebiliyordum; o beceriksizce kullandığım Polonya *szabelka*'sının iziydi bu. Hans saygınlığa varan bir durgunluk içindeydi; incelik üniformaya çok yaraşıyor. Boynundaki De-mir Haç nişanını Polonya savaşı sırasında kazanmış olmalıydı kuşkusuz. Dakikalar boyu, tek sözcük etmeksizin birbi-rimize neler söyledik, hiç bilemiyorum şimdi. Prusyalı köy soylularının babadan oğula aldıkları iyi eğitimin belirtisi olan ince bir davranışta bulundu; kapının ağzını kapıyordu, kıyıya çekilip yol verdi. Bunca yengiden sonra, önünden ka-çanlara alışmış olmalıydı. Yerimden kımıldamadım. Durak-sadı, sonra sağ elinden eldivenini çıkardı; yüzünün ifadesin-

den bir an elini bana uzatacağını sandım. Ama hayır, böyle bir sıkıntıya girmekten kurtardı beni. Çatı penceresine gitti. Eldivenini çıkarırken dışarıdaki çıplak dallara baktı. Sonra Bruno'nun piyanosuna döndü. Gülümsedi. Piyanoya yaklaştı, kapağını açtı, tuşlar üzerinde parmaklarını hafiften gezdirdi; duyulur duyulmaz birkaç nota. Eli klavyenin üzerinde, başı eğik, bir an kımıltısız kaldı. Sonra döndü, eldivenlerini giyerken, duraksarmış gibi ağır ağır birkaç adım attı. Çıkmadan önce durdu, bana yan dönmüş, konuşmak istemiş gibi, sonra çatı arasından çıkıp gitti.

Geceyi, çocukluğumdan beri bildiğim yolları bile tanımadan, oradan oraya dolaşarak kırlarda geçirdim. Gerçekten Hans'ı mı görmüştüm; yoksa belleğimdekilerle yaşaya yaşaya, bir hayalet daha mı çıkarmıştım ortaya; hiçbir şey anlamıyordum artık. Ertesi sabah Jarrot kardeşler, ağıllarında beni kendimden geçmiş bir durumda bulup eve getirmişler. Amcama da Caen hastanesine kaldırılmamın iyi olacağını söylemişler.

"Çevrede ufaklığın biraz rahatsız olduğu hep biliniyordu gerçi, ama bu kez..."

Jarrot kardeşler ters bir zamana denk düşmüşlerdi. "*Marta Hala şafakta gezintiye gelecek.*" "*İnek bülbül gibi şakıyacak.*" "*Pantolonun düğmeleri tam zamanında dikilecek.*" "*Babam Mamers Belediye Başkanı, erkek kardeşimse masördür.*"* Londra'nın Direniş'e gönderdiği özel mesajlardı bunlar; her gün 1500 metre uzun ve 273 ve 30, 85 metre orta dalgalardan yayın yapılıyordu. Ambroise Fleury, Jarrot'lara ve verdikleri öğüde teşekkür ederek onları nazikçe başından savdıktan sonra, yatağımın yanına yaklaşıp elimden tutarak, "Aman

*) "*Mon père est maire de Mamers et non Frères est masseur*", işitildiğinde şöyle de anlaşılabilir: "Babam annemin annesidir, erkek kardeşim kız kardeşimdir."

Ludo, deliliğine dikkat et, boşa harcama, ülkenin ona ihtiyacı var,” dedi, “hem de her gün biraz daha fazla”.

Kendimi toparlamaya çalışıyordum; çalışıyordum ama, Hans’la karşılaşmam beni çok derinden sarsmıştı. Jars konağına dönüyor, çevresinde aylak aylak dolanıyordum. Almanlar daha yerleşmemişlerdi. Henüz onarım bile başlamamıştı.

Aralık başlarında bir gün, tam duvara tırmandığım sırada demir parmaklıklı kapının açıldığını duydum. Yüzükoyun yattığım yerden Mercedes’i gördüm; Normandiya’daki Alman birliklerinin komutanlık flamasını taşıyordu. Direksiyondaki Hans’tı, arabanın içinde yalnızdı. Binayı işgale hazırlamaya mı gelmişti, yoksa benim gibi Lila’yı düşünmeye mi, bilmiyorum. Akşam olunca, Almanların Clos Joli’ye bol bol depo etmiş olduğu benzinden beş bidon aşırdım; sonra bunları birer birer konağa taşıdım ve aynı gece konağı ateşe verdim. Tutuşmak bilmiyordu bir türlü. İşe birkaç kez yeniden başlamak zorunda kaldım; odadan odaya, hatıralarımı güven altına alarak dolaşıyordum; onları öylece, oldukları gibi koruyacak olan küllerin altında kalmalarını bekliyordum. Sonunda çatıya değin her şey tutuştuğu zaman oradan ayrılmakta büyük güçlük çektim; bu yalımlar öylesine dosttu bana.

Hemen sabahında tutuklanıp Cléry’ye götürüldüm ve çok sert bir sorgulama yaptılar. Fransız polisi, Almanlar gözünde prestiji söz konusu olduğundan çok sinirli davranıyordu. Yetkililer için tam da aradıkları gibi bir suçluydum; olay, hiçbir ‘terörist’ niyeti olmayan bir dengesizin işiydi.

Hiçbir şeyi yadsımıyordum. Cevap vermeyi reddediyordum yalnızca. *Espoir* örgütündeki arkadaşlarımı, Legris ve Costes’i düşünüyordum, işkence altında konuşmamışlardı; öyle birkaç sille tokat cinayetimi itiraf ettirebilecekse, ettir-

sindi bakalım, ben de hayatımda ilk kez belleğimi yitirirdim. Bu durumda, gariplikler yapmaya başladım; aptal aptal sırtıp donuk bir geri zekâlı suratı takındım; bu halim polisleri biraz olsun yıldırırdı.

Amcam bir haftadan beri yatağımdan çıkmadığıma yeminler etti. Bu söylediklerini doğrulamak için, doktor Gardieu, atı Clémentin hiç hoşlanmasa da, arabasıyla otuz kilometrelik yol tepip geldi. Ama yetkililer bunun 'dengesiz birinin işi' olduğu görüşünü pek tutmuşlardı. Sorgulama ertesi gün ve bu kez iki sivil Alman'ın önünde yeniden başladı.

Sırtım kapıya dönük, bir iskemlede oturuyordum. İki Alman birden kolları havada, ayağa fırladılar ve Hans bana hiç bakmadan yanımdan geçti. Yüzü gergin, çenesi sıkılıydı. Duyduğu küçümseme ve öfkeyi bastırmak için büyük çaba harcadığı açıkça görülüyordu. Grüber'in adamlarının Hitler selamını karşılıksız bıraktı; Fransızca olarak komiserle konuştu.

"Bu tutuklamayı nasıl yaptığınızı anlayamadım. Yangın çıktığı akşam, çok yakından tanıdığım Mösyö Fleury'yle birlikte, amcasının Clos'daki evindeydik. Ondan gece geç vakit, Ambroise Usta'yla uçurtmaları üzerine uzun uzadıya konuştuktan sonra ayrıldığıma göre, nasıl olup da aynı anda Jars konağında bulunabileceğini anlamıyorum. Bu durumda yangını onun çıkarması söz konusu olamaz, çünkü tanıklara göre de, bütün çevrede alevler gecenin on birinden sonra kilometrelerce uzaktan görülüyormuş."

İçgüdüsel olarak ilk tepkim, en güçlü yerden gelen bu yardımı, bu korumayı geri çevirmek oldu. Neredeyse ayağı fırlayıp 'Konağı ateşe veren benim!' diye bağıracaktım. Onun bu davranışında bir aşağılamadan, aristokratça üstünlük taslayıştan çok, büyük bir ruh yüceliği görmekteydim; bu yüzden duyduğum o köylü öfkesi, düşüncelerimin gürültüsünü

bir kez daha bastırmaktaydı. Ama başka bir önsezi tam zamanında yetişip, eski düşmanlığımı silip süpürdü: Hans bizi hem ayırıp, hem birleştirene, Lila'ya hâlâ bağlıydı. Onu gerçekten seviyordu. Bana yardıma koşarken, bende kendi hayatının anlamı olan şeye yardıma koşuyordu. O kendini beğenmiş tavrı, beni suçlayanlara yukarıdan bakışı da hatıralara bağlılığının bir belirtisiydi: Savunmaya geldiği ben değilim, ortak belleğimizdi.

Kendisine birkaç soru sorulmasını bile beklemeden çıkıp gitti: Bir Alman subayının tanıklığından kuşku duyulamazdı. Hemen serbest bırakıldım. Amcam, Doktor Gardieu ve atı Clémentin beni eve getirdiler. Birbirlerine söyleyecekleri şeyler olup da böylesine suspus duran üç adam görmemiştir hiç kimse. Eve döndük, Doktor Gardieu ve atı Clémentin Cléry yolunu tuttular ve neden sonra amcam, "O eski binayı neden ateşe verdin?" diye sordu.

"Bozulmadan, olduğu gibi kalması için," dedim. İçini çekti; çünkü binlerce Fransızın, daha şimdiden 'olduğu gibi kalması için' yapıyı ateşe vermeyi düşlediklerini biliyordu.

Suçlu olduğumdan yörede kimsenin kuşkusu yoktu. Londra Radyosu'yla yetinilmeyip, ayrıca başka bir dalga boyundan da yinelenen 'aklı mantığı bir yana bırakma' çağrılarını dinlemiş olanlar, bana çekingen bir yakınlık gösteriyorlardı. Öte yandan başkaları, 'işin içinden zarar görmeden sıyrılmak isteyenler', 'her şey olup bitsin diye beklerken bir yandan da horozlananlar' benimle karşılaşmaktan kaçınıyorlardı; böylelikle, deliliğe saygıda kusur etmemiş de oluyorlardı. Müttefiklerin kazanacağına inanan insan çok azdı: Olsa olsa, en çok Rusların sırtından ayrı bir barış ihtimali söz konusu olabilirdi.

Caen psikiyatri hastanesinde gözetim altına alındım. On beş günümü orada, görünmeyenle yüksek sesle konuşarak

geçirdim; bu da bana, usulüne uygun biçimde hazırlanmış, akıl dengemin olmadığını gösteren bir rapor vermelerini sağladı. Direniş içindeki eylemlerimde bundan daha yararlı hiçbir şey olamazdı benim için. El kol hareketleri yaparak çiftlik çiftlik dolaştığımı görenler şaşırıyordu artık. Örgüt şefim Soubabère, bütün ilişkileri kurmakla beni görevlendirmişti. Sıra Clos Joli'deki muhasebe işlerini yürütmeye gelince büyülenmiş gibi kendime geliveriyordum. Duprat bendeki bu değişikliği görünce, "Tekme tokat da bir işe yaramayabiliyor demek ki," diyordu. Yeraltı eylemlerine katıldığımdan kuşkulanıyordu sanırım, çünkü gözünden pek bir şey kaçmazdı; ama üstü kapalı da olsa anıştırmaktan özenle kaçınıyordu. "Buluşmamak için," diyordu amcam. Yalnızca şöyle homurdanmakla yetiniyordu:

"Ah sizler, hiç değişmeyeceksiniz!" Böyle derken yalnızca Fleury'lerden mi söz ediyordu, yoksa ötekilerden de mi; halkların tarihinde çoğu zaman başarılı olmuş bir yanılgıya, imkânsızın mümkün olduğunu gösterme yanılgısına kendilerini kaptırmış ve sayıları bu tükenmiş Avrupa'da her gün biraz daha artan kaçık kardeşlerimizden de mi söz ediyordu, bilmiyorum.

Lila odanın öbür ucunda, karanlık bir köşede duruyordu; hemen orada duvara dayalı, acemice yapılmış bir de uçurtma vardı, gövdesi pembe ve uçuk sarı ve üzeri gümüş aklığında lekelerle kaplıydı; yedi yaşında bir yumurcak, atölyede kendi kendine boyayıp yapmıştı bunu. Bir kuş muydu, yoksa kelebek ya da kertenkele mi, belli olmuyordu. Çünkü çocuk muhayyilesi onu bütün bu ihtimallerin dışında tutmaya özellikle özen göstermişti.

"Sana karşı her zaman iyi davranmadım, Ludo. İşte şimdi de sen arayı kapıyorsun. Dün beni saatler boyu unuttun.

Yazgımın kendi ellerinde olduğunu biliyorsun; bunu bana duyurmak hoşuna gidiyor. Tipik erkekçe bir davranış. Sürekli olarak, sensiz ben ne olurum dememi bekler gibisin. Korkutarak benimle oyun oynuyorsun.”

Doğrusu ya, bu korku ve kaygılarının hoşuma gittiğini açıklıyorum işte. Soylunun soylusu bu kız, Normandiyalı kıcı boklu bir köylüye bağımlı işte; onun bağılılığına, onun belleğine ihtiyaç duyuyor. Gene de, onun üzerindeki bu gücümü hiçbir zaman kötüye kullanmıyorum... olsa olsa en çok, el kol hareketlerinden bazılarını belirsiz bir süre uzatma özgürlüğünü tanıyorum kendime; ellerini saçlarımda gezdirişini örneğin, uzatıyorum: Her sabah bu okşayış dakikalarca gerekiyor bana. Ya da kolunu durduruyorum, sutyenini giymesine engel oluyorum.

“Ne oluyor Ludo, yetti ama.”

Gözlerinde tutuşturduğum bu öfke ışıltılarını seviyorum. Beni hiçbir şey, onu böyle değişmemiş, hep kendisi olarak görmek kadar rahatlatmıyor.

“Sana bağımlıyım diye her şeyi yapabileceğini sanıyorsun, değil mi? Dün kırlarda bana yirmi kilometre yol yürüttün, üstelik üzerime giydirip beni maskaraya çevirdiğin o yeşil kazağı da hiç sevmedim.”

“Tek kazağım o, hava da soğuktu.”

Sonra, yavaş yavaş silikleşip gizli hayatına dönüyor, onu daha iyi koruyabilmek için gözkapaklarımı açmıyorum.

YİRMİ SEKİZ

Yörenin her tarafında kolaylıkla dolaşabiliyordum. Adım deliye çıktığından, Almanlar benden hiç kuşkanmıyorlardı. Yalnızca bu durum onları kışkırtıyor, her gördükleri yerde üzerime ateş açmalarına sebep oluyordu. Sürekli değişen yüzlerce ad, adres ve 'posta kutusu' kafamda yazılıydı; üzerimde en küçük bir kâğıt parçası taşımıyordum.

Yollarda geçen bir geceden sonra soluk almak için Thélème'de durmuştum. Komşu masada bir adam gazetesini okuyordu. İlk sayfanın başlığını tersinden okudum: "*Kızıl ordu tümünden bozguna uğradı.*" Patron Mösyö Roubaud, 'şu zavallı Ludo'nun önüne yuvarlak iki bardakta şarap getirip koydu. Biri benim içindi, öteki de beni sevindirmek için.

Uzun bir süreden beri çevrede herkes saplantıma alışmıştı. Yeni gelenlere, benim amcamdan, hani şu soyadı aynı olan, uçurtmalar yapan ünlü postacıdan daha da çatlak olduğumu anlatmakta kusur etmiyorlardı. Komşum elinden gazeteyi bırakınca onu tanıdım; eski Fransızca hocam Mösyö Pinder'di; dördüncü sınıftan bu yana görmemiştim onu. Yüz çizgileri yılların yükünden olmalı, derinleşmişti iyice; ne var ki, defterlerimizde yazım yanlışlarını bulmaya uğraşırkenki görünümlerinden, o örnek ciddiliklerinden hiçbir şey yitirmemişlerdi. Gene aynı kelebek camlı gözlük, keçi sakalına benzeyen aynı sakal süslüyordu yüzünü. Hayattaki ününü, özellikle kırk yıldır hazırladığı *Gazette*'nin bulmaca köşesiyle edinmiş olmasına karşın, Mösyö Pinder'in her zaman imparatorlara yaraşır bir havası vardı, bunu hâlâ koruyordu da. Ayağa kalktım.

"Merhaba Fleury, merhaba, izin verirken saygılarımı sunayım..."

Hafifçe kalktı ve boş sandalyenin önünde eğildi. Tezgâhın arkasında bardakları kurulayan garson Bricot bir an donmuş gibi kaldı, sonradan yeniden ovalamaya koyuldu. İyi bir herifti bu garson. Hayatında en ufak bir hayal kurma çabası olmayan biriydi; bu yüzden de çıkarmadan sonra SS'ler tarafından öldürülüşü yok yere, pisi pisineydi ya.

Mösyö Pinder, "Selam kutsal deliliğe," dedi, "çılgınlığınızı selamlıyorum, amcanızinkini de ve unutamadıkları için çılgına dönen ülkenin bütün genç Fransızlarını selamlıyorum. Ne kadar da kalabalık olduğunuzu gördükçe mutlu oluyorum; bizim o eski zorunlu eğitimimizden gerekeni almış olduğunuz için de mutluyum."

Kısacık bir gülüşten sonra, "Bir seferinde size bir kompozisyon yazdırmıştım sanırım," dedi, "verdiğim deyimlerdeki

bir sözcük iki ayrı anlama geliyordu, akıl, sağduyu ve neden anlamlarına; evet, evet, Fransızca dersinde yazdırdığım bir kompozisyondu.”

“Çok iyi hatırlıyorum, Mösyö Pinder. *Aklı başında olmak: sağduyunun gerektirdiği gibi, akıllıca davranmak; ya da tersine, yaşama sebebini korumak için davranmak.*”

Yaşlı öğretmenim çok hoşnut görünüyordu. Emekli olalı uzun zaman geçmişti; her tarafı kırıkmış, o imparatorlara özgü havası da biraz yıpranmıştı, ama onda, başka türlü bir gençlik hep var olagelmisti; bir öğretmeni, yetmiş yaşında olsa da sürgüne gönderten türden bir gençlikti bu.

Neyi onayladığını belirlemeksizin, “Evet, evet,” dedi.

Fox türü bir av köpeği olan patronun köpeği Lorgnette, gözlerinin çevresinde tüylerden oluşan iki kara halkasıyla gelip Mösyö Pinder’e patisini uzattı; Mösyö Pinder de onu okşadı.

“Hayal gücü gerekli, hem de çok. Bakınız Ruslara. Bura-daki gazetelere göre savaşı çoktan yitirmiş görünüyorlar, ama öte yandan bunu ayımsamayacak kadar hayal güçleri olduğu anlaşıyor.”

Kalktı.

“Çok güzel, öğrenci Fleury; yaşama sebebini korumak, kimi kez akli başında olmanın tam tersidir. Çok iyi bir not aldınız. Önümüzdeki günlerde, bir gün beni görmeye geliniz. Çok gecikmeyin ama. Garson!”

Masanın üzerine yirmi kuruş bıraktı, kelebek gözlüğünü çıkarıp özene bezene ağzı kadife bir kurdeleyle bağlanan kesenin içine yerleştirdi. Boş iskemlenin önünde bir kez daha eğildikten sonra, şapkasını başına koyup biraz tutuk bir yürüyüşle oradan uzaklaştı; dizleri pek iyi durumda değildi anlaşılan. 1941 Mayıs’ından Temmuz 1942’ye değin, Norman-

diya'da dağıtılan gizli 'yazın'ın büyük bir bölümünü Mösyö Pinder kaleme almıştı. 1944'te, çıkarma öncesinde tutuklandı. Haftada iki kez *Gazette*'nin dördüncü sayfasında çıkan bulmacalarına fazla güvenmişti; Doğu'daki direnişçilere bu yolla talimat gönderiliyordu; ama işte; birkaç tırnağı söküldükten sona bir arkadaş (bir yoldaş), Gestapo'ya anahtarı vermişti.

Bu arada, bir sabah kalktığımızda Cléry duvarlarını "ölümsüz Fransa" afişleriyle donanmış bulduk; bu basmakalıp sözler, ansızın deri değiştirir gibi, eski güve yemiş derilerinden sıyrılıp, kendilerinden hiç beklenmeyen yepyeni bir güçle çıkıveriyordu karşımıza. Kuşkular Ambroise Fleury üzerinde toplanıyordu. Bu denli iyi koku almalarına şaşır-dım kaldım, yerçekimini uğraş mı edinmişlerdi ne; havaya atılan her şeyin -bir uçurtmanın bile- umut ne denli güçlü olsa da, sonunda yere düştüğünü biliyorlardı işte; ama en azından, bu saf, bu çocuksu, bu açık yürekli ihtiyara hak ettiği önemi verdiklerini mi göstermiş oluyorlardı böylelikle; o ise her zamanki gibi, çevresinde çocuklar, şimdilerde on beş metreden yükseğe uçurulması yasaklanmış *gnama*'larından birine gözlerini dikmiş, çimenliğin ortasında dikilip duruyordu gene.

Amcamdan kuşkulandıkları haberini bir sabah bize, koşarak atölyeye dalan komşu Cailleux'lerin oğlu getirdi. Jeannot Cailleux, tepeden tırnağa buğdayla ovalanmış gibi sarışın bir çocuktü; koşudan çok da heyecanın etkisiyle olmalı, soluk soluğa kalmıştı.

"Onlar geliyor!" diye bağırp, dostluğun gereklerini böylece yerine getirdikten sonra, bu kez de Norman ihtiyatlılığının gereklerini yerine getirerek, kendini dışarı attığı gibi ürkek bir tavşan hızıyla gözden kayboldu.

Biraz sonra, 'onlar'ın Cléry belediye başkanı Mösyö Plantier ve güvenilir adamı belediye sekreteri Jabot oldukları anlaşıldı. Mösyö Plantier, güvenilir adamını yanında tanık olarak istemediğinden kuşkusuz, ondan dışarıda beklemesini rica etti; hiç kimseye güven olmuyordu şu sıralar. Kocaman, kırmızı kareli bir mendille alnını kurularak içeri girdi –ilk sabotajlar başlayalı beri resmi görevliler daha çok terlemeye başlamışlardı. Çiş rengi kalın fitilli kadifeden ceket ve tozluklarıyla, merhaba bile demeden bir sıraya çöktü; keyfi hiç yoktu çünkü.

"Fleury, sen misin değil misin?"

"Benim," diye cevapladı amcam; adımızdan gurur duyardı kuşkusuz. "On kuşaktan beri Fleury'ler var, ben de onlardan biriyim."

"Aptal aptal konuşma, belki de bilmiyorsun, kurşuna dizmeye başladılar."

"İyi ama, ne yaptım ki?"

"El ilanları bulundu. Tam bir çılgınlık bu, söylenecek başka söz yok; Alman gücüne saldırmak için çılgın olmak gerekir çünkü. Her yerde fısıldaşıp duruyorlar; yapsa yapsa Fleury delileri yapmıştır bunu, diye. Genci, Alman Genelkurmayı'nın karargâh kuracağı yeri ateşe verdi – inkâr etme, sersem – yaşlısı da gökyüzüne bildiriler salarak geçiriyor zamanını, diyorlar."

Amcam şaşırmişti.

"Ne bildirisi, *scrogneugneu*?" Marne'ı, Verdun'ü görmüş bu sözcüğe gösterdiği sevecenlik, yepyeni bir şeydi bu eski pasifistte.

"O senin entipüften uçurtmaların ya da el ilanları, hepsi aynı kapıya çıkar!" diye bağırdı. Kafasından çok yüreği söylüyor olmalıydı ona bunları. "Şu Clemenceau'nu geçen gün çocuklar görmüş! Ya bu, bu ne peki?"

Suçlayıcı parmağını Zola'ya dikmişti.

"Zola'yı göklere çıkarmanın sırası mı şimdi? Hazır başlamışken bir de Dreyfus yapsaydın oldu olacak. Bak dostum, kimi çocuklar var ki, doğru infaz mangası önüne götürür insanı."

"Bu sözü edilen sabotajlarla ne benim bir ilgim var ne de uçurtmalarımın, kafanızda kuruyorsunuz bunları."

"Ne?" diye bağırdı Mösyö Plantier. "Kafamda mı kuruyorum?"

Amcam ona elma şarabı doldurdu.

"Kimse hayal gücünün elinden kurtaramaz kendini, sayın Başkan. Siz de şimdiden de Gaulle'ü göklerde görmeye koyuldunuz. Hiç kimse, bir parçacık olsun çılgınlık yapmadan edemez, hatta siz bile."

"Hatta ben bile mi, o da ne demek? Sen benim Almanların kapı dışarı edildiğini görmek istemediğimi mi sanıyorsun?"

"Yani, her akşam Londra Radyosu'nu dinleyenlerden değilsinizdir umarım!"

Plantier karamsar karamsar bakıyordu ona.

"Eveet, iyi de, neyi dinleyip neyi dinlemediğim senin üstüne vazife değil."

Ayağa kalktı. Bir yağ tulumuna dönmüştü. Fazla kiloları daha da çok terlemesine sebep oluyordu.

"Şurasını iyi bil ki, bu el ilanlarını delilerin bastığı kanıtlanırsa, her şey yoluna girmiş olacaktı. Bir de akli başında insanlara da takmaya başlarsa bunlar, artık ne rahat kalır ne huzur. Genel çıkarlar adına seni götürmelerine izin vermiydim; neyin bana engel olduğunu bilemiyorum."

"Kimbilir, küçükken buraya uçurtmalarla oynamaya gelirdiniz, o yüzdendir belki de, hatırlıyor musunuz?"

Plantier içini çekti.

“Evet, bu yüzden olmalı.

Çevresine kuşkulu kuşkulu baktı. Kirişlerde ‘Tarih dizisi’nden Fransa krallarının uçurtmaları asılıydı ve böyle başaşağı sarkarken, hüüzün vericiydiler. Plantier içlerinden birisini parmağıyla göstererek, “O kim, şuradaki?” dedi.

“Kral Dagobert, iyi bir kraldır; yıkıcı değil yani.”

“Ya! Kim yıkıcı kim değil, günümüzde gel de anla bakalım.”

Kapıya doğru bir adım attı.

“İyi bir temizlik yap, Fleury; onlar da gelecek, eğer tek bir el ilanı bulurlarsa...”

‘Onlar’ el ilanı bulamadılar. El ilanlarını Fransa krallarının içlerinde aramak akıllarına gelmedi. Basım makinesini de bulamadılar; bir gübre yığınının altına kazdığımız çukurun dibinde duruyordu. Gübre yığınının birkaç kez dirgenle yokladılar, gereken cevabı alınca da daha çok kurcalamadılar.

Alman askerleri, çoğunlukla çocuklarına armağan göndermek için *gnama* sipariş ediyorlardı. Öte yandan, Mösyö Pinder’in ateşli bir dille kaleme aldığı direniş çağrılarından tutun da, kıyı bataryalarının konumlarını, Alman birliklerinin toplu bulundukları belli başlı noktaları belirten çizimlere varıncaya değin bir yığın belge de bir bölüm uçurtmanın içine gizleniyordu. ‘Satılık uçurtmalar’la ötekileri birbirine karıştırmamaya büyük bir dikkat göstermek gerekiyordu.

Komşularımız Cailleux’lerin etkinliklerimizle ilgili olarak bilmedikleri hemen hiçbir şey yoktu. Haberleri bize genellikle Jeannot Cailleux ulaştırıyordu. Magnard’lara gelince, zaman zaman kendime, bunlar Fransa’nın işgal edildiğinin ayırdındalar mı diye sorduğum oluyordu. Almanlara karşı da, dünyanın geri kalanına karşı gösterdikleri tavır içindeydiler; yani onları görmüyor, bilmezden geliyorlardı. Çevrede

hiçbir zaman, olup bitene küçük de olsa bir ilgi gösterirken gören olmamıştı onları. Marcellin Duprat ise beğeniyle, "Ama yörenin en iyi tereyağını da onlar yapıyor," diyordu

Motte'a en sık gelen ziyaretçimiz, Cléry belediye başkanıydı. Atölyede bir sıraya oturuyor, karamsar ve düşünceli, öylece kalıyordu. Çocukların gönderdiği naif resimlere amcamın gövdeler, kanatlar takarak uçurtmalar yapışını seyreliyor, sonra kalkıp gidiyordu. Kaygılı görünüyordu, ama korkularını kendine saklıyordu. Bir gün amcamı bir kenara çekti.

"Sonunda bir aptallık yapacaksın, Ambroise; çok yakında, hissediyorum. Nerede saklıyorsun onu?"

"Bu da ne demek oluyor?"

"Hadi hadi, anlamazdan gelme. Onu bir yerlerde sakladığından hiç kuşku yok; sonra salıverince de seni enseleyecekler, işte sana söylüyorum."

"Neden söz ettiğinizi anlamıyorum."

"Bir de Gaulle uçurtması yaptın, biliyorum; bunu bekliyordum da. Gökyüzüne salıverip keyiflendiğin gün başına gelecekleri biliyor musun peki?"

Amcam önce hiç ses etmedi, ama duygulandığı belli oluyordu, heyecanlandığı zamanlar tatlılıkla bakardı gözleri. Gelip belediye başkanının yanına oturdu.

"Hadi bakalım Albert, hep bunu düşünüp durma, yoksa sonunda bir de bakacağız; belediyenin balkonundan, kendin bile farkında olmadan '*yaşasın de Gaulle!*' diye bağıırıyorsun. Hadi, böyle surat asma."

Kocaman bıyıklarının altından kıs kıs güldü.

"Korkma, seni ele vermem."

"Neyimi ele vereceksin ki?"

"Almanlara senin de Gaulle'ü gizlediğini söylemem."

Mösyö Plantier gözlerini ayak uçlarına dikmiş, hiç sesini çıkarmadan kaldı öyle. Sonra kalkıp gitti; bir daha da gelmedi. Birkaç ay daha dayanabildi. Sonra da bir balıkçı teknesiyle İngiltere'ye geçmeyi başardı.

Ülke değişmeye başlamıştı. Görünmeyen varlığı gittikçe büyüyordu. En 'aklı başında', 'akıllı uslu' sanılan kimseler bile düşürülen İngiliz havacılarını ve Londra'dan paraşütle indirilen Özgür Fransa'nın adamlarını gizleyerek hayatlarını tehlikeye atıyorlardı. Öyle kolay kolay mavinin peşine düşmekle suçlanamayacak 'sağduyulu' insanlar, burjuvası, işçisi, köylüsü, her satırında 'ölümsüzlük' sözcüğü geçen gazeteleri basıp dağıtıyorlardı, hem de böyle bir şeyi isteyenlerin ölüme öncelikle gönderildiği bir zamanda.

YİRMİ DOKUZ

Evimizi savaş biter bitmez yapacaktık. Parayı nereden ve nasıl bulacağımı bilmiyordum, ama bunu düşünmek de istemiyordum. Çünkü fazla sağduyulu ve düşünceli olmaktan kaçınmalı insan; kimi kez hayat en güzel yanlarını yitirir bu yüzden. Ben de beklemeden bütün işi kendim yaptım. Malzemeyse bana hemen hemen bir uçurtma fiyatına geldi. Bir köpeğimiz de var, ama adını daha koymadık. Her zaman bir şeyleri geleceğe bırakmak gerekiyor. Yüksek okul sınavlarına girmeyeceğim, meslek olarak öğretmenliği seçtim çünkü; şu bizim eski 'zorunlu halk eğitimi'ne bağlılığım yüzünden hep. Gene de duvarlarda kurşuna dizilen rehinerin listelerini okudukça, böyle bir özveriye değer mi diye soruyorum ken-

dime. Korkuyorum kimi kez. Bütün bakışlardan uzakta, ilk karşılaştığımız yerde kurduğum, yolunu yalnız benim bildiğim bu eve sığınıyorum böyle zamanlarda. Dağçiçeklerinin zamanı değil, ama olsun, hep çocukluk hatıralarıyla yaşanmaz ya. Kırlarda, sinir gerginliği içinde, oradan oraya koşturmakla geçen uzun yolculuklar sonunda buraya genellikle, yorgunluktan bitkin düşmüş bir halde geliyorum. İşte o zaman, onu yeniden bulabilmem için gerçekten de çok çaba harcamam gerekiyor. En iyisi gözleri yummak; bunun ne denli güçlü bir etkisi olduğu sözle anlatılamaz. Almanlar, Rusya'da birbiri ardına zafer kazanıp durdukça benim bu tükenmişliğimi aşmam bir o kadar daha güçleşiyor; gelecek her gün biraz daha uzaklaşırken, tutup geceleri dört elle ev yapmaya sıvanmanın hiç zamanı değil belki de. Bu sağduyulu olduğum anlar için Lila bana sitem ediyor olmalı. O şimdi, Clos Joli'de taktıkları adla, sapıtmama bağımlı tümünden. Amcamsa yeraltı çalışmalarım yüzünden kaygılanıyor. İyiden iyiye yaşlandı mı bu adam nedir, diye sorar oldum kendime, çünkü söylediklerine göre yaş ilerledikçe akıllanır uslanırmışız biz. Ama değil, o bana biraz daha ihtiyatlı davranmamı öğütlüyor yalnızca. Çok fazla tehlikeye atıldığım da bir gerçek; paraşütle silah, gittikçe daha sık atılmaya başladı; bunları karşılamak, güvenceli yerlere koymak ve kullanacak olanlara haber vermek gerekiyor.

Evi çoğunlukla boş buluyordum. Lila'nın burada beni bekliyor olmaması doğal. Ormanlarda gizlenen partizan grupları ve Polonya makisi üzerine bile fazla bir şey bilmediğimize bakılırsa, orada işler buradakinden daha sıkı tutuluyor besbelli. Orada olanlar çok daha nefret uyandırıcı ve alt edilmesi çok daha güç olmalı; söylenenlere bakılırsa, daha şimdiden milyonlarca ölü varmış.

En ylgın ve bıkkın anlarımda, Lila hemen her zaman yar-dımına yetişiyor. Onun o tüklenmiş yüzünü, solgun dudak-larını görmek hemen hatırlamama yetiyor; bütün Avrupa boydan boya bu durumda işte, hep aynı mücadele, aynı akıl almaz çaba içinde.

“Geceler boyu seni bekledim, gelmedin.”

“Ağır kayıplar verdik, ormanın daha da derinlerine dal-mak zorunda kaldık; üstelik bir yığın yaralı ve yok denecek kadar az ilaçla. Seni düşünmeye zamanım olmadı.”

“Anlamıştım, üzülme, hadi.”

Üzerinde kocaman bir asker kaputu, kolunda kızılhaç hemşiresi olduğunu gösteren bir kolluk var. Yalnız, o mutlu günlerimizin beresini ve uzun saçlarını oldukları gibi bırakı-yorum.

“Burada işler nasıl?”

“Horozlanmalar, bir şeye bulaşmadan sıyırmaya bakan-lar; ama işler yakında kızışacağa benziyor.”

“Dikkat et, Ludo. Ya yakalanırsan...”

“Sana bir şey olmaz.”

“Ya seni öldürürlerse?-

“O zaman da seni bir başkası sever, olur biter.”

“Kim peki? Hans mı?”

Susuyorum. Bana böyle takılmaktan her zaman çok hoş-lanır.

“Daha ne kadar zaman var, Ludo?”

“Bilmiyorum. Eski bir deyim vardır hani, ‘insan umutla yaşar’ diye; ben tam tersine, umudun bizimle yaşadığına inanmaya başlıyorum.”

Uyanış anlarımız en güzelleri; sıcak bir yatak her zaman biraz kadın gibidir. Bu anları elimden geldiğince uzatıyorum. Ama işte, gerçeğin bütün yüküyle birlikte gün geliyor, taşı-

nacak haberler, kurulacak yeni bağlantılarla. Tahtaların gıcırdayışını dinliyorum; Lila'nın giyinişine, gözkapaklarımın altında, gidiş gelişlerine, mutfığa inişine, ateşi yakıp ısıtmak için su koyuşuna bakıyorum; bu tür işlere elinin ucunu bile değdirmeyen bu kız, evi çekip çevirmeyi nasıl da çabuk öğrendi diye düşünüyör, bu düşünceme gülüyörüm.

Amcamsa bana gene söylenip duruyordu:

“Senin gibi belleğiyle yaşayan iki kişi daha var, Londra’da de Gaulle ve Clos Joli’de Marcellin Duprat.”

Sonra, gülerek dalgasını geçiyordu.

“Sonunda ikisinden hangisi kazanacak diye soruyörüm ben de kendime.”

Clos Joli başarıyla yolunda yürüyordu. Ne var ki Marcel-
lin Duprat'ya kötü gözle bakmaya başlamışlardı; işgalciye
çok iyi hizmet verdiği için kınanıyordu. Bizim yoldaşlara
gelince, ister istemez ona karşı içten bir kin duyuyorlardı.
Dostlarım onu işbirlikçilik, çanak yalayıcılıkla suçladıkların-
da, ben yakından tanıdığım için savunuyordum. İşin gerçeği
şu ki, işgalin daha ilk günlerinde, yüksek rütbeli Alman
subayları ve Paris'in bütün yüksek tabakası Clos Joli'nin
'yuvarlak salonu'na ve 'galeri'lerine üşüşmeye başladığında,
Duprat seçimini yapmıştı. Lokantası her zaman nasıldıysa
öyle kalmalı, Fransa'nın seçkin yerlerinden biri olmayı sür-
dürmeliydi. O, Marcellin Duprat, düşmana yenilmezlik nasıl

olurmuş, her gün yeniden göstermiş olacaktı böylelikle. Ne var ki, Almanlar bu işten çok hoşlanıp ona yardımda ölçüyü kaçırdı, bu kez Duprat'ın tutumu yalnızca yanlış yorumlanmakla kalmadı, çok sert biçimde yargılandı da. Petit-Gris'deki ağız dalaşı sırasında ben de oradaydım. Duprat kavlı çakmak almaya uğradığında Noter Mazier'nin saldırısına uğradı; ağzına geleni söylüyordu Mazier:

“Utanmalısın, Duprat. Bütün Fransa şalgam tıkınırken sen tutmuş Almanları yermantarı ve ciğer ezmesiyle besliyorsun. Şu senin Clos Joli'nin yemek listesine ne dediklerini biliyor musun? Utanç listesi...”

Duprat kaskatı kesildi. Kırılmış küçük bıyıklarının altından sıkılı dudakları, çelik mavisi gözleri ve ansızın sertleşiveren yüzüyle askerce bir şeyler vardı fiziğinde.

“Vız gelir tırıs gidersin, Mazier. Bu denli salaksanız, ne yapmaya çalıştığımı anlamıyorsanız, Fransa gerçekten de hapyı yuttu demektir.”

“Peki, ne yapıyormuşsun bakalım, alçak herif, ha?”

Noterin böyle bir dil kullandığı işitilmiş şey değildi.

Duprat, “Sürekliliği sağlıyorum,” diye homurdandı.

“Hangi sürekliliği? Frenk maydanozlu Saint-Jacque föytesinin sürekliliği mi? Yoksa sebzeli ıstakoz çorbasının ki mi? Pırasa fondülü kalkan yavrusunun ki mi? Ya da tavada kızarmış kekikli barbunun sürekliliği mi? Fransız gençliği, kurşuna dizilmemişse eğer, tutsak kamplarında çürüyor, sen burada... Tereyağında kremalı dil balığı mı istersin, yoksa ıstakoz kuyruğu salatası mı, beğen beğendiğini. Geçen perşembe işgalcilere yedirdiklerin neydi öyle; yok ıstakoz turbanı, yok dana gerdanı, yok efendim, şamfıstıklı yer mantarlı deniz ürünleri sucuğu; yaban mersinli kremalı ciğer...”

Mendilini çıkarıp dudaklarını kuruladı; ağzının suyu ak-mıştı besbelli.

Duprat uzunca bir süre bekledi. Tezgâh kalabalıktı: Karayollarından Gente, patron Dumas ve birkaç hafta sonra tutuklanan Loubereau kardeşlerden biri, hep oradaydılar.

“Beni iyi dinle salak,” dedi Duprat sonunda. “Politikacı-larımız ihanet etti; generallerimiz kof çıktı; ama büyük Fransız mutfağı, sorumluluğunu taşıyanlarca sonuna değin savunulacak. Gelecekteyse...” Oradakileri gözleriyle sert sert taradı. “Ne Almanya, ne Amerika ne de İngiltere kazanacak savaşı! Ne Churchill ne Roosevelt ne de daha şimdiden bize Londra’dan söz etmeye başlayan şu öteki. Savaşı kazanacak olanlar, Duprat ve Clos Joli’si, Valence’da Pic, Vienne’de Point, Saulieu’de Dumaine olacak; size bütün söyleyeceğim bu işte, salaklar.”

Şimdiye değin hiç böylesine şaşkın suratlı dört Fransız birarada görmemiştim. Duprat, tütüncünün tezgâhına birkaç kuruş bozukluk attıktan sonra, çakmağı cebine koyup hepsi-ni bir kez daha süzdü ve çıktı.

Bu olayı Ambroise Fleury’ye anlattığımda, anlıyorum der gibi başını salladı.

“Üzüntüden çıldırdı o da.”

Aynı günün akşamı, Clos Joli’nin kamyoneti evin önünde durdu. Duprat en iyi dostuna, biraz dertleşmeye gelmişti. İki adam önce tek sözcük etmeden, ciddi bir tavırla elma rakısı-na yumuldular. Önümde oturan, birkaç saat önce Petit-Gris’de gördüğüm adam değildi sanki, o gitmiş yerine bir başkası gelmişti. Rengi kül gibi atmış, tükenmişti Marcellin; o kararlı, istekli halinden iz bile kalmamıştı.

“Şu beyefendilerden biri bana geçenlerde ne dedi, biliyor musun? Ya, o beyefendilerden biri, masada ayağa kalktı ve

bana gülümseyerek, 'Herr Duprat, Alman ordusu ve Fransız mutfağı el ele verip Avrupa'yı birlikte yapacağız! Gücünü Almanya'dan, çekiciliğini Fransa'dan alan bir Avrupa! Geleceğin Avrupa'sına siz, Fransa'dan beklediklerini vereceksiniz; biz de Fransa'nın baştan başa büyük bir Clos Joli haline gelmesi için elimizden geleni yapacağız,' dedi. Arkasından da Alman ordusu Maginot hattına gelince ne yaptı, biliyorsunuz değil mi? Geçti! Ya Clos Joli'nin önüne gelince ne yaptı? Durdu! Ha, Ha, Ha!' diye de güldü."

Duprat'nın gözlerinde ilk kez yaş görüyordum. Amcam usulca, "Hadi Marcellin!" dedi. "Biliyorum, bunlar genellikle sonun yaklaştığını haber veren sözlerdir, ama... biz onların canına okuyacağız!"

Duprat kendini toparladı. Gözleri o ünlü sert parıltılarına yeniden kavuşmuştu, hatta içlerinde o acımasız alaycı ışıltılar bile görölüyordu.

"Anlaşılan, Amerika'da olsun, İngiltere'de olsun 'Fransa tanınmaz hale geldi' deyip duruyorlarmış; gelsinler de Clos Joli'yi görsünler öyleyse."

"Hah işte şöyle," dedi amcam, bardağını doldurdu.

Şimdi her ikisi de gülüyordu.

Duprat, "Ben öyle, 'gelecek bizim için kimbilir neler hazırlıyor' diye sızlananlardan değilim. Çünkü çok iyi biliyorum ki, her zaman için, Michelin'in bir Fransa karayolları kılavuzu olacak!" dedi.

Onu evine amcam götürmek zorunda kaldı. Duprat'nın içinde bulunduğu umutsuzluğu, öfkesini ve aynı zamanda da bağlılık duygularını o günden sonra anladım sanırım; bir keresinde bana söylediği gibi 'hepimizin atası' olan o 'gizli ateş'le beceri karışımı, tam Norman'lara özgü bir şeydi bu. Her neyse, işbirlikçilikte başı çekenlerin tam düşmanın ma-

şasına üşüşükleri bu 1942 Mart'ında, haklı olarak Clos Joli'yi ateşe vermek söz konusu edilince, ben buna şiddetle karşı çıktım.

O toplantıda beş kişiydik. İçlerinden Mösyö Pinder'e uzun uzadıya açıklamıştım durumu; o da bana fazla kızmış olanları yatıştırmak için elinden geleni yapacağını söylemişti. Sonra, Batı'da indirme yapılacak alanları saptayan Guédard oradaydı; Jombey, o acıklı sonunu önceden seziyormuş gibi sinirli ve sataşkandı; Caen'li bir öğretmen olan Sénéchal vardı ve bir de 'Duprat' olayını yerel sorumlularla inceleyerek bir karara bağlamak üzere Paris'ten gelen Vigier. Hepimiz yolun öte kıyısında, lokantanın tam karşısında, Guédard'ın ikinci kattaki evinde toplanmıştık. Generallerin Mercedes'leri, Gestapo'nun ve Fransız meslektaşlarının siyah Citroën'leri, kır lokantasının önünde dizi dizi uzanıyordu. Jombey perdeyi hafifçe aralamış, pencereden bakıyordu. "Göz yumulacak yanı kalmadı bu işin," diye söyleniyordu: "İki yıldır tam bir uşaklık bu yaptığı, orostopolluk, dayanılır gibi değil; bu böyle süremez. Hainleri ve bu Alman alçaklarını büyüleyeceğim diye, aşçılıkta kendini de aştı bu çeşnici eskisi."

Masaya döndü ve Duprat 'dosyası'nı, ya da o zaman söyleyeceğimiz gibi, düşmanla işbirliğinin kanıtlarını açtı önüne.

"Bakın, şunu dinleyin..."

Oysa dinlememize hiç gerek yoktu; 'kanıtlar'ı ezbere biliyorduk nasılsa. Hitler'in Paris büyükelçisi Otto Abetz'e ve dostlarına sunulan, *yeşil soslu yılanbalığı güveci*. Vichy hükümetinin Paris büyükelçisi olup da 1945'te kurşuna dizilen Fernand de Brinon'a sunulan özel *Marcellin Duprat çeşidi*. Vichy'li asker takımıyla birlikte Laval'a sunulan *kuşkonmazlı*,

tatlı su istakozu l ytesi, yaban mersinli ve kremalı ci er, Grüber'e ve Gestapo'nun Fransız ve yordak larına sunulan eski Fransız usulü sebzeli dana haşlaması ve 'Fransa'nın en iyi işçisi'nin yirmi-otuzu aşkın en güzel  eşitleri; Alman ordularının Normandiya'daki yeni komutanı General von Tiele, geçen ay aynı hafta içinde birkaç kez gelerek, galip taraf olmanın tadını iyice çıkarmıştı. Yalnızca şarap listesi bile, Fransız toprağının en iyi ürünlerini işgalciye sunmada Duprat'nın nasıl bir çaba içinde olduğunu anlatmaya yetip artıyordu.

"Dinleyin, bu kadarı da olmaz ama, şuna bir bakın!" diye ba ırıyordu Jombey. "Hiç değilse en iyi şişelerini m ttefikle-re ayırabilir, burada olacakları güne saklayabilirdi. Ama ne gezer, tuttu her şeyi ellerine verdi... her şeyi, her şeyi sattı! 1928 Ch teau-Margeau'dan tutun da, 1934 Ch teau-Latour'u, hatta bir 1921 Chateau-Yquem'i bile!"

S n chal, İspanyol cinsi k pe ini okşayarak yatağın üzerinde oturuyordu. Sağlam yapılı, iriyarı bir sarışındı. Birkaç ay sonraysa ondan geriye bir şey kalmamıştı. Yalnız saçının rengini olsun hatırlamaya, gözümde canlandırmaya çalışırım hep.

"Sekiz gün oluyor, Duprat'yla karşılaştım," dedi. " iftlikleri dolaşmış dönüyordu; arabasının arkası üst üste  teberi yı ılıydı. Bir gözü de morarmış, 'serseriler' diye söyleniyordu. 'Bakın Mösyö Duprat, siz de biliyorsunuz ki onlar serseri değil,' dedim; 'hiç utanmıyor musunuz?' Dişlerini sıktı, 'Ya, bak sen, sen de mi ufaklık? Ben de seni iyi bir Fransız belliyordum,' dedi. 'İyi bir Fransız, şu sıralar nasıl oluyor ki size göre?'; 'İyi ya söyleyeyim, pek biliyora benzemiyorsun çünkü, bunun şaşacak bir yanı da yok ya; tarihinize varınca-ya değin her şeyi unuttunuz nasılsa! Bu zamanda kim direniyorsa o iyi bir Fransız'dır,' dedi. İyice şaşırmıştım. İşgal-

ciden sağladığı benzinle ve Almanlar için topladığı Fransa'nın o güzelim ürünleriyle, orada kamyonetin direksiyonuna geçmiş, bana 'direnenler'den söz ediyordu. 'Ya bu direnmek, nedir sizce?', 'Pes etmemek, boyun eğmemek ve Fransa'nın değerlerine bağlı kalmak...' Sonra bana ellerini göstererek saydırdı: 'İşte bunlar! Dedem ve babam, büyük Fransız mutfağı için çalıştılar ve Fransız mutfağı hiçbir zaman ayak altına düşmedi, hiçbir zaman yenilgiyi tanımadı; hiçbir zaman tanımayacak da, bir Duprat olduğu sürece, Almanlara, Amerikalılara ya da her kime karşı olursa olsun onu savunacak bir Duprat. Benim için herkesin ne düşündüğünü biliyorum; çok duydum söylerlerken; Almanları hoşnut etmek için dört kat oluyormuşum. Ne boktan iş be. Söylesene hiç Notre-Dame'ın papazı Almanların diz çökmesine engel olabilir mi? Yirmi-otuz yıla değin, nasıl olsa, özdekini kurtaranın Pic'ler, Dumaine'ler, Duprat'lar ve birkaç kişi daha olduğunu anlayacak Fransa ve bütün Fransa bir gün burayı ziyarete gelecek. Ülkemizin büyüklüğünü dünyanın dört bir yanına taşıyacak olanlar da gene bu büyük ustaların adları. Bak oğlum, savaşı ister Almanya, ister Amerika, ister Rusya kazansın; o gün geldiğinde, bu ülke boğazına kadar pisliğe batmış olacak; bunu temizlemek için de elde kala kala bir tek Michelin'in karayolları haritası kalacak, ama o da yetmeyecek! Göreceksin, ne çok yol gösteren olur o zaman, işte sana söylüyorum!'"

Sénéchal sustu.

"Umutsuzluğa düşmüş biri o. 1914-1918 kuşağından olduğunu unutmayalım," dediğimi görünce, bana gülümseyerek, "Amcan ve uçurtmalarına benziyor biraz," dedi.

"Dünyayı taktığı yok sanırım," dedi Vigier. "Bir iş tutkusudur kaptırmış, bütün varlığıyla işine vermiş kendini, bir de o acı alaycılığı işte."

Mösyö Pinder canı sıkkın duruyordu.

“Fransa üzerine belli bir görüşü vardır Duprat’nın,” diye mırıldandı.

“Ne?” diye bağırdı Jombey. “Bunu siz mi söylüyorsunuz Mösyö Pinder?”

“Sakin olun dostum, hem ne yani, bu da göz önüne alınacak bir varsayım ne de olsa.”

Hepimiz susmuş bekliyorduk. Mösyö Pinder, “Ya Duprat geleceği haber veren biriye? Ya uzağı görüyorsa? Ya gerçekten de geleceği görüyorsa?” dedi.

“Ben bir şey anlamadım bu işten,” diye homurdandı Jombey.

“İçimizde ülkenin geleceğini en açıkça gören belki de Duprat; Almanlar yenilip de, hepimiz öldüğümüzde bütün bunlar bir görkemle son bulacak belki de... Fransız mutfağının görkemiyle. Soruyu şöyle de sorabiliriz: Fransa’nın bütün Avrupa’nın Clos Joli’si olması için kim seve seve canını verir?”

“Duprat,” dedim.

“Sevgisinden mi, kininden mi?” diye sordu Guédard.

“Bu ikisini birbirinden ayırt etmek oldukça güç görünüyor,” dedim. “Çok seven çok eziyet eder derler ya. Yeniden elinde bir tüfek, 1914-1918 siperlerinde bulunabilseydi, o zaman yüreğindeki bize gerçekten anlatabilirdi işte.”

Jombey, “Gelin bakın,” dedi.

Üçü genç, biri yaşlı dört surat, penceredeydik. Perdeler, pembe ve sarı güllü, ince bir pamukludandı.

Beyefendiler kır lokantasından ayrılıyorlardı.

Gestapo şefi Grüber, Fransız meslektaşlarından ikisi, Marle ve Dennier ve bir grup havacı, oradaydılar; aralarında Hans’ı da tanıdım.

Jombey, "Bir bomba atacaksın ortasına," dedi, "ve Clos Joli yanıp kül olacak."

"Bu çapta bir saldırı halka çok pahalıya patlar," dedim.

Çok huzursuzdum. Marcellin Duprat'yı çok iyi anlıyordum; içinden gelen bir eğilime bağlılığını; umutsuzluk, içtenlik, gösteriş, kurnazlık ve doğruluk karışımı bu bağlılığı anlıyordum; kendi içindeki koflukları zamanla aşmış bir eğilimdi bu. Tutumunda, kararlı bir körlüğün payı da vardı; gerçi buna olaylara başka bir açıdan bakmak da denebilir: Yok olup gitmemek için insana bir şeylere tutunma imkânı veren bir bakış açısı. Çamurdan eğri büğrü evlerle katedralleri birbirine karıştırıyor değildim kuşkusuz. Ama ne de olsa o 'çatlak Fleury'nin uçurtmaları arasında büyümüş-tüm. Bir insana, verebileceğinin en iyisini verme imkânını sağlayan her şeye sevgiyle bakıyordum.

"Size saçma sapan geliyor, ama unutmayalım ki, Duprat adı, Marcellin'den önce üç kuşaktan beri aşçı yetiştirmiş bir ad. Yenilgi onu çok derinden sarstı, inandığı her şey yerle bir oldu. O da kendini bütün varlığıyla geride ne kaldıysa ona verdi."

"Evet, Pédauque sonunda pişmiş kümes hayvanı çeşitlerine!" diye bağırdı Jombey. "Bizimle alay mı ediyorsun Fleury?"

Hemen hazırda bir planım vardı, Sénéchal'a daha önce açmıştım.

"Oysa, Clos Joli'yi yok edeceğimize, kullanmalıyız. Şarabı da içtiler mi, Almanlar masalarda çok boşboğazlık ediyorlar, hem de hiç sakınmadan. Lokantaya Almanca bilen ve bize bilgi verecek birini yerleştirmeliyiz. Londra'nın da bizden istediği, gürültü koparan eylemlerden çok, bilgi edinmemiz değil mi?"

Halka karşı misilleme yapılma tehlikesini de ileri sürdüm. Böylece, eylemin ertelenmesi kararlaştırıldı. Bununla birlikte, arkadaşlarıma Duprat'ın bizim için yararlı olabileceğini kanıtlayamazsam, Clos Joli'nin er ya da geç alevler arasında kalacağını da biliyordum.

OTUZ BİR

Bu mesele birkaç gün kafamı kurcaladı durdu; S  n  chal'in ni  anlısı Suzanne Dulac Almanca b  l  m  n   bitirmi  ti, ama Duprat'nın onu i  e almasını sa  glamanın bir yolunu bulamıyordum bir t  rl  .

Aylardan beri, ka  ı   zinciri   zerindeki ba  lantıları kurmakla g  revliydim; d     r  len m  t  tefik havacılarının İspanya'ya ge  i  i bu yoldan sa  lanıyordu. Bir ak  am Buis karde  lerden biri,   zg  r Fransa avcı pilotlarından birini bulup   iftliklerinde sakladıkları haberini getirdi. Buis'ler pilotu 'arası biraz so  usun' diye bir haftadan beri orada tutuyorlarmı  , d    en u  a  ın   evresinde Alman devriyeleri azalınca da bana haber veriyorlardı.

Pilotu mutfakta, sofraya başında, işkembe çorbası içerken buldum. Adı Lucchesi'ydi. Boynunun etrafında kırmızı puanlı fuları ve Lorraine haçı armalı deniz mavisi *battle-dress*'i,* kıvırcık kara saçları, kurnaz ve alaycı suratıyla keyfi öyle yerinde görünüyordu ki, bütün hayatını gökten düşmekle geçirmiş olsa bu kadar olurdu ancak.

"Söyler misiniz, havacı arkadaşlarıma salık verebileceğim iyi bir kır lokantası var mı buralarda? Şu sıralar ayda dört beş pilot yitirdiğimiz oluyor, bakarsın buralara düşenler olur..."

O düşünce, işte tam bu sırada belirdi kafamda. İspanya'ya geçişini ayarlayabilmem için nasılsa onu en azından sekiz gün burada tutmam gerekiyordu.

Ertesi gün, gecenin geç bir saatinde, amcamla birlikte Clos Joli'ye gittik. Duprat'yı, yanında oğlu Lucien, derin düşüncelere dalmış buldum. Vichy Radyosu ardına değin açılmış bar bar bağıırıyordu, insanı üzüntüye boğan haberler veriyordu. Britanya ticaret filosu diye bir filo bulunmuyordu artık. Afrika Korps** Kahire'ye yaklaşıyordu, İtalyan ordusu Yunanistan'ı işgal etmişti... Şimdiye değin Marcellin Duprat'nın kötü haberlerle bu denli ilgilendiğini hiç görmemiştim. Neden sonra konuşmaya başladığında fark ettim, yanılmışım. Clos Joli'nin patronu yalnızca radyoyu kapatmayı unutmuştu, yoksa üzerine düşüncelere daldığı konu bambaşkaydı, bu gelip geçici şeyler değildi elbet.

"Ben kendi hesabıma, Rossini usulü dana filetosunu hiçbir zaman listemde görmek istemem. İşte bu da bize gene Escoffier'den kalma. Hilecinin biriydi. Rossini filetosu nedir, bilir misin? Göz boyamaca. Escoffier böyle bir şey uydurdu, çünkü kullandığı et, et değildi çoğunlukla; o zaman o da tadı

*) Savaş giysisi.

**) Birlik.

değiştirmek için üzerine bir şeyler katıverdi, karaciğer ezmesi, yermantarı gibi; hep dilin dikkatini başka yana çekmek için. Yani sonuç olarak, politikada da böyle bir yerdeyiz işte: Rossini usulü dana filetosunda. Dil yanıltıcı. Mal bozuk mu hemen onu yalanlarla güzel sözlerle sarıp sarmalarlar. Bir şey ne denli etkileyici, göz alıcı görünüyorsa, içeriğinin de o denli bozuk olduğundan hiç kuşkun olmasın. Ben bu Escoffier'yi hiçbir zaman sevmedim zaten. Kurbağa bacaklarına ne ad taktığını biliyor musun? *Şafaktaki su perilerinin kanatları...*"

Pasifik'te iki Amerikan uçak gemisi battı... Alman uçakları son iki gecede 300 İngiliz bombardıman uçağını düşürdüler.

Duprat'nın gözleri hafiften donuklaşmıştı.

"Bu böyle devam edemez," diyordu. "Her şey cafcac, gösteriş. Buna bir son vermek gerek. Gelecek, tabakla serviste. Ama bir türlü anlatamıyorum. Point bile sunuluşun doğaya aykırı bir şey olduğunu kabul etmek istemiyor. Yemek, sunuluşu sırasında doğallığından, gerçekliğinden, kıvamından her zaman bir şeyler yitirir. Ateşten iner inmez, bütün gerçekliğiyle, tabakta çıkmalıdır ortaya. Ya Vannier, hiç çekinmeden bana ne dese iyi: 'Yalnızca koltuk meyhanelerinde yemekler mutfaktan tabaklar içinde yolculuğa çıkar.' Böyle dedi işte. Peki bu arada tattan ne haber? Yemeğin tam olduğu, piştiği, gerçekleştiği andaki tadını yakalamaktır önemli olan; kokusuyla, rengiyle, tadıyla tam kıvamında olduğu bir andır bu; yakalamak, kaçırmamak gereken bir an..."

Rus cephesinde yüz binlerce tutsak... Sabotajcılara ve vatan hainlerine karşı düzen güçlerinin sert misillemeleri... İngiltere'de bir gecede yerle bir edilen on iki kent...

Duprat'nın neden durmadan konuştuğunu birden anladım, konuşmasa çatlardı; umutsuzluğa, yılgınlığa onun karşı koyma biçimi de buydu.

Amcam, "Selam Marcellin," dedi.

Duprat kalktı, gidip radyoyu kapattı.

"Gecenin bu vakti ne istiyorsunuz benden?"

"Ufaklık seninle konuşmak istiyor. Özel bir konu."

Dışarıya çıktık. Bizi hiç ses çıkarmadan dinledi.

"Hiçbir şey yapamam. Bütün yüreğimle Direniş'in yanındayım, en güç koşullarda hiç gevşemeyerek bunu yeterince de kanıtladım sanırım. Ama bir müttefik havacısını da, Almanlarla burun buruna, buraya kabul edemem. Kapatırlar burayı."

Amcam sesini biraz alçaltarak, "Herhangi bir havacı değil bu Marcellin, General de Gaulle'ün emir subayı," dedi.

Duprat bir an felç olmuş gibi kaldı. Fırtına sırasında Clos Joli'nin dümenini elinde sımsıkı tutan bu adamın bir heykeli dikilecek olsa, böyle olurdu işte; onu, Cléry'nin bir alanında, çenelerini sıkmış, sert sert bakarken getiriyorum gözümün önüne. Öyle sanıyorum ki, Fransa'nın baş direnişçisine karşı belli bir rekabet duygusu duyuyordu.

Düşünüyordu. Hem çok isteyip hem de duraksadığını hissediyordum. Amcam ise onu gözcundan, biraz da hınzırcasına seyrediyordu.

"İyi güzel de," dedi sonunda, "sizin de Gaulle'ünüz Londra'da, bense buradayım. Her gün bir yığın güçlüğe karşı durmak zorunda olan da benim, o değil."

Biraz daha sürdürdü direnmeyi. Hep gururu yüzündendi, biliyordum, ama bu meydan okuyuşun derinlerinde bir büyüklük de yok değildi hani.

"Adamınızı burada ağırlayacağım diye kurtardığım her şeyi gözden çıkaramam. Bu çok tehlikeli olur. Ucuz bir kahramanlık yapacağım diye kapanmayı göze alamam, hayır. Ama daha iyisini yaparım. Size Clos Joli'nin listesini vereyim, adamınız de Gaulle'e götürsün."

Ağzım açık kalakaldım. Karanlıkta Duprat'nın kocaman ak görüntüsü, öç alıcı bir hortlağa benziyordu. Ambroise amcam bir an sessiz durdu; ama Duprat mutfağa gittiği zaman, "Birçoğumuzun içi içini yiyor; ama bu var ya bu, gerçekten kudurmuş," dedi.

Bir andan beri İngiliz bombardıman uçaklarının sesleri D.C.A. ateşine karışmaya başlamış ve Normandiya kırlarına her geceki sesleri geri getirmişti. Projektörlerin düz ince kılıçları başlarımız üzerinde kesişiyordu. Sonra gökyüzü ansızın portakal rengi bir patlamayla delindi; yara alan bir uçak bombalarıyla birlikte patlamıştı.

"İşte bakın, bu Marcellin Duprat'dan de Gaulle'e özel bir mesaj..."

Alman D.C.A. toplarının sesini bastırmak için sesini yükseltti:

Kremalı dere istakozu çorbası

*Grave şarabıyla yapılmış yermantarlı, yufkalı poğaça
domatesli yayın yahnisi...*

Karabiberli ciğer ezmesi jölesinden tutun da, beyaz şaraplı ılık patates salatası ve kaliteli şarapla hazırlanan beyaz şeftaliye değin, günün listesini baştan aşağı okudu. Müttefik uçakları başımızın üzerinde homurdanıp duruyorlar, Marcellin Duprat'nın sesiye biraz titriyordu. Arada duruyor ve güçlkle tükürüğünü yutuyordu. Sanırım korkuyordu biraz.

Etrilly demiryolundan yana düşen bir bombanın çatırtısı yeri sarstı.

Duprat sustu, alnını kurulayarak listeyi bana uzattı.

"Al işte, şu senin havacıya ver, de Gaulle baksın da neyin nesiydi hatırlasın, ne uğruna savaştığını bilsin."

Projektörler gökyüzünde eskrimlerini sürdürüyor, Fran-
sa'nın bir numaralı aşçısının başlığı şimşeklerle çevrili gibi
duruyordu.

"Ben Almanları öldürmüyorum," dedi, "eziyorum".

Amcam yavaşça, "Dünya sana vız geliyor, Marcellin,"
dedi.

"Yaa, demek böyle düşünüyorsun? İyi, göreceğiz baka-
lım, son sözü kim söyleyecek, de Gaulle mü, Clos Joli mi?"

"Bir gün Fransız mutfağının büyük başarı kazanmasında
hiçbir kötülük yok kuşkusuz. Ne var ki, bütün elde kalanın
bu olmaması koşuluyla. Bir gazetece düzenlenen, Yahudileri
ne yapmalı konulu bir yarışmanın sonuçlarını okudum. Bi-
rinci ödül, 'onları kızartmalı' diyen bir genç kadına verilmiş.
Bu kıtlık zamanında şöyle güzel bir kızartma düşü kuran
yaman bir aşçıdır kuşkusuz. Her neyse, bir ülke de tutup
Yahudilerine ne yaptığına bakılarak yargılanacak değil ya;
ne yapıldığına bakılıp, Yahudiler yargılanır oldum olası."

Duprat birdenbire, "Hay allahın belası, tamam getirin
bakalım şu havacınızı," dedi. "Ama sakın bunu gelecek için
yaptığımı sanmayın. Bu yönden hiç korkum yok benim. Clos
Joli'ye adımını atıp da biraz kafası çalışan her Alman, burada
bir üstünlükle, tarihsel bir yenilmezlikle karşı karşıya oldu-
ğunu biliyor. Geçen gün Grüber burada yemek yemeğe gel-
mişti, yemeğini bitirdiğinde bana ne dediğini biliyor musu-
nuz? 'Herr Duprat, sizi kurşuna dizmeli,' dedi."

Hiçbir şey söylemeden ondan ayrıldık. Çayırılar arasında
yol alırken amcam bana, "Bozgun sırasında, ülke yok olur-
ken Marcellin'in delireceğini sandım," dedi. "Lucien'in bana
anlattığına göre, Paris'in düşüşünden sonra mutfağa girdi-
ğinde, babasını ayakta bir taburenin üzerinde, boynunda bir
iple bulmuş. Sözcükleri ağzında geveleyerek günlerce sayık-

ladı; Foch, Verdun, Guynemer adları, Normandiya usulü ördük ve o ünlü kremalı *ji bule*'si, her şey birbirine karışıyordu. Clos Joli'ye kilit vurmak istedi. Kuşaklar boyunca Clos Joli'nin ününü oluşturagelmiş ne varsa hepsini üzerinde barındıran üç yüz listelik koleksiyonuyla birlikte çalışma odasına kapandı. O günden sonra da iyice kendine geldiğini hiç sanmıyorum. Boyun eğmeyen bir Fransız aşçıbaşı nasıl olurmuş, bunu bütün ülkeye ve Almanlara gösterme kararını da o zaman aldı. Onu 'saçmalamakla' suçlayacak olan ne sen ne ben, biz olamayız sanırım."

Teğmen Lucchesi'nin Clos Joli'deki yemeği unutulmaz bir yemek oldu. Ona yepyeni bir giysiyle kusursuz bir de kimlik bulmuştuk; gerçi işgalin başından beri Duprat'nın yerinde kimlik kontrolü yapıldığı görülmüş şey değildi ya, ne olur ne olmaz. Teğmen, yuvarlak salonun en güzel masasında, aralarında General Von Tiele de bulunan Wehrmacht subaylarının orta yerinde ağırlandı. Yemekten sonra Duprat, Lucchesi'yi kapıya kadar kendisi uğurlayıp elini sıkarak, "Bizi görmeye yine gelin," dedi.

Lucchesi ise onu, "Ne yazık ki, insan düşürüleceği yeri kendi seçemiyor," diye cevapladı.

O günden sonra, Duprat hiçbir şey için bize hayır demedi. Onu 'avcumuza almış' olduğumuz için böyle davrandığını hiç sanmam, ne de rüzgârın dönmeye başladığını anlayıp Direniş'e güvence vermek istediğini; çünkü onun için 'kutsal ittifak' sözcüklerinin bir anlamı olabilmesi bile bunun Clos Joli çevresinde gerçekleşmesine bağlıydı. Amcamın alay etmekten ziyade sevecen bir duyguyla söylediği gibi, "Marcellin, de Gaulle'den yaşlı da olsa, büyük ihtimalle ondan sonra yerine geçerdi."

Sonuçta Duprat, Sénéchal'in nişanlısını 'sevimli ağırlayıcı' olarak işe almayı -tek karşı çıkışı "yerimde orospuluk istemem" demesiydi- kabul etti. Arkadaşımız Suzanne Dulac, neşeli gözleriyle esmer güzeli genç bir kadındı. Almanca'yı çok iyi biliyordu. Masalardan derlediği konuşmaların Londra'yı çok ilgilendirdiğinden hiç kuşku yoktu; özellikle de Normandiya'da olup biteni bilmeye büyük önem verdikleri anlaşılıyordu; en küçük ayrıntıları bile gözden kaçırmama emrini almıştık. Ama kısa bir süre sonra yeni bir haber kaynağından yararlanmaya başladık; öyle önemli bir kaynaktı ki bu, örgütümüzün bütün eylemlerini etkiledi. Bana gelince, bu olayın şokunu atlatıp kendime gelebilmem için birkaç gün geçmesi gerekti; çünkü sürpriz oluşu dışında benim için bir de akıllalmaz bir yanı vardı; bir insanın -olayımızda bir kadının- amansız bir hayatta kalma ve mücadele iradesini nerelere vardırabileceğini gerçekten de hiçbir zaman anlayabilmiş değildim.

Marcellin Duprat'nın işlerine bakarken, fatura ve hesap defterlerinde en sık karşıma çıkan adlardan biri, Kontes Esterhazy adıydı -Almanlar *Gräfin** diyorlardı. İşverenimin de saygısı büyüktü ona; konuk ağırlamayı iyi bildiğini söylüyor-

*) Soyluluk unvanı.

du. Verdiği kabullerde 'büfe' bütünüyle Clos Joli'den gidiyordu; bu da lokantacıya hatırı sayılır miktarlar bırakıyordu.

Duprat, rakamlara bakıp bana, "Büyük bir hanımefendi o," diye açıklamada bulunuyordu. " ok iyi bir aileden geliyor, Paris'li; bir zamanlar Amiral Horthy'nin yeğeniyle evliymi ; biliyorsun ya, hani  u Macaristan diktatörü. Kocas  ona Portekiz'de uçsuz bucaksız topraklar bırakmış anlaşılan. Bir kez evine de gittim. Piyanosunun  zerinde, Horthy'nin, Salazar'ın, Mare al P tain'in ve hatta bana inanmayacaksın ama, Hitler'in imzalı fotoğrafları var. 'Gr fin Esterhazy'ye, dostu Adolf Hitler.' Gözlerimle gördüm. Almanların  yle üzerine titremesinde  a ılacak bir şey yok. Portekiz'den geldiğinde, zaferden sonra -aman i te, yenilgiden sonra- Cerfs* Oteli'ne yerle mi ti; ama otele Alman genelkurmayı tarafından el konunca, parktaki k  k  villayı saygılarından ona bıraktılar. Yani, diyeceğim, onun evinde de neredeyse benim buradaki kadar seçkin kişilerle kar ıla ıyor insan."

Clos Joli'ye köpek sokulmuyordu. Bu konuda Duprat tek sözcük i itmek istemezdi. Grüber'in pe i sıra her yere giren pomeranyen  oban köpeğinin bile bahçede beklemesi rica edilmişti; ama doğrusu ya Duprat da ona bol bol ezme verdiriyordu. Bir gün ben çalışma odasında olduğum bir sırada Mösyö Jean kollarında pekin cinsi bir köpekle içeri girdi.

"Esterhazy'nin ku uku usu. Onu sana emanet etmemi istedi, birazdan gelip alacak."

Pekin köpeğine bir göz atınca, alnımda soğuk soğuk ter taneleri birikmeye ba ladı. Tchong'du bu, Madam Julie'nin köpeği. Kendi kendime, basit bir benzerlikten başka bir şey değil bu diyerek toparlanmaya  alı tıysam da, nerede, belleğimi hiçbir zaman yanıltamam ki. Bu kara burnu, ak ve kah-

*) Geyikler.

verengi her bir tutam tüyü, bu kızıl sarı küçük kulakları tanıyordum ben. K  pek gelip ayaklarını dizlerime koyarak dikildi, kuyruğunu sallayarak yakınmal  sesler    karmaya ba ladı; bense, "Tchong!" diye fısıldıyordum.

Dizlerime    kt ; yüzümü gözümü, ellerimi yalamaya koyuldu. Ben   ylece duruyor, onu ok arken bir yandan da d    ncelerime   eki düzen vermeye çalışıyordum. Bütün bunların bir tek açıklaması olabilirdi. Madam Julie sürgüne g ndedirilmiş, k pe ini de kimbilir ne ser venlerden sonra Esterhazy'ler alm  tı. Almanların hayvanlara ne denli saygılı davrandıklarını biliyordum. *Gazette'*de yayınlanan o ilanı hatırladım. "Kümes hayvanlarının canlı canlı ayaklarından ba lanıp bisikletin gidonundan ba a a ı sarkıtılarak taşınması bir işkence olarak kabul edilecektir; kesinlikle yasaktır." Halk böyle uyarılmıştı.

Demek ki Tchong yeni bir hanım bulmuştu kendine. Hatıralar büyük bir hızla gözümün önünden geçmeye ba ladı, özellikle 'patron'la ilgili olanlar; yenilece imizi bilip titizlikle aldığı bütün o önlemler: 'hiç ku kuya yer bırakmayacak' kimlik kartları, sahte banknotlar; Horthy'nin, Salazar'ın, Hitler'in fotoğrafları, hepsi; o sırada 'daha adına imzalanmamışlar'dı, ne de çok ilgimi çekmişti. Mösyö Jean kapıyı açıp da Madam Julie Espinoza g r nd   nde, ben heyecandan ter d k yordum hâlâ. Doğrusu ya, eğer Tchong olmasa onu tanıyamazdım. Lepic Sokağı'nın o ya lı mamasından geriye kala kala, bakı larındaki o dipsiz karanlık kalm  tı yalnızca; binlerce yılı, en acımasız hayat deneyimlerini gizliyormu  gibiydi içinde. Ak saçlarının altında, azıcık kendini be enmi  ve soğuk bir anlatımı vardı yüzünün; omuzlarına gelişigüzel atılmış samur bir manto, boynunun çevresinde gri ipek bir e arp; görkemli bir göğüs edinmi ti; yaklaşık bir on kilo al-

mış, en az bir on yaş da gençleşmişti. Bunun sırrını bana sonradan açıkladı; ilişkilerinden yararlanarak, Berck'te askeri hastanede, yaralananlardan biriymiş gibi yüzünü 'gerdirmiş'ti. O çok iyi tanıdığım küçük altın kertenkelesi eşarbına iğneliydi gene. Mösyö Jean'ın saygıyla arkasından kapıyı kapamasını bekledi. El çantasından bir sigara çıkardı. Altın bir çıkmakla yaktı ve bana bakarak, sigarasından yutarcasına bir soluk çekti. Beni orada öyle, iskemlenin üzerinde donmuş kalmış, ağzım şaşkınlıktan bir karış açık görünce, dudaklarında bir gülümseme belirir gibi oldu. Tchong'u dirseğinin altına alarak, bir an daha dikkatli dikkatli baktı yüzüme; hani neredeyse düşmanca; sanki bana göstermek zorunda kaldığı güveni hiç yerinde bulmuyormuş gibi. Sonra üzerime doğru eğildi:

"Ducros, Salin ve Mazurier'den kuşuklanıyorlar," diye fısıldadı. "Grüber şu an için onlara dokunmuyor, çünkü ötekileri de tanımak istiyor. Bir süre kendilerini unutturmalarını söyle onlara. Sonra, Normand'ın arka salonundaki küçük toplantıları da bırakın, yani hiç değilse hep aynı kişiler katılmasın. Anlaşıldı mı?"

Susuyordum. Gözlerim buğulanmıştı, birden sıkıştım.

"Adları hatırlayabilecek misin?"

Başımınla 'evet' dedim.

"Onlara benden söz etmeyeceksin. Tek bir sözcük bile. Beni hiç görmedin. Anlaşıldı mı?"

"Anlaşıldı Madam Ju..."

"Sus aptal, Madam Esterhazy."

"Evet Madam Esther..."

"Esther değil, Esterhazy. Böyle bir zamanda kullanılacak ad mı Esther! Hem biraz acele etsen iyi olur, ötekilerin kim olduğunu anlayacak olursa Grüber hepsini birden toplantı-

dan önce toplayacak. Yanında çalışan bir oğlan bana bilgi veriyor, ama sersem üç günden beri zatürree olmuş yatıyor.”

Samur mantosunu omuzlarına yerleştirdi, eşarbını düzeltti, yüzüme uzun uzun baktıktan sonra masamın üzerindeki küllükte sigarasını söndürdü ve çıktı.

Bütün öğleden sonramı, tehlikede olan arkadaşları uyar-mak için koşuşturmakla geçirdim. Soubabère bilgiyi verenin kim olduğunu kesinlikle bilmek istedi. Ama ona, sokaktan geçen birinin bana kâğıdı uzattıktan sonra koşarak uzaklaştı-ğını söyledim.

Lepic Sokağı patronunun böylesine değişikliğe uğrayıp, bir şövalye heykeli gibi odamda karşıma dikilmesinden öyle afallamıştım ki, bu konuyu hiç düşünmemeye çalışıyor, hiç kimseye sözünü etmiyordum, Ambroise amcam bile. So-nunda ‘durumumun’ ağırlaştığını, bir sanrının kurbanı oldu-ğumu düşünmeye başlayacaktım nerdeyse. Neyse ki, ayda iki üç kez, öğle yemeği saatlerinde Mösyö Jean getirip *Grä-fin*’in kuçusunu bırakıyor ve onu geri almaya da hanımı geli-yordu: Her gelişinde bana önemli bilgiler getiriyordu; bazı-ları öyle büyük önem taşıyordu ki, Cléry sokaklarından bi-rinde tanımadığım birinin elime tutuşturduğunu ileri sür-mek oldukça güçleşiyordu.

“Dinleyiniz Madam... ama Madam, bu bilgileri nereden bulduğumu nasıl açıklayabileceğimi sanıyorsunuz?”

“Onlara benden söz etmeni yasaklıyorum. Ölmekten korktuğum yok, ama Nazilerin savaşı yitireceklerinden emi-nim, o sırada da bunu görmek için orada olmak istiyorum.”

“İyi de, nasıl öğreniyorsunuz bu...”

“Kızım Cerfs Otel’inde, genelkurmayda sekreter.”

Bir sigara yaktı.

“Albay Schtekker’in metresi.”

Tchong'u okşayarak kıs kıs güldü.

"Cerfs Oteli, bütün geyiklerin boynuzları olur. Seninkilere bütün bu bilgileri bir zarfın içinde masanın üzerinde bulduğunu söylersin. Oraya nasıl, nereden geldiğini de bilmiyorsun. Sana soru sormasınlar." Bana ilk kez kaygıyla bakıyordu.

"Sana güvendim, Ludo. Her zaman salaklıktır güvenmek, ama tehlikeyi göze aldım işte. Hep ayak altında süründüm, bir kez olsun..."

Gülümsedi.

"Geçen gün amcanın uçurtmalarını görmeye gittim. Çok güzel bir tane vardı. Elinden kaçıp havalandı. Amcan onun bir daha bulunamayacağını söyledi; bulunsa bile çok kötü bir durumda olurmuş, paramparça."

"Mavinin peşine takılmak," dedim.

Baktım, Madam Espinoza'nın gözünde yaş var.

"Başıma böyle bir şey geleceğini hiç sanmazdım," dedi.

İnsan çok fazla kara görünce, mavi kendini yitirmesine sebep oluyor diye düşündüm. Usulca, "Bana güvenebilirsiniz, Madam Esterhazy," dedim, "sizi ele vermem. Hani kurşunlanmaya gidenlerin bakışı vardı bende, öyle diyordunuz ya."

Soubabère bu zarf öyküsünün tek sözcüğüne olsun inanmadı. Ona Normandiya'da Almanların bütün yerleşme düzeninin planlarını -havaalanlarındaki uçak sayılarını, D.C.A. ve kıyı bataryalarının yerlerini ve Rusya'dan çekilip batıya ilerleyen Alman tümenlerinin sayısını- verdiğim zaman, neredeyse bir yargılamadığı kaldı beni.

"Bütün bunları nereden buldun itoğluit?"

"Size söyleyemem, yemin ettim."

Arkadaşlarım bana bir garip bakmaya başlamışlardı. Londra da bilgi kaynağının bildirilmesini emrediyordu. Bu iş kafamı öyle kurcalıyordu ki, bu yüzden Lila'yı bile günlerce

göremedim. Ne pahasına olursa olsun bir yolunu bulup örgüt şefime bilgi vermek için izin koparmalıydım bu 'Yahudi'den; kafamdan geçirirken ona bu adı veriyordum elimde olmadan. Sonunda ileri sürecektir bir kanıt buldum; pek gurur duymasam da, iyi bir silah gibi görünüyordu bana.

O günlerde bir pazar, Esterhazy kilisede ayinde hazır bulunduktan sonra Clos Joli'ye öğle yemeğine geldi. Pekin cinsi köpeğini Mösyö Jean her zamanki gibi getirip bana bıraktı. Saat üçe doğru *Gräfin* çalışma odama girdi ve el çantasından bir kâğıt parçası çıkarıp kapıya sakınarak bir göz attıktan sonra, önüme koydu.

"Şunu ezberle, sonra da hemen yak."

Gestapo'nun bu yörede yararlandığı 'güvenilir kişiler'in -yani muhbirlerin- listesi idi bu.

Listeyi iki kez okuduktan sonra kâğıdı yaktım.

"Nasıl ele geçirebildiniz bunu?"

Madam Julie baştan aşağı griler giymişti, Tchong'u okşayarak önümde duruyordu.

"İşine bak sen."

"Tanrı aşkına, açıklayın. Gerçekten de inanılır gibi değil; dosdoğru Gestapo'dan geliyor bu."

"İyi, hadi söyleyeyim. Grüber'in yardımcısı Arnoldt, eşcinseldir. Benim dostlarımdan biriyle, bir Yahudi'yle birlikte yaşıyor."

Yanağıyla Tchong'un burnunu okşadı.

"Yahudi olduğunu ben biliyorum yalnızca. Ona, Ari ırktan olduğunu kanıtlayan sahte kimlik yaptırdım, hem de üç kuşaktan beri Ari. İstediğim hiçbir şeyi yapmamazlık edemez."

"Şimdi gerekli kâğıtları olduğuna göre, ihbar ederek sizden kurtulabilir."

"Bunu yapamaz işte, küçük Ludo'm. Çünkü *gerçek* kimliği bende, sakladım."

Acımasız, karşı konmaz bir şeyler vardı bu kapkara bakışlarda.

"Hoşçakal, ufaklık."

"Durun, durun. Ben yakalanır da kurşuna dizilirsem size ne olur, hiç düşündünüz mü?"

"Hiçbir şey olmaz, çok acı duyarım yalnızca."

"Yanılıyorsunuz, Madam Esterhazy. Eğer burada olmaz da Direniş için bütün bu yaptıklarınıza tanıklık edemezsem kurtuluşun daha ilk günlerinde, sizinle gerektiği gibi ilgile-neceklerdir. O anda sizi savunacak başka biri olamaz. Ortada kala kala..."

Yutkunup, bütün cesaretimi toplayarak sürdürdüm:

"Ortada kala kala, Almanlarla arası çok iyi olan, genelev patronu Julie Espinoza kalacak. O zaman sizi şimdikinden de çabuk kurşuna dizerler, bundan emin olabilirsiniz. Bizim için yaptıklarınızı bilen bir tek ben varım ve ben de orada bulunmazsam..."

Eli bir an Tchong'un minicik başında kımıltısız duraladı, sonra okşamayı sürdürdü yeniden. Bu denli ileri gidişime kendim de şaşırdım. Ama patronun yüzünde gördüğüm bütün değişiklik, bir gülümseyiştii yalnızca.

"Hey baksana, amma da sertleşmişsin, Ludo," dedi. "Gerçek bir erkek olmuşsun. Doğrusu, haklısın. Paris'te tanıklarım var ama, büyük bir ihtimalle oraya dönmeye zamanım olmayacak. Tamam, senin dediğin olsun. Arkadaşlarına söyleyebilirsin. Onlara şunu da söyle, yaptığım bütün hizmetleri kanıtlayan bir belge istiyorum, hemen yarın; güvenli bir yerde saklayacağım... Bu yaştan sonra kimsenin karıştırmayacağı bir yerlerde. Hem örgüt şefine söyle; sahi kimdi o?"

“Soubabère.”

“Ona söyle, en ufak bir boşboğazlık yapılacak olursa, ilk öğrenen ben olurum ve kaçmak için zamanım da olur, ama sizin olmaz. Hiçbirinizin. İçinizden kimse sağ kalmaz, sen bile. Hayatta çok canıma okundu; buna bir kez daha izin veremem. O patronun olacak adam ya çenesini kapar ya da ben ona tümünden kapattırmayı bilirim.”

O akşam Souba’ya her şeyi açıklamak bir saatimi aldı. Beni dinledikten sonra, tek söylediği şu oldu:

“Önemli biri, desene, şu orospu.”

Gräfin’i yola getirmek için bu tür bir yola başvurduğuma neredeyse pişman oldum sonradan. Çünkü en duyarlı noktasına, kendini koruma içgüdüsüne dokunmuştum onun. Almanların çekilişini izleyen günlerde başına neler gelebileceği kaygısı, gerçek bir saplantıya dönüştü sonunda. Bana verdiği her bilgi için bir alındı belgesi istemediği kaldı neredeyse. Daha sonra kızı için de ‘Hercule’ imzalı -Soubabère’in alçakgönüllülükle seçtiği savaştaki adı buydu-, tarihi atılmış, ‘büyük direnişçi’ belgesinin aynısını istedi. Sonra gene tarihli ve imzalı daktiloda yazılmış bir üçüncü belge aldı; yalnız bu kez kullanacak olanın adı boş bırakılmıştı. Bunu bana, “Birisini kurtarmak gerekebilir,” diye açıkladı.

Kısa bir süre sonra Londra’dan Madam Julie’ye bir kod adı verildi: *Kızıl*. Onun yeraltında oynadığı rol bugün herkesçe bilinir, Direniş Rozeti almıştı. Ama ben burada, savaştan sonraki ününe gölge düşürmemek için birkaç adı ve ayrıntıyı değiştirdim. Bize, çıkarma gününe değin bilgi vermeyi sürdürdü ve bir an bile ondan ne kuşkulanan oldu, ne de ona kötü davranan. İşgalcilerle olan ilişkileri, çevrede en son güne değin hep ‘utanç verici’ olarak görüldü. Çıkarmadan birkaç gün önce, Geyikler Oteli’nde Alman subaylarına bir *garden-*

party verdi. Öyle bir yüreklenmişti ki, hizmetçi odasına alıcı-verici bir telsiz koymamıza izin vermeye değin vardırırdı işi. Oda hizmetçisiyse Londra'dan stajını yeni tamamlayıp gelen Odette Launier'ydi. Böylece, Alman genelkurmayına yüz elli metre uzaklıkta rahat rahat işini görebiliyordu.

En başından beri aramızda kararlaştırdığımıza göre *Gräfin*'le bağlantı kurmak üzere hiçbir zaman girişimde bulunmayacaktım.

"Eğer iletecek bir şey olursa buraya yemeğe gelirim, Tchong'u beklemesi için size bırakırım. Çıkarken onu almaya geldiğimde, ne söyleyeceksem söylerim. Senin eve gelmeni istiyorsam, köpeği burada unuttur giderim, sen arkadan getirirsin."

İlk karşılaşmamızdan birkaç ay sonraydı; Mösyö Jean çalışma odama girdiğinde Tchong sandalyenin üzerinde uyuyordu.

"Esterhazy köpeği unutmuş, telefon etti, onu götürmeni istiyor."

"Hay başımın belası," dedim, öyle demem gerekiyordu çünkü.

Savaştan önce Parisli bir Yahudi ailesinin elinde bulunan villa, Cerfs Oteli'nin büyük parkı içindeydi. Tchong bu bisiklet yolculuğundan hiç hoşlanmadı; kolumun altında debelendi durdu. Sonunda yolun bir bölümünü yürümek zorunda kaldım. Kapı ziline, oldukça ufak tefek bir oda hizmetçisi geldi.

"A, evet, Madam onu unutmuş..."

Köpeği almak istedi, ama ben asık suratlı bir tavırla karşı koydum.

"Bana baksana sen, bisikletle bir saatlik yoldan geliyorum ve..."

“Bir sorayım.”

Birkaç saniye içinde döndü.

“Madam girmenizi rica ediyor, size teşekkür edecek.”

Gräfin Esterhazy, topuz yaptığı iyice aklaşmış saçlarına pek uygun düşen o ağırbaşlı griler içinde salonun kapısında göründü; yanında, ayrılmak için kendisinden izin isteyen genç bir Alman subayı vardı. Uzaktan tanıyordum, genelkurmayın çevirmeniydi, genellikle Albay Schtekker’le birlikte Clos Joli’ye gelirdi.

“Güle güle Yüzbaşı, inanın bana, Amiral Horthy kendi isteği dışında kral naibi oldu. Daha 1917’lerde, Otrante savaşından sonra halk arasında ünü çok yaygındı; 1919’da Béla Kun’un Bolşevik devrimini ezdikten sonraysa bu öyle boyutlara ulaştı ki, halkın isteği karşısında boyun eğmekten başka yapacağı bir şey kalmıyordu...” Madam Julie’yi 1940’da, genelevinde, bir tarih kitabından ezberlerken duymuş olduğum bölümün sözcüğü sözcüğüne aynıydı bu söyledikleri. O zamanlar Almanların zaferine hazırlanıyordu daha.

“Bununla birlikte, hanedanlıkla ilgili tutkuları olduğu söyleniyor,” dedi Yüzbaşı. “Oğlu Istvan’ı naip yardımcılığına atamış.”

O sırada Tchong, hanımının çevresinde dört dönmeye başlamıştı.

“Ah işte, geldin demek.”

Bana gülümseyerek, “Onu unutmuşum, zavallı cicim,” dedi, “gelin delikanlı, gelin...”

Subay *Gräfin*’in elini öptükten sonra çıktı. Arkası sıra salona girdim. Piyanonun üzerinde, Passage Oteli’nde de görmüş olduğum Horthy’nin ve Salazar’ın imzalı fotoğrafları duruyordu. Mareşal Pétain’in bir portresiyse duvarın görü-

nür bir yerinde asılıydı. Yalnızca Hitler'inki eksikti. Oysa Lepic Sokağı'nda 'bekler durumda' onu da görmüştüm.

Madam Julie bakışlarımı izleyerek, "Evet, biliyorum," dedi. "Ama beni hasta ediyordu."

Giriş holüne bir göz atıp kapıyı kapadı. Bana dönerek, "Bu yakışıklı yüzbaşı da oda hizmetçisiyle yatıyor," dedi, "daha iyi, işe yarayabilir. Gerçi her iki üç ayda bir hizmetçiyi değiştiriyorum. Böyle daha güvenli; sonunda çok şey biliyorlar hep."

Kapıyı bir kez daha ansızın açtı, dışarıya baktı. Kimse yoktu.

"İyi, tamam, gel."

Arkasından yatak odasına gittim. Birkaç dakika içinde geçirdiği değişiklik olağanüstüydü. Clos Joli'de ve biraz önce Alman subayıyla birlikteyken seçkin bir hanımefendiydi. Başsı yukarıda, bastonuna dayanmış dimdik duruyordu. Şimdiyse ağır bir yük altındaki hamal gibi bir bacağından öbürüne ağır ağır yalpalyordu. Yirmi kilo almış ve yirmi yıl da yaşlanmış görünüyordu. Bir konsola doğru ilerledi, çekmeceyi açarak içinden bir şişe Coty parfümü çıkardı.

"Bak, al şunu."

"Parfüm mü. Madam Ju..."

"Aptal, beni o adla çağırma, hiçbir zaman, bırak bu alışkanlığı, uygunsuz bir anda ağzından kaçabilir. O da parfüm değil, öldürücü. Ama etkisini kırk sekiz saat sonra gösteriyor. Şimdi, bak beni iyi dinle..."

Böylece, 1942 Haziran'ında, Normandiya'daki Alman birliklerinin yeni komutanı General von Tiele'nin, Clos Joli'de Luftwaffe şefi Mareşal Göring'in de kişisel olarak katılacakları bir yemek vereceğini öğrenmiş oluyorduk; en üst düzeyde belli sayıda generalin yanı sıra, aralarında İngiliz havacı-

larının bir numaralı düşmanı Garland da olmak üzere, aslardan oluşan bir avcı takımı da bulunacaktı yemekte.

Göring'e verilecek yemeğin gününü ve saatini öğrendiğimizde, ilk kararımız büyük bir temizliğe girişmektir. Yemeklere zehir koymaktan daha kolay ne olabilirdi? Ne var ki kendi başımıza kalkışamayacağımız önemde bir işti bu. Londra'ya danıştık. Duprat'nın bir denizaltıyla İngiltere'ye gönderilmesi dahil, her şeyi önceden düşünmek gerekiyordu. Sonraları, *Aşil'in topuğu* operasyonu, ayrıntılarıyla birçok kez anlatıldı; özellikle de Donald Simes'in anı kitabı *Ateş Geceleleri*'nde.

Bu işe Duprat'nın aklını yatırma görevi bana verilmişti. Çekine çekine yanına yanaştım. General von Tiele'nin listesinde, ötekilerin yanısıra bir de deniz ürünlerinden yapılan şamfıstıklı ve yermantarlı sucuk da vardı. İtiraf etmeliyim ki, tasarımızı oldukça cılız bir sesle açıkladım.

Duprat kesinlikle reddetti.

"Sucuğuma zehir koymak mı? Olmaz öyle şey."

"Peki ama neden?"

O çok iyi tanıdığım çelik mavisi bakışlarını üzerime dikti: "*Çok kötü olur çünkü.*"

Bana sırtını döndü. Çekine çekine peşi sıra mutfağa gitmeyi denediğimde, tek söz etmeksizin beni omuzlarımdan tuttuğu gibi kapının önüne koydu. Neyse ki Londra'dan gelen mesajda operasyondan vazgeçildiği bildiriliyordu. Bense, Clos Joli'nin adına gölge düşer kaygısıyla, yoksa de Gaulle mü yasakladı bunu diye kendi kendime sorar hale gelmiştim.

OTUZ ÜÇ

Lila'yı daha seyrek görüyor, onunla dikkatli konuşuyordum; böylelikle başkalarının gözünden daha iyi gizlemiş oluyordum. Gizliliğin kuralı da buydu o sıralar. Yaşama sebeplerini belli ettikleri, fazla tehlikeye atıldıkları için zaman zaman yakayı ele verenler oluyordu arkadaşlardan. Durmaksızın değişen yüzlerce adres, kod, haber ve toplanan askeri bilgiler, hepsi belleğimdeydi. Artık bunlar arasında ufak bir yer kalıyordu Lila'ya; biraz sıkışması, daha azla yetinmesi gerekiyordu. Ertesi günkü randevuları, tutuklanmaları, her zaman muhtemel ihanetleri düşünmüyorsam, kafam boşsa ve onu dinleyecek durumdaysam eğer, işte yalnızca o zaman, sitem yüklü sesi duyulur duyulmaz ulaşabiliyordu bana.

"Beni hep unutup durursan her şey biter, Ludo, her şey. Sen beni böyle unuttukça, bir hatıra olup çıkacağım sonunda."

"Seni unutmuyorum ki, saklıyorum yalnızca. Ne seni, ne Tad'ı ne de Bruno'yu unuturum. Bunu anlamalıydın ama, yaşama sebebini Almanlara açık etmenin zamanı değil; insanı kurşuna diziyorlar bu yüzden."

"Nasıl da kendine güvenir oldun, nasıl da sakınsin. Genellikle gülüyorsun; benim başıma bir şey gelmiş olamazmış gibi."

"Kendimden güvenli ve sakın olduğum sürece, sana bir şey olmaz."

"Nereden biliyorsun? Ya öldüysem?"

Bu kurnazca mırıldıyı duyduğum zaman yüreğim nerdeyse duracak gibi oluyordu. Ama Lila'nın sesi değildi bu; yalnızca yorgunluğun ve kuşkunun sesiydi. Aklımın sesini bastırmak için hiçbir zaman böylesine çaba harcadığım olmamıştır.

Denemediğim hiçbir hile kurnazlık kalmıyor. Gece kalkıyor, su ısıtıyor, banyoyu dolduruyorum. Sıcak bir banyo, şimdi orada, kar altındaki ormanlarında bunun düşünüyüşünü görüyorlardır işte, öyle de soğuktur ki, her sabah ağaçların dibinde kurbağaları donmuş buluyorlardır.

"Gerçekten her şeyi de düşünüyorsun, Ludo."

O, kirpiklerimin altında, çenesine değin sıcak suyun içinde, burada.

"Açlık, kar, çok güç, biliyor musun... Bense soğuktan nasıl nefret ederim! Daha böyle ne kadar dayanabiliriz diye soruyorum kendime. Ruslar da tümünden bozguna uğradı. Kimse bize yardım etmiyor. Yapayalnızız."

"Tad nasıl?"

"Bölgenin bütün partizanlarına komutanlık ediyor, adı dillere destan."

“Ya Bruno?”

Gülümsüyor.

“Zavalıcık! Elinde tüfekte onu bir görseydin... Birkaç ay dayandı...”

“Sana yakın olmak içindir.”

“Şimdi Varşova’da, müzik hocasının yanında... Bir piyanosu var.”

Bir elin omzumu sert sert sarstığını duyuyorum; bakıyorum, amcam günün yağmurlu griliği içinde duruyor.

“Kalk Ludo, Goigne bataklığının yakınında bir İngiliz uçağı bulmuşlar. İçinde kimse yokmuş. Pilotları sığınacak yer arayıp dört dolanıyordur şimdi. Onları bulmaya çalışmalısın.”

Bir ay sonra bir başkası daha. Olaylar çevremizde gitgide daha sertleşiyor. *Aydınlık* gazetesini çıkaranların hepsi tutuklandı, hiçbiri kaçamadı. Haftalar var ki Lila’yı göremiyorum artık. Yüreğime bir şey mi oldu diye, Doktor Gardieu’ye bile gidip gösterdim. Bir şey yoktu, bu bakımdan her şey yolundaydı.

Yılgınlığının çok aşırı olduğu, gücümün kesildiği ve hayal gücümün pes ettiği zamanlar, Cléry’deki yaşlı Fransızca hocama gidiyordum. İki ağacın arasında sıkışıp kalmış gibi duran küçücük bahçeli bir evde oturuyordu. Madam Pinder bize çay yapıp kütüphaneye getiriyordu. Kocasını beni oturtuyor, kelebek gözlüğünün üzerinden yüzüme uzun uzun bakıyordu. Parlak ipekliler giyen son insandı o kuşkusuz. Yazı yazmak için hâlâ çocukluğumun o eski Sergent uçlarını kullanıyordu. Gençliğinde romancı olmayı istediğini anlatmıştı bana; arkasından da eklediğine göre, hayal gücünün ürünü tek bir yapıtı vardı başarılı olduğu; karısıydı o da. Madam Pinder ise, gözlerini gökyüzüne çevirerek gülüyor, fincanları dolduruyordu. Kimi yaşlı kadınlar vardır, bir devinimlerinde, bir

gölüşlerinde bir genç kızı buluverir insan; Madam Pinder de öyleydi. Susuyordum. Buraya konuşmak için değil, dinginliğe kavuşmak için gelmişim. Birbirlerinden hiç ayrılmamış olan bu çiftin sürekliliği kaygılarımdan arındırıyordu beni. Böyle bir süreye, iki kişinin paylaştığı bu yaşlılığa, bunu umut etmeye ihtiyaç duyuyordum. Ev ısıtılmamıştı. Mösyö Pinder, omuzlarına attığı paltosu, boynunda flanel bir fular ve başında geniş kenarlı şapkasıyla çalışma masasının gerisinde duruyordu. Madam Pinder topuklarına değin uzanan modası geçmiş giysiler giyiyor, iyice aklaşmış saçlarını arkaya topluyordu. Doymazlıkla izliyordum ikisini de; sanki bana geleceği haber veriyorlardı. Yaşlılığı, Lila'yla birlikte o ileri yaşın eşiğine vardığımızı düşlüyordum. Bu yaşlı ve mutlu çifti görmek içimdeki bütün kuşkuyu, bütün sıkıntıyı, bütün umutsuzluğu dağıtıyordu. Bir limanı seyrediyordum.

Mösyö Pinder, "Ambroise Fleury ve uçurtmalarına hâlâ gülüyorlar;" dedi, "iyiye işaret bu. Komik dedin mi büyük bir erdemi vardır ki, o da ciddi şeylerin barınıp yaşayabilecekleri güvenli bir yer olmasıdır. Beni asıl şaşırtan, Gesta-po'nun size ilişmemesi."

"Çoktan gelip aradılar ve hiçbir şey bulamadılar."

Mösyö Pinder gülümseyerek, "İşte Nazilerin hiçbir zaman çözemeyecekleri bir sorun bu," dedi. "Bu tür aramalarda hiç başarılı olamıyorlar. Arkadaşın... nasıl?"

"Paraşütle birçok indirme yapılıyor, yeni tip alıcı verici telsizler geldi, eğitimcisiyle birlikte, silahlar da var. Yalnızca Gambier'lerin çiftliğine yüz tabanca, el bombaları ve kundaklama levhaları gizledik... Elimden geleni yapıyorum işte."

Mösyö Pinder anlıyorum der gibi başını salladı.

"Senin için tek korktuğum şey, Ludovic Fleury.. Kavuşma anı geldiğinde olacaklar... O zamana belki de burada olmam,

iyi de olur, düş kırıklığından kurtulurum böylece, çünkü Fransa yeniden Fransa olduğunda, yalnızca bizim bütün hayal gücümüze ihtiyaç duymakla kalmayacak, bunun çok daha ötesinde düşünmeye ihtiyacı olacak. Üç yıldır düşlerinde yaşattığın o kadın da öyle, onu yeniden bulduğun zaman... Evet, o zaman bütün gücünle onu kafanda yaratmayı sürdürmelisin. Senin beklediğinden çok farklı biri olarak çıkacak karşına... Direnişçilerimiz de, kimbilir ne olağanüstü bir Fransa bekliyorlar savaş sonrasında; çoğu kez de uğradıkları düş kırıklığının ölçüsünü buruk gülüşleriyle koyacaklar ortaya, ama bu kendi ölçüleri olacak özellikle."

"Sevgi eksikliğinden," dedim.

Mösyö Pinder boş sigara ağızlığını emiyordu.

"Düş gücünün katkısı olmadan hiçbir şey yaşanmaya değmez. Deniz bile onsuz, kocaman tuzlu bir su birikintisi olurdu... Bak, örneğin ben, elli yıldan beri karımı bulgulamayı, kafamda canlandırmayı hiçbir zaman bırakmadım. Bir sürü kusuru vardı herhalde; ben her birini birer niteliğe dönüştürdüm. Ben de onun gözünde olağanüstü bir adamım. O da beni keşfetmeyi hiçbir zaman bırakmadı. Elli yıl birlikte yaşayınca, birbirini görmemeyi, birbirini keşfetmeyi, tekrar tekrar bulmayı, her geçen gün biraz daha iyi öğreniyor insan. Kuşkusuz her zaman her şeyi olduğu gibi kabul etmek gerekir; ama daha iyi üstesinden gelebilmek için. Uygarlık dediğin de budur işte, her şeyi olduğu gibi kabul edip üstesinden gelmenin sürekli bir biçimidir."

Mösyö Pinder bir yıl sonra tutuklandı ve toplama kampından bir daha geri dönmedi; karısı da birlikteydi; oysa onu toplama kampına göndermemişlerdi. Onları görmek için çoğu kez o küçük evlerine gidiyorum. Uzun zamandır orada yok gibi görünseler de, beni gene hep böyle incelikle karşılıyorlar.

OTUZ DÖRT

Lila'nın dönüşünü çabuklaştırmak için katıldığım bu yer-altı eyleminde başlıca görevim yoldaşlar arasında bağlantıyı kurmaktı. Ayrıca André Cailleux ve Larinière'le birlikte kaçış zincirinin Normandiya bağlantısını sağlıyorduk. Düşürülen müttefik havacıları bulup saklıyor, sonra İspanya'ya geçiriyorduk; olay yerine Almanlardan önce varabilmişsek elbette. 1942 yılının yalnızca Şubat ve Mart aylarında dokuz pilottan beşini geri gönderebildik; bunlar uçaklarıyla iniş yapabilenler ya da paraşütle atlamakta gecikmeyenlerdi. Mart sonunda, Cailleux bir gün bana Rieux'lerin çiftliğinin yakınında bir avcı pilotunun gizlendiğini haber verdi. Gizlenme yeri iyiydi ama Rieux'ler sabırsızlanmaya başlamışlardı, özellikle de

yaşlı nineleri. Seksen yaşındaydı ve çocukları için korkuyordu. Şafakla birlikte yola koyulduk; hava sisliydi. Nemli toprak topraklarımıza yapışıyordu. Yollardan ve Alman nöbetçilerden uzak durmak için yapacağımız dolambaçları saymadan, yirmi kilometre yolumuz vardı önümüzde; ses çıkarmadan yürüyorduk. Cailleux'lerin çiftliğine yaklaştığımızda, arkadaşım, "Bak sana söylemeyi unuttum," dedi.

Bana yandan bir göz attı dostça, biraz da hınzırlığına, "Seni ilgilendirir belki, bu gelen Polonyalı bir havacı," dedi.

Kraliyet Hava Kuvvetleri flotillasında çok sayıda Polonyalı olduğunu biliyordum, ama ilk kez bunlardan biri Direniş'in eline geçiyordu. Tad'dır diye düşündüm; ama çok saçma bir düşünceydi bu; gerçekten de o olması için hiçbir sebep yoktu, hele o trajik adıyla 'ihtimal hesapları'na göre. Ne var ki, umut bize bu tür oyunlar oynuyor çoğu kez. İnsan da bu oyunlarla yaşıyor ne de olsa. Yüreğim çılgına döndü. Bir an durdum ve onun elinden bir şey gelirmiş gibi, yalvaran bakışlarımı André Cailleux'ye çevirdim.

"Ne oldu?"

"Bu, o," dedim.

"O kim?"

Cevap vermedim. Çiftliğin bir kilometre kadar gerisinde ormanın içinde, Rieux'lerin kışlık odunlarını depoladıkları bir kulübe vardı. Kulübenin yüz metre ilerisinden kazdığımız yeraltı geçidi bir silah gizleme yerine ulaşıyordu. Burası aynı zamanda, izlenen arkadaşlarımıza ya da kurtardığımız havacılara barınak görevi de görürdü. Girişi dışarıdan kuru odun yığınıyla gizlenmişti. Kuru dalları ve odunları bir kenara çektik; yerdeki kapağı kaldırarak, barınağa götüren yirmi metrelik ince uzun yeraltı yoluna daldık. Çok karanlıktı. Meşaleyi yaktım. Havacı bir şiltenin üzerinde, örtünün altına girmiş uyuyordu. Gri *battle-dress*'inin kolundaki *Poland* ar-

masını ve saçlarını görüyordum yalnızca. Gerçi daha fazlasını görmeme gerek yoktu ama, öyle olmayacak bir şeydi ki düşündüğüm; bir sıçrayışta uykudaki adamın üzerindeki örtüyü çekerek, meşalemi yüzüne doğru tuttum.

Örtünün bir ucu elimde, üzerine doğru eğilmiş kalmıştım. Lanetli belleğimin gene geçmişini canlandırdığından hiç kuşku yoktu. Bir yanılsama değildi bu.

Bruno, her zaman müzikli, düşlerinde yitip giden o beceriksiz duruşlu, o tatlı Bruno, orada önümde, İngiliz havacı üniforması içindeydi.

Kımıldayacak gücüm kalmamıştı. Benim yerime Cailleux onu sarsarak uyandırmak zorunda kaldı.

Bruno yavaş yavaş uyandı. Karanlıkta beni tanımadı.

Ta ki meşalenin ışığını yüzüme tutunca, o zaman, "Ludo!" diye mırıldandığını duydum.

Beni kucaklayışına bile karşılık veremedim. Bütün umudum boğazımda düğümlenmişti. Bruno İngiltere'ye geçmeyi başardığına göre, Lila da oradaydı demek ki. Korkulu bir sesle sordum sonunda; çünkü bu kez her şeyi öğrenmek tehlikesiyle karşı karşıyaydım.

"Lila nerede?"

Başını salladı.

"Bilmiyorum, Ludo, bilmiyorum."

Öyle bir acıma ve sevecenlik vardı ki bakışlarında, omuzlarından yakalayıp silkeledim:

"Gerçeği söyle! Ne oldu ona? Beni korumaya çalışma."

"Sakin ol. Bilmiyorum, hiçbir şey bilmiyorum. Senin gidişinden birkaç gün sonra Polonya'dan ben de ayrıldım; İngiltere'de piyano yarışmasına katılacaktım, Edinburgh'da; belki hatırlıyorsun..."

"Her şeyi hatırlıyorum."

“Savaşın başlamasından on beş gün önce İngiltere’deydim. O zamandan beri de haber alabilmek için her yolu denedim; senin de yaptığın gibi kuşkusuz... Hiçbir haber yok.”

Konuşmakta güçlük çekiyordu, başını önüne eğdi.

“Ama biliyorum, yaşıyor... dönecek. Sence de öyle... değil mi?”

“Evet, dönecek.”

“Hem hiçbir zaman bizi bırakıp gitmedi ki...”

“Hiçbir zaman.”

Sağ elini omzuma koymuştu. Bu kardeşçe dokunuş yavaş yavaş yatıştırdı beni. Göğsündeki madalya kurdeleleri iliştii gözüme:

“Vay, şuraya bak!”

“Ne yaparsın,” dedi, “mutsuzluğun etkisiyle kimi kez değişiyor insan. Düşler içinde yaşayan barışçı biri bile eylem adamı olup çıkabiliyor. Savaşın başında İngiliz hava kuvvetlerine girdim. Avcı pilotu oldum.”

Duraksadı. Sonra, sanki alçakgönüllü olmadığı içinmiş gibi sıkıla sıkıla, “Tablomda yedi başarı görünüyor. İşte böyle, Ludo dostum, müzik zamanı geçti,” dedi.

“Geri gelecek.”

“Benim için değil.”

Elini omzumdan çekti ve yukarı kaldırdı. Protez takılıydı, iki parmağı eksikti. Proteze gülerek bakıyordu.

“Lila’nın bir düşü daha uçup yok oldu,” dedi. “Hatırlıyor musun? Yeni Horowitz, yeni Rubinstein...”

“Peki, böyle pilotluk yapabiliyor musun?”

“Hem de çok iyi. Başarılardan dördünü kazandım *bununla*... Daha sonra, hayatta ne yapacağıma gelince... Bu da başka bir soru. Ama savaş nasılsa uzun sürecek; belki de sorulmasına gerek kalmayacak bir sorudur bu.”

Birlikte iki gün kaldık. Madam Esterhazy'nin kızı ona tam-
tamam bir Alman kimliği sağladı. Biz de biraz tehlikeyi göze
alarak Clos Joli'de öğle yemeği yedik. Bir zamanlar 'harika
genç' dediği Bruno'yu karşısında bulunca Marcellin Dup-
rat'nın yüzü öyle bir hale girdi ki, kuşkusuz patron listesin-
de öngörmemişti ama, benim için orada tattığım en hoş şey-
lerden biriydi bu. Şaşkınlık desen vardı içinde, sevinç vardı,
iyice bir dozda da korku vardı. Bu arada 'yuvarlak salon'da-
ki masalarda oturan Alman subaylarına ve milis şefi Ev-
reux'ye de yan gözle bakıyordu.

Bütün söyleyebildiği, "A, sizsiniz!" oldu.

Sesimi pek de alçaltmadan, "Yedi başarısı olan *squadron-
leader** Bronicki," dedim.

Duprat, "Kapa çeneni salak," diye dişlerini gıcırdattı, bir
yandan da gülümsemeye çalışıyordu.

Sesimi alçaltarak, "Savaşa devam etmek için İngiltere'ye
dönüyor," diye ekledim.

"Burada dikilip kalmayın böyle, aman Tanrım, gelin."

Kendi deyişiyle 'geminin iskele tarafına' götürdü bizi ve
salondan en az görünen bir masaya yerleştirdi.

"Bu Fleury'lerin hepsi çılgın," diye homurdanıyordu.

"Eğer çılgınlık olmasaydı, Mösyö Duprat, Fransa çoktan
kapıya kilidi asmıştı; ilk olarak da siz."

Lila'dan bir daha söz etmedik. Çünkü orada, bizimle bir-
likteydi; öylesine oradaydı ki, ondan söz etmek onu uzaklaş-
tırmak olurdu. Bruno bana İngiltere'ye duyduğu hayranlık-
tan söz ediyordu. Halkın hayatını anlatıyor, savaşı kazana-
caklarını, çünkü 1940'ta yitirmiş olduklarını bir türlü anla-
mak istemediklerini söylüyordu.

*) Hava binbaşısı.

"Bütün inceliklerini ve neşelerini her zaman korudular. Deniz aşırı savaşıyan İngiliz askerlerinin karıları, kız kardeşleriyle yatmaktan geri durmayan biz yabancılara karşı en ufak bir düşmanlık olsun göstermediler. Ya Fransızlar nasıl?"

"Kendilerine geliyorlar. Tepemize öyle birden bindirdi ki, zaman gerekiyordu."

Marcellin Duprat yanımıza iki kez geldi, çevremizde kaygılı kaygılı, azıcık da suçlu, dolandı durdu.

Fleurette soslu sülün yiyorduk.

Bruno'ya, "Gördüğünüz gibi, dayanıyorum," dedi

"Çok iyi, eskisi kadar iyi, bravo."

"Oradakilere söyleyin, buraya gelebilirler, seviniriz."

"Söylerim."

"Fazla oyalanmayın yalnız..."

Belki de 'geç kalmayın' demek istemişti yalnızca; doğrusu ya, ona böyle bir kuşku payını tanımak gerekiyordu.

İkinci gelişinde, çevreye dikkatle baktıktan sonra Bruno'ya, "Ya aileniz? Haber alıyor musunuz?" diye sordu.

"Hayır."

Duprat içini çekti ve uzaklaştı.

Yemekten sonra sakın sakın Motte'a döndük. Amcam çiftliğin önünde piposunu içiyordu. Bruno'yu tanıyınca pek şaşırmadı.

"İşte böyle, olmayacak şey yok," dedi. "Bu da gösteriyor ki son söz kimi kez düşçülerin oluyor; bütün düşler her zaman paramparça olmuyor demek ki."

Ona Bruno'nun İngiltere'de pilot olduğunu, avcı tablosunda yedi başarısı bulunduğunu ve on güne değin yeniden savaşta yerini alacağını anlattım. Amcam elini sıkarken protez iki çelik parmağı hissetmiş olmalı; üzüntü yüklü bir bakışla hızla bir göz attı ona, sonra da öyle bir öksürük nöbetine tutuldu ki, gözünden yaşlar boşandı.

“Çok sigara içiyorum,” diye homurdandı.

Bruno *gnama*’larını görmeyi istedi, amcam da onu atölyeye götürdü. Birkaç çocuk oturmuş, kâğıtlar ve tutkal kapları önlerinde uğraşıyorlardı.

Ambroise Fleury, “Hep önceden gördükleriniz,” dedi. “Şu sıralar yeni bir şey yapmıyorum. Eskilerle yetiniyorum. Böyle bir zamanda, yeniliklerden çok hatıralara ihtiyaç duyuyoruz. Hem artık uçurtma da uçuramıyoruz ki; yeterince yükselmelerine izin vermiyor Almanlar. Önce otuz metreyle sınırladılar, sonra on beş. Artık uçurtmalarımın bir yerde sürünmesini istemedikleri kaldı. Müttefik havacıları yukarıdan yer belirlemede yararlanır diye korkuyorlar; belki direnişçilere bu yolla kodlu birtakım mesajlar gönderildiğini de düşünüyorlardır. Gerçi büsbütün haksız sayılmazlar ya.” Yeniden uzun bir öksürüğe tutuldu, tıkanırcasına. Bruno ise dile getirilmemiş olan o sorunun cevabını verdi aceleyle:

“Ailemden ne yazık ki hiçbir haber alamıyorum. Ama Lila adına kaygı duymuyorum, dönecek o.”

Amcam bakışlarını benden yana kaydırarak, “Burada biz de kesinlikle inanıyoruz buna. Hiç kuşumuz yok,” dedi.

Motte’da bir saat daha kaldık. Amcam Bruno’dan, dostu Lord Howe’u bulmasını, ona ve İngiltere uçurtmaları derneği üyelerine Ambroise Fleury’nin gönülden dostluk duygularını iletmesini, ayrıca ‘yerel Cléry’ şubesinin de kardeşçe selamlarını söylemesini rica etti.

“1940’ta tek başlarına nasıl da dayandılar, inanılmaz bir şey,” dedi. Arkasından biraz da komik kaçan şu sözleri, böyle alçakgönüllü bir adamın ağzından duymak beni çok şaşırttı.

“Bir şeye yaradığım için mutluyum ben de.”

Aynı akşam Bruno İspanya yolunu tuttu. On beş gün sonra da BBC’den bir ‘özel mesaj’ aldık; “virtüöz piyanonun başına geçti”; böylece İngiltere’ye dönmüş olduğu haber veriliyordu.

Karşılaşmamız beni çok derinden sarsmıştı. İlkiydi, im-kânsız diye bir şey kalmadığının ilk habercisi gibiydi; bir başka dönüş için umut veriyordu. İhtimal hesaplarının bile böyle boşa çıkışını, doğrusunu isterseniz, Tanrı'nın bana karşı iyiliğinin bir belirtisi olarak görüyordum. Bütün bütüne inançsız biri olmama karşın, gene de çoğu kez Tanrı'yı düşünüyordum. Çünkü insanın, bütün ulu yapıtlarına, hiçbir zaman olmadığı kadar çok ihtiyaç duyduğu bir zamandaydık. Kendimi bağışlatmak ister gibi daha önce de yinelemiştim ya, Lila'nın dönüşünü çabuklaştıracak eylemlere kendimi tümünden kaptırmış, onun varlığını yanımda gitgide daha az duyar olmuştum. Gerçi bunu iyi bir belirti olarak görüyordum; tıpkı Grodek'teyken, buluşmamız çok yakın olduğu için bana yazmaya ara verdiği o günlerdeki gibi. Hep bir önseziyle yaşıyordum, ha oldu ha olacak. Bana öyle geliyordu ki, her an kapı açılabilir ve... Büyü yapar gibi bir şeydi bu; tek değiştirdiği şeyse benim kapılarla olan ilişkimdi. Yaşadığına güvenim arttığından, onu var etmeme gerek kalmıyordu. Hatırlamakla yetiniyordum. Baltık kıyısındaki gezintilerimizi ve o sırada Lila'nın ateşli ateşli ve her şeyi yok sayarak kendini düşleyişini hatırlıyordum.

"Bir tek yolu var bunun, o da dâhice bir yapıt yazmak. Hiçbir kadın, bir *Savaş ve Barış* yazmadı daha. Belki de yapmam gereken bu işte."

"Onu Tolstoy çoktan yazdı."

"Yeter Ludo! Ne zaman hayatımda işe yarar bir şey yaratmaya kalksam, beni engelliyorsun. Sıktın ama sonunda."

"Hiç de ilk kadın Tolstoy olmak gibi bir niyetim yok ama..."

"Şimdi de alay ha! Bir bu eksikti..."

Gülüyordum. Mutluydum bile denebilir. Ambroise Fleury'nin deyişiyle, "güneşi her sabah ufukta yükseltmek için Fransızlara gerekli olan" o gücü, belleğimden alıyordum.

OTUZ BEŞ

Sabotajların gittikçe sıklaşmasıyla birlikte Almanlar her yanda 'düşman ajanları' görmeye başlamışlardı; bu biraz 1939-1940'da Fransızları saran 'casus korkusu'na benziyordu. İşgalci baskısını artırdıkça artırıyordu; Duprat'nın bile başı derde girdi sonunda. Bununla birlikte, Normandiya Gestapo şefi Grüber, Clos Joli'ye en sık uğrayanlardan biriydi; özellikle ilgilendiği konuyla, üst düzeydeki Wehrmacht subaylarının Fransız görevlilerle kurdukları ilişkilerdi sanırım.

Grüber, saçları kulakları hizasında kesilmiş, hantal, soluk kumral, uçuk benizli bir adamdı. Lokantanın özel çeşitlerinden birini tadını çıkara çıkara yerken onu seyretmiştim de, hem özenli hem de horgören havası şaşırtmıştı beni. Oysa General von Tiele, ya da Otto Abetz gibi kültür düzeyleri yük-

sek kimi Almanların bakışlarında, yüzlerinde, bu gibi durumlarda derin bir hoşnutlukla karışık bir hayranlık okunur. Fransa'yı fethettikten sonra, buraya gelmiş, bir eşi daha bulunmaz güzelliklerin tadını çıkarmak için masanın başına geçmiş gibidirler. Düşünüyorum da Fransa çoğu Alman için dün olduğu gibi bugün de hâlâ tadı çıkarılacak bir yerdir, yalnız ve yalnız tadı çıkarılacak bir yer. Yani kısacası, tadını çıkardıkları ister basit bir şaraplı horoz olsun, ister tütsülenerek hazırlanan düşes kasoleti, egemenlerimizin yüzlerindeki bir dizi ifadeyi tanıyordum artık. Ama gerçekte kafalarının içinden neler geçtiğine gelince, işte onu hiç bilemiyordum. Belki de, geçmişin büyük uygarlıklarından İnkalar'da ve Aztekler'de olduğu gibi, sembolik bir törendi bu yalnızca; onlarda da, düşmanının ruhuna ve kafasına sahip olabilmek için galip gelen, yenik düşenin kalbini söküp yermiş. Ne var ki, Grüber'in lokmalarını öğütürken suratının aldığı biçim, görmeye alıştıklarımdan çok değişikti. Daha önce de söylediğim gibi, kolayca etki altında kalmayan bir adamın, biraz da küçümseyen, kuşkucu dikkatiydi onunki; kısaca şeytansı da de-nebilir. Onun bu haline tıpatıp uyan sözcüğü Lucien Duprat buldu sonunda:

"Ona iyi bak, *araştırıyor*, bu nasıl yapılmış böyle, diye soruyor kendi kendine."

Çok doğrudu. İşgal sırasında bir süre Fransa'da kalan çoğu Almanın da kendilerine aynı soruyu, "bu nasıl yapılmış böyle" sorusunu sorduklarını düşünmüşümdür hep.

Bununla birlikte, böylesine yontulmamış biri üzerinde Clos Joli'nin bir tür büyüleyici bir etkisi olması anlaşılır gibi değildi. Öte yandan, lokantayı 'çöküş içinde bir yer' olarak ilan ettiğini gördükçe, Duprat'ın, "Düşman kokusu alıyor," açıklaması, bana bu yüksek görevlinin gelişmemiş kişiliğini hiç hesaba katmıyor gibi geliyordu.

Marcellin Duprat, lokantasının her türlü ihtiyacını yürür-lükteki bütün yönetmelikleri çiğneyerek karşıları; gelgelelim, Grüber için küçük parmağını bile kıpırdatmazdı. Çünkü yukarıdan kollandığını biliyordu; gerçekten de işgalin ilk günlerinden, beri Almanlar, Fransızların kalburüstü takımını gözetmeye ve onların desteklerini kazanmaya büyük çaba gösteriyorlardı. Bu politikanın Duprat için açıklamasıysa son derece basitti: Büyük Reich yöneticileri 'Avrupa'yı kurmak'tan söz ediyorlardı ya, işte Fransa'nın da böyle bir Avru-pa'da hakkı olan yeri alacağını göstermeye uğraşıyorlardı. Hadi Grüber lokantayla ilgili ciddi emirler aldı ve istemeye istemeye bunlara uyuyor diyelim; ama bu onun istiridye salatasını, sanki bunun dibinde Nazi inançlarını hiçe sayan bir şey yatıyormuş gibi hınçla, hatta kinle mideye indirişini açıklamaya yetmiyordu gene de. Kimi kez durup alaylı alaylı onu seyreden Duprat'nın da dediği gibi, Rus cephesindeki yenilgiler de batı cephesindeki yenilgiler de üzerine kalmış bir adam gibi davranıyordu.

Her neyse, hiç kimse ondan böyle bir şey beklemezken, hem de 'işbirliği' yapılması için bir yığın emir varken, o tuttu, 2 Mart 1942'de Marcellin Duprat'yı tutukladı.

Sekiz gün boyunca lokantanın kapıları kapalı kaldı ve sonunda olay çok büyük boyutlara ulaştı, hatta savaş sonrasında, Abetz'in Berlin'e göndermiş olduğu öfkeli telgraflar ele geçti; Sterner'in aktardığı bir tanesinde şöyle deniyordu: "Bu-nunla birlikte Führer'in kendileri, Fransa tarihinde yeri olan yüksek orunlara saygılı olunması konusunda emir vermişlerdi."

Duprat haftasına hapisshaneden çıktı, öfkeli ve oldukça da gururluydu: "Onlara kafa tuttum işte," diyordu, ama neden tutuklanıp Grüber tarafından sorguya çekildiğini, bu işi başına açan şeyin ne olduğunu söylemeye hiç mi hiç yanaşmadı. Cléry'deki görüşe göre, bir karaborsa söz konusuydu ve Duprat da rüşvet tarifesindeki artışlara boyun eğmek istememiş

olmalıydı. İşin bir başka yönü daha vardı; Duprat, von Tiele'nin koruması altında olduğundan, bu olaydan sonra Nazilerle Wehrmacht 'kast'ı arasındaki ilişkiler hızla bozulmaya başladı. Bana gelince, Grüber'in Clos Joli'de kimin gerçek patron olduğunu herkeslere göstermek istediği inancındaydım.

Amcamın bu konudaki düşüncesi bambaşka görünüyordu. Dostu Marcellin'e bir oyun oynadı ama, bunu bile bile mi yaptı yoksa bilmeyerek mi, hiçbir zaman öğrenemedim. Ne var ki gülmeyi çok severdi. Kimbilir, belki de Petit-Gris'de dostlarıyla içerken bir kadeh fazla kaçırmıştı da şu sözler çıkıvermişti ağzından:

"Onu gece gündüz aralıksız sorguya çektiler, ama dayandı."

Mösyö Meunier, patron, sordu:

"İyi ama öğrenmek istedikleri neymiş böyle?"

"Ne olacak, tarifler," dedi.

Uzun bir sessizlik oldu. Patrondan başka, komşumuz Gaston Cailleux'yle birlikte, şimdi oğlunun adı şehitler anıtında bulunan Antoine Vaille de oradaydı.

Sonunda Mösyö Meunier, "Ne tarifi?" diye sordu yeniden.

"Ne tarifi mi?" diye yineledikten sonra, "Alman domuzları bilmek istemiş," dedi; "ahududu sirkesinde adatavşanı yavrusu nasıl yapılır, Chartres Katedrali usulünce tavuk göğsü nasıl pişirilir, yani hepsini işte; bütün listedekileri. Gelgelelim, bizim bu yiğit Marcellin ne yaptılarsa konuşmamış. Her türlü işkenceyi denemişler, banyo falan, her şey; ama dayanmış. Hani şu üç sosu karıştırarak yaptığı tiridi var ya, onun tarifini bile vermemiş. Bakın çocuklar, kimileri vardır, daha sıkıyı görür görmez başlarlar ötmeye; ama bizim Marcellin'imiz, bir canını çıkarmadıkları kalmış, gene de konuşmadı."

Üç ihtiyar gülmekten kırılıyordu. Amcamın onlara göz kırpmasına bile gerek kalmamıştı.

Cailleux Baba, "Ulusal Marcellin'imizin konuşmayacağına güvenim tamdı benim," dedi. "Clos Joli'nin yemek tarifleri kutsaldır. Amma da etkileyici yahu, yuh be."

Vaille, "Hepimiz çok heyecanlandık," dedi.

Patron bardakları doldurdu; amcam, "Bunu her yerde anlatmalıyız," diye mırıldandı.

"Hem öyle bir anlatmalı ki!" diye bağırdı Vaille. "Çocuklarınız çocuklarına anlatmalı, onlar da çocuklarına ve bu böyle sürmeli."

Cailleux, "Evet, böyle sürmeli," diye doğruladı; "bunu ona borçluyuz."

Amcam da, "Gerekeni yapmak gerekir," diye bağladı sonucunu.

İşkence altında bile yemek tariflerini Almanlara vermemen büyük Fransız aşçısının öyküsü, belki hatırlanacaktır, 1945'te, Amerikan ordu gazetesi *Stars and Stripes*'te yayınlandı ve Amerika'da büyük yankılar uyandırdı. Bu konuda Marcellin Duprat'ın kendisine soru sorulduğunda omuzlarını silkiyor, "Herkes aklına eseni söylüyor," diyordu, "gerçek şu ki, Nazilerin gözünde katlanamadıkları bir şeyin simgesiymiş ben; işin içinden bir kez daha sıyrılacak yenilmez Fransa'nın simgesi. Hepsi bu. Eh, onlar da dünya kaç bucakmış göstermek istediler azıcık; gerisine gelince... dedim ya, herkes aklına eseni söylüyor."

Amcamsa, "Çok alçakgönüllüsün, Marcellin," diyordu ona.

Bu 'öykü'nün başına denk geldiğim de oluyordu kimi kez; o zaman Marcellin öfkelenip 'bütün bu saçma sapan sözleri' yadsıyor, amcamsa elini onun omzuna atıp, ciddi ciddi, "Hadi Marcellin, yapma," diyordu. "Bizden, hepimizden daha önemli şeyler var. Azıcık alçakgönüllü ol. Clos Joli çok kötü yıllar geçirdi, şimdi toparlanması gerekiyor biraz."

Bir zaman daha homurdanıp durdu Marcellin Duprat, sonra o da bıraktı, dileyen istediğini söylesin.

OTUZ ALTI

27 Mart 1942 günü, hava soğuk ve kapalıydı. Cléry'ye on kilometre uzaklıktaki Verrières'e götürmem gereken bir yük vardı. AMK II tipinde iki yeni radyo alıcısı, ayrıca keçi pisliği-ne benzer zaman ayarlı patlayıcılar, yangın çıkaran sigaralar gibi birtakım 'görülmedik şeyler', hepsi samanın altında, tah-taların arasında gizliydi. Bu malzemeyi Buis'lerden almıştım. Doktor Gardieu bana arabasını ödünç vermişti; atı Clémentin, yolu tutmuş tırıs gidiyordu. Samanın üzerine de numaradan birkaç uçurtma yerleştirmiştım. O sıralar daha Ambroise Fleury'nin atölyesi iyi gözle bakılan bir yerdi; Cléry belediye başkanının söylediğine göre de, gençlikle ilgili komisyonun 'desteklenecek etkinlikler' listesinde bile yer alıyordu.

Yolum Jars konağının önünden geçiyordu. Konağa geldiğimde, parmaklığın ardına değin açık bırakılmış olduğunu gördüm. Konağa karşı oldukça garip bir ev sahibi tavrı içindeydim; ya da daha doğrusu 'hatıraların bekçiliği'ni yapıyordum. Elimden bir şey gelmeyeceğini bilsem de, davetsiz konuklara göz yumamazdım. Clémentin'i durdurdum, indim, ağaçlıklı ana yola daldım; yüz metrelik bir yol vardı önümde. Sağda, çıplak kestane ağaçlarının altında taş sıraya oturmuş adamı fark ettiğimde, havuzun yaklaşık yirmi adım uzağındaydım. Başını eğmiş, burnu mantosunun kürk yakası içine gömülmüş, görünmüyordu. Elinde tuttuğu bastonla toprağa çizgiler çiziyordu. Stas Bronicki'ydi bu. Hiç heyecan duymamıştım, yüreğim de çıldırmamıştı. Hayatın anlamdan yoksun olmadığı her zaman bildiğim bir şeydi çünkü; kimi kez yanılgıya düştüğü olsa bile gene de elinden geleni yapıyordu işte. Dönmüşlerdi. Yaklaştım. Bronicki beni görmemiş gibi duruyordu. Ayaklarına bakıyordu. Bastonunun ucuyla bir sürü rakam yazmış ve bunlardan birinin üzerini de kestane ağacından düşen kuru yapraklardan biriyle kapamıştı.

Von Tiele'nin Mercedes'i konağın yıkıntısı önünde duruyordu. Verandada ve yarı yarıya göçmüş merdivenlerin arasında çalılar bitmişti. Bütün üst katlar yanmıştı; ateşten kararıp da zarar görmeden kalan tek yer, ön cephenin kuyu ağız gibi açık ve bomboş pencereleriyle giriş çevresindeki alt bölümleriydi. Binada alevlerin ulaşamadığı tek yerse bodrum katıydı. Kapı bir odun avcısı tarafından herhalde kış için, zıvanalarından sökülmüştü.

İçeriden Lila'nın gülüşünü duydum.

Gözlerimi kaldırmış, kımıldamadan duruyordum. Önce Hans'ın ve General von Tiele'nin çıktıklarını gördüm; bir an sonra da Lila'yı. Bir ya da iki adım atmıştım ki beni fark etti.

Şaşırmamıştı. Devinimsiz kalmıştım. Öyle kolayca, öyle olağan bir biçimde ortaya çıkıvermişti ki, şok yaratmaması mı bende şok etkisi yapmıştı, bunu bugün bile söyleyemem; hem öyle güçlü bir şok ki, bütün duygularımı boşaltmıştı içimden. Bir hizmetçi gibi, kasketimi çıkarıp elime aldım.

Lila'nın başında beresi, üzerinde beyaz bir kanadyen vardı. Kolunun altında birkaç kitap taşıyordu. Basamakları indi, bana yaklaştı ve gülümseyerek eldivenli elini uzattı.

"A, merhaba Ludo. Seni gördüğüme sevindim. Ben de sana gelmeyi düşünüyordum. Nasılsın?"

Dilim tutulmuştu. Bu kez içimden bir şaşkınlığın yükselmeye başladığını ve korkuya, paniğe dönüştüğünü duyumsuyordum.

"İyiyim, ya sen?"

"Eh, biliyorsun işte, bütün bu olan korkunç şeylerden sonra, gene de şansımız varmış diyorum. Yalnız babam biraz... Neyse, o da doktorluk bir iş. Düzeleceğini düşünüyorlar. Motte'a gelmekte geciktiğim için özür dilerim, ama inan ki düşünüyordum."

"Ya, iyi."

Bütün bunlar öyle sosyetik, öyle cilalı sözlerdi ki, bir karabasan gördüğüm duygusuna kapılmaya başlıyordum.

"Ne kalmış, bir bakmaya geldim," dedi.

Konaktan söz ediyordu sanırım.

"Hemen her şey yanmış; ama birkaç kitap bulabildim. Bak, bir Proust, bir Mallarmé, bir Valéry.. Gerçekten de her şey yok olup gitmiş."

"Gitmiş... ama geri gelir," diye mırıldandım.

Güldü.

"Sen hiç değişmemişsin, hep öyle biraz tuhafısın."

"Biliyorsun ya, bellek aşırılığı benim derdim de."

Azıcık bozulmuş, heyecanlanmıştı, ama kendini hemen topladı. Bana kibarca bakarak, "Biliyorum," dedi, "olmamalı ama, bu kadar felaketin ortasında, geçmiş ne denli uzaklarda kalırsa o denli güzel görünüyor kuşkusuz."

"Evet, doğru... Ya Tad?"

"Polonya'da kaldı, ayrılmak istemedi. Direnişe katıldı."

Von Tiele ve Hans iki adım ötemizdeydiler ve konuştuğumuz her şeyi işitiyorlardı.

Lila, "Hans'ın büyük şeyler yapacağını her zaman biliyordum," dedi. "Gerçi bunu hepimiz de düşünmüştük. Polonya'nın kaderini bir gün eline alacak olanlardan biri o... Yani, işte Polonya'dan ne arta kalırsa..."

Von Tiele belli etmeden yavaşça uzaklaşmıştı.

"Beni birazcık düşündün mü, Ludo?"

"Evet."

Bakışları ağaçların tepelerinde bir yerde yitti.

"Başka bir dünyaydı," dedi. "O zamandan beri yüzyıllar geçmiş gibi. Neyse, dostlarımı daha çok bekletmeyeyim. Amcan nasıl?"

"Devam ediyor."

"Hep uçurtmalar mı?"

"Hep uçurtmalar. Ama bugünlerde onları yükseklere uçurması yasak."

"Onu benim için kucakla. Hadi, yakında görüşmek üzere, Ludo. Seni görmeye geleceğim, kesinlikle. Birbirimize anlatacak ne çok şeyimiz var. Askere almadılar mı seni?"

"Hayır, çürüğe çıkardılar. Biraz deliymişim anlaşılan. Aileden gelen bir şey bu."

Parmaklarının ucuyla koluma dokundu. Sonra koşup babasının arabaya binmesine yardım etti. Babasıyla General Von Tiele'nin arasına oturdu. Direksiyona Hans geçti.

Kargaların gülüşlerini duydum.

Lila bana elini sallıyordu. Karşılık verdim. Mercedes yolun ucunda gözden yitti.

Kendime gelmeye çalışarak, orada uzun süre öylece kaldım. Olmama; ne orada, ne başka yerde; hiçbir yerde olma duygusu ve sonra ağır ağır umutsuzluğun çöküşü. İhanet etmek istemiyordum, savaşıyordum. Umutsuzluk her zaman bir boyun eğıştır.

Kımıldamaya gücüm kalmamış, sersemlemiş bir halde, yolun çakıllı kumları üzerinde kasketim elimde, dikiliyordum. Buz tutmuş ak ağaçlarıyla her şeyin kımıltısızlığa, hayatsızlığa gömülmüş olduğu bu hayaletler parkında, bu örenin önünde dakikalar geçtikçe hiçbir şeyin gerçek olmadığı izlenimi daha da yoğunluk kazanıyordu.

Gerçek değildi bu, olamazdı. Hayal gücüm oynuyordu bana bu oyunu. Yıllardır ondan zorla istediğim şeylerin öcünü alıyordu benden. Gözüme görünen görüntülerden biriydi bu da; kendimi hemencecik kaptırıp gözü açık gördüğüm düşlerden biriydi. Dalga geçiyordu benimle. Lila olamazdı bu; böylesine havalı, böylesine soğuk, dört yıldır belleğimde o denli yoğun bir biçimde yaşattığımdan böylesine uzak bu görüntü o olamazdı. Sesindeki kayıtsızlık, bakışlarının o soğuşumsu mavisinde geçmişimizden en ufak bir iz bile bulunmayışı, ya o benimle konuşurkenki kibarlığı – hayır, bütün bunlar gerçek olamazdı; yalnızlığın etkisiyle durumum ağırlaşmıştı; ‘deliliğimi’ fazla başıboş bırakmanın bedelini ödüyordum şimdi. Geçici bir yılgınlığın, sinirsel bir tükenişin etkisiyle gördüğüm korkunç bir sanrıydı bu.

Sonunda içine gömüldüğüm çıkmazdan sıyrılmayı başardım, parmaklığa doğru ilerledim.

Birkaç adım atmıştım ki, biraz önce üzerinde Bronicki'yi oturmuş, bastonunun ucuyla toprağa, düşsel ruletinin rakamlarını çizerken gördüğümü sandığım sırayı fark ettim.

Gözlerimi yere eğme yürekliliğini gösterebildim, baktım ve gördüm.

İşte, rakamlar oradaydı, yedinin üzerine de kuru bir yaprak sürülmüştü.

Ne yaptığımın tam bilincinde olmadan, yükümü Verrières'e teslim edip eve dönebildim. Amcam mutfaktaydı. Biraz içmişti. Dizlerinin üzerinde uyuklayan kedimiz Grimaud'yu okşayarak ateşin yanında oturuyordu. Güçlkle konuştum:

"... gittiğinden beri bir an bile yanımdan ayrılmadı, şimdiyse döndü, ama bir başkası..."

"Yapma be oğlum, sen onu kafanda fazla kurdun. Dört yıldır burada yoktu; meydan düş gücüne kaldı elbet. İnsan düş dünyasından yere iner de incinmez olur mu hiç? Düşünceler bile gerçeklik kazandıklarında kendilerine benzebilir olurlar. Fransa yeniden Fransa olunca da herkesteki suratı göreceksin: Gerçek değil, bu bir başka diyecekler. Almanlar düş gücümüzü çok artırdılar; onlar gittiğinde eskiyi yeniden buluşumuz çok acılı olacak. Ama içimden bir ses, sen onu, ufaklığı yeniden bulacaksın, diyor. Bu bakımdan aşk gibisi yoktur. Ne olsa yutup sindirebilir. Sana gelince, sen belleğinle yaşadığını sanıyordun ya, doğru değil; düş gücünle yaşıyorsun."

İşi gırgıra vurarak, "Düş kurmayla da, oğlum Ludo, bir kadına gerektiği gibi davranmış olmaz insan," dedi.

Gecenin saat birinde, yüzüm alev alev, geceden, kimbilir nasıl bir anaca okşayış bekleyerek, pencerenin önünde ayakta duruyordum. Bir araba sesi duydum. Uzun bir sessizlik oldu. Sonra gıcırdayan merdivenler; arkamda kapı açıldı. Döndüm;

amcam bir elinde lambayla eşikte duruyordu, sonra çekildi ve Lila'yı gördüm. Hıçkırıyordu. Bir gece ormanından yükselen inilti gibi; hiç kimsenin böylesine kederlenmeye, böylesine mutsuzluğa hakkı olmadığı için bağışlanmayı dileyen bir yakınma gibi. Ona doğru atıldım, ama geri çekildi.

"Hayır Ludo, bana dokunma. Daha sonra, belki daha sonra. Önce bilmelisin, anlamalısın..."

Elini tuttum. Kanadyenine sımsıkı sarınmış, ellerini hanım hanımcık dizlerinin üzerinde kavuşturmuş, yatağın kıyısında oturuyordu. İkimiz de susuyorduk. Dışarıdan kış dallarının çıtırtıları duyuluyordu. Bana güvenip güvenemeyeceğinden hâlâ kuşku duyuyormuş gibi, bir kararsızlık, bir sorgulama okunuyordu gözlerinde. Bekliyordum. Onu duraksatan şeyin ne olduğunu biliyordum. Ona göre ben, kuşkusuz, hâlâ, her zamanki bildiği Ludo'ydum; savaşın üç yılını amcasının ve uçurtmalarının yanında geçirmiş Normandiyalı küçük köylüydüm ve anlayamazdım. Bütün o bana anlatmak zorunluluğunu duyduğu şeyler arasında, "Anlıyor musun Ludo, anlıyor musun?" sözcükleri, hiç durmaksızın yineleniyordu sıkıntıyla ve neredeyse umutsuzluğa varan bir tonda. Bu sırlarının, bu itirafının benim düşünebileceklerimin, kabul edebileceklerimin, hele hele bağışlayabileceklerimin kesinlikle çok ötesinde olduğuna inanır gibi bir hali vardı.

Bir kez daha bana yakaran bir bakışla baktıktan sonra, konuşmaya koyuldu. Benim öğrenmemden çok, unutmayı denemek için konuşma ihtiyacında olduğunu duyumsuyordum.

Dinliyordum. Yatağın öbür ucuna oturmuş, birazcık titreterek de olsa dinliyordum; her şeyi bilmeli, hesaba katmalıydım. O sigara üstüne sigara içiyor. Ben ateş tutuyorum. Gölgelerimiz duvarda gaz lambasının ışığında birleşiyordu.

1 Eylül 1939 günü, saat 04.45'te Alman zırhlısı *Schleswig-Holstein*, savaş ilan etmeksizin Polonya garnizonuna ve Grodek yarımadasına ateş açmıştı; işin gerisi, bunu izleyen gün ve saatlerde hava kuvvetleri tarafından tamamlanmıştı.

"Hepimiz bombardıman altında kaldık... Tad savaş grubuna ulaşabilmişti. Hani biliyorsun, sen yanımızdayken, siyasi toplantılar yapan grup..."

"Hatırlıyorum."

"Bruno on beş gün önce İngiltere'ye gitmişti... Biz bir çiftliğe sığınabildik... Babam şok geçiriyordu, annemse isteri krizleri... Neyse ki centilmen bir Alman subayıyla karşılaştım..."

"Öyleleri var."

Korkulu korkulu baktı bana.

"Her şeyden önce hayatta kalmak, yakınlarımı kurtarmak gerekiyordu... Anlıyor musun Ludo? Anlıyor musun?"

Anlıyordum.

"Üç ay süren bir ilişki... Onu sonra başka yere gönderdiler ve..."

Sustu. Bundan sonra kim? Başka kaç kişi? diye sormadım. Benim bu allahın belasası belleğimle böyle bir hesabı kurcalamaya hiç de can atmıyordum doğrusu. Önce hayatta kalmak gerekiyordu, yakınlarını kurtarmak...

"Hans bizi bulmasaydı – Varşova'ya sığınmıştık – ne olurduk, bilmiyorum. Fransa savaşına katılmış, sonra yalnızca bizimle ilgilenebilmek için Polonya'da bir göreve atanmasını sağlamıştı."

"Seninle ilgilenmek için yani."

"Benimle evlenmek istiyordu, ama Naziler Polonyalı kadınlarla evliliği yasakladılar."

"Onu az kalsın öldüreceğimi düşündükçe!" dedim. "Bir kez, daha çocukken, Vieille-Source'ta bana saldırdığı zaman

boğabilirdim onu. Sonra Grodek'teki düellomuz sırasında da... Bir Tanrı Baba olduğu belli!"

Böylesine iğneleyici bir alay katmamalıydım sesime, kola-ya kaçıyordum.

Uzun uzun baktı yüzüme.

"Değişmişsin, Ludo."

"Bağışla beni, sevgilim."

"Hitler Rusya'ya saldırdığında, Hans, General von Tie-le'nin arkasından Smolensk cephesine gitti... Biz Roman-ya'ya sığınmayı başardık... Başlangıçta elimizde kalan birkaç parça mücevher vardı, ama sonra..."

Önce Romanyalı bir diplomatın, daha sonra da onu, nere-deyse hayatından edecek bir çocuk düşürme olayından kur-taran bir doktorun metresi olmuştu.

"Anlıyor musun, Ludo? Anlıyor musun?"

Anlıyordum. Hayatta kalmak, yakınlarını kurtarmak ge-rekiyordu. Diplomatların çevresinden 'dostlar' edinmişti. Annesi ve babası hiçbir şeyden yoksun kalmıyorlardı. Kısa-cası, bu hayatta kalma hikâyesinde paçayı kolay sıyırmıştı anlaşılan.

"En sonunda 1941'de Fransa'ya giriş vizelerini alabildik. Büyükelçilikte... tanıdığım biri... biri sayesinde... Ama artık tek kuruluşumuz kalmamıştı."

Sustu.

İşin özünde, bize kötü bir şey olamayacağını biliyormu-şum gibi, içimi güleç bir dinginliğin kapladığını duyumsu-yordum. Ayrıca 'işin özü'yle de neyi anlatmak istediğimi pek açıklayabileceğimi sanmıyorum. Çünkü başkalarının nasıl sevdiklerini bilemeyiz ki; kendimi över gibi bir duruma düş-meyi de istemem. O güzelim *Dört Deniz*'imizi düşündüm bir an, maviliklerde o olağanüstü görünüşünü düşündüm; sonra

yitip yara bere içinde, her yeri kırıklar, yırtıklar içinde bulunuşu öyle bir geçti kafamdan. Acı çekmek bende eski bir Hristiyanlık damarını mı kabarttı yeniden, bilmiyorum; ama daha önce de söylediğim gibi, değersizliğin ne olduğunu en uç anlamında biliyordum. Mösyö Pinder'in bir zamanlar sı-nıfta yorumlamamız için verdiği o sevgili, o eski "her şeyi anlamak, her şeyi bağışlamaktır" sözü olmaz olsaydı keşke. Bırakış ve boyun eğiş içindeki her yerde bu, "her şeyi anlamak her şeyi bağışlamaktır" ağızdan ağza dolandı durdu. Ben öyle Lila'ya pek de hoşgörü göstermiş falan değildim. Hoşgörünün sonunun kimi zaman dosdoğru hoşgörülemez durumlar olduğunu kanıtlamak da çok kolaydır. Bir kez bu yola girildi mi de, nereye çekerlerse oraya gider insan. Ben bir kadını bütün mutsuzluklarıyla birlikte seviyordum, hepsi bu.

Gözlerini kaldırıp gözlerimin ta içine baktı.

"Sana hep bir haber göndermek, buraya gelmek istedim, ama kendimi öyle..."

"Kendini suçlu mu buluyordun?"

Bir şey söylemedi.

"Dinle beni, Lila, bu tür suçluluklar hiçbir şey değil bu zamanda; gerçi her zaman için de öyle ya. Bu belden aşağı suçluluklar, ermişlik gibi kalır öbürlerinin yanında."

"Nasıl da değişmişsin, Ludo!"

"Belki. Almanların çok yardımı oldu. Nazizmin korkunç yanı insanlık dışı oluşudur derler. Evet ama, gerçeği açıkça görmek gerekiyor. Bu insanlık dışı denen şey de insanla ilgili, insanın bir yanı. İnsanlık dışı olmanın da insana özgü bir şey olduğu kabul edilmediği sürece, yobazca yalanlar içinde bocalıyoruz demektir."

Kedi Grimaud kuyruğunu dikmiş, ağır ağır geldi bacaklarımıza süründü. Okşanmayı istiyordu.

"Paris'teki ilk altı ayı düşünemezsin bile... Hiçbir tanıdığımız kalmamıştı... Bir biracıda garson olarak çalıştım, sonra büyük bir mağazada satıcılık yaptım... Annemin o dayanılmaz migren ağrıları başladı..."

"Oo, evet, migren ağrıları, korkunç olmalı."

Babasına gelince, görmüyor gibi bir şeydi; bir tür zihinsel körlük. Gözlerini dünyaya kapamıştı.

"Annemle birlikte ona bir çocuğa bakar gibi baktık. Thomas Mann'ın, Stefan Zweig'in dostuydu; öyle bir adamdı o; Avrupa eşsiz bir ışıktı onun için. Bu ışık sönüp inandığı her şey çökünce, sanki o da gerçeklerden elini eteğini çekti işte... Duyarlılığın tümünden yitirilmesiymiş..."

Amma boktan iş ha, diye düşündüm; çok rahattı doğrusu.

"Doktorlar her şeyi denediler..."

Neredeyse kendimi tutamayıp 'ya kışına bir tekme atmayı?' diye soracaktım. Ama bu eski aristokrat porselenine saygı göstermeliydim. Hiç kuşku yok, bütün sorumluluklarını karısıyla kızına yıkmak için Bronicki'nin bulduğu bir numaraydı bu. 'Hayatta kalmak ve yakınlarını korumak' için kızının yaptıklarını bilmemeliydi en azından. O da onurunu savunuyordu işte.

"Daha sonra Coco Chanel'in yanında manken olarak iş bulabildim..."

"Coco kimin?"

"Chanel... bilirsin, büyük terzi..."

"A, evet... Clos Joli!"

"Nasıl?"

"Tamam tamam, bir şey değil."

"Ama anneme babama bakacak kadar para geçmiyordu elime, bütün bu..."

Ölü bir zaman parçası. Kedicik Grimaud, ilgisizliğimizden şaşırmış bir ona bir bana gidip geliyor. Ölü zaman sürüyor, içime sokulup beni bütününüyle sarıyor. 'Anlıyor musun, Ludo, anlıyor musun?' demesini bekliyorum, ama yalnızca bakışlarında dilsiz bir üzüntü; gözlerimi yere indiriyorum.

"Bizi Georg kurtardı."

"Georg?"

"Georg von Tiele. Hans'ın dayısı. Baltık'ta topraklarımız bitişikti."

"Evet, evet, topraklarınız, elbette."

"Fransa'ya atanmış. Paris'te olduğumuzu öğrenir öğrenmez de bizimle ilgilendi. Annemle babamı Monceau Parkı yakınında bir apartmana yerleştirdi. Sonra da Hans, Doğu cephesinden döndü."

Canlandı birden.

"Biliyor musun, öğrenimime bile yeniden başlayabilirim. Varşova'da Fransız lisesinden bakalorya almıştım. Sorbonne'a yazılacağım, belki Louvre yüksek okuluna da. Sanat tarihine merak sardım."

"Sanat tarihi mi?"

İçime sindirmekte güçlük çekiyordum.

"Evet, sanırım gerçek eğilimimi buldum. Nasıl bir arayış içinde olduğumu hatırlıyor musun? Şimdi kendimi buldum işte."

"Aman ne iyi."

"Kuşkusuz çok yürekli ve kararlı olmam gerekiyor; ama sanırım başarabilirim. İtalya'ya gitmek isterdim, özellikle de Floransa'ya, müzeleri gezmek... Rönesans, biliyorsun. Ama beklemek gerekiyor."

"Doğrusu ya, Rönesans bekleyebilir."

Kalktı.

“Seninle gelmemi ister misin?”

“Hayır, mersi, Hans aşağıda, arabada.”

Kapıda durdu.

“Beni unutma, Ludo.”

“Unutmayı beceremiyorum ki.”

Merdivenlerde onu izledim.

“Bruno İngiltere’de, avcı pilotu.”

Yüzü aydınlandı.

“Bruno mu, ama o beceriksizliğiyle mi?”

“Gökyüzünde öyle değil anlaşılan.”

Parmaklarından söz etmedim ona.

“Sana çok şey borçluyum.”

“O neden, anlamadım, gerçekten?”

“Beni olduğum gibi korudun. Kendimi yitirdiğimi sanıyordum, ama şimdi bunun doğru olmadığını düşünüyorum ve bana öyle geliyor ki, bütün bu zaman süresince -üç buçuk yıl!- ben burada sağ ve esen senin yanıdaydım. Beni öylece, el değmemiş olarak koru, Ludo. Buna ihtiyacım var. Bana biraz daha zaman tanı. Düzelmeli, kendime gelmeliyim.”

“Sanat tarihinin yardımı dokunabilir sana, özellikle de Rönesans’ın.”

“Alay etme benimle.”

Bir an daha orada öylece durdu ve sonra gitti. Tek bir gölge kaldı duvarın üzerinde.

Sakindim. Milyonlarca insanla birlikte güç bir geçişi tamamlıyorduk ve her birimiz mutsuzluktan payımıza düşeni alıyorduk.

Mutfağa, amcamın yanına gittim. Bana kaçamak bir bakış atarak bardağımı doldurdu.

“Amma da tuhaf olacak.”

“Ne o?”

“Fransa’yı yeniden bulduğumuzda, umarım onu tanırız.”
Yumruklarımı sıktım.

“Ya, dinle öyleyse, yok neye benziyormuş, yok o arada neler yapmış, benim umurumda bile değil, yeter ki dönsün, tamam mı?”

Amcam içini çekti.

“Bununla da konuşulmuyor ki artık,” diye homurdandı.

Lila’nın von Tiele’nin metresi olduğu söylentisi benim kulağıma kadar geldi. Bu tür gevezeliklere aldırmadığım gibi, sağdan soldan duyduğum öteki seslere de kulak asmıyordum; “Fransa hapı yuttu”, “bir daha belini doğrultamaz”, “ruhunu yitirdi” gibi; direnişçiler bir ‘hiç uğruna’ kendilerini öldürtüyor diye yakınmalara da.

Bizim oralarda, havayı koklayıp duranlara dendiği gibi, esen yele göre yön değiştirmeyecek denli derindi inancım.

OTUZ YEDİ

Almanlardan artık nefret etmiyordum. Yenilginin üzerinden geçen bu dört yılda çevremde gördüklerim alışlageldiği gibi Almanya'yı yalnızca suçlarına indirgeyerek, Fransa'yıysa kahramanlarına bakarak değerlendirmemi güçleştiriyordu. O parlak kiliselerde sözü edilenden çok değişik bir kardeşliğin çıraklığını yapmıştım ben: Bizi onlardan, onları bizden farklı kılan şey, bana öyle geliyordu ki aynı zamanda çözülmez bağlarla birbirimize bağlıyordu bizi; ama bu her an tersine dönebilir ve acımasızca bizi birbirimizin eşi kılabilirdi. Katıldığım bu mücadelede, düşmanlarımıza yardım ettiğimi düşündüğüm bile oluyordu, onlar için de aynı şey.

İnsan gözleri gökyüzünde biri tarafından yetiştirilir de zarar görmez olur mu hiç.

Gragne'dan ötelerde, kırsal alanda hazırladığımız iniş pistinin yakınında, ilk kez bir Almanın öldürülüşüne tanık oldum. O gece, üç kişi bir Lysander'in gelmesini bekliyorduk. Adını bilmediğimiz, önemli bir siyasi kişiyi İngiltere'ye götürmek üzere geliyordu. Günbatımından sonra bütün çevre özenle birçok kez yeniden gözden geçirilmişti. Çünkü emirler böyledi, önlemlerimizi artırmamız isteniyordu. Daha on beş gün önce Haute-Seine'de bir ekip, paraşütle atılanları topladığı sırada yakalanmıştı ve biz de kurşunlananlar listemize beş kişinin adını daha eklemek zorunda kalmıştık.

Gecenin saat birinde işaret ışıkları yakıldı. Tam yirmi dakika sonra Lysander inişini yaptı; yolcunun uçağa binmesine yardımcı olduk ve havalandı. Koşup lambaları topladık. Janin kolumu yakaladığında dönüş yolundaydık. Alandan daha üç yüz metre uzaklaşmıştık ki, sağımızda, çimenlerin arasında bir metal parıltısı gördüm ve gizli gizli bir kıpırdanış duydum; metal parıltısı yerinden kımıldadı ve kayboldu.

Bir kız, bir bisiklet ve bir Alman askeri vardı orada. Kızı görmüşlüğüm vardı. Cléry'de Mösyö Boyer'nin ekmekçi dükkânında çalışıyordu. Asker kızın yanında, toprağın üzerinde yüzükoyun yatıyordu. Yüzünde en ufak bir anlam olmaksızın bize bakıyordu.

Ateş eden Janin miydi, yoksa Rollin mi? Bilmiyorum. Asker başını eğdi yalnızca ve yüzü toprakta öylece kaldı.

İğrenç bir şey oluvermiş gibi, kız birden ondan uzaklaştı. "Ayağa kalk."

Hemen ayağa kalktı. Üstünü başını düzeltti.

"Kimseye söylemeyin lütfen," diye mırıldandı.

Janin Parisliydi, köy hayatını bilmediğinden bu sözlere şaşırmişti; sonra neden böyle söylediğini anlayınca gülümseyerek silahını indirdi.

“Adın ne senin?”

“Mariette.”

“Soyadın?”

“Mariette Fontet. Mösyö Ludovic beni tanır. Annemlere bir şey söylemeyin, ne olur.”

“Tamam, onlara bir şey söylemeyiz. Sakin ol, evine dönebilirsin.”

Yerdeki cesede bir göz atarak, “Umarım vakti olmamıştır,” dedi Janin.

Mariette’in hıçkırıkları boşandı.

Pis bir gece geçirdim. Sanki ihanet etmişim gibi. Bizimkileri, bütün öldürülenleri düşünmeye çalışıyordum. Ama bu akşamkiyle, bir fazla ediyordu yalnızca.

Birkaç gün sonra, ekmekçiye gidip kendimi bağışlatmam gerekiyormuşçasına orada öyle durdum. Mariette kızardı bozardı, biraz duraksadı, sonra bana yaklaşıp kaygıyla, “Annemlere bir şey söylemeyecekler ya?” diye fısıldadı.

Bir oğlanla birlikte çalılıklara gitmek çok kötü bir şeydi; sanırım onun bütün canını sıkan buydu işte. Bizim korkacağımız bir şey yoktu yani.

Lila’yı von Tiele’nin Mercedes’iyle Cléry’den geçerken birçok kez gördüm. Bir seferinde de generalle birlikteydi. Bir sabah Grollet’lerin çiftliğinden bisikletle, antrenman için yaptığımız toplantıdan dönüyordum. İngiltere’den stajdan yeni dönmüş bir arkadaş, bize yeni patlayıcıların kullanılışını öğ-retiyordu. Mercedes beni geçip önümde durdu. Ben de durdum. Lila arabada şoförle yalnızdı. Gözkapakları şiş şiş, gözlerinin altında mor halkalar vardı. Saat sabahın yedisidi.

O gece Esterhazy'de bir eğlence olduğunu biliyordum. Clos Joli'ye yapılan siparişler şampanyadan başlayıp Norveç usulü sombalığına değin uzanıyordu. Duprat sütlü kuzu sotesine ve şarapta horozuna göz kulak olmak için kendisi de oraya gitmişti; "çünkü sarımsağın bir çimdik fazla ya da eksik olması her şeyi mahveder" di. Dikkat etmek gerekiyordu. Almanların bütün kodamanları orada olacaktı. "Bu anasını sattığının mesleğinde, her an ününü ortaya koyar insan," diye söyleniyordu.

Lila arabadan inerken ona yardım etmek zorunda kaldım. Biraz içkiliydi. Beyaz yağmurluğunun içine çok şık kırmızı bir elbise giymişti; ayağında yüksek ökçeli kırmızı ayakkabılar vardı; boynuna ve omzuna kırmızılı beyazlı kalın bir şal sarmıştı. Polonya renkleri, diye düşündüm. Yüzünü, gizlemek istermiş gibi çok aşırı boyamıştı. Saçlarının üzerindeki bereyse, bir başka hayattan orada unutulmuş gibi duruyordu. Yalnızca bakışları, o mavi hüznüleri içinde bizden, bildik bakışlardı. Elinde bir kitap tutuyordu: Apollinaire. Motte'ta baştan aşağı bütün Hugo olmasına karşın, bir tek Apollinaire yoktu. İnsan kendini düşünmüyor işte.

"Günaydın, Ludo'cuğum."

Onu kucakladım. Askeri şoför bize sırtını döndü.

"Benim için çok şey söylüyorlar, değil mi?"

"Benim kulaklarım biraz sağır, biliyor musun?"

"Von Tiele'nin metresi olduğumu söylüyorlar."

"Söylerler."

"Doğru değil bu. Georg babamın dostu. Ailelerimiz çok eskilerde birleşmiş. İnan bana, Ludo."

"Sana inanıyorum. Ama ben bunlara aldırmıyorum ki."

Coşkuyla anne babasından söz etmeye koyuldu. Georg sayesinde hiçbir şeyden yoksun kalmıyorlardı.

"Hayran kalınacak bir adam. Açıkça Nazi düşmanı; hatta Yahudileri bile kurtardı."

"Doğal, iki eli var."

"O da ne demek? Ne söylemek istiyorsun?"

"Ben değil, William Blake söylüyor. Bir şiiri var eller üzerine: *Ellerinden biri kanla kaplıydı, meşale taşıyordu öteki*. Neden beni görmeye gelmiyorsun?"

"Geleceğim, ama biliyorsun. Kendime gelmeliyim. Beni biraz düşündüğün oluyor mu?"

"Seni kimi kez düşünmediğim oluyor, arada boşluklar kalıyor, herkeste olur."

"Kendimi neredeyse yitirmişim gibi geliyor; hangi noktaya vardım, bilmiyorum bile artık. Çok içiyorum. Kendimi unutmaya çalışıyorum."

Elinden kitabı alıp karıştırdım.

"Fransızlar hiç okumadıkları kadar çok kitap okuyorlarmış şu sıra, Mösyö Jolliot, bilirsin, kitapçı..."

Beklenmedik bir canlılıkla, "Onu çok iyi tanıyorum," dedi. "Bir dosttur, hemen hemen her gün giderim kitapçı dükânına."

"Tamam. İşte o söylüyor; umutsuzluğun verdiği yürekliklikle Fransızlar kendilerini şiire vuruyorlarmış. Baban nasıl?"

"Gerçeklerden bütünüyle elini eteğini çekti. Duyarlılığın tümünden yitirilmesi diyorlar; gene de umut varmış. Kimi kez bilinç belirtileri gösteriyor. Belki de kendine gelecek."

Stas Bronicki'ye karşı hayranlık duymaktan kendimi alamıyordum. Bu aristokrat pezevenk, aşağılık işlerden kendini korumak için akıl almaz bir yol bulmuştu doğrusu. Karısı ve kızı, tarihin bu iğrenç dönemiyle herhangi bir ilişkiye girmekten koruyorlardı onu. Sözcüğün tam anlamıyla seçkin bir yaradılış.

"Bu denli kurnazını da hiç görmemiştim," dedim.

"Ludo! Bu tür konuşmanı..."

"Bağışla, bu benim köylü yanımdır. Soylu takımına karşı kalıtsal olarak bir kin duyuyor olmalıyım."

Şoförden uzaklaşmak için birkaç adım attık.

"Biliyor musun, yakında her şey değişecek, Ludo. Alman generalleri iki cephede birden savaşmak istemiyorlar ve Hitler'den nefret ediyorlar. Bir gün..."

"Evet, bu teoriyi biliyorum. Daha Polonya'nın istilasından önceydi, Hans açıklarken duymuştum."

"Biraz daha zaman gerekli. İşler Almanlar için o kadar da kötü gitmiyor..."

"Ya, evet, orası öyle."

"Ama başaracağım."

"Neyi başaracaksın?"

Sustu. Doğruca önüne bakıyordu.

"Bana biraz daha zaman gerekli," diye yineledi. "Kuşkusuz, çok zor bir şey, kimi zaman kuşkuya kapıldığım, güvenimi yitirdiğim oluyor... O zaman da çok içiyorum. Bunu yapmamalıyım. Ama inanıyorum ki, biraz da şansım yardım ederse..."

"Şansın yardım ederse ne? Ne olacak o zaman?"

Polonya renklerine titreyerek sarınıp sarmalandı. "Hayatımda hep bir şey yapmak istedim. Çok büyük ve olağanüstü bir şey..."

Düşler tırmanışa geçmişti gene.

"Evet," dedim; "her zaman dünyayı kurtarmayı isterdin." Gülümsedi.

"Hayır, o Tad'dı. Ama kimbilir..."

Bir zamanlar Tad'ın 'Garbo havaları' diye tanımladığı bu gizemli, anlaşılmaz tavrını çok iyi biliyordum.

“Bu belki de ben olurum,” dedi dinginlikle.

Acınacak bir durumdaydı. Ayaklarının üzerinde güçlkle duruyordu. Arabaya binmesi için ona yardım etmek zorunda kaldım. Dizlerinin üzerine örtüyü yerleştiriyordum. Küçük Apollinaire cildi ellerinde, dudaklarında bir gülümseyiş, bakışları uzaklara dalıp gitmiş, bir an öyle sessiz durdu ve sonra birden sıcak bir coşkuyla bana döndü; şaşırdım kaldım; sesi öylesine ciddi ve törensel çıkıyordu.

“Güven bana, Ludo, bana azıcık daha güven. Başaracağım. Tarihe bir ad bırakacağım, benimle gurur duyacaksın.”

Onu alnından öptüm.

“Hadi, hadi,” dedim; “hiçbir şeyden korkma. Onlar ermiş muradına ve bir sürü çocukları olmuş.”

Bağışlanır yanımda yok. Clos Joli’de, “şu zavallı küçük Polonyalı da Almanlarıyla” diye konuşurlarken hiç üzerinde durmamıştım. Hep öyle değişken ve düşçü diye düşünüyordum. Orada yolun kıyısında, bisikletimle, uzaklaşan Mercedes’in arkasından hüzünle bakakaldım. “Tarihe ad bırakacağım, benimle gurur duyacaksın”; çok gülünç bir şeydi bu. Bana öyle geliyordu ki, Lila bu düşüşü içinde kendini düşlemeye, Jars konağında ve Baltık kıyısında olduğundan daha da çok ihtiyaç duyuyordu. Düş kırılıp dökülmüş, yere inmişti ya, gene de hafif hafif kanat çırpmayı sürdürüyordu. Ne en ufak bir kuşku geçti kafamdan, ne de içimden uyarıcı bir sezgi. Kimbilir, mücadele yıllarının o hep ‘aklı başında olma’yı mecbur kılan bitip tükenmez gerekleri yüzünden böyle olmuştu belki de; deliliğimi yitirmeye yüz tutmuştum. Yitirdiğimiz uçurtmalar içinde Polonya’dan gelme bir tanesinin, mavinin peşine düşüp gidenler arasında en yükseklerle çıkacağını ve neredeyse de savaşın akışını değiştirmesine az bir şey kalacağını aklımın kıyısından bile geçirmiyordum.

OTUZ SEKİZ

O günden sonra Lila'yı aylarca görmedim.

1942 yazı, yeraltı eyleminde bir dönüm noktası oldu. Fougerolles-du-Plessis bölgesinde tek bir gecede, şifreli mesaja göre, "şeytan altı kez geçmiş"ti. Bu, altı kez paraşütle indirme yapıldığı anlamına geliyordu; özellikle de tahrip kalıpları, bazukalar ve havan topları. Bütün bu malzemenin birkaç saat içinde korumaya alınması gerekiyordu. Sauvagne'da, sınıf arkadaşım André Fernin, üzerinde elli yangın çıkarıcı levhayla yakalandı; siyanürünü yutmaya zaman bulabildi. Bunlar bugün artık öylesine bilinen öyküler ki unutuldular bile. Yörede ardı ardına yapılan aramalar sürdürülüyordu; Motte da bunun dışında kalmadı. Ya bir ihbar yapılmıştı, ya

da Gestapo, Ambroise Fleury’de doğal bir düşman kokusu alıyordu. Bütün aramalardan hiçbir sonuç çıkmadı. Örneğin, Bruno’yu sakladığımız Buis’lerin ‘gizli yer’i zafere değin iş gördü. Grüber atölyede, başının üzerinde ayla gibi her yöne ışıldayan “*Suçluyorum*” sözüyle bir köşede unutulmuş duran bizim emektar Zola’ya el koydu. Ama resminden tanımadığından:

“Kimi suçluyor, *der Kerl?*” diye sordu.

Amcam, “Yüzyıl başında çok sevilen bir şarkının adı. Kadın âşığıyla kaçır. Kocas da onu vefasızlıkla suçlar,” dedi.

“Şarkıcıya benzemiyor.”

“Ama güzel bir sesi vardı.”

Cléry polis komiseri gelip Ambroise Fleury’yi dostça kendisi uyarmıştı; bir yandan da bıyık altından gülümsüyordu. Çünkü bu yumuşak huylu pasifistin birtakım yıkıcı eylemlere kalkışabileceğini düşünmek bile gülünç geliyordu ona.

“Bunlar Ambroise’ çıgım, hiç kuşku yok, gökyüzünde her an bir Lorraine Haçı uçurmanızı bekliyorlar.”

“Ben mi, biliyorsunuz, bu tür işler...” dedi amcam.

“Biliyorum, biliyorum.”

Ama düşçüler üzerine yaygınlaşan sözler hiç de iyi değildi; düş ve başkaldırı, her zaman için el ele yürümüşü. Biz sürekli gözaltındaydık. Bir süre sonra, silah gizleme yerlerimizi, yani gübre çukurunun ve aylardır boşaltıp temiz tuttuğumuz tuvaletlerin altını kullanamaz olduk.

Gelgelelim amcam, özellikle tehlike içinde olduğumuz bu dönemde tuttu, akılsızca bir iş yaptı. Vel’ d’Hiv baskınının haberi 1942 Temmuz’u sonunda Cléry’ye ulaşmıştı. O akşam, Clos Joli’de gene yıllanmış bir şişenin başında toplanmıştık; patronun, dostu Ambroise Fleury’ye sık sık yinelediği çağrılardan biriydi bu. Eli kalem de tutan Duprat, kimi kez bize

aleksandrenle yazdığı şiirlerinden birini okurdu. Ama o akşam pek üzüntülü görünüyordu.

"Haberı duydun mu Ambroise? Vel'd'Hiv baskını?"

"Ne baskını?"

"Bütün Yahudileri toplamışlar ve Almanya'ya toplama kamplarına sürmüşler."

Amcam susuyordu. O anda, dört elle sarılacağı bir uçurtma da yoktu. Duprat yumruğunu masaya indirerek, "Hem de çocukları bile," diye gürledi. "Çocukları da göndermişler; onları bir daha hiç kimse canlı göremeyecek."

Ambroise Fleury'nin elinde şarap bardağı vardı. Ömrümde ilk kez elinin titrediğini gördüm.

"İşte böyle, bak sana söylüyorum, Ambroise; Clos Joli için büyük bir darbe bu. Ne ilgisi var diyeceksin; öyle değil işte, çok ilgisi var, hem de çok. Ne boktan iş be. Benim gibi belli bir Fransa imajını ayakta tutmak için canını dişine takmış bir adam bunu kabul edemez; olmaz böyle şey. Düşünebiliyor musun? Çocukları ölüme gönderiyorlar. Ne yapacağım, biliyor musun? Bir hafta kapatacağım. Protesto etmek için. Sonra gene açarım kuşkusuz. Çünkü Nazileri tümünden kapamam kadar hiçbir şey sevindiremez; uzun süredir defterimi dürmek için fırsat kollayıp duruyorlar. Bütün istedikleri, Fransa'nın Fransa olmaktan çıkması. Sekiz gün kapayacağım, kararım karar. Clos Joli böyle bir olaya ses çıkarmazlık edemez, çocukları aşağılık Almanlara vermek ha!"

Daha önce Duprat'nın 'aşağılık Almanlar' dediği duyulmuş şey değildi...

Amcam bardağını masanın üzerine bıraktı ve kalktı. Yüzü kül gibi olmuş, kırıksıklıkları iki kat artmıştı. Gıcırdayan bisikletlerimizle gecenin içinde yol alıyorduk; güzel bir ay vardı. Evin önüne geldiğimizde tek söz etmeden benden ayrılıp

atölyesine kapandı. Uyuyamadım. Ansızın bir şeyi anladım; Almanları çok kullanıyorduk, Nazileri de; onları kalkan ediyorduk kendimize. Uzun süredir bir düşünce gelip kafama yerleşmişti; sonradan bundan kurtulmakta da çok güçlük çektim, belki hiçbir zaman tam anlamıyla kurtulamadım da: Naziler de *insandılar*, onların insanca olan yanları, insanlık dışı oluşlarıydı.

Sabahın saat dördünde Motte'tan ayrıldım. Ronce'a, Soubabère'i görmeye gidecektim. Harita üzerinde birlikte yeni iniş alanlarını belirleyecektik. Bu arada, arkadaşları da bir süre Motte'tan uzak durmaları için uyarmalıyım. Evden ayrılırken atölyenin ışıkları daha yanıyordu. Biraz da kızgınlıkla, böylesine alçakça bir saatte uçurtma yapmak için doğrusu ya, dik kafalı bir Fransız olmak gerekir, diye söylendim kendi kendime. Çocuklar onların her zaman en iyi dostlarıydı. Bana öyle geliyordu ki, böyle bir saatte Ambroise Fleury, Montaigne'i ya da Pascal'ı uçurmaya kalkışsa, gökyüzü suratına geri tükürürdü onları.

Bir sonraki gün, sabah saat on bire doğru eve döndüm. Son kilometreleri bisikletimi iterek yaya geliyordum. Her bir lastiği en az onar kez onartmışım, geriye bir tek dikkatli kullanmak kalıyordu. Petit Passage denen yere gelmişim; orada şimdi, milislerin çıkarma sonrasında, elinden silahını alıp kurşuna dizdikleri on altı yaşındaki Jean Vigot'nun anısına bir gömüt taşı dikili. Bir sigara yakmak için durdum. Ama sigara dudaklarımdan düştü.

Gökyüzünde yedi uçurtma süzülüyordu. Yedi sarı uçurtma. Yahudi yıldızı biçiminde yedi uçurtma. Bisikleti bir yana atıp koşmaya başladım. Amcam kulübenin önündeki çayırılıkta, gözlerini gökyüzüne kaldırmış, çevresinde Clos Joli'den birkaç çocuk, orada duruyordu. Yedi yıldız, yedi utanç

yıldızı gökyüzünde süzülüyordu. Dişleri sıkılı, kirpiklerini kısmış, fırça gibi gri saçları ve bıyıkları arasındaki kaskatı su-ratıyla bizim ihtiyar, teknesini yitirmiş pruva figürlerini an-dırıyordu. Çocuklar, beşi oğlan, biri kızdı, hepsini tanıyor-dum. Fournier'ler, Blanc'lar, Bossis'ler; hepsinin de yüzü çok ciddi-ydi. "Şimdi gelirler..." diye mırıldandım. Ama ilk gelen-ler başkaları oldu. Pek öyle kalabalık değillerdi. Cailleux'ler, Monnier'ler ve hepsinden önce kasketini çıkaran Simon Baba.

Amcam o akşam tutuklandı ve on beş gün içeride kaldı. Onu oradan kurtaran Marcellin Duprat'ydı. Onlara bir güzel-ce, biz Fleury'lerin, hepimizin kafadan çatlak olduğumuzu anlattı; babadan oğula geçen kalıtsal bir delilikti, herkes bilirdi. Bir zamanlar buna, 'Fransız sayınlığı' derlermiş; çok eskilerden kalma bir şey. Bizi ciddiye almamak gerekiyordu. Yoksa iş gerçekten de ciddiye binebilirdi. Duprat bütün ipler-le oynuyordu ve oynamasını da çok iyi biliyordu; Otto Abetz'den tutun da Fernand de Brinon'a değin, hepsiyle. Tu-tuklamanın ertesi günü Grüber'in Citroën'i, arkasında bir kamyon askerle evin önünde durdu. Bütün uçurtmaları çayır-lıkta bir yığın yapıp ateşe verdiler. Yaşlı Fransızın yaşlı ellerin-den çıkmış, sevgiyle yapıp çattığı ne varsa yanıp kül oldu; Grüber bu sahneyi ellerini arkasına bağlayıp öyle seyretti.

Motte o güne değin hiç görülmemiş bir biçimde didik di-dik edildi. Grüber düşmanı bulmuştu. Yok edebilecek somut, elle tutulur belli bir şey varmış gibi, burnunu her yere soka-rak kendisi de aramaya katıldı.

Amcam bir pazar günü salıverildi. Onu Motte'a Marcellin Duprat getirdi. Atölyeyi bomboş, bütün uçurtmalarını da ya-nıp kül olmuş bulunca, söylediği ilk söz, "İşe koyuluyoruz," oldu.

Yaptığı ilk uçurtma, arkası dağlık bir köyün uçurtmasıydı. Çevresinde Fransa haritası vardı; yeri de belirlenmiş oluyordu böylece. Köyün adı Chambon-sur-Lignon'du. Cévenne'lerde. Hepsinin arasından neden bu köyü seçtiğini bana açıklamadı.

"Chambon, bu adı aklında iyi tut," demekle yetindi.

Bütün bunlardan bir şey anlamıyordum. Niçin bu köyle ilgileniyordu, üstelik oraya adımını bile atmamışken? Chambon-sur-Lignon uçurtmasını havalandırıp, sonra da karşısına geçip neden böyle gururla izliyordu? Ne denli üstelesem de, aldığım bütün cevap, "Hapishanede konuşurlarken duydum," oldu.

Şaşkınlığımın henüz başındaydım. Birkaç hafta daha geçti; tarih dizisinden birkaç parçayı yeniledikten sonra, amcam Clos'dan ayrılacağını haber verdi.

"Nereye gideceksiniz?"

"Chambon'a; söylemiştim ya, Cévenne'ler de."

"Haydaa! Bu da nereden çıktı şimdi? Hem niçin Chambon? Niçin Cévenne'ler?"

Gülümsedi.

Şimdi artık bıyıklarındaki kıllar kadar çoktu yüzünün kırıışıkları.

"Çünkü orada bana ihtiyaçları var."

Akşam, çorba içtikten sonra beni kucakladı.

"Sabah erken gidiyorum; işin ucunu sıkı tut, bırakma Ludo."

"Kaygılanmayın."

"Geri gelecek, o zaman pek çok şeyini bağışlamak gerekecek."

Lila'dan mı söz ediyordu yoksa Fransa'dan mı, bilmiyorum.

Uyandıgımda artık orada değildi. Atölyedeki masanın üzerine kısa bir not yazmıştı: "Sıkı tut, bırakma."

Alet kutusunu da birlikte götürmüştü.

Niçin Chambon? Ambroise Fleury neden bizi bırakmış, neden oraya, Cévenne'lerdeki o köye gitmişti, hem de alet kutusuyla birlikte? Kendime durmaksızın sorduğum bu sorunun cevabını ancak çıkarmadan birkaç ay önce öğrenebildim.

Le Chambon-sur-Lignon, papaz André Trocmé ve karısı Magda'nın koruyuculuğunda, bütün köy halkının yardımıyla yüzlerce Yahudi çocuğunun toplama kamplarına gönderilmekten kurtarıldığı köydü. Dört yıl boyunca, Chambon'daki bütün hayat bu uğraşa adanmıştı. Şimdi, Chambon-sur-Lignon köyünü ve insanlarını, o vefalı insanları bir kez daha anıyorum burada. Bugün bunlar unutulduysa eğer, şu bilinmeli ki, biz Fleury'lerin her zaman olağanüstü bir belleğimiz ola gelmiştir ve ben o adları, bir tekini bile unutmadan yinelerim zaman zaman, çünkü yüreğin de egzersize ihtiyacı olduğunu söylerler.

Chambon'dan amcamın bir fotoğrafı geldiğinde, bütün bunları bilmiyordum daha. Elinde bir uçurtmayla çocukların arasında duruyordu, arkasında da şunlar yazılıydı: "*Burada her şey yolunda*"; 'burada'nın altı çizilmişti.

Bir süredir Lila'dan haber yoktu. Öte yandan Almanya Rus cephesinde geri çekildiği gibi, Afrika'da da ordusu yeniliyordu. Direniş bir 'delilik' olmaktan çıkmıştı artık. Şimdi akıl, yürekle birleşmeye başlamıştı. Gizli toplantılarımızda Marcellin Duprat'nın kendisi bulunuyordu. Bu arada yetkililerin gözündeki saygınlığı da doruk noktasındaydı. Hatta 1943 Mayıs'ında Cléry belediye başkanlığına atanması bile söz konusu oldu. Ama kendisi bunu kabul etmedi. Sebebini de bize, "Sürekliliği olup tarihten gelen bir şeyle, politika türünden değişken ve geçici olanı birbirinden ayırmayı bilmek gerekir," diye açıkladı.

Clos Joli patronunun önemli bir kişi oluşu, yalnızca mutfağının kalitesinden kaynaklanmıyordu, işgalci üzerindeki etkisinin de bunda bir o kadar payı vardı. Yalnız oturaklı bir dış görünümü olduğu için değil, işini telaşa kapılmadan, güvenle ve her güçlüğü üstesinden gelerek yürütüşüyle de uyandırdığı saygınlık, sonra bilgeliği ve ağzının lâf yapması, başlangıçta ona 'işbirlikçi' gözüyle bakanları bile sonradan etkilemişti. Ona büyük değer verenlerin başındaysa General von Tiele geliyordu. Bu iki adam arasındaki ilişki çok ilgi çekiciydi; dostluk bile deniebilirdi buna. General, Nazileri sevmemesiyle ün salmıştı. Bir gün Suzanne'a şöyle söylemiş:

"Matmazel, biliyorsunuz, Führer yapıtının bin yıl süreceğine dair güvence veriyor. Ben kendi payıma, Marcellin Duprat'ninki üzerine bahse girerim, hem tadının da daha iyi olacağına hiç kuşku yok."

Bir keresinde, teğmenlerden biri Luftwaffe* şefinin gelişini şu sözcüklerle haber vermeye kalkmıştı:

"*Herr Duprat*, en duyarlı hayranlarınızdan biri geliyor, Fransa'nın dehâsından hiçbir şey yitirmemiş olduğunu kendi gözleriyle görebilecek böylece."

Orada bulunan Von Tiele, subayı bir kenara çekip baştan aşağı öyle bir giydirdi ki, teğmen sapsarı kesildi; sözlerini hazrola dinliyordu. Olaydan sonra general, Marcellin'den kendisi özür diledi. Clos Joli'nin küçük bahçesinde, generalin Marcellin'in koluna girmiş, onunla tartışarak gezinişine bakardım da, bu iki adamın, bu Prusyalı aristokratla bu büyük Fransız aşçısının birbiriyle eşit koşullarda konuşabilecekleri ortamı kurmuş olduklarını düşünürdüm; bunun içinsse, Duprat'nın küçümsemeyle kimileyin 'koşullar', kimileyin de 'sıradan günlük işler' dediği bir şeyi aşmış oldukları bel-

*) Hava Kuvvetleri.

liydi. Ne var ki, Lucien Duprat'dan, babasının general *Graf von Tiele*'ye gizliden aşçılık dersleri verdiğini öğrenince, doğrusu ya, bu iki seçkin yaratığın işi nereye vardırıdıklarını anlayamamıştım; birbirine değer vermenin bu kadarı da fazlaydı; savaş mavaş dinlemeyen, düpedüz bir suç ortaklığıydı bu. Önce inanmak istemedim.

“Benimle dalga mı geçiyorsun sen? Von Tiele'nin kafasında şimdi kimbilir ne kaygılar var?”

“İyi ya, belki de bu yüzden, gel de kendin gör, inanmıyorsan.”

Omuzlarımı silktim. Generalin yorgunluğu üzerinden atmak için keman çaldığını söylemeseler, doğal karşılayabilirdim. Müzik sevgisi Alman ruhunun en bilinen beylik yanlarından biridir bizim için. İşgalden bu yanaysa Almanya'yı suçlarına indirgeyip Fransa'yı kahramanlarıyla bir tutmaya alışmıştık iyice. Buna karşın gene de, Wehrmacht'ın en saygın şeflerinden birinin, yenilginin yaklaştığını ta içinde duyup, bir Fransız aşçıbaşından yüksek aşçılık dersleri alarak avunmaya kalkması olacak iş değildi; böyle bir şey, 'Alman generali' denince kafamızda canlananlara taban tabana ters düşüyordu. Kin dediğin yuvarlak sözlerle beslenir; 'tipik bir Prusyalı' ya da 'tam bir soylu örneği' gibi. Bilgisizliklerimizi daha da yaygınlaştırmak istediğimizde, işte bunlar rahatlatır bizi.

Lucien Duprat'yı neredeyse hoyratça sorguya çekiyordum.

“Bunları sana baban anlatıyor, değil mi ha? Kendini önemli göstermek içindir, uyduruyordur hepsini; onun işi bu. 'Ben baylar; Sedan ve Smolensk galibi general von Tiele'ye, evet, ona her şeyi öğreten benim.'”

“Sana söylediğim gibi; general haftada iki üç kez gelip babamdan yemek pişirmeyi öğreniyor. Bunun duyulmasını istemiyor kuşkusuz. İşler onlar için iyiden iyiye kötüye gitti-

ğinden, umutsuzluktan, ya da hatta bozgunculuktan böyle davranıyor olabilir. Sahanda yumurta ve omletle başladılar. Seni şaşırtan ne, anlamadım.”

“Beni bir şey şaşırtmıyor. Hepimiz boğazımıza kadar karnın, pisliğin içindeyiz. Bu iki seçkin yaratık, al gülüm ver gülüm; aman ne güzel. Alman gücü, Fransız yaşama biçiminin incelik ve hoşluklarına ihtiyaç duyuyor. Bunlar var ya, geleceği hazırlıyorlar bu ikisi. Etmişim içine. Bir görelim bakalım.”

“Sana haber veririm.”

Aynı gün muhasebe odasından çıkarken, Lucien kulağıma, “Bu akşam on bire doğru koridorun kapısını aralık bırakacağım,” diye fısıldadı. “Aman dikkat et. Onlar çok iyi dosttur, babam beni bir daha bağışlamaz.”

Yolu yaya geldim; devriyelerle karşılaşmaktan çekiniyordum. Geceleri, kırlarda ve ormanda dolaşmadıkları yer kalmıyordu artık; paraşüt indirmelerinde kullandığımız lambaların peşindeydiler.

Mutfak tarafından yavaşça koridora daldım; kapı aralık bırakılmıştı. Ayakkabılarım elimde, yaklaşıp yavaşça içeriye göz attım.

Von Tiele ceketini çıkarmış, gömlekleydi, beline bir önlük bağlamıştı. Oldukça çakırkeyif görünüyordu. Yanında Marcellin Duprat, başında aşçı beresi, kendini beğenmiş ve katı bir tavırla dikiliyordu. O da aynı durumdaydı. Masanın üzerinde boş duran iki elma rakısı şişesiyle yarılanmış konyak şişesi durumu açıklamaya yetiyordu.

Duprat, “Eğer söylediklerimi dinlemeyeceksen boşuna sıkıntıya girip buralara gelme, Georg,” diye bağıırıyordu. “Hiç yeteneğin yok, bir de dikkat edip söylediklerimi sözcüğü sözcüğüne uygulamazsan, hiçbir yere varamazsın.”

“Ama bunu ezberledim. Bir buçuk bardak beyaz şarap...”

“Beyaz şarap, ama *nasıl?*”

General şaşkın bakışlarla susuyordu.

“... Sek!” diye bağırdı Duprat. “Bir buçuk bardak sek beyaz şarap! Yapma, tanrı aşkına. Bu kadar güç bir şey değil bu.”

“Marcellin, sen şimdi bana, beyaz şarap sek olmazsa her şeyin berbat olacağını mı söylemek istiyorsun?”

“Gerçekten Normandiya usulü doldurulmuş bir tavşan yapmak istiyorsan, öyle; şarap sek olacak. Yok değilse, başka. Ne yaparsan yap. Dolma içine neler koydun bakalım? İnanılmaz bir şey bu yaptığın; hemen hileye kaçmak ha; anlamıyorum Georg, senin kültüründe bir adam...”

“Bu aynı kültür değil, Marcellin. İşte bunun için birbirimize gerekliyiz ya... Üç tavşan ciğeri koydum; yüz gram kızarmış jambon, elli gram ekmek içi, bir fincan sarmısak...”

Kıyidan geçen müttefik bombardıman uçaklarının homurtuları duyuluyordu.

“Hepsi bu mu? Aklın başka yerde, generalim. Stalingrad’da muhtemelen. Sana dört baharattan da birer kahve kaşığı koyacaksın demedim mi? Neyse, yarın yeniden başlarız.”

“Bu üçüncüdür başaramıyorum.”

“Aynı anda bütün cephelerde kazanamazsın ya.”

İkisi de iyice sarhoşlamıştı. Onları tanıdığımdan beri bu denli birbirlerine benzedikleri ilk kez dikkatimi çekiyordu. Yalnız von Tiele daha ufaktı; yüz aynı ince hatlı yüz, bıyık aynı küçük gri bıyıktı. Duprat midesi bulanıyormuş gibi, suçlu tavşanı itti.

“Bok ettin.”

“Yaa, ben de seni bir zırhlı birliğine komuta ederken görmek isterdim doğrusu.”

İkisi birbirinden düşünceli, bir an suskun kaldılar, sonra yeniden konyak şişesine döndüler.

“Bu daha ne zamana dek sürecektir, Georg?”

“Bilmiyorum, dostum. Bu savaşı biri kazanacak, bu belli bir şey; bakarsın şu senin Normandiya usulü tavşanın kazanır.”

Oradan usulca ayrıldım. Hemen ertesi gün Londra’ya bir uyarı mesajı gönderildi. Normandiya genel komutanı *Panzer*’in ruhsal durumunda gerginlik belirtileri gözlenmeye başlanmıştı.

Pekin köpeği Tchong’a, Direniş’in bağlantı ajanı unvanı verilse yeri ydi hani. Hanımı, çalışma odama onu her almaya gelişinde -Mösyö Jean ya da Mösyö Duprat’nın kendisi, ona saygıyla eşlik etmedikleri zamanlar- bana Gestapo’nun gizli gizli neler kotardığını haber veriyor, ya da örneğin, Almanların Atlantik duvarında yaptıkları ‘karşılama’ hazırlıklarıyla ilgili ayrıntıları bildiriyordu. Arkadaşlarımızın çoğu yakalanmamalarını bu uyarılara borçluydular. *Gräfin* bana, Lila’nın anne ve babasıyla birlikte Paris’te yaşadığını da haber vermişti. Yalnızca, birkaç gün geçirmek için sık sık, Hüet taraflarında bir villaya geliyordu.

Kısa bir süre sonra da Clos Joli’de yeniden görünmeye başladı. Hans ve von Tiele’yle her zaman birlikteydi. Onlara üçlü diye ad takmışlardı. Lucien Duprat, “Üçlüye saat bire bir masa ayırın,” diye sesleniyordu. Onun geldiğini her zaman Mösyö Jean’dan öğreniyordum. Haberi bana çok üzgün bir tavırla veriyordu. İşte ufaklık Almanlarıyla gelmişti gene; zavallı Ludo’nun yüreğine incek bir gün. Ama hayır, yüreğime falan inmiyordu. Aşkın gözü kördür derler ya; bende tam tersiydi. Bu ‘üçlü’nün ilişkilerinde gözümünden kaçan bir şeyler var gibi geliyordu hep. Lila’nın, von Tiele’nin metresi olmadığından kesinlikle emindim. Hans’ın metresi olabileceğineyse ihtimal bile vermiyordum. Alman ‘kuzen’leriyle bağlarını açıklamak için bana söylemiş olduğu o gülünç

“Baltık’ta topraklarımız bitişikti” cümlesi, şimdi kafamda, Londra’dan aldığımız o özel mesajlara benzemeye başlamıştı: “*Kuşlar akşama şarkılarına yeniden başlayacaklar*”, ya da bir başkası, “*Batık katedralin çanları geceyarısı işitilecek*”. Prusya’nın bu iki köylü soylusuyla, soylulukta onlardan hiç de aşağı kalmayan bu Polonyalı arasında bir suç ortaklığı vardı ya, neydi; belli belirsiz sezinliyordum ama çıkaramıyordum. Lila’yla bir keresinde, o *Junker*’leriyle lokantadan ayrılırken karşılaştım; görmeyeli aylar oluyordu ve öyle değişmişti ki şaşırdım kaldım. Beni görünce yüzünde bir kendini beğenmişlik, hani neredeyse büyük bir başarı kazanmış gibi bir anlatım belirdi; ‘Göreceksin Ludo, hakkımda yanıldığını göreceksin’ demek ister gibiydi.

Bu izlenimimde yanılmamış olduğum bir hafta sonra belli oldu; hem de afallatıcı bir biçimde. Lila yel gibi odama dalıp, ben ayağa kalkıncaya değin beni kucaklamıştı bile.

“Eee Ludo’cuğum, söyle bakalım, ne durumdasın? Neler yapıyorsun?”

Onu böyle neşeli ve mutlu görmeyeli neredeyse yıllar olmuştu.

“Ne durumda mıyım? Ben de tam bilmiyorum. Pek önemli bir şey yapmıyorum. Clos Joli’nin hesaplarını tutuyorum, vaktim olduğunda da uçurtmalarla ilgileniyorum. Amcam gitti. Ben de elimden geleni yapmaya çalışıyorum işte.”

“Nereye gitti?”

“Chambon-sur-Lignon’a, Cévenne’lerde. Ülkenin ta öbür ucuna ne yapmaya gitti diye sorma bana; hiçbir şey bilmiyorum çünkü. Bana bütün söylediği, orada ona ihtiyaçları olduğu. Böyle işte, alet kutusunu alıp gitti.”

Benimle konuşmak istediğini, ama kendisini tuttuğunu açıkça görüyordum; gözlerindeki alayı bile ayırt edebiliyor-

dum; onu böylesine hoşnut eden şeyi bilmediğim için bana acır gibi bakıyorlardı.

"Hans Doğu Prusya'ya, genelkurmayda bir göreve atandı," dedi.

"Ya!"

Güldü.

"Senin umurunda bile değil kuşkusuz."

"Söylenebileceklerin en hafifi bu."

"Öyle olsun, ama yanıyorsun. Bu çok önemli. Hans üzerinde çok etkim var, biliyorsun."

"Bundan hiç kuşum yok."

"Önemli şeyler hazırlanıyor, Ludo, yakında öğrenirsin."

Söylemek istediği başka şeyler de olduğunu hissediyordum; söylememesinin daha iyi olacağını da.

"İlk karşılaşmamızdan beri bana hep, aklına eseni yapan biri gözüyle baktın. Buralarda insanların benim için neler söylediklerini de biliyorum. Onları dinlemekle yanlış yapıyorsun, Ludo."

"Kimseyi dinlediğim yok benim."

"Benimle ilgili olarak çok yanıyorsun, Ludo'cuğum."

"Ama..."

"Yakında benden özür dileyeceksin. Sanırım hayatımda olağanüstü bir şey gerçekleştirmeyi başaracağım sonunda. Sana hep söyledim ya."

Acele bir öpücükten sonra çıkıp gitti; çıkarken de bana kapıdan, gene o kazandım işte diyen bakışlarıyla bakmayı da unutmadı.

Birkaç gün sonra onu Cléry garında gördüm; Von Tiele'yle birlikte arabadan iniyordu. Elini salladı, ben de ona karşılık verdim.

8 Mayıs 1943'te, gecenin saat onuna doğru, okuyordum; bir araba sesi duydum. Pencereye yaklaştım; mavi far ışıklarını gördüm. Motor durdu. Kapıya vuruldu. Bir mum yakarak gidip açtım. Eşikte General von Tiele duruyordu. Belirgin hatları, 'çelik grisi' denebilecek gri gözleriyle kesinlik anlatan yüzü solgun bir donukluk içindeydi. Boynunda elmaslı demir haç nişanı asılıydı.

"İyi akşamlar, Mösyö Fleury, bu beklenmedik gelişim için özür dilerim. Sizinle konuşmak istiyordum."

"Buyrun, girin."

Yanımdan geçip durdu; kirişlerden sarkan uçurtmalara şöyle bir göz attı.

“Arabamda tanıdığınız biri var.”

Sustu ve ellerini kavuşturarak sıranın üzerine oturdu. Bekliyordum. Müttefik bombardıman uçaklarının saatiydi; kıyıdan geçip Alman şehirlerini yerle bir etmeye gidiyorlardı. Von Tiele, başını bir parça kaldırarak kıyı bataryalarının açtığı ateşi dinledi.

“Dün Hamburg üzerinde bin iki yüz bombardıman uçağı vardı,” dedi. “Hoşnutsunuzdur.”

Savaşın bu büyük komutanı ne istiyordu benden, anlamıyordum.

“Size getirdiğim kişiyi tanıyorsunuz,” dedi. “Ama onu dost mu sayıyorsunuz, düşman mı, bilmiyorum. Gene de ona yardımınızı istemeye geldim.”

Von Tiele ayağa kalktı, ayaklarına bakarak, “Onun İspanya’ya geçmesine yardım etmenizi istiyorum...” dedi.

Yüzünde belli belirsiz bir gülümsemeyle ekledi:

“Müttefik havacılarını ustalıkla geçirdiğiniz gibi...”

Şaşkınlığımdan karşı bile çıkamadım.

“Bir Alman subayının hayatını kurtarmak için hiçbir sebebiniz olamayacağını çok iyi anlıyorum, Mösyö Fleury. Sizi Lila’nın öğüdü üzerine gelip buldum. Bu da garip görünebilir, ama Hans da -sizin gibi- ona sevdalı. Bir rakip, kısacası. Onun ortadan kalktığını görmekten belki de mutlu olursunuz. Eğer böyleyse, buradaki Gestapo şefi Herr Grüber’i aramanız yeter.”

Grüber’i, askeri rütbesini söylemeye değer bulmuyordu.

“Ama ‘aynı kadını sevmek’ deyiminde, kimbilir... belki de bir... nasıl denir, bir tür kardeşlik gizlidir...”

Yorgunluktan bitmiş, neredeyse ölüye benzer bu surattan beklenmeyecek bir içtenlikle, dikkatli dikkatli bana bakıyordu.

Bense susuyordum.

Von Tiele elini kaldırdı:

“Gökyüzünü dinleyin. Bu gece kimbilir kaç çocuk ölmüş olacak? Geçelim. Size yalnızca bir genç adamın, yeğenim olan ve oğlum gibi sevdiğim bir genç adamın hayatını kurtarmaya çalıştığımı söylemek isterim. Şimdi, gitmeliyim. Aşağı yukarı... yirmi dört saatimiz var. Hazırlık yapmalıyım. Bana daha cevap vermediniz, Mösyö Fleury.”

“Lila biliyor mu?”

“Evet.”

Hans üniformalıydı. Çocukluk ve yeniyetmelik insanda silinmez izler bırakıyor kuşkusuz. Biz de el sıkışmadık gene, ama ona destek olmak için koluna girmek zorunda kaldım. Birkaç adım attı ve yığıldı. Odama taşımama Von Tiele yardım etti.

“Onu burada tutmamalısınız, Mösyö Fleury, hayatınız tehlikeye girer. Bu gecedен tezi yok, onu başka bir yerde gizlemeye çalışın. Bu arada sanırım, daha önce size de söylediğim gibi, yirmi dört saatimiz var...”

Gülümseyerek konuştu:

“Bir Alman subayını sakladığınız için umarım ihanet ediyormuş gibi bir duyguya kapılmıyorsunuzdur.”

“Bana bir açıklama yapmak zorunda olduğunuzu düşünüyorum yalnızca. Kahretsin...”

“Açıklama yapılacak, Hans size açıklayacak. Ya da olmazsa, yarın ben kendim anlatırım. Her cuma olduğu gibi, Clos Joli’de yiyorum öğle yemeğini.”

Odaya çıktığımda Hans uyuyordu. Yüzünün afallamış bir hali vardı. Saatin tiktakları tüylerimi diken diken etmeye başlamıştı. Kahveyi ateşe koyup Hans’ı uyandırdım. Bir an bana anlamaz anlamaz baktı, sonra sıçrayıp kalktı.

“Beni burada tutamazsın, seni kurşuna dizerler.”

“Ne yaptın?”

“Daha sonra... daha sonra...”

Kahve hazırdı.

“Fazla vaktimiz yok,” dedim. “Yürüyerek üç saatlik yol.”

“Nereye kadar?”

“Vieille-Source, hatırlıyor musun?”

“Nasıl hatırlamam! Az kaldı beni orada boğacaktın. Kaç yaşındaydık... Ne kadar... on iki, on üç?”

“Aşağı yukarı. Hans, ne yaptın?”

“Hitler’i öldürmeyi denedik.”

Yalnızca, “Aman Tanrım!” diyebildim.

“Uçağına bomba koyduk.”

“Kim bu biz dediklerin?”

“Bomba kusurluymuş, patlamadı. Buldular. Arkadaşlarımızdan ikisi kendini öldürmeye vakit bulabildi. Ötekilerse konuştu sonunda. Ben uçağımla kaçabildim, haber vermek için...”

Sustu.

“Anlıyorum.”

“Böyle. Ouchy düzlüğüne konabildim. Generali İngiltere’ye götürmek istiyordum.”

Kendime gelmek için silkinmem gerekiyordu. Soluğumu iyice verip, derin bir soluk almam gerekti. Sonra da bir gülmedir tuttu beni; Hans, general von Tiele’yi İngiltere’ye götürmek istiyordu; orada özgür Fransa’yı kursun, aman işte... özgür Almanya’yı kursun diye. Simgeleri de Lorraine Haçı olurdu belki...

“Vay anasını...” dedim. “Mayıs ayındayız, 18 Haziran’a göre bir ay öndesiniz. Doğrusu ya, siz Almanlar düş kurmayı iyi biliyorsunuz. Kimi kez Goethe, Hölderlin oluyor bu, kimi kez de milyonlarca ölü. Yazı mı tura mı oynuyor sizin

düşleriniz? Eğer yanlış anlamadıysam, sizin seçkin subaylarınız daha hâlâ her şey düzeltilebilir sanıyorlar. Centilmen centilmene anlaşırsız olur biter. Beylerin barışı. Almanya'nın 18 Haziran 1940'ta Londra'da yaptığını, 1943'te, bu kez büyük ihtimalle Rusların sırtından yinelemek, öyle mi?"

Başını önüne eğiyordu.

"Gelenekten yetişme bütün subaylarımız, 1936'dan bu yana Hitler'e de, savaşa da karşıydılar," dedi.

"Ama sonra, çok geç kalınmıştı nedense; Paris'e çoktan varmıştınız bile ve Moskova önlerindeydiniz. İyi, hadi gel. Vieille-Source'ta birkaç gün sana kimse ilişmez. Sonra da bakarız. Dayanabilecek misin? Yedi kilometre."

"İdare ederim."

Benim o pek değerli el fenerimi aldım –yedek tek bir pilim kalmıştı. Yola çıktık. Yıldızların alaylı pırıltılarına çok elverişli bir geceydi. De Gaulle'cü bir Alman ve onun için canını tehlikeye atan bir Fransız direnişçisi. Ay oldukça aydınlatıyordu etrafı. El fenerini koyağın dibine indiğimizde yaktım. Çocukluğumuzda dolaştığımız yollar şimdi çalılıklar, böğürtlenlerle örtülmüştü. Uçtaki kaynak bile yaşlanmıştı; topraktan çıkmaya gücü kalmamıştı.

Yosun tutmuş kayaların arasından arka arkaya çıkmaz köşeye doğru ilerledik. *Wigwam* orada, amcamla birlikte yaptığımız gibi duruyordu; tam on bir yıl önce yapmıştık. Bir parçacık yana yatmıştı ama, iyi durumdaydı. Lila'nın kullandığı cümle, işte orada, çocukluğumuzun *wigwam*'i önünde birden belleğimde canlandı. Çalışma odamda bana "*Sanırım hayatımda gerçekten olağanüstü bir şeyi başaracağım sonunda. Hans üzerinde büyük etkim var, biliyor musun?*" diye fısıldamıştı, nasıl da sevinçle ve kesinlikle söylemişti bunu. Hans'a bakıyordum; onun için yaptı diye düşündüm, onun yüzünden.

Çömeldim, kaynağın dibinde biraz su bulmaya çalıştım. Boğazım kurumuştı; güçlükle konuşabiliyordum.

“Haftada iki üç kez uğrarım, yiyecek bir şeyler getiririm; sonra seni Pirene'lere geçirmeye çalışırız. Bunu arkadaşlarla konuşmalıyım.”

Hava toprak kokuyordu, ıslak ıslak. Başlarımızın üzerinde bir gece kuşu düş görüyor, gökyüzü aydınlanıyordu.

Hans kısa asker ceketini çıkarıp toprağın üzerine attı. Beyaz gömleği içinde, Grodek'te silah salonunda düello yapmak için karşıma geçen çocuktan pek bir farkı yoktu.

“Sana hayatımı borçluyum,” dedi, “onu geri vereceğim.”

“Kararı kendisi verir, aslanım.”

Lila'dan tek söz edişimiz bu oldu, bir daha o konuyu açmadık.

Saat on birde, muhasebede işbaşı yapmıştım ama, gecenin olaylarından başka hiçbir şeyi düşünemiyordum. Lila'nın bütün söyledikleri, her cümle, her sözcük, yaptığı her vurgulama kafamın içinde yankılanıp duruyordu. *“Başaracağım... Eminim bundan, biraz da şansım yardım ederse... Biliyor musun, Hans üzerinde büyük etkim var... Her zaman büyük ve korkunç önemde bir şey yapmak istedim...”*

Mösyö Jean kapıyı araladı, “General von Tiele bu aya ait faturasının hazırlanması için telefon ettirdi,” dedi.

“Oldu...”

“Güven bana, Ludo... Tarihe bir ad bırakacağım...”

Hans'ı inandırmakta hiç güçlük çekmemiştir kuşkusuz; dünden hazırды o da, bu düşmanlıktan çok önceleri de 'Alman ordusunun onurunu kurtarmak'tan söz eder dururdu. Hem Von Tiele de Alman ordusunun iki cephede birden vuruşmak zorunda kalırsa, savaşı yitireceklerini çok iyi biliyor-

du. Oysa Hitler ortadan kalkarsa, Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'yle ayrı ayrı barış ve...

Mösyö Jean'ın sesi:

"5 numaranın hesabı."

"Tamam... hemen."

"Nen var, Ludo? Hasta musun?"

"Yoo, bir şeyim yok, iyiyim."

"Benimle bir gün övüneceksin... Tarihe bir ad bırakacağım."

Komplo başarısız olduğuna göre, şimdi Lila ölüm tehlikesi içindeydi. *"Hans üzerinde çok etkim var, biliyor musun?"* Onları İspanya'ya geçirmeliydim, ikisini de. Ama bunu nasıl yapacağımı da bilmiyordum. Buis'lerde gizlenen iki havacı birkaç.güne değin, Bagnères üzerinden yola çıkacaklardı. Ama ben daha Lila'nın nerede olduğunu bile bilmiyordum. Hem, Hans'ın konvoyaya katılması için Soubabère'in onayı gerekiyordu; Souba içinse Almanın iyisi diye bir şey olamazdı. Öte yandan, Wehrmacht subaylarının Hitler'e karşı düzenledikleri bu ilk komployu acele Londra'ya bildirmeliydik.

Kulağıma bir sızlanma sesi geldiğinde, kafam bütün bunlarla karmakarışık. Tchong ayaklarıma oturmuş, kırılgan kırılgan bana bakıp kuyruğunu oynatıyordu. Onu tümünden unutmuştum. Esterhazy Clos Joli'de yemek yediği zamanlar, onun ezmesini vermek benim görevimdi. Bürodan çıkıp Lucien Duprat'ya seslendim,

"Esterhazy orada mı?"

"Neden soruyorsun?"

"Kuçukuçusunu unutmuş da."

"Bir bakayım."

Döndüğünde *Gräfin*'in kahvesini içtiğini söyledi. Mutfak kısmına geçtim; bir et yemeği alıp dönerek köpeği besledim. Giriş koridorundan geçerken von Tiele'nin arabası girişte

durdu. Şoför kapıyı açtı, general arabadan indi. Yüz hatları gergindi ama keyfi yerinde görünüyordu. Tanımadığım birinin selamına karşılık vererek basamakları hızla çıktı. Duprat sabah ondan şu notu almıştı: “*Dostum Marcellin, başka bir göreve gönderilmek üzereyim, bu cuma saat on dörtte veda etmek için Clos Joli’ye geleceğim.*” Onun elinden çıkan bu satırları, Kurtuluş’tan sonra Duprat, altın yaldızlı defterinin bir sayfasına yapıştırdı...

Generalin orada oluşu benim açımdan tek bir anlama geliyordu; demek ki Gestapo henüz durumu bilmiyordu. Bana en çok yirmi dört saat demişti. Lila’yı bulmam için yalnızca birkaç saatim kalıyordu. Ama Hans ya da Von Tiele kuşkusuz onunla ilgilenmişlerdir.

Birkaç saniye sonra *Gräfin* çalışma odama girdi. Köpeği kucağına aldı.

“Zavallı hayvancık, az kalsın onu unutuyordum.”

Önüme buruşturulup top yapılmış bir kâğıt koydu, kırışıklarını düzelttim; Lila’nın yazısıydı. “Neredeyse başarıyordum. Seni seviyorum, hoşçakal.”

Madam Julie kâğıdı çakmağıyla tutuşturdu: küçük bir kül yığını.

“O nerede?”

“Bilmiyorum. Dün akşam von Tiele onu Paris’e gönderdi; kendi arabasıyla götürüp geceyarısı trenine bindirdi, aptal.”

“İyi de, bu kâğıt...”

Sinirliydi, eldivenlerini çekiştirip duruyordu.

“Ne olmuş kâğıda?”

“Nasıl geçti elinize?”

“Tamam tamam, dün akşam Hôtel de Cerfs’de güzel bir çağrı vardı. Küçük rütbeli subayların siviller ve sekreterler için düzenledikleri bir eğlenti. Genelkurmayın bütün koda-

manları oradaydı. Bir ara General von Tiele bile geldi. Senin küçük çok aşırı içti, durmadan dans etti. Sonra, kızıma senin için bu mektubu vermiş. Gülüyormuş. Bir aşk mektubuna benziyor. Ne yapalım, ister aşk mektubu olsun, ister başka şey, ben hepsini açarım; hele böyle bir zamanda... Aptalcık. Ya bu mektubu bir başkasına verseydi..."

"Onlar... onlar öğrendiler bile, değil mi?"

"Gestapo, sabahın dokuzundan beri her şeyi biliyor. Yüzde yüz Ari küçük dostum, gerçek adıyla Isidore Lefkowitz bana öğleyin haber verdi. Von Tiele'yi henüz deliğe tıkmadılar. Çünkü duyulsun istemiyorlar. Smolensk fatihi, anlarsın ya, bu haber çok gürültü koparır. Onu, şanıyla şerefiyle Berlin'e postalama emri aldılar..."

"Ama general burada..."

"Uzun süreliğine değil."

Tchong'un burnunu sevecenlikle yanağına bastırdı.

"Gel sevgilim, annenin bir yerlerde hâlâ bir yüreği mi var ne, bak gene aptallıklar yapmaya başladı."

Bana sert sert baktı:

"Onun için bir şey yapamazsın. Sakince otur oturduğun yerde. Ötekilere de söyle, onlar da öyle yapsınlar. Yakında ortalık karışacak iyice."

Gräfin Esterhazy arkasını döndü ve çıktı.

Koşup Soubabère'i bulmak için bürodan ayrılmak üzereydim ki Mösyö Jean geldi, general von Tiele'nin benimle konuşmak istediğini söyledi.

"Yukarıda, Ed..." deyip, hemen kendini topladı yaşlı adam. Radikal sosyalist liderin her zaman yemek yediği Edouard Herriot Salonu'nun adı değişmişti. Gerçi Duprat yüreklilik gösterip buraya başka bir ad da vermemiştii; yalnızca 'Edouard Herriot' yazısını çıkarıp çekmecesinin bir

köşesine koymuş, bana da, "Bilinmez ki," diye açıklamıştı; "bakarsın geri gelir."

Lokanta, Paris'ten ve yöreden önemli kişilerle ağzına değin doluydu; 'yuvarlak salon' olsun, 'galeri'ler olsun, tıklım tıklımdı. Ülke bunca felaketin içine düşünce, din ve dindarlık yeniden moda olmuştu. Cumaları et yememek kibarlıktan sayılıyordu. Duprat, bu et yenmeyen günlerin boşluk yaratmaması için balık çeşitlerine girişmişti, sanatının bütün ince-liklerini, bütün hünerlerini döktürüyordu. Adı kaldırılan salon birinci kattaydı. Oraya gidebilmek için yuvarlak salonu dolduran kibarlar kalabalığının içinden geçmeliydim, ki bunu hiç yapmazdım; çünkü ne zaman kulisler dışında bir maceraya atılsam kıyafetimin çapaçulluğu yüzünden patrondan paparayı yiyordum.

Von Tiele'yi masada buldum. Duprat, yüzünün rengi atmış, koltuğunun altında bir peçete, en değerli şişesini açıyordu: 1923 Şato-laville. Patronu şimdije değin hiç bu kadar heyecanlı görmemiştim. Böylesine büyük bir özveride bulunabilmesi için gerçekten de çok derinden duygulanmış olmalıydı. Von Tiele ona bu 'görev değişikliği'nin içyüzünü açıkça anlatmıştı anlaşılan. Duprat zaman zaman pencereden yana bir göz atıyordu; biri Grüber'in kara Citroën'i olmak üzere, Gestapo'nun iki arabası oradaydı.

General, "Bir şeyden korkmayınız, Marcellin dostum," diyordu. "Sabahın saat dokuz buçuğundan bu yana benim muhafız takımım bunlar. Berlin'de bir göreve gönderiliyorum, beni bekleyen uçağa binmek zorundayım. Führer olayın duyulmasını önlemek istiyor. Hem General Von Keitel'in kurmay subaylığına atanmam bir terfi benim için. Bu arada Tempelhof'a varmadan önce, büyük ihtimalle bir uçak kazası geçirebilirim. Uçaktaki ekibin hayatı için kaygı duyacakla-

rını hiç sanmam. Albay Schtekker dışında üç yardımcım da benimle olacak bu uçuşta. Schtekker ise iyi bir Nazidir, burada kalıp müşteriniz olmayı sürdürecektir; yani öyle umuyorum. Gelgelelim, hiçbir şey onların tasarladığı gibi olmayacak işte; hiçbir günahı olmayan bir ekibin ölmesine neden göz yumayım ki; hele Luftwaffe'ın pilot sıkıntısı çekmeye başladığı şu sıra. Özellikle de onların oyununu oynamayı... ya da işbirlikçi olmayı diyelim derseniz, kabul etmiyorum. Bunun böylece bilinmesine de önem veriyorum. Onbaşı Hitler bir strateji dehası sanıyor kendisini. Alman ordusunu yıkımına sürüklüyor. Bu yüzden 'ihanet'im arkadaşlarım tarafından bilinmeli. Övünmek gibi olmasın ama, sorumlu kademelerdeki bütün meslektaşlarım, nasıl bir asker olduğumu bildiklerinden, sebeplerimi anlayacaklardır. Pek çoğu da paylaştıkları şeyler üstelik. Çok önem veriyorum bunun bilinmesine; onları uyarmış olacağım böylece. Şimdi biraz da, üzücü olmayan şeylerden söz edelim."

1923 Şato-laville'in tadına baktı.

"Olağanüstü!" dedi. "İşte Fransa'nın dehası burada."

Duprat sesi titreyerek, "Size Saint-Jacques usulü midye yahnisi yaptım," dedi, "yanında da hardallı yavru kalkan ızgarası. Bu biraz sıradan oldu ama, eğer bilseydim ki..."

"Ah evet, kuşkusuz, bilemezsiniz Marcellin dostum; ben bile bilmiyordum. Neden başaramadık, biliyor musunuz... nasıl denir? Küçük adamlara, alçakgönüllülere güvenemediğimiz için başaramadık. Biz üst düzeyde, seçkin subaylar arasında kaldık. Basit bir çavuşa, bir fişekçi onbaşıya güvenmeyi göze alamadık ve çok büyük bir yanlış yaptık. Bütün rütbelerden katılmalarını istemiş olsaydık; 'alt' rütbelerden değil de 'ast'lardan diyelim, bomba gerektiği gibi ayarlanmış olurdu kuşkusuz ve çok iyi de iş görürdü. Ama biz, hep o

eski kast anlayışıyla, kendi aramızda kalmayı istedik. Bombamız yeterince... demokratik değildi işte. Erimiz yoktu."

General Kont von Tiele'nin bu küçük konuşmasını birkaç ay sonra hatırlayacaktım. 20 Temmuz 1944'te bir başka 'seçkin subay' Albay Kont Stauffenberg, Rastenburg'da Hitler'in G'sine çanta içinde bir bomba bıraktığı zaman, Führer'in patlamayı hafif bir sıyrıkla atlatması üzerine, kendi kendime, işte basit bir topçu onbaşı bir kez daha bütün bu bey takımını alt etti diye düşünmüştüm. Bir topçu onbaşı bombanın gereken güçte olmasını sağlayabilirdi kuşkusuz. Bu da gene halkın soluğundan yoksun bir bombaydı.

Von Tiele hardallı kalkan ızgarasını bitiriyordu. Bana doğru döndü:

"Eee, söyle bakalım küçük Fleury... Nasıl gitti?"

"Şimdilik çok iyi... yeri çok iyi..."

Duraksadım ve sonra ömrümde ilk kez bir Alman, "... Generalim," dedim.

Dostça bakıyordu bana, anlıyordu.

"Matmazel de Bronicka Paris'te," dedi. "Güvenli bir yerde. Yani işte, gidip anne babasını görmeye kalkmadığı süreç... Onu bilirsiniz!"

"Generalim, acaba bana..."

Tamam der gibi bir hareket yaptı, cebinden küçük bir defter çıkardı, üzerine bir adresle bir telefon numarası karaladı, sonra sayfayı kopararak bana verdi.

"Onları İspanya'ya geçirmeye çalışın, ikisini de."

"Evet, Generalim."

Kâğıdı cebime koydum.

Georg von Tiele, Saint-Jacques usulü midyeden bir parça daha aldı ve ünlü ekşi elmalı sufle, kahve ve bir kadeh kon-

yakla yemeğini tamamladı. Yeniden, "Ah, Fransa!" diye mırıldandı, biraz da alaylı gibi geldi bana.

Duprat ağlıyordu. Elleri titreyerek, gerçek Havana puro-ları uzattı generale. General istemediğini gösteren bir jest yaptı; sonra saate baktı ve kalktı. Kuru bir sesle konuştu:

"Şimdi baylar, sizden beni yalnız bırakmanızı rica etmek zorundayım."

Duprat önden çıktı ve yüzünü yıkamak için doğru tuvale-te koştu. Eğer von Tiele ölmeden önce Gestapo onu böyle gözyaşları içinde bulmuş olsaydı, tehlikeli açıklamalarda bulunmak zorunda kalabilirdi.

Tchong kolumun altında, tam bisikletime atladığım sırada, tabancanın sesi yankılandı. Grüber'in adamlarının arabalarından fırlayıp lokantaya doğru koşuştuklarını görecektim zamanım oldu.

Marcellin Duprat bütün bir gün yüzü duvara dönük yattı. Akşam servis başlamadan önce öyle tuhaf bir söz etti ki, bu bir dil sürçmesi miydi, yoksa büyük bir övgü mü, hiçbir zaman kestiremedim.

"Büyük bir Fransız'dı o," dedi.

KIRK BİR

Bir elimle köpeği, ötekiyle gidonu tutmuş, öyle hızlı pedal çeviriyordum ki, sonunda parktaki binanın önüne gelip de bisikletten indiğimde gözüm karardı, dizlerim tutmaz oldu ve birden yere yığıldım. Kuşkusuz korku ve heyecanın da payı vardı bunda. Gerçi von Tiele, o 'güvenli yer'in sözünü etmişti, adresi de cebimde duruyordu ama, gene de Lila'nın Gestapo'dan nasıl kaçabileceğini anlamıyordum; Fransız polisi de bütünüyle işgalcinin emrindeyken üstelik. Ellerimi yüzümü yalayan Tchong'la birlikte, uzunca bir zaman hıçkırarak orada oturdum. Sonunda kendimi toparlayıp köpeği kolumun altına kıştırarak merdivenin üç basamağını çıktım. Kapıyı çaldım ve beklemeye başladım. Ben karşımda, Lond-

ra'dan dokuz ay önce yeni alıcı-verici telsizle birlikte gelen 'oda hizmetçisi' Odette Lanier'yi bulacağımı umarken kapıyı aşçı açtı.

"Aa, demek geldin, gel canikom..."

Tchong'u almak için elini uzattı, düzenli soluk alıp vermeye çalışarak, "Madam Esterhazy'yle kendim görüşmek istiyorum," diye mırıldandım. "Köpek hasta, durmadan çıkar-
dı. Veterinerden geliyorum ve..."

"Girin, girin."

Madam Julie kızıyla birlikte salondaydı. Von Tiele'nin kurmay subayı Albay Schtekker'in metresi olduğu açıkça herkes tarafından bilinen bu 'sekreter'i birkaç kez Cléry'de görmüştüm. Esmer güzeli bir kızdı. Annesinin gözlerindeki o dipsiz, anlaşılmaz derinlik ona da geçmişti.

"Hermann generalden hep kuşkulanırdı zaten," diyordu. "Fransızseverliğinin hoşgörü sınırını çoktan aştığını söylüyordu; Führer'den söz ederken de akıl almaz sözler kullanıyormuş. Onun yozlaşmış biri olduğunu düşünüyor. Eğer söylenenler doğruysa, bir de terfi edecekmiş."

Madam Julie, "İnsanın ülkesine ihanet etmesi ne korkunç bir şey!" dedi.

İki kadın salonda yalnızdılar. Konuşmanın bana yönelik olduğu belliydi. Madam Julie'nin sözlerime çok dikkat etmemi istediğini çıkardım bundan; hayatta kalışının anahtarı kuşkuculuğuydu bu kadının. Yan tarafta kulağını kapıya dayamış kim var, hiçbir zaman bilemezdi ki insan. Anne kız gerçekten de oldukça kaygılı görünüyorlardı. Hatta bana Ma-dam Julie'nin elleri hafifçe titriyormuş gibi geldi.

Sesini yükselterek, "Aman Tanrım," dedi. "Zavallı sevgilimi gene Clos Joli'de unutmuşum. Alın, dostum..."

Piyanonun üzerindeki çantasına uzandı. Bildiğim bütün imzalı fotoğraflar orada, yerlerindeydiler. Amiral Horthy'ninki bir köşede, etrafı bir krep parçasıyla çevriliydi. Oğlu Istvan Horthy'nin 1942'de, Rus cephesinde ölüşünden bu yana krep yas işareti olarak koyulmuştu.

Bana bir on Franklık uzattı.

"Şunu alın delikanlı, sağolun."

"Madam, köpek çok hasta. Veterinere gittim; verdiği tedaviyi size anlatmalıyım, çok önemli..."

Kızı sinirli sinirli, "Eh, büroya dönmenin zamanıdır," dedi.

Madam Julie onu kapıya kadar geçirdi. Dışarıya bir göz attı; gelirken birinin bana 'eşlik' edip etmediğine bakıyordu kuşkusuz. Kapıyı kapadı, anahtarı kilidin içinde döndürdü.

Onu izlememi işaret etti.

Yatak odasına geçtik. Kapıyı ardına değin açık bıraktı; en ufak bir gürültüyü duymak üzere tetikteydi. Düşündüm de, savaş öncesinde Fransa da bu yaşlı mama kadar ayakta kalma kaygısında olsaydı, şimdi burada olmazdık dedim bir kez daha.

"Hadi çabuk ol, ne var?"

"Von Tiele kendini öldürdü ve..."

"Hepsi bu mu? Öldürür elbette, bu kadar beceriksizlik yapılırsa..."

"Bana Lila'nın adresini ve telefon numarasını verdi. Tam anlamıyla güvenli bir yermiş..."

"Ver bakayım..."

Elimden kâğıdı çekip aldı ve adrese göz attı.

"Güvenli bir yer mi diyorsun! Bu onun aşk yuvası."

Sapsarı kesilmiş olmalıyım, hemen yumuşadı çünkü.

"Senin küçüğün değil, canım. Von Tiele kadınları çok se-verdi, Paris'te bir garsonyeri vardı. Son birlikte olduğu, Fa-

bienne'in kızlarından biriydi; şu Miromesnil Sokağı'ndaki genelevden. Oiseaux manastırında yetiştirilmiş olduğundan kibar tavırlı bir kızdı, von Tiele hiçbir şey anlamadı. Gestapo'nun o yeri bildiğinden hiç kuşkun olmasın. Bütün generallerin özel hayatları üzerine fiş tutarlar; hele von Tiele'yi gözlemekten bir an bile geri durmamışlardır; ne söylediğimi çok iyi biliyorum ben. Eğer kız gerçekten oradaysa..."

"Hapı yuttu," diye mırıldandım.

Madam Julie hiçbir şey söylemedi.

"Onu uyaramaz mıyız? Bir telefon numarası var."

"Dalga mı geçiyorsun sen? Buradan telefon etmene izin vereceğimi düşünmüyorsun ya? Santralde, aranan bütün numaraları, saatini ve arayanın numarasını bir yere kaydediyorlar..."

"Bana yardım edin, Madam Julie!"

Eğildi, yerden Tchong'u aldı, bana düşmanca bakarak Tchong'u kollarında sıktı.

"şaşılacak şey, sana karşı bir düşkünlüğüm mü var ne, bu yaştan sonra!"

Düşünüyordu.

"Rahat telefon edebileceğin tek yer, Gestapo." dedi. "Dur, dur. Başka bir yer var. Grüber'in yardımcısı Arnoldt'un evi."

"Ama..."

"Orada erkek dostuyla oturuyor, hani sana sözünü etmiştim ya. Cléry'de Champs Sokağı 14 numara, ikinci kat, sağda. Onların kendi hatları var; geride hiçbir iz bırakmaz. Oraya git. Hem denk de düşüyor, ona ilaçlarını göndermeyi unutmuşum... Yani, unuttum diyorsam... bu son sıralar, küçük Francis... beni biraz savsakladı da..."

"Francis?"

"Francis Dupré. Isidore Lefkowitz'e olabildiğince uzak bir ad. Bekle..."

Gidip bir komodinin çekmecesini karıştırdı ve iki ampulle döndü.

"Sekiz gün oluyor, zavallı, şimdi duvarlara tırmanıyordur." Ampulleri aldım.

"Şeker hastası, bunlar insülin."

"Morfin yani."

"Ne yaparsın, dört yıldır korkudan geberiyor. Hem bu hastalık hep vardı onda. Bundan böyle kendisini unutmaya-çağımı da söyle ona, yalnız o da beni unutmasın. Oradan telefon etmene de izin versin."

Bacaklarını uzatıp bir koltuğa oturdu; Tchong dizlerinin üzerindeydi.

"Cebindeki bana ver, Ludo."

"Neyi?"

"Siyanür kapsülünü. Eğer seni ararlar ve onu üzerinde bulurlarsa, her şeyi itiraf etmekle bir say bunu. Yalnızca seni aradıkları için de siyanürünü yutacak değilsin ya. Her zaman işin içinden sıyrılmanın bir yolu vardır."

Siyanür kapsülümü komodinin üzerine bıraktım.

Madam Julie birden düşe dalar gibi, "Şimdi artık pek bir şey kalmadı," dedi. "Sabırsızlıktan geceleri gözüm uyku tutmuyor. Son anda enselenmek çok enayice olur."

Altın kertenkelesiyle dalgın dalgın oynuyordu.

"İşler çok kötüye gitmeye başlarsa, buradan çeker giderim, göğsüme, tam gereken yere bir sarı yıldız yapıştırırım, Nice'te ya da Cannes'da Almanların karşısına çıkarım. Beni hemen toplama kampına gönderirler kuşkusuz; ama nasılsa birkaç ay dayanırım. O zamana değin de Amerikalılar çıkar-

ma yaparlar. Biliyor musun, Kızılderili filmlerindeki gibi tıpkı; sonunda süvari alayı tam zamanında yetişir hep.”

Dalga geçerek, “*Yankee-doodle-doodle-dandy...*” diye bir şarkıya başladı. “Neyse işte, buna benzer bir şey. Almanlar kendileri de bekliyorlar çıkarmayı. Pas-de-Calais’de bir yerlerden olacak anlaşılan. Görmek için orada olmayı ne çok isterdim. Şimdi bak, eğer yakalanırsan...”

“Kaygılanmayın, Madam Julie, öldüresiye işkence etseler bile onlara...”

“Hep öyle sanır insan. Neyse, göreceğiz. Git hadi.”

Kırk beş dakika sonra Champs Sokağı on dört numaradaydım. Bisikletimi bir yüz metre kadar geride bıraktım, ikinci kata çıktım. Öyle karmakarışık duygular içindeydim ki, hayatımda ilk kez belleğimde bir boşluk oldu. Sağ mı demişti sol mu, bir şey hatırlamıyordum. “İkinci kat sağda” sözlerini hatırlayabilmek için Madam Julie’yle bütün konuşmamızı yeniden aklımdan geçirmek zorunda kaldım. Kapıyı çaldım.

Gençten çelimsiz bir adam açtı kapıyı; şu tangocu oğlanlar türünden, oldukça da güzel çocuktu; yalnız rengi solmuş, kocaman sıkıntılı gözlerinin altında mor halkalar oluşmuştu. Üzerinde pijaması vardı. Boynunda bir zincirin ucunda küçük bir haç asılıydı.

“Mösyö Francis Dupré?”

“Benim, ne istiyorsunuz?”

“Beni Kontes Esterhazy gönderdi. Size ilaçlarınızı getirdim.”

Birden canlandı.

“Demek sonunda... bir haftadır... unuttu beni kaltak. Verin onları bana...”

“Madam... yani Kontes Esterhazy, buradan Paris’e telefon etmemi rica etti benden.”

"Edin, geçin edin. Telefon orada, yatak odasında... Verin onları bana."

"Ben Almanca bilmiyorum efendim. Numarayı sizin istemeniz gerekiyor..."

Aceleyle telefona gitti, numarayı istedi ve aleti bana uzattı. İki morfin ampulünü ona verdim. Koşup banyoya kapandı.

Bir dakika sonra, telin ucunda Lila'nın sesini duyuyordum.

"Alo?"

"Benim..."

"Ludo! Ama nasıl..."

"Bulunduğun yerde durma, hemen çık."

"Neden? Ne var? Georg bana dedi..."

Güçlkle konuşuyordum.

"Hemen, hemen çık... Orayı biliyorlar... Her an gelebilirler..."

"İyi ama nereye gidebilirim ki, annemlerin yanına mı?"

"Hayır hayır, sakın ha... dur biraz..."

Onlarca adres, arkadaşların adresleri hızla geçiyordu kafamdan. Öte yandan, çok iyi biliyordum ki içlerinden hiçbiri, öyle belli bir parola olmadan, tanımadıkları birini barındırmayı kabul etmezdi. Hem belki de Lila gözlenmeye başlamıştı bile. Bana tehlikesi en az gibi görünen çözümü seçtim.

"Paran var mı?"

"Evet, Georg verdi."

"Oradan hemen ayrılacaksın; her şeyi bırak, bir saniye bile oyalanma. Hôtel de l'Europe'ta bir oda tutacaksın; Rolilin Sokağı 14 numara, Contrescarpe alanının yanı. Bu akşam birisini göndereceğim, sana Albertine'i soracak, sen de onun adıyla cevap vereceksin, Rodrigue. Söyle bakayım."

"Albertine, Rodrigue. Ama böyle her şeyi bırakıp çıkmam; bütün sanat kitaplarım..."

Bangır bangır bağırdım:

“Her şeyi bırakıp çıkıyorsun! Adları yinele.”

“Rodrigue, Albertine. Ludo...”

“Oradan hemen çık!”

“Az kaldı başarıyordum.”

“Hemen çık!”

“Seni seviyorum.”

Kapadım.

Fiziksel gücüm tükenmiş, sinirlerim boşanmıştı. Bitkin bir halde kendimi yatağın üzerine bıraktım. Ben daha yeni uzanmıştım ki, Francis Dupré banyodan çıktı. Birkaç dakika içinde bir adamın böylesine değişebilmesi inanılır gibi değildi. Dingindi, mutluluk saçıyordu. Süzgün kirpikli gözlerinde korkunun en ufak bir izi bile kalmamıştı. Gülümseyerek, dostça, yatağın üzerine, ayak ucuna oturdu.

“Ee, söyle bakalım delikanlı, nasılsın?”

“İyidir.”

“Eşi bulunmaz can bir kadın bu Esterhazy.”

“Doğru ya, eşi bulunmaz bir kadındır.”

“Benim için her zaman gerçek bir anne olmuştur. Biliyorsunuz, şeker hastasıyım ve insülin olmadan da...”

“Anlıyorum.”

“Hem sonra, insülin var, insülin var. O bana her zaman en iyi kalitesinden bulur. Bir bardak şampanya içersiniz, değil mi?”

Ayağa kalktım.

“Acelem var, bağışlayın.”

“Çok yazık,” dedi. “Sizden çok hoşlandım. Yakında yine görüşürüz umarım, çok yakında.”

“Çok yakında görüşmek üzere.”

“Özellikle söyleyin ona, beni boşlamasın; her üç günde bir bana düzenli olarak gerekiyor bunlar.”

“İletirim. Ama anladığım kadarıyla, siz de onu biraz boşluyormuşsunuz.”

Kısacık güldü.

“Doğru doğru, bir daha yapmam, onu hiç habersiz bırakmam.”

Kendimi merdivenlerde buldum.

Paris’te, Rollin Sokağı 14 numarada Hôtel de l’Europe’a gidip de Albertine’i sormasını istemek için ‘Rodrigue’le bağlantı kurabilmek saatler sürdü.

Cevap, ertesi günün akşamı geçti elimize. Hôtel de l’Europe’ta Albertine diye biri yoktu. Arkadaşımız Lalande, cumartesi ve pazar sabahıtan akşama kadar von Tiele’nin bana bıraktığı numarayı çevirdi durdu. Cevap vermiyordu.

Lila ortadan yok olmuştu.

KIRK İKİ

Vieille-Source'a günlerce gidemedim. Binlerce asker hain subayı bulmak için yörenin altını üstüne getiriyor, kırlarda oradan oraya koşturuyordu. Öte yandan ben de, Lila'nın izini bulmak için boşuna bir telaş ve gerginlik içinde çok zaman yitirdim. Arkadaşlar Chazelle Sokağı'na gitme tehlikesini bile göze alıp komşuları sorguya çektiler. Kapılar burunlarına kapanı kapanıveriyordu. Yalnız köşedeki meyhaneci, karşıda 67 numaraya bir polis arabası geldiğini hatırlamıştı; ama büyük ihtimalle kimseyi bulamamış ve dönüp gitmiş olmaları diyordu. Duprat'nın kâğıtları arasında Bronicki'lerin Paris'teki adresini de buldum; Lila bırakmıştı herhalde. Onlar da ortadan yok olmuştu.

Sonunda, bütün ailenin kaçmaya vakit bulduğuna kendimi inandırdım; kırsal kesimde bir yerde, güvenli dostların yanındaydılar. Ne de olsa Bronickilerin Fransız soyluları arasında yığınla tanıdığı vardı. Hem savaşın öyle bir anındaydık ki, Vichy radyosu istediği kadar, “Anglo-Saksonlar eğer yanılır da çıkarma yapmaya kalkarlarsa, kendilerini denizde bulacaklardır,” diye yüksekten atadursun, bu son saatlerde şimdiye değin büyük bir ihtiyatlılıkla bir kıyıya çekilmiş bekleyenler arasından bile direnişçiler çıkıyordu.

Yani, sonunda sakinleştim biraz. Eğer Lila’nın başına bir şey gelmiş olsaydı, Cléry Gestaposu bunu herkesten önce öğrenirdi ve ‘Francis Dupré’ de durumu “benim için her zaman gerçek bir anne olmuştur” diye söz ettiği Esterhazy’ye haber vermekte gecikmezdi. Oysa Esterhazy’yi Clos Joli’ye girerken görmüştüm; griler içinde, yüksekten bakan tavırlarıyla yanımdan geçmişti de bana bakmamıştı bile; hem köpeği de yanında değildi. Bana söyleyeceği bir şey yoktu demek ki; hiçbir yeni haber yoktu.

Her geçen gün Lila’nın güvende olduğuna inancım biraz daha artıyordu; ama bu inancın içten olup olmadığına gelince, işte bunu bilmiyorum; önemli olan beni umutsuzluktan kurtarmasıydı. Şimdi benim Hans’la ilgilenmem gerekiyordu. Önce ona daha güvenli bir barınak bulmalı, sonra da ilk konvoyla birlikte İspanya’ya geçmesini ayarlamaya çalışmalıydım. Soubabère’e gittim. ‘Herkül’ün huysuzluğundan yanına yaklaşılmıyordu.

“Bu Alman domuzları hiç böyle kudurmuş gibi burunlarını her yere sokmazlardı. Onlar bu herifi bulmadan bize rahat yok, yerimizden kıpırdayamayız bile; bu böyle sürerse gerçek bir felaketle karşı karşıyayız demektir. Verrières’de daha şimdiden iki gizli silah depomuzu ele geçirdiler; Solié

kardeşlerden biriyle kız kardeşlerini tutukladılar. Şimdi tek bir şey var: Şu pis Alman'ı bulmak ve onlara teslim etmek."

"Bunu yapamazsın, Souba."

"Nedenmiş o?"

"O da bir direnişçi, Hitler'i öldürmeyi denediler onlar..."

Kaşlarını iyice kaldırarak, "Doğru, Stalingrad'dan sonra," dedi. "Yeniden başlayacaklarındansa hiç kuşkun olmasın. Generaller çuvalladıklarını anladılar, şimdi de tereyağından kıl çeker gibi işin içinden sıyrılmayı istiyorlar. Bak, sana söylüyorum Fleury, bu darbeyi iyi ki başaramadılar. Çünkü eğer başarsalardı, ya da gelecek kez başarırlarsa, Amerikalılar Alman ordusunu Ruslara karşı kullanmak için anlaşırlar bunlarla, inan bana..."

"Tutup Gestapo'nun işini de sen yapacak değilsin ya?"

"Bak, dinle beni ufaklık. Korumam gereken dört gizli silah deposu, bir matbaa ve beş radyo vericisi var. Üstelik bu aşağılık Almanlar gece gündüz demez, kırların altını üstüne getirirken paraşütle de bir şey indiremeyiz. Bu oğlan var ya, bütün düzenimizi bozdu. Yani anlayacağın, ya o ya biz. Emir verdim, onu bulacaklar. Sen de onlara katılsan iyi edersin. Buraları kimse senden iyi bilemez."

Hiçbir cevap vermeden ayrıldım oradan. Biraz çalışmayı denedim. Bir uçurtma yapmaya koyuldum, ama boşuna. Uçurtmama bir biçim bile düşünemiyordum. Elimde mavi kâğıtla öyle kaldım orada. Souba'nın hakkı vardı. Gestapo Hans'ı ele geçirmediği sürece Direniş, her türlü eylemini durdurmak zorundaydı. Öte yandan bir bu kadar kesin olan bir şey daha vardı: Ona ihanet edemezdim. Sabah on bire doğru kapı çalındı. Souba, Machaud ve Rodier'le birlikte içeri girdi.

"Her tarafı karış karış arıyorlar. Artık kıpırdayamıyoruz bile. Nereye gizledin çocukluk arkadaşını? Bir zamanlar bu

Hans von Schwede tatillerini burada geçiriyordu; görünüşe bakılırsa da arkadaştınız. Ee, konuşacak mısınız?”

“Banyo orada, dipte Souba. Hep sormuşumdur kendime, işkence konusunda... Konuşur muyum, konuşmaz mıyım, bilmiyorum.”

“Bir Alman subayı yüzünden her şeyi berbat edecek değilsin ya, allahın belası.”

“Hayır. Bana on iki saat verin.”

“Yalnız on iki. Bir fazla değil.”

Geceyi beklemedim. Vieille-Source’a gündüz gözüyle gitmeyi yeğ tutuyordum; arkadaşlarımdan birinin beni izlediğinden emin olmalıydım. Hans için sivil giysiler hazırlamıştım oysa, ama işte, gereği kalmamıştı. Onu gömlekle, bir taşın üzerine oturmuş, kitap okuyor buldum. Bu kitabı nereden bulmuş olabilir diye düşünürken hatırladım; cebinde her zaman bir tane gezdirirdi, hep aynı kitabı, Heine’yi.

Yanına oturdum. Korkunç bir görünümüm olmalı ki, gülümseyerek sayfayı çevirdi ve okumaya başladı:

*Ich weiss nich was soll es bedeuten
Das ich so traurig bin
Ein Märchen aus alten Zeiten
Das kommt mir nicht aus dem Sinn...*

Sonra gülerek, “Çeviri önemli değil,” diye ekledi. “Ama Verlaine’in de eş anlamlı dizeleri var:

*Hatırlarım
Eski günleri
Ve ağlarım..*

Kitabı yanına bıraktı.

“Evet?”

Anlattıklarımı dikkatle dinledi. Zaman zaman onayladığını belirten ufak bir işaret yapıyordu.

“Hakları var. Kendilerini çok iyi anladığımı söyle onlara.”

Ayağa kalktı. Onu son kez gördüğümü biliyordum ve gene biliyordum ki ‘düşman’ımın yüzü çevresindeki bu yaz ışığını hiçbir zaman unutmayacaktım. Lanet olası bellek. İlk baharın en güzel günlerinden biriydi; doğaya alışılmadık bir güçlülük kazandıran o dingin, o yumuşak günlerden biri.

“Dostlarından, gece olmadan önce gelip beni buradan almalarını ister misin? İmkân varsa eğer. Beden sağlığıyla ilgili bir kaygı bu; her yer böcek kaynıyor.”

Sustu ve bekledi. Gözlerinde ilk kez bir sıkıntının izlerine tanık oluyordum. Soruyu sormayı bile göze alamıyordu.

Ona mı yalan söyledim, yoksa kendime mi, bilmiyorum, ama şöyle cevap verdim:

“O şimdi, bu saatte çoktan İspanya’ya geçmiştir, kaygılanma.”

Yüzü aydınlandı.

“Of,” diye soluğunu verdi; “neyse, dertlerden biri, büyük bir tanesi eksildi işte.”

Ondan ayrıldım. Çocukluğumuza sonuna değin bağlı kaldık: El sıkışmadık gene.

Ertesi gün Souba, Heine’nin kitabını, madalyonu ve Li-la’nın resmini getirdi bana. Geri kalanı polise verdiler ve verirken de Maheu’nün oğlunun Vieille-Source’ta bir dere yatağında müge toplarken onu bulduğunu söylediler.

KIRK ÜÇ

Amcamın haberlerini de kısa bir süre sonra gene Souba'dan aldım. Bir pazar günü beni görmeye geldi; düşünce-sizlik olduğunu kendisinin de kabul ettiği bir kılıktaydı: Hep bir üniforma düşler dururdu, 'açık mavi', gerçek bir Fransız üniforması. Çünkü o bir yedeksubaydı ve bunu hiç durma-dan hatırlatırdı bize; ama rütbesini hiç belirtmezdi; ileride, şeritleri gönlüne göre takabilmek için böyle yapıyordu besbelli. Beresi, çizmeleri, külot pantolonu, kocaman haki asker ceketi ve her zamanki asık suratıyla -teslim sırasında duyduğu öfke, yüz hatlarına silinmemecesine yerleşip kalmış gibiydi- Soube, bir tabureye beceriksizce oturdu. Konuya giriş falan yapma-dan, pürüzlü bir sesle bana, "Buchenwald'de," dedi.

O sıralar henüz ölüm kamplarıyla ilgili çok az şey biliyordum. 'Toplama kampına gönderilme' sözlerinin ne denli korkunç olduğunu kavramaktan uzaktım daha. Ama gene de, amcamı Cévenne'lerde sakın sakın yaşıyor bildiğimden, haber benim üzerimde öyle bir şok etkisi yapmıştı ki, Souba bana bir göz atmasıyla yerinden fırladı; kendimi elimde bir bardakla bir şişe elma rakısının karşısında buldum.

"Hadi, kendine gelirsin."

"İyi ama, ne yaptı ki?"

Souba düşünceli düşünceli, "Yahudi sorunu," diye homurdandı. "Orada, Cévenne'lerde, kendini bütünüyle bu işe adanmış bir köy var anlaşılan. Adını şimdi hatırlamıyorum. Kalvinist bir köy. Bu insanlar zamanında çok acı çekmişler. Şimdiyse, hepsi dört elle bu işe sarılmış; bana söylendiğine göre şu anda da sürdürüyorlarmış. Ee, konu çocuklar olunca da, Yahudi olsun olmasın, Ambroise Fleury hemen işin içindedir kuşkusuz, uçurtmalarıyla ve şu şeyiyle."

"Neyiyle?"

"Şeyiyle işte."

Eliyle kafasını göstererek, "Eh bu günlerde herkeste var biraz," dedi. "Hiç deli olmadan başkaları için hayatını tehlikeye atar mı insan? Düşünsene, Fransa kurtulduğu zaman biz, belki de bunu görmek için burada bile olmayacağız. Yalnız, benimki kafada değil..."

Karnını elleyerek, "Bağırsaklarımda," dedi. "Başka türlü yapamıyorum bu yüzden. Eğer kafamda olsaydı, ben de Duprat gibi bir çözüme gidebilirdim. Kısacası, toplama kampına göndermişler onu; Lyon'la İsviçre sınırı arasında enselenmiş."

"Çocuklarla birlikte mi?"

"Ne olup bittiğini hiç bilmiyorum. Ayrıntılar için oradan gelen birine götüreceğim seni. Haydi kalk, gidiyoruz."

Bisikletimin arkasına geçmiş, burnumu çeke çeke gidiyordum. Ne kadar tutmaya çalışsanız da işe yaramıyor; gözyaşları her zaman çıkacak bir yol buluyor kendilerine.

Clos'ya vardığımızda Soubabère beni, Normand'da bizi bekleyen Mösyö Terrier'le tanıştırdı. Bir bombardıman sırasında, ölü bir Alman askerinin giysilerini giyerek kaçmıştı. "IV. Henri Lisesi'nde dil öğretiyordum, Goethe'nin dilini çok iyi bilirim, buna borçluyum kaçabilmemi," diye açıkladı. Taktığı tuhaf adla 'kamp hayatı' diye bir şeylerden söz ettikten sonra, amcamın en büyük felaket anlarında bile kendini hiç umutsuzluğa kaptırmadığını anlattı.

"Gerçekten de başlarda şansı vardı."

"Şans mı, hangi şanstın söz ediyorsunuz siz?"

Mösyö Terrier amcamın şansının ne olduğunu açıkladı bana. Kamp nöbetçileri arasında, Cléry bölgesi işgal birliklerinde bir yıl geçirmiş biri çıkmıştı. Adam Ambroise Fleury'nin uçurtmalarını hatırlamış; hani o Almanların bayıla bayıla seyretmeye gittikleri, çoğunlukla da satın alıp evlerine gönderdikleri uçurtmaları. Kamp komutanının da aklına, tutsağın bu uğraşından yararlanmak fikri gelmiş ve gerekli gereçleri sağlamış. Amcama işe koyulması emredilmiş. Başlarda, SS'ler uçurtmaları çocuklarına ya da komşularının çocuklarına armağan etmek için götürüyorlarmış. Daha sonra bunun ticaretini yapmayı düşünmüşler. Böylece amcamın kendisine yardım eden bir ekibi de olmuş. İşte o utanç kampının üzerinde, renk renk uçurtmaların Ambroise Fleury'nin tükenmez umudunu ve güvenini dile getirircesine gökyüzüne sevinç saçışlarını böylelikle seyredebilmişler. En arananlar çocuk kitaplarındaki naif resimler biçiminde olanlarmış; öyle ki, Naziler muhayyilesine yardımcı olsun diye, amcama çocuk kitapları ve peri masallarından oluşan bir koleksiyon bile getirtmişler.

Mösyö Terrier bana, “Onu, yaşlı Ambroise’ı çok seviyorduk hepimiz,” dedi. “Doğrusu ya, tuhaf olmasına tuhaftı bir parça, kaçık değilse bile; ama içinde bulunduğumuz o koşullarda, o yetersiz beslenmeyle, o yaşta, hayvancıklarına öylesine neşeli ve kaygıdan uzak renkleri, biçimleri, görünüşleri başka türlü nasıl verebilirdi ki? Umutsuzluk nedir bilmeyen bir adamdı. Aramızda, ölümden başka kurtuluş olmadığını düşünenler, böylesine bir ruh gücü karşısında kendilerini aşağılanmış, hatta hiçe indirgenmiş hissediyorlardı. Baş eğmek nedir bilmeyen o adamın görüntüsü gözümün önünden hiç gitmeyecek sanırım; üzerinde çizgili kamp giysisimiz; çevresinde, bedenleriyle değil ama kimbilir neyle hâlâ yaşama tutunmayı sürdüren birkaç insan artığı ve ölü yakma fırınlarının üzerinde, işkencecilerimizin tepesinde yirmi ak yelkeniyle çırpınıp duran gemiye ipinden tutarak yön veriş. Kimi zaman uçurtmanın biri elinden kurtuluyor, ufka doğru uzaklaşıyordu; hepimiz umut dolu gözlerle onu izliyorduk. Bu aylar boyunca, amcanız üç yüzün üzerinde uçurtma yapmıştır sanırım. Konularını, daha önce de söylediğim gibi, kamp komutanının onun için getirttiği çocuk masallarından alıyordu; en çok sevilenler bunlardı. Bir süre sonra işler tersine döndü birden. Siz buralarda daha insan derisinden abajur yapma işini duymadınız herhalde. Duyarsınız, gelir haberi. Kısacası, o yaratık, Ilse Koch, kadınlar kampının gardiyanı, ölen tutsakların derilerinden kendisine abajurlar yaptırıyordu. Yo, öyle surat asmayın; hiçbir şeyi göstermez bu, örnekler ne denli çok olsa da, hiçbir zaman hiçbir şeyi ortaya koymaz gene de. Haklının, doğrunun egemen olması için her zaman bir Jean Moulin* ya da

*) Jean Moulin 1940’ta valiyken açığa alınır. Direniş hareketini örgütleyenlerden biridir. 1943’te ihanete uğrar, yakalanıp işkence görür, Almanya’ya gönderilirken yolda ölür.

bir Estienne d'Orves* bulunacaktır. İşte bu Ilse Koch'un aklına esmiş, Ambroise Fleury'den kendisine insan derisinden bir uçurtma yapmasını istedi. Ya, böyle işte. Hem de güzel dövmelisini bulmuş bir tane. Ambroise Fleury, hayır dedi elbette. Ilse Koch ona bir an gözlerini kırpmadan, dik dik bakıp '*Denke doch*, bir düşün' dedi; sonra da ünlü kamçısıyla oradan uzaklaştı. Amcanız onu gözleriyle izliyordu. Bu düşman kadın uçurtmaların ne anlama geldiğini anlamış ve umutsuzluğa düşmek nedir bilmeyen bu Fransızın düşünce yapısını paramparça etmek istemişti sanırım. Bütün gece Ambroise'ı razı etmeye uğraştık. Tutup da bir deriyi düşünecek halimiz mi kalmıştı; hem adam da artık içinde olmadığına göre. Ama hiçbir işe yaramadı. 'Onlara bunu yapamam,' diyor, başka bir şey demiyordu. Kimse 'bunu yapamazdı', bize açıkça söylemedi; ama biz anlıyorduk. Bu uçurtmalar onun için ne anlama geliyordu, bilmiyorum. Hiç tükenmeyen bir umuttu belki."

Mösyö Terrier, biraz sıkıntılı, sustu. Souba ansızın kalktı, tezgâha geçip patronla bomba olayını tartışmaya başladı. O anda anladım.

"Onu öldürdüler."

Mösyö Terrier beni sakinleştirmek için, "Yo, hayır, içiniz rahat olsun, bu bakımdan kaygılanmayın," diye atıldı. "Onu yalnızca bir başka kampa gönderdiler."

"Hangi kampa?"

"Oswiecim'e, Polonya'da."

Oswiecim'in dünyada, kendine yakışır biçimde bir Alman adıyla, Auschwitz olarak ün yapacağını ben o zaman bilmiyordum daha.

*) Estienne d'Orves, Direniş hareketi için haber alma ağı kurarken birlikte çalıştığı kişilerden biri tarafından ele verilir; Gestapo tarafından tutuklanıp 29 Ağustos 1941'de kurşuna dizilir.

KIRK DÖRT

İki aydan uzun bir süredir Lila yeraltı hayatımı yeniden benimle paylaşmaya başladı. Artık geceleri öyle az uyuyorum ki; özellikle böyle yapıyorum, çünkü yıpranmış sinirler onun varlığına çok uygun bir ortam oluşturuyor. Hemen her gece yanıma getirebiliyorum onu.

“Bana tam zamanında haber verdin, Ludo. Neyse ki Georg bize yeni kimlikler sağlamıştı. Böylece annem ve babamla birlikte önce İspanya’ya, oradan da Portekiz’e geçebildik.”

Ona daha yakın olabilmek için haftada iki üç kez Cléry Belediyesi’nin kitaplığına uğruyordum; orada atlasın üzerine eğilip bir parmağım haritada, Estoril ya da mantarmeşeleriy-le ünlü Algaro yöresi üzerinde ona eşlik ediyordum.”

"Burayı görmelisin, Ludo, çok güzel bir ülke."

"Bir iki satır olsun yaz. Konuşuyor, beni yatıştırıyorsun ama, yanımdan ayrıldıktan sonra en ufak bir hayat belirtisi göstermiyorsun. Budalalık yapmıyorsun ya hiç değilse?"

"Hangisini soruyorsun? Öyle çok yaptım ki!"

"Biliyorsun... *Önce hayatta kalmak gerekiyor, yakınlarını kurtarmalı...*"

Sesi ciddileşiveriyor.

"İşte görüyor musun, hep bunu düşünüyorsun. Gerçekte beni hiçbir zaman bağışlamadın."

"Doğru değil bu. Başına yeniden böyle bir şey gelsin istemeyişim, bunun..."

"Çünkü bunun bende bir alışkanlık haline gelmesinden korkuyorsun..."

"Alışkanlık değil, umutsuzluk..."

"O zaman benden utanç duyardın."

"Yo, hayır! Kimi kez insan olmaktan utanç duyduğum oluyor, onlarla aynı ellere, aynı kafaya sahip olduğum için..."

"Kim bu onlar? Almanlar mı?"

"Onlar. Biz. Ambroise amcamın uçurtmalarına ne büyük bir güven duymalı ki insan, bir adama bakıp, gözlerinde ne olursa olsun suçsuz bu, diyebilsin kendine. Jombey'e ölümüne işkence yapan bu değil; geçen hafta, altı 'komünist' rehine kurşunlar altında can verdiğinde, infaz mangasına emir veren bu değil..."

Sesi uzaktan geliyor.

"Ne yapayım, önce hayatta kalmak gerek, yakınlarını kurtarmak... Anlıyor musun, Ludo? Anlıyor musun?"

Ayağa kalkıyor, lambayı alıyor, avluyu geçip atölyeye giriyorum. Hepsi oradalar, oldukları gibi duruyorlar. Gene de hep baştan başlamak gerekiyor. Jean-Jacques Rousseau'yu,

Montaigne'i belki yirmi kez yeniden yapmışımdır; hatta Don Quichote'u, o pek az tanınan büyük gerçekçiyi de; sakın ve bildik görünüşü altında dünyada korkunç yaratıklar, canavarlar görmekte ne kadar da haklıydı; 'sineğe bile zararı dokunmaz' iyi biri gibi görünüp, adam kandırmayı ne de iyi bilir o canavarlar, bu alışlagelmiş güven verici görüntüye kanıp da kanatlarından olan 'sinekler'in sayısı, insanlığın başlangıcından bu yana yüzlerce milyonu bulmuş olmalıdır.

Uzun bir süredir Nazilere duyduğum kinden küçük bir iz bile kalmadı. Nazizm ya insanlıkdışı bir canavarlık değilse? Ya *insana özgü* bir şeyse? Ya bir itirafsa? Gizlenmiş, bastırılmış, üstü örtülmüş, yadsınmış, en derinlerimize sindirilmiş ama gene de her zaman yüzeye çıkan bir gerçekse ya? Almanlar, evet, kuşkusuz Almanlar... tarihte... sıra onların, işte o kadar. Savaş bitsin, Almanya bir kez yenilsin hele; Nazizm geçip gitsin, gömülsün; Avrupa'da, Asya'da, Afrika'da, Amerika'da başka ülkelerin sırayı alıp almayacaklarını göreceğiz bakalım. Londra'dan gelen bir arkadaşımız, bir Fransız diplomatın, Louis Roché'nin dizelerinden oluşan bir kitapçık getirdi. Savaş sonrasında söz ediyor. İki dizesi var ki, hiç çıkmamacasına kazındı belleğime:

*Büyük kıyımlar olacak,
Sana bunu anan söylüyor.*

Lambamı yakıyorum. Uçurtmalar hep orada; ama uçurtma yasağı kalkmadı. Adam boyu yükseklik diyor yönetmelik, fazlası yasak. Yetkililer bu işaretlerden korkuyorlar; şifre olarak kullanılmalarından, bu yolla karşılıklı mesaj gönderilmesinden, işaret noktası olarak kullanılmalarından ya da direnişçilere işaret verilmesinden korkuyorlar. Yalnızca çocukların boyu elveriyor onları ipinden tutup çekmeye, o da ucu

ucuna. Daha yüksekî yasak. Jean Jacques'ımızın, Montaigne'imizin böyle emeklediğini görmek dayanılmaz bir şey; onların toprak üzerinde sürünmeleri çok ağır geliyor insana. Bir gün yeniden özgürlüklerine kavuşacaklar, çok yükseklerle çıkabilecekler gökyüzünde; mavinin ardına düşüp gidebilecekler; kendimizle ilgili tasalarımızı giderecekler gene, gene bizi kandırmaya başlayacaklar. Belki de uçurtmaların var oluşlarının tek bir sebebi var gerçekte: güzel olmak.

Her zaman sonunda kendimi toparlıyordum. Basit bir kendini koruma içgüdüsiydi bu: Fleury'ler biraz oynatmışlar ya da hepten tozutmışlar, ne yazardı ki; bir inanç işiydi bu, önemli olan buydu, ayakta kalmanın başka yolu yoktu. *"Anlıyor musun, Ludo? Anlıyor musun?"* Gözlerimi kuruyor ve işime devam ediyordum.

Hâlâ zaman zaman bana yardıma gelen birkaç çocuk oluyordu; anne babalarından gizlice ama. Çünkü Motte, Cléry'ye beş kilometre uzaklıktaydı ve ayakkabıları eskitmemek gerekiyordu. Uçurtmalarımızın parçalarını biraraya getirip birleştiriyor, sonra da ilerisi için bir kıyıya koyuyorduk.

Bir sabah Esterhazy'den bir haber aldım. Uğradığı o acı kayba karşın gene de Clos Joli'ye düzenli olarak geliyordu. Tchong ölmüştü. Haberi bana hâlâ kıpkırmızı gözlerle kendisi vermişti. Burnunu gürültüyle mendiline silerek, *"Teckel cinsi bir köpek alacağım kendime bir tane,"* diye bitirmişti konuşmasını; *"insan kendini bırakmamalı."*

12 Mayıs 1944'te, öğle yemeği saatinde çalışma odamın kapısı aralandı ve Francis Dupré'nin başı uzandı içeri. Pamuk doldurulmuş gibi duran şişkin omuzları, kremle özel biçim verilmiş saçları, doğaldan uzun kirpikleri, tatlı bakışlı iri gözleriyle doğrudan Napoli -Ateşten- Öpücükler'den geli-

yor gibi bir hali vardı. Kuşkusuz 'ilacından' hatırı sayılır bir doz damarlarında dolaşıyor olmalıydı o anda, tam formundaydı çünkü. Madam Julie, Gestapo'nun huysuzluğunun gözle görülür biçimde arttığı, tehlikenin gitgide büyümekte olduğu böyle bir zamanda 'onu unutmak'tan özenle kaçınıyordu herhalde. *Gräfin*, şu sıralar 'yüzde yüz Ari' dostuna her zamankinden de çok ihtiyaç duyuyor olmalıydı; onun da kendisini unutmaya kalkması imkânsızdı. Bundan daha keskin -ve daha trajik- karşılıklı bir bağımlılık düşünmek güçtür.

"Nasılsınız delikanlı?"

Gelip masanın üzerine oturdu.

"Dikkat etmelisiniz, dostum. Geçen gün birtakım adlar yazılı küçük bir liste gördüm. Bir kısmının karşısına çarpı konmuştu. Ama sizinkinde yalnızca soru işareti vardı. Yani, dikkatli olmalısınız."

Hiç sesimi çıkarmadım. Tek ayağını sallayıp duruyordu.

"Ben de oldukça kaygılıyım. Dostum Arnoldt, komutan, her an Almanya'da bir göreve verilmeyi bekliyor. O giderse ben ne olurum, hiç bilemiyorum."

"İyi ya, siz de onunla Almanya'ya gidin öyleyse."

"Nasıl gidebilirim ki?"

"O, bir yolunu bulur nasılsa."

Bu denli ileri gitmemeliydim, düpedüz eşeklikti yaptığım. Isidore Lefkowitz sapsarı kesildi.

"Beni bağışlayın, Mösyö Dupré."

"Önemi yok, size de haber verdiğini bilmiyorum."

"Benim bir şeyden haberim yok. Adımın yanındaki soru işaretine gelince, suçlanacağım bir şey yok."

"Bir sorun üzerine varılan kanıyla ilgili olarak, her şey bakiş açısına bağlıdır..."

Arkasını ben getirdim:

“...çünkü en sağduyulu, en dikkatli insan bile, temel olmasalar da azımsanmayacak önemde bir kısım gerekirliklerin etkisinde kalmadan edemez.”

İkimiz birden gülmeye başladı. Bütün liselilerin bildiği güzel söz sylemeyle ilgili bir oyundu bu.

“Janson-de-Sailly, nc sınıf,” diye mırıldandı. “Tanrım, bütün bunlar ne denli uzaklarda kaldı Şimdi!”

Sesini kısarak, “Sizi görmek istiyor,” dedi, “bugün öğleden sonra saat üçte, Jars konağının önünde.”

“Neden konakta? Neden evinde değil?”

“AlıŐveriŐe çıkacak sanırım, orası yolunun st. Hem sonra...” Manikrl tırnaklarına bakıyordu.

“... Şu Grüber’e ne oldu, hiç anlamıyorum; hepten kudurdu. Düşünebiliyor musunuz, önceki gün hiç çekinmeden kontesin villasında arama yaptırdı.”

Yüreğim ağzımda, “Olamaz,” dedim.

‘Oda hizmetçisi’ Odette Lanier ve alıcı verici telsizimiz geldi hemen aklıma.

“Görülmedik bir iş, öyle değil mi? Sıradan, basit bir arama kuşkusuz. Hem ben kendisine önceden haber de vermiştim. Zaman kötü. Herkes açık açık, yakında bir çıkarmadan söz ediyor. Dostum Franz... Komutan Arnoldt çok kaygılı. İngilizler ve Amerikalılar böyle bir Şeye kalkıŐırlarsa, kendilerini denizde bulacaklar doğal olarak. Neyse, yle umalım.”

“İnsan umutla yaşar.”

Uzun uzun bakiŐtık ve çıkıp gitti.

Saat on üç otuzdu. Yerimde duramıyordum. Bir saat öncesinden gittim konağa. Bir zamanların Bronicki konağı olan bu Normandiyalı ‘Türk işi yapıt’ın yıkıntıları üzerinde Şimdi otlar bitmişti; önceden tasarlanmış gibiydi bu hali, sanatsal

bir kaygıyla, düzenlenmiş, ölçülü bicili bir kendi haline bırakılmışlıktı sanki.

Benzin yokluğunda, yeniden atlı arabalar çağına dönüşüğünü biliyordum oysa; gene de Madam Julie'yi sarı bir faytonun içinde, silindir şapkalı, mavi arabacı giysileri giymiş bir araba sürücüsünün arkasında görünce şaşırdım kaldım. Kat kat kızıl peruğunun altında, artık yalnız 1900'lerin kartpostallarında kalmış olan, beli sımsıkı, göğsü gemi önü, arkası geminin kış tarafı gibi kabarık giysilerden biri içinde tantanayla indi arabadan. Yüzünün erkeksi hatlarında her zamankine göre daha da kararlı bir anlatım vardı. Elinde mavi Gauloise paketi ve dudağının kıyısında izmaritiyle, Toulouse-Lautrec'in Goulue'sü, seçkin bir hanımefendi ve bir tulumbacı karışımı bir şey olup çıkmıştı. Ben şaşkın şaşkın yüzüne bakarken, o bana öfke içinde açıklamalar yapıyordu; bu da onun sinirli olduğu anlamına geliyordu.

"Bir *garden-party* veriyorum, 1900'lerin giysileriyle. Bu Grüber pisliği benden kuşkulandırmaya başladı sanırım. Bu gibi durumlarda falcı olmak gerek. Ne olup bitiyor, hiç bilmiyorum; buyruklara bakılırsa bir *Kriegspiel*.* Yüz millik çevredeki bütün Wehrmacht kodamanları hep buraya toplandı. Dünden beri Cerfs Oteli'ne gelmeye başladılar. Ben de üstüne üstüne gidiyorum. Hepsini davet ettim. Von Kluge olacak, Rommel de. Von Kluge gençliğinde Budapeşte'de askeri ataşeymiş. Kocamı çok iyi tanırmış."

"Ee, ne olacak şimdi?"

"Ne demek ne olacak? Ya daha evlenmemiştik, ya aynı Esterhazy değildi ya da uzaktan bir akraba olabilir, öyle bir şey işte, sözün gelişine göre. Araştırma yaptıracağını sanmıyorsun ya? Bana çiçek de gönderdi. *Garden-Party*'yi onun onuruna

*) Savaş oyunu.

veriyorum. Ah, o yirmili yılların Budapeşte'si, o eski güzel günler. Amiral Horthy.. '29'da Buda'nın en iyi genelevlerinden birindeydim, gerekli bütün adları biliyorum."

İzmariti topuğuyla ezdi.

"Grüber'den kıl payı sıyırttım. Neyse ki Francis bana zamanında haber verdi. Sizin o Odette'inizi alıcı-vericisiyle birlikte bulsalar.. Kış!"

Parmağını bıçak ağzı gibi boynundan geçirdi.

"Nereye gizlediniz onları?"

"Odette'i olduğu yerde bıraktım. O benim oda hizmetçim; kimliği falan da doğru düzgün, yerli yerinde. Ama telsiz..."

"Kaldırıp bir yere atmadınız ya?"

"Belediye başkan yardımcısı Lavigne'de."

"Lavigne'de mi? Deli misiniz siz? İşbirlikçilerin başta gelenidir."

"İyi ya, işte şimdi sapına değin bir direnişçi olduğunu kanıtlayabilecek."

Yüzünde acıyan bir gülümsemeyle, "İnsanları daha tanı-mıyorsun, Ludo," dedi, "hiçbir zaman da tanımayacaksın ya, böylesi daha iyi. Hem bu gerekli de. Bu tür adamlar olmasaydı eğer, uçurtmalarıyla Ambroise amcan gibi, senin gibi..."

"Biliyor musunuz, kimi kez bana söylediniz ya, kurşunlanmaya gidenlerin bakışları var sende diye, işte 1944'e geldik, işin içinden pek de kötü sıyrılmış sayılmam, ne dersiniz?"

Sesim biraz kısılır gibi oldu; umutsuzluğa düşmek nedir bilmeyen biri gelmişti aklıma.

Madam Julie usulca, "Öğrendiğime göre Buchenwald'de," dedi.

Susuyordum.

"Canını sıkma, dönecek."

"Onu oradan belki de dostunuz Von Kluge kurtarır."

"Hissediyorum, geri dönecek; geri dönmeli, geri dönmesini *istiyorum*."

"Bir büyücüden geri kalır yanınız yok, Madam Julie, biliyorum ama, böyle bir şey için bir mucize gerekli."

"Geri dönecek, göreceksin. Bu tür şeyleri sezinlerim ben."

"Siz ve ben o günleri görmek için burada olacak mıyız bakalım, hiç sanmıyorum."

"Elbette olacağız. Grüber'in bir şey bulamadığını sana söyledim ya. Özür bile diledi. Cerfs Oteli'ndeki bütün o kodamanlar yüzünden olağanüstü önlemler almak zorundalar anlaşılan. Gerçekten de... ortalarına bir bomba... anlıyor musun?"

"Anlıyorum. Londra'ya haber vereceğiz. Ama şu sıralar biz kımıldayamayız. Hem Cerfs Oteli de çok iyi korunuyor. İmkânsız. Bunu sormak için mi beni buraya getirttiniz? Hem hiçbir hazırlığımız da yok."

"Bir süre hareketsiz kalmakta haklısınız. İtiraf edeyim, benim bile çekilmeyi düşündüğüm oldu. Loiret'de göze batmayacak kuytu bir köşe ayarladım kendime. Ama sonra kalmaya karar verdim. Dayanacağım. Başımı belâya sokacak..."

Gene eski dağarcığındaki sözcüklere dönmüş olmaktan bir sıkılganlık duyuyordu ne de olsa.

"Başımı hemen şu anda belâya sokacak tek şey işte şuradaki..."

Elinde kamçısı ve dizginler, mavi arabacı üniformasıyla, şaşkın şaşkın gözlerini kırıştırarak sürücü yerinde oturan arabacıyı gösterdi başıyla.

"Tek sözcük olsun Fransızca bilmiyor bu alık."

"İngiliz mi?"

"Bile değil, Kanadalı; ama *francophile* değil bu orospu çocuğu."

"Ona *francophile* denmez, *francophone*; biri Fransızsever demek, öbürü Fransızca konuşan."

"Senin küçük dostların dün kazıkladılar bunu bana; Alman üniforması vardı üzerinde. Daha fazla olmaz, yalnız bir geceliğine dedim onlara. Üç haftadan beri elden ele dolaşıp duruyormuş... *Garden-party* var ya, kolaylıkla arabacı kılığına sokup evden çıkarabildim. Gelgelelim, şimdi ne yapacağım, nereye bırakacağım, hiç bilmiyorum."

Düşünceli bir göz attı Kanadalı'ya.

"Ne yazık ki çok erken. Çıkarma yaza mı olur sonbahara mı, belli değil. Oysa onu bir güzel açık artırmaya koyardım. Çok yakında bir müttefik havacısı için ne istersen ödemeye hazır sürüyle adam çıkacak, sen de tanırsın onları..."

"Bu gülünç kılığıyla hangi cehenneme götüreyim istiyorsunuz onu?"

"Sen bir çaresine bakarsın."

"Dinleyin, Madam Julie..."

Birden tıpkı bir asker gibi bağırmaya başladı:

"Tanrı aşkına! Belki sana yüz kez söyledim. Madam Julie yok, 'Sayın Kontes'!"

Öylesine sinirlenmişti ki, dudağının üzerindeki bıyığımsı tüyler titriyordu. Hormonlar kimi kez nasıl da zıvanadan çıkarıyor insanı, amma da ilginç diye düşünüyordum ki, tam o sırada, görünürde hiçbir belirgin sebep yokken birden durumu kavradım; belki de Madam Julie böylesine öfkelendiği için, çünkü kaygılı ve sıkıntılı olduğu zamanlar hep böyle olur: Başka bir sebebi vardı buluşmamızın ve bu Lila'yla ilgiliydi.

"Beni niçin çağırttınız, Madam Julie? Bana ne söyleyecektiniz?"

Bir Gauloise yaktı; alevi ellerinin içinde korurken benimle göz göze gelmekten dikkatle kaçınıyordu.

"Sana iyi bir haberim var, ufaklık," dedi. "Senin Polonyalı... uzatmayalım, sağ ve esen..."

Arkadan gelecek kötü haberi bekleyerek iyice gerginleştim. Onu tanıyordum. Bana çok acı vermemeye çalışıyordu.

"Von Tiele'nin kendini öldürmesinden sonra, onu tutuklamışlar. Biraz acı çekmiş anlaşılan. Bu onu biraz hırpalamış da olmalı. Komplodan haberi olup olmadığını anlamak istiyorlarmış. Herkes onun Von Tiele'nin metresi olduğunu düşünüyordu... İnsanlar her ağızlarına geleni söylüyor işte."

"Tamam, Madam Julie, tamam."

"Sonunda onu bırakmışlar."

"Ya sonra?"

"İşte sonra ne yaptı, bilmiyorum. En ufak bir fikrim yok. Annesi oradaymış, babası olacak o salak da – o yok mu o. Ağızlarına koyacak lokmaları kalmamış. İşte yani, kısaca..."

Anlatmakta gerçekten de çok güçlük çekiyordu; gözlerini gözlerimden kaçırıyordu durmadan. Çok seviyordu bu Madam Julie beni.

"... ufaklık şimdi, benim bir dostumun yanında bulunuyor, Fabienne."

"Miromesnil Sokağı," dedim.

"Evet, ne yani, ne olmuş Miromesnil Sokağı'na? Fabienne sokakta dolaşırken bulmuş..."

"Kaldırımında."

"Anlıyor musun, Ludo? Anlıyor musun? Önce hayatta kalmak, yakınlarını kurtarmak gerekiyordu."

"Hayır, hiç de öyle değil, neler aklına getiriyorsun sen? Sokakta bırakmak yerine, Fabienne onu yanına almış."

"Anlaşıyor, lüks bir randevuevi, sokaktan iyidir hiç değilse."

“Dinle küçük Ludo’m, Naziler şu sıra Yahudilerin kemiklerinden sabun yaparken, böyle bir zamanda tutup da temizlik, saflık derdine düşmek... Biliyor musun... şarkıcı Martini, bir salon dolusu Almanın önünde sahneye çıkmıştı. Nazi selâmı verirmiş gibi kolunu yukarı kaldırdı; Almanlar alkışlamaya başladılar. İşte o zaman Martini kolunu daha da yukarı kaldırıp, ‘Buraya değin boka battık hepimiz,’ dedi. Bunun yüksekliğini santimetreyle ölçemezsin ya. Hem eğer Fabienne beni çağırıyorsa, oranın küçüğe göre bir yer olmadığını çok iyi anlamış demektir. Orospuluk bir meslektir; hem yetenek de ister, hemen kolaylıkla iyi orospu oluverilmez. Onu ne yapacağını soruyor bana. Şimdi, sen oraya gideceksin; onu alıp kendi evine getireceksin. Al sana biraz mangır da getirdim. Hadi git, onu bul, yanına al, ona iyi davran. Bir daha ortalara düşmez. Ak ve karalardan bıktık usandık. Yalnız gri insancadır. Tamam, şimdi ben *garden-party*’me gidiyorum. Ne kadar iyi orospu varsa hepsini getirttim. Ben de canımı kurtarmaya çalışıyorum işte. Bir de beni şu budaladan kurtariver. Bir dahaki savaşa, Kanadalılar kendi çıkarları için Fransızca öğrenseler iyi ederler, yoksa bana güvenmesinler.”

Oğlanı sürücü yerinden indirdi. Eteklerini toplayıp yerine kendi geçti. Dizginleri ve kamçıyı eline aldı ve fayton tırısyla yola koyuldu. Eski mamalardan yenilmez Julie Espinoza’yı, Kontes Esterhazy’nin *garden-party*’sine doğru götürüyordu. Kanadalı pilotu bir zamanlar konağın salonu olan yıkıntılara bıraktım. Onunla ilgilenmesi için Soubabère’e haber verdim; sonra da Paris’e bir an önce gitmek için gerekli kâğıtları edinmeye koştum.

KIRK BEŞ

Madam Fabienne'in Miromesnil Sokağı'ndaki *Féeria*'sına gitmekten bağışık tutuldum; gerçi biraz da üzüldüm gitmeyişime. Çünkü bu felaketi 'önemsiz' bir olay gibi karşılamayı kendi payıma bir övünme konusu haline getirmiştım. 14 Mayıs'ta, benimle çalışmaya gelen birkaç çocukla birlikte atölyede, Nazilerin yenik düşecekleri ve uçurtmalarımızı yeniden göklerde uçuracağımız günler için hazırlık yapıyorduk. Kapı açıldı ve Lila'yı gördüm. Kalktım, kollarımı açıp onu karşılamaya gittim.

"Ne güzel bir sürpriz!"

Ne bir ışıltı, ne canlılık; saçlarının parlaklığı bile sönmüş. Yalnızca bere, bütün bu olup bitenler arasında büyük bir

özenle korunmuş gibi duran o bere, bir zamanlardan arta kalan bir gülümseyiş gibiydi. Faltaşı gibi açılmış kıpırtısız gözleri, rengi kaçmış soluk teni, çukura kaçmış yanaklarının üzerindeki çıkık elmacık kemikleri, hepsi, hepsi kurtarın, yetişin diye bağııyordu. Ama beni altüst eden bu çökmüşlükten çok, Lila'nın bakışlarındaki kaygı dolu sorgulamaydı. Korkuyordu. Kendi kendine onu kapı dışarı edip etmeyeceğimi soruyor gibiydi. Konuşmayı denedi. Dudakları titredi ve o kadarla kaldı. Ona sarılıp göğsüme bastırduğımda, kı mıldamay ı göze alamadan, kaskatı, inanamıyormuş gibi duruyordu. Çocukları dışarı çıkardım, ateşı canlandırdım. Bir sıranın üzerinde, ellerini kavuşturmuş, ayaklarının ucuna bakarak oturup kalmıştı. Ben de bir şey söylemedim. Bıraktım sıcaklık etkisini göst ersin. Aramızda söylene bilecek her şey kendiliğinden söyleniyordu; sessizlik bu işi görüyordu, elinden geldiğince, içtenlikli, gerçek bir dost gibi. Bir ara kapı açıldı, Jeannot Cailleux girdi içeri. Kimbilir ne mesaj getirmişti, acele yerine getirilmesi gereken bir görevdi kuşkusuz. Birden afalladı. Hiçbir şey söylemeksizin döndü gitti. Lila'nın ağzından çıkan ilk sözcükler, "Kitaplarımı, kitaplarımı gidip almak gerek," oldu.

"Ne kitabı, nerede?"

"Valizimde. Çok ağırdı. Onları garda, öylece bir kıyıya bıraktım, emanetçi yoktu."

"Kaygılanma, yarın giderim."

"Ludo, yalvarırım, onları hemen istiyorum. Benim için çok önemli."

Dışarı koşup Jeannot'yu yakaladım.

"Onunla burada kal, yerinden kıpırdama."

Bisikletime atladım; Cléry garına varıncaya değin bir saat pedal çevirmem gerekti. Valizi bir köşede buldum. Tutup

kaldırmamla birlikte kilit açıldı ve her şey orta yere saçıldı; Alman resminin en görkemli dönemi, bütün Münih Müzesi, Yunan'dan kalanlar, Rönesans, Venedik Ekolü, izlenimciler ve Velazquez'in, Goya'nın, Giotto ve Greco'nun yapmış olduğu bütün yapıtlar oradaydı ve ben onlara bakakaldım. Daha sonra, iyi kötü her şeyi yerli yerine koyup, valizi bisikletin üzerine yerleştirdim ve yolu yürüyerek döndüm.

Lila'yı, kanadyeni ve beresiyle, sıranın üzerinde bıraktığım gibi oturuyor buldum. Jeannot elini tutuyordu. Sevgiyle kolumu sıktı ve yanımdan ayrıldı. Valizi sıranın önüne koydum ve açtım.

"Bu da oldu işte," dedim, "görüyorsun, hepsi burada, hiçbir şey eksik değil. İstersen kendin bak. Bir şey kayıp değil."

"Sınavlarım için gerekli bunlar. Eylül'de Sorbonne'a gireceğim. Sanat tarihi öğreniyorum, biliyorsun."

"Biliyorum."

Eğildi, Velazquez'i aldı.

"Çok güç ama, başaracağım."

"Hiç kuşku yok bundan."

Velazquez'i Greco'nun üzerine koydu ve hoşnutlukla gülümsedi.

"Hepsi burada," dedi. "Yalnız dışavurumcular eksik. Naziler yaktı onları."

"Evet, canavarca şeyler yaptılar."

Bir an sessiz kaldı, sonra duyulur duyulmaz bir sesle sordu:

"Bütün bunlar nasıl olabildi, Ludo?"

"E, işte bir kez sol yanımızı boş bırakmak yerine, Maginot hattını denize değin uzatmalıydık. Sonra Renanya'nın işgal edilmesiyle birlikte hemen harekete geçmeliydik; dahası, generallerimiz de kof çıktı ve de Gaulle'ü bulmakta çok geç kaldık."

Dudaklarının kıyısında bir gülümsemenin izleri belirdi, gerçek bir Fleury olduğumu düşündüm.

“Bundan söz etmiyorum... ben... nasıl yapabildim?”

“Tamam işte, aynı şey. Bir patlama olduğunda, her zaman zararlı sonuçları da olur. Doğada bile işler böyledir. Bir patlama oldu ve bundan zarar görenler: galaksiler, güneş sistemi, yer, sen, ben ve hadi gel, sebzeli tavuk çorbası olmuştur. Yemek yiyelim.”

Masaya otururken kanadyenini çıkarmadı, koruyucu bir zırlı gerekiyordu ona.

“Çok güzel bir pastam da var, raventli, doğruca Clos Joli’den geliyor.”

Yüzü biraz aydınlanır gibi oldu.

“Clos Joli...” diye mırıldandı. “Marcellin nasıl?”

“Hayranlık uyandırıcı,” dedim. “Geçengün öyle güzel bir söz etti ki... Pastacı Legendre, Amerikalılar kazansa bile, her şey bitti; ülke gerçek yüzünü bir daha hiç bulamayacak diye sızlanıp duruyordu. Marcellin bir öfkelenildi, bir çıkıştı. ‘Kendi mutfağında Fransa konusunda umutsuzluğa düşülmesini kabul edemem,’ diye bağırıldı.”

Bakışları dalıp dalıp gidiyordu. Ellerini dizlerinin üzerinde kavuşturmuş, dimdik oturuyordu. Şöminenin alevleri, hırlayarak sırtlarını kabartan kediler gibi kabarıyordu gitgide.

“Burada bir kedi eksik,” dedim. “Grimaud yaşlılıktan öldü. Bir başka kedi ediniriz.”

“Gerçekten burada kalabilir miyim?”

“Sen buradan hiç gitmedin ki, küçük kız. Sen hep burada yanımdaydın, benden hiç ayrılmadın.”

“Bana kızmamalısın. Artık ne yaptığımı hiç bilmiyordum.”

“Bunların sözünü etmeyelim. Bak işte, Fransızca için de aynı şey. Savaştan sonra bir sürü söz edecekler; yok şunun-

laydı, yok bununlaydı diyecekler; yok şöyleydi, yok böyleydi diyecekler. Hepsi boş söz. Sen *onlarla* değildin, Lila. Sen benimle birlikteydin.”

“Sana inanmaya başlıyorum neredeyse.”

“Ailen nasıl diye sormadım sana.”

“Babam biraz daha iyi.”

“Ya? Demek beyefendi kendine gelebildi.”

“Georg öldüğünde beş parasız kalmıştık. Bir kitapçada iş buldu.”

“Her zaman kitapsever biriydi.”

“Elbette yaşamak için bu yeterli değildi.”

Başını önüne eğdi.

“Nasıl gelip oraya dayandım, bilmiyorum, Ludo.”

“Sana daha önce açıkladım ya, sevgilim. General von Rundstedt ve zırhlı birlikleri. *Blitzkrieg*.* Senin bunda bir suçun yok. Senin yüzünden değil. Gamelin ve Üçüncü Cumhuriyet’in işi bu. Sana düşünceni soran olsaydı, çok iyi biliyorum, daha Renanya işgal edildiğinde Hitler’e savaş açardın. Oysa, o sırada Albert Sarraut Millet Meclisi’nin kürsüsünden ‘Strasbourg katedralini hiçbir zaman Alman topraklarının tehdidi altında bırakmayacağız,’ diye bas bas bağıırıyordu.”

“Her zaman her şeyle dalga geçiyorsun, Ludo. Oysa yüreği seninki kadar ciddi bir kimse de bulunmaz.”

“Güler gibi yapınca daha iyi dayanıyor insan.”

Bir an bekledi, sonra fısıldayan bir sesle, “Ya... Hans?” dedi. Gömleğimin önünü açtı. Madalyonu gördü.

Her zaman tertemiz sevgilere eğilimleri olan kuşların cıvıltıları duyuluyordu dışarıdan. Kimileyin azıcık alay iyi oluyor işte.

*) Ani baskın.

“Şimdi sana gerçeğinden, şöyle güzel bir kahve yapacağım, Lila, anlaşılan o ki, insan yalnız bir kez geliyor dünyaya.”

Uykusuzluk çekiyordu; geceleri bir köşede, sanat kitaplarını okuyup notlar çıkararak geçiriyordu. Gündüzleri, kendi deyişiyle ‘yararlı olmaya’ çabalıyordu. Ev işlerinde bana yardım ediyor, perşembeleri çoğunlukla okul sonrasında uğrayan çocuklarla ilgileniyordu. Uçurtmalar her yanda, yığıldıkça yığılmış, uçacakları günü bekliyorlardı. Cléry okul müdürü çalışmalarımızı komik bir adla ‘uygulama çalışması’ olarak nitelendirmişti; hatta belediye bize, ileriye düşünerek ufak bir destekte bile bulunuyordu. Ya Ağustos ya da Eylül’de diye fısıldaşıyordu herkes.

Lila kollarımda uyuyordu, ama çekingen birkaç denemeden sonra ona dokunmayı göze alamıyordum. Okşayışlarıma ses çıkarmıyor, öte yandan hiçbir tepki de göstermiyordu. Cinselliğinden öte, çok daha derinlerde bir şey tükenmiş gibiydi; duyarlığı kalmamıştı sanki. Onun suçluluk duygusuyla ne biçim bir işkence içinde yaşadığını yanık izleriyle kaplı ellerini gördüğümde anladım.

“Ne oldu öyle?”

“Kaynar su döküldü.”

İnandırıcı değildi bu cevap. Yanıklar düzenli aralarla ve belli uzaklıklardaydı. Bunu izleyen gece, yataktaki yerinin boş olduğunu duyumsayıp uyandım. Lila odada değildi. Kapağı gidip merdivenden aşağı eğildim.

Sağ elinde bir mum ayakta dikiliyordu; öteki elini kararlı bir tavırla aleve tutmuş yakıyordu.

“Hayır!”

Mumu elinden düşürdü ve gözlerini yukarı kaldırdı.

“Kendimden tiksiniyorum, Ludo, tiksiniyorum.”

Sanırım o zamana değin böyle bir şok geçirmemistim. Merdivenlerde öylece kalmıştım. Hiçbir şey düşünemiyor, kıpırdayamıyordum. Onca yoldaşımız, ona onurunu geri vermek için döğüşür ve ölürken, onun tutup böylesine korkunç bir biçimde ve çocukça kendisini cezalandırmaya, kefareti ödemeye kalkması bana öyle haksız, öyle utanç verici göründü ki; birden ayaklarım yerden kesildi, kendimi yitirdim. Gözlerimi açtığımda, Lila gözleri yaşlar içinde üzerime eğilmişti.

“Bağışla beni, Ludo, bir daha yapmam... Kendimi cezalandırmak istemiştin.”

“Neden Lila? Niçin? Niçin cezalandıracaktın ki kendini? Sen suçlu değilsin. Sen sorumlu değilsin. Bütün bunların izi bile kalmayacak. Senden bunları unutmanı bile istemiyorum, hayır; kimi kez düşünmeni ve omuz silkip geçmeni istiyorum. Ah Tanrım, insan kendini bu denli değersiz bulabilir mi? Kendine karşı nasıl bu denli insanlıktan, hoşgörüden yoksun olabilir?”

O gece uyudu. Ertesi gün yüzüne biraz neşe, aydınlık gelmişti. Onun çok daha iyi olduğunu duyumsuyordum; gerçekten öyle olduğu kısa bir süre sonra ortaya çıktı.

Her sabah, Lila bisikletini alıp Cléry'ye alışveriş yapmaya gidiyordu. Her seferinde onu kapıya kadar geçirir, arkasından gidişini izlerdim. Etekliği, dizleri, uçuşan saçları, bunlar kadar hoşuma giden başka bir şey yoktu. Bir gün döndüğünde bisikletini yerine bıraktı. Ben evin önündeydim.

“Şey,” dedi.

“Ne oldu?”

“Sepetimle bakkaldan çıkarken, orada bir kadıncağzı durmuş beni bekliyordu. Selam verdim. Adını hatırlamıyordum ama, buralı pek çok insan tanırım. Sepetimi bisikletimin üze-

rine yerleştirdim ve tam yola çıkmaya hazırlanıyordum ki, yaklaştı ve bana ‘Alman srtğ’ dedi.”

Dikkatle baktım ona. Glmseyişi gerekkti. Ağlamamak ya da meydan okumak için takınılmış bir glmsemi değil. Yüzünü hafifçe buruşturup, elini saçlarının üzerinden geçirdi.

“İyi ya, öyle olsun bakalım,” diye söylendi, “Alman srtğ demek”.

“Herkes zaferin yaklaştığını hissediyor, Lila, herkes kendince hazırlanıyor işte, üzerinde durma.”

“Tam tersine, üzerinde durmalıyım.”

“Neden o?”

“Suçlu olduğunu düşünmektense, bir haksızlığın kurbanı olduğunu düşünmek çok daha iyi de ondan.”

Haziran'ın ikisiydi. Dört gün sonra, Motte'un iki kilometre doğusunda yerde, bombalar altında yüzükoyun yatıyorduk. *Overlord* harekâtında yer alan binlerce gemi ve müttefik uçağının vurduğu ilk hedefin benim bisikletim olduğuna bugün bile inanırım. Döndüğümde onu eğri büğrü parçalar halinde evin önünde bulmuştum. "Geliyorlar", "Geldiler", "Buradalar", gün boyunca bunlar dışında bir söz duyduğumu sanmıyorum. Cailleux'lerin çiftliği önünden koşarak geçerken, yaşlı Gaston Cailleux dışarıdaydı; bize "Geliyorlar" haberini verdikten sonra, arkasından bir şey daha ekledi, ki bunu Londra Radyosu'ndan duymuş olamazdı; çünkü aynı cümleyi de Gaulle, daha birkaç saat sonra söyleyecekti:

“Fransa savaşı bu, Fransa’nın savaşı Ludo’cuğum,” dedi.

Kimbilir, tarihin akışından doğan sözler var belki de hayatta ve bir şeyin imkânsız oluşu, onu başarmada çok işe yarıyor kimi kez.

Onu, tek bacağıyla koltuk değneklerinin üzerinde, sevinçten hoplayıp sıçrarken bırakıp oradan uzaklaştık.

Görünürde tek bir Alman askeri olmamasına karşın, çevreye bütün kırsal alan, ormanlar yoğun bir engelleme ateşi altındaydı. Amaç, düşman yedek güçlerinin kıyıya yaklaşmasını önlemek olmalıydı kuşkusuz.

Uçaktan atılan bombaların çıkardığı ısıklık seslerinden obüslerinkini ayırt etmeyi öğrenememiştim daha. Bu yüzden cehennemin, doğal olarak gökten indiğini anlamam zaman aldı biraz. O gün Müttefik hava kuvvetleri Normandiya’ya on bin kişi indirmişti.

Yalnızca birkaç yüz metre ilerlemiştik ki, yolun ortasına uzanmış bir beden gördük; kolları haç biçiminde iki yana açılmış, cansız yatıyordu. Görünüşü bana öyle aşınaydı ki, onu daha uzaktan tanıdım: Jeannot Cailleux’ydu. Gözleri kapalı, başı kan içindeydi. Ölmüştü işte, emindim bundan; onu öyle çok severdim ki, başka türlü olamazdı.

Lila’ya doğru döndüm.

“E hadi, ne bekliyorsun! Ona yardım etsene, baksana, Tanrı aşkına.”

Şaşırmıştı, ama Jeannot’un yanına diz çöktü ve kulağını yüreğine dayadı.

Ben sanırım gülmeye başlamıştım bu kez... Yokluğunda onu yıllarca hep Polonya yeraltı örgütünde yaralılara bakarken düşlemiştim ya, şimdi de hemşirelik görevini yerine getirmesini bekliyordum. Onu tam anlamıyla işte o anda, arka-

daşımın üzerine eğilmiş, bir hayat belirtisi var mı diye yok-larken yeniden buldum. Bana doğru döndü.

“Sanırım...”

O sırada Jeannot kımıldadı; sırtı üzerinde doğrulup, başı-nı üç dört kez salladıktan sonra, gözleri hâlâ baygın, hırıltılı bir sesle, “Geldiler!” diye bağırdı.

Büyük bir rahatlamayla, “Seni gidi koca aptal seni,” diye haykırdım.

“Oradalar, geldiler!”

Lila’yı elinden yakaladım ve koşmaya koyulduk.

Onu güvenli bir yere bıraktıktan sonra arkadaşlarımla ya-nına gitmeyi düşünüyordum. ‘Yeşil plan’a göre görevlerimi-zi hepimiz uzun süreden beri biliyorduk; demiryollarına, yüksek gerilim hatlarına sabotajlar ve konvoylara saldırılar düzenlemekti. Orne’da toplanacaktık. Ama hiçbir şey öngö-rüldüğü gibi olmadı. Ertesi gün Souba’nın yanına gidebildi-ğimde, sevgili şefimizi öfkeden çılgına dönmüş buldum. Üzerinde gösterişli bir üniforma -albaylığa atamıştı kendisi-ni-, Müttefik uçaklarının dönüp durduğu gökyüzüne parma-ğıyla tehditler savuruyordu.

“Bu sersem herifler her şeyi berbat ettiler,” diye bağıırıyor-du. “Bütün haberleşmemizin canına okudular. Adamlarımı-zın her biri bir yerde, kapana kısılmış gibi kaldı. Söylesene, olacak iş mi bu!”

Hani neredeyse bir lanetlemediği kalıyordu çıkarmayı. Uzun yıllar geçtikten sonra bile, önünde Müttefiklerin geli-şinden söz açıldığında suratını asardı hâlâ. Ona kalsa diren-meyi yirmi yıl sürdürürdü sanırım.

Bombaların kaldırdığı topraklar üzerimizi örttüğçe, Lila her seferinde yüzümü okşayarak, “Ölmekten korkuyor mu-sun, Ludo?” diye soruyordu.

“Korkmuyorum ama, pek istediğim de yok doğrusu.”

Motte’tan sabahın altısında çıkmış ve öğleden sonra altıya doğru, Clos’nun sınırından yalnızca üç kilometre uzaklaşabilmiştik. İşte orada, bir tümseğin ardında yüzükoyun yatmış, ikinci saldırı dalgası ne yandan gelecek diye burnumuzu havaya dikmiş beklerken öyle bir sahneyle karşı karşıya kaldık ki, o gün o anda bu saçma sapan bir şey miydi ya da bir kahramanlık mı, yoksa her ikisi birden mi, bilemiyordum. Biri, iki tekerli bir yük arabasına, öbürleri daha küçük yük arabalarına koşulu dört kadana arka arkaya, tıpkı efendileri gibi, çevrelerinde olan bitene umursamaz adımlarla önümüzden geçtiler... Magnard ailesi taşınyordu. İki kız yük arabasında, üst üste yığılı erzak sandıklarının üzerine oturmuştu; babayla erkek kardeşse önde ayaktaydılar; yataklar, iskemleler, şilteler, sandıklar, dolaplar, çamaşır denklere ve fıçılarn yüklü olduğu eşya arabaları onları izliyordu, üç inek bu alayı tamamlıyordu. Yüzlerini her zamanki gibi karartmış, ne yere ne göğe, şöyle göz ucuyla olsun bakmadan, sarsıla sarsıla yoldan geçiyorlardı. Bu Magnard’lar insanüstü yaratıklar mıydı yoksa öküzgillerden miydiler, anlayamadım gitti. Belki onların da kendilerine göre uçurtmaları vardı kimbilir?

Bu kurşun işlemez takımının tören alayı beni oldukça bozuma uğratmış, biraz da utandırmıştı. Çünkü o sırada ben korkudan terler dökmekteydim. Ama Lila gülüyordu. Uğradığı bütün o ruhsal, manevi yıkımlardan sonra, yalnızca fiziksel tehlike, sanırım onun için yatıştırıcı bile oluyordu.

“Siz Polonyalılar hep aynısınız,” diye homurdandım, “işler kızıştıkça, daha da keyiflenirsiniz.”

“Bana bir sigara ver.”

“Kalmadı.”

O sırada geçen bir olay, bütün umudumu geri getirdi bana. Arka tarafımızdan tek tük ateş edildiğini duyduk. Bunu kısa aralarla yoğun makineli ateşi izledi. Bir sıçrayışta döndüm. Bir Amerikan askeri, elinde otomatik bir tabanca, geri yürüyerek ağır ağır ormandan çıkıyordu. Bir an durdu, bekledi. Rahatlar gibi oldu. Sonra eliyle yan tarafına dokundu, eline baktı. Hafiften yaralanmış olmalıydı. Ama pek aldırmış etmedi. Yere, bir çalının dibine oturdu; cebinden bir paket sigara çıkardı –ve çıkarmasıyla birlikte havaya uçtu.

Sözcüğün tam anlamıyla havaya uçtu. Bir anda, görünürde hiçbir sebep olmaksızın. Bir toprak sütununun içinde görünmez oldu; sütun yere hemen geri döküldü – ama onsuz. Onu hafifçe yaralayan kurşun, belinde asılı duran el bombalarından birinin pimini sıyrıp geçmişti anlaşılan; oturduğunda da pim bütününü yerinden çıkmıştı. Yok oldu.

“Yazık,” dedi Lila. “Tek bir tane bile kalmamıştır.”

“Tek bir tane mi?”

“Elinde bütün bir paket vardı. Amerikan sigarası içmeye-
li yıllar oluyor.”

Çok kızdım önce. Neredeyse ona, ‘soğukkanlılık falan değil bu sevgilim, düpedüz gözünü kan bürümek’ diyecektim ki, birden içimde bir mutluluk duydum. Çocukluğumuzun Lila’sını yeniden bulmuştum işte; dağçileklerinin, küçük kışkırtmacaların Lila’sını.

Tümseğin ardından bir saate yakın kıpırdamadık. Ortada Almanların izi bile yokken, kıra, ormana yağdırdıkları bu yoğun bomba ve obüsler neyin nesiydi, hiç anlamıyordum.

Lila, “Gören de düşmanlıkları bize sanacak?” diyerek, sakin sakin saçlarının arasından toprak parçalarını topluyordu.

“Biliyor musun, Ludo, hayatımda daha önceleri kaç kez öldüm öldüm dirildim ben.”

Çıkarma yapılan kıyılardan iyice uzaktaki bu on kilometre karelik alanı, Normandiya'nın bu kırık bölgesini neden aralıksız bomba yağmuruna tuttuklarını birkaç gün sonra Soubabère açıkladı. Hava yoluyla taşınan bir Amerikan tümeni, yanlışlıkla iyice iç bölgeye ve çok dağınık olarak indirilmişti. Bu arada bir Alman birliği de bunun önceden tasarlanmış bir manevra olduğunu sanarak karşı koymak için kıyı bölgelerinden çekilip buraya gelmişti. Biz hem bunların ateşi arasında kalmıştık, hem de Orne üzerindeki iki köprüyü koruyan İngiliz bataryalarının. Bir yandan da, Müttefik hava kuvvetleri bölgede bulunan bütün yolları ve demiryollarını bombalıyordu.

Bir süre ara verilmesinden yararlanıp Orne yönünde biraz daha ilerlemeye başlamıştık. Yüz metre kadar ileriden karşı-mıza, askeri düzende bir sıra halinde ilerleyen Alman tankları çıktı. Hitler'den en sonunda öğleden sonra saat dörtte, Müttefiklerin köprü başını etkisiz kılma emrini alan Alman zırhlı tümeniydi bu.

Tek düşüncem, 'kımıldayan her şeye ateş eder bunlar' oldu; kimbilir hangi kıyımdan söz eden hangi anlatıdan kalmıştı aklımda. Lila'nın elini avcumun içine aldım. Tarlanın ortasında hiç kıpırdamadan durduk. Vurulan arkadaşlarımdan hiçbirinin böyle bir eli tutma şansı olmamıştı. En son düşüncem de aşağı yukarı bu oldu. Ve ışık, gri, yüklü bulutlar arasından bir an görünen güneş ve bu güzel zaman parçasına büyük katkıda bulunan, gökyüzündeki küçücük mas-mavi köşe; ve Lila'nın profili; ensesine, omuzlarına dökülen sarı saçları ve korkudansa gülümsemeyi yeğleyen yüzü.

Baştaki tankın kulesinde bir Alman subayı ayakta dikiliyordu. Yanımızdan geçerken elini kaldırdı ve bize dostça salladı. Kimdi? Neden bize hayatımızı bağışlamıştı? Bunu hiç-

bir zaman öğrenemeyeceğim. Kimbilir, değmez diye mi düşünmüştü; yoksa insanca duyguları olan biri miydi; ya da yalnızca bir biçem kaygısından mıydı? Belki de el ele tutuşmuş âşıkları görünce, bir an için o da kendisini bir duyarlılığa kaptırmıştı. Ne bileyim; yalnızca şakayı seven biri de olabilir. Bizi geçtikten sonra, arkasına döndü ve gülerek eliyle küçük bir işaret daha gönderdi.

Lila, "Of," diye soluğunu verdi.

Aç, susuz ve bitkindik. Üstelik bu kargaşada ne yana gittiğimizin bir önemi kalmamıştı. Clos Joli'den pek uzak değildik; yaklaşık üç kilometre güneyimizde kalmıştı. Ne var ki bombardımanın en yoğun olduğu yer de orası gibi gelmişti bana. Gene de lokantadan bir şeyler arta kalmışsa, yıkıntıları bile olsa, yiyecek bir şeyler bulabileceğimiz kesindi orada. Ligny yoluna vardığımızda, devrilmiş ve yanmış bir makinelili arabası karşısında kalakaldık; hâlâ dumanı tütüyordu. İki ölü Alman askeri aracın yakınındaydı. Üçüncüsü, sırtını bir ağaca dayamış oturuyordu. Gözleri kaymış, eliyle karnını tutuyor ve boş bir sifon gibi hırıltılı sesler çıkarıyordu. Yüzü bana bildik gibi geldi; onu tanıdığımı sandım önce. Ama hemen anladım ki, bana tanıdık gelen, yüzündeki acı anlatı-mıydı. Aynı anlatımı Duverrier'nin yüzünde de görmüştüm. Cléry Gestapo'sundan kaçıp sürüne sürüne Buis'lerin çiftliğine kadar gelmiş ve orada ölmüştü. Bu gibi anlarda Alman olmuş, Fransız olmuş, fark etmiyor; bir şey değişmiyor. Sonradan ne zaman 'kan bankası' deyimini duysam hep bu-nu düşünmüşümdür. Yalvaran bakışlarla bakıyordu bana. İşini bitirmek zorunda kalmamak için ondan nefret etmeye çalıştım; boşuna. Yapacak bir şey yoktu. Olursa insanın içinde olur bu duygu. Bende yoktu. Mavzerini aldım. Burnuna da-

yadım. Kuşkuya yer bırakmamak için bekledim. Yüzünde bir tür gülümseme belirdi.

"Ja, gut..."

İki kurşun gönderdim yüreğine; biri onun içindi, öbürü de geri kalan her şey için.

Bu benim Fransız-Alman kardeşliği adına yaptığım ilk jestti.

Lila çocukça ya da kadınca bir davranışla ya da ikisi birden, kulaklarını tıkamış, gözlerini yummuş ve başını öteye çevirmişti.

Aptallaşmış bir durumda bir şeyin farkına vardım; bu ölü Almanı kendime dost edinmiştim.

Altı Amerikan uçağı üzerimizden geçip zırhlı birliğin bulunması gereken yere bombalarını bıraktılar. Lila gözleriyle izleyerek, "Umarım onu öldürmemişlerdir," dedi.

Bizi kollamış olan tank komutanından söz ettiğini düşündüm. Sinirlerim boşanmıştı; o kötü huyum, kafadan hesap yapma alışkanlığım yeniden depreşti. Tehlikenin yakında olduğunu hissedince, aklımın başvurduğu bir tür savunma içgüdüsüydü bu. Lila'ya gerçekte, beş altı kilometre yol gelmek için en azından yirmi kilometre yol yapmış olduğumu zu söyledim. Bu işin içinden sıyrılma şansımızın onda bir olduğu kanısındaydım. Kaçıp kurtulduğumuz bombaların sayısını bin, gökyüzünde gördüğümüz uçakların sayısınıysa otuz bin diye kestiriyordum. Ona, Olimpos tanrılarına yarasır serinkanlılığımı göstermeye mi çalışıyordum? Yoksa, yoksa kafayı üşütmeye mi başlamıştım ne? Oramızda buramızda kanayan sıyrıklar, bitkin, kan ter içinde yolun kıyısına çökmüştük. O anda yalnızca bedenlerimiz vardı bizim için. Çok şiddetli bir bombardımanla bu uyuşukluktan çıkıp kendimize geldik; birkaç saniye içinde çevremizde iki yüz met-

relik bir alan içindeki bütün bir orman gözlerimizin önünde yerle bir olmuştu. Ligny yönünde tarlaların arasından koşmaya başladık. Yarım saat sonra Clos Joli'nin önündeydik. Şaşırdım kaldım, olduğu gibi duruyordu Clos Joli. En ufak bir yara bile almamıştı. Ocağın dumanı tatlı tatlı tütüyordu. Bahçedeki çiçekler, meyvelik, yaşlı kestane ağaçları öyle hoş bir dinginlik içindeydiler ki, bunlar derin bir inancın belirtisiymişler gibi geldi bana. O anda pek öyle derin düşünce ve duygularla oyalanacak durumda değildim; ama gene de o tuhaf ve yatıştırıcı duyguyu, her şeyin kurtulduğu duygusunu, sabahtan beri ilk kez orada duyduğumu hatırlıyorum.

Kırmızı örtüleriyle, el değmemiş gibi duran yuvarlak sandolonda kimseler yoktu. Yemek takımları konmuş, masalar konukları ağırlamaya hazırlanmıştı. Her patlamada kristaller hoş seslerle şarkılarını söylüyordu. Brillat-Savarin'in portresi yerli yerindeydi; ama doğru ya, o biraz eğrilmişti işte.

Marcellin Duprat'yı fırınlarının başında bulduk. Çok solgundu, elleri titriyordu. Üç çeşit eti saatlerce kaynatarak yaptığı bir tiridi ateşten indiriyordu. Karışıklık başlar başlamaz o da işe koyulmuştu demek ki. Alışkın olduğu işleri yaparak korkuya bir çare mi aramıştı, yoksa sürekliliğin meydan okurcasına sürdürülüşü müydü bu? Bilemedim. Yorgun ve çökmüş yüzünde yalnızca gözleri parlıyordu; benim tanıdığım parıltıydı bu, benim için öylesine değerli olan o delilik parıltısı. Ambroise amcamı düşündüm. Yaklaştım ve gözlerimde yaşlar, onu kucakladım. Hiç şaşırmış görünmedi, belki de farkına bile varmadı.

Boğuk bir sesle, "Hepsi beni yüzüstü bıraktı gitti," dedi. "Yalnızım. Servis yapacak kimse kalmadı. Amerikalılar gelince tam görülecek bir halde olacağım, doğrusu ya."

“Amerikalıların birkaç günden önce burada olabileceklerini sanmam,” dedim.

“Bana haber vermeleri gerekirdi.”

“Çı... çıkarmayı mı, Mösyö Duprat?” diye kekelemişim.

O ise düşünüyordu: “Normandiya’yı seçmiş olmalarını ilginç bulmuyor musunuz?”

Şaşkınlıktan aptallaşmış, öyle bakıyordum. Ama hayır, dalga falan geçtiği yoktu benimle. Çılgının tekiydi bu, tam bir çılgın.

Lila, “Michelin’in haritasına bakmışlar ve en uygun görünen yeri seçmişlerdir,” dedi.

Kızgınlıkla baktım ona, bir an Tad’ın o alaycı sesini duyduğumu sanmıştım neredeyse. İşini böylesine yüceltmesi, sevgiyi ya da sevgiyi değilse bile en azından bir parça saygıyı gerektiriyordu bana göre.

Duprat dipteki büyük salonu göstererek, “Oturun,” dedi. Tiridini bize kendi elleriyle sundu.

“Hadi, bakın tadına, bunu elde kalanlarla yapmak zorunda kaldım. Nasıl? Ee, bu koşullarda çok kötü sayılmaz, değil mi? Bugün bana bir şey getirmedi. Ne yapalım işte.”

Turtayı fırından çıkarmaya gitmişti. Tam döndüğü sırada bir ıslık sesi duyduk. Artık öğrenmiştim, tanıyordum. Lila’yı yakaladığım gibi yere ittim, kendimi de üzerine atacak zamanı güç buldum. Patlamalar ardı ardına dakikalarca sürdü. Ama Orne taraflarında bir yerlerdeydi. Bir tek cam kırıldı yalnızca.

Kalktık. Duprat, turta kabı elinde, ayakta dikiliyordu.

“Burası için bir tehlike yok,” dedi.

Sesi tanınmaz olmuştu; boğuk ve mekanik çıkıyordu; ta derinlerden gelen bir karşı çıkıştı; kıpırtısız gözleri de pekiş-tiriyordu bunu.

“Bunu göze alamazlar.”

Lila’nın kalkmasına yardım ettim ve masadaki yerimize döndük. Duprat’nın Normandiya turtasının kuşkusuz bundan daha az beğenildiği hiç olmamıştır. Clos Joli baştan aşağı sallanıyor, bardaklar şingirdiyordu. Gecikmeyle yaşadığımız bir andı bu. Bir günlük kararsızlıktan sonra Hitler, stratejik yedek güçlerden iki tümenin VIII. Ordu’yu desteklemek için ileri sürülmesi emrini vermişti sonunda.

Duprat yerinden kımıldamamıştı bile. Tepeden, küçümseyen bir gülümsemeyle, “Görüyor musunuz,” dedi, “ıskaladılar işte; hiçbir zaman tutturamazlar.”

Gece basmadan Neuve’t’e varmam gerektiğini, sonra yoluma Orne üzerinden devam edip savaş grubumun yanına gideceğimi açıklamaya çalıştım.

“Matmazel Bronicka burada kalabilir,” dedi. “Burada güvende olur.”

“Aman yapmayın, Mösyö Duprat, nasıl böyle düşünebiliyorsunuz? Her an tepenize bir tane düşebilir.”

“Hadi canım, Amerikalıların Clos Joli’yi yok edeceklerini sanmıyorsunuz ya? Böyle bir şey yapamazlar; Almanlar dokunmadılar da...”

Ağzım açık kaldı. Üç yıldızına beslediği bu delice güven karşısında, neredeyse dinsel bir saygı duyuyordum. Şurası açıktı, onun kafasına göre Müttefik birlikleri emir almıştı; Fransa’nın önemli yerlerine zarar verilmeyecek, gözetilecekti; hatta bu emri General Eisenhower’ın kendisi vermişti belki de.

Onu inandırmaya uğraştım. Clos Joli en kanlı çarpışmaların orta yerinde kalacaktı; buradan ayrılması gerekiyordu. Alabildiğim tüm cevap şu oldu:

“Ayrılmak mı? Söz konusu bile olamaz. Makinizle, direnişinizle kafamı yeterince şişirip durdunuz. E, şimdi de, size

Fransa'nın en önde gelen direnişçisi kimmiş, her zaman kimdi ve hep öyle kalacak olan kim, gösterme sırası bende işte."

Onu böyle sayıklar durumda bırakamazdım. Hiç kuşku yok, aklını yitirmişti; Clos Joli'nin yıkıntıları altında kalıp canından olacaktı. Bölgenin yolları, köprüleri, demiryolları hep kafamdaydı; sonra şunu da biliyordum ki, Müttefikler eğer kendilerini denize vurmazlarsa, savaşın en zorlu bölümü burada yapılacaktı. Öte yandan Lila gücünün sonuna gelmişti. Ona bir göz atmam, beni izleyecek durumda olmadığının anlamama yetti. Gene de onu pek orada, Duprat'nın yanında bırakmak istemediğimi de hissediyordum. Yalnızca tehlikenin çok büyük görünmesinden değil, ondan ayrılmayı da istemiyordum. Bununla birlikte, arkadaşlarıma yanına gitmeliydim. Çok uzun bir zamandan beri umutla bu ânı beklemiştik; duraksamam söz konusu olamazdı. Sonunda karar vermeme yardım eden gene Duprat oldu.

Kolunu omzuma atarak, "Benim yiğit Ludo'm," dedi; "hiç kaygılanma, Matmazel Bronicka burada sağ ve esen olacak. Fransa'nın en iyi mahzeni bende. Onu en güvenli yere, en iyi ürünlerimin yanına koyarım, hiçbir şeycikler olmaz. 'Fransa'nın tanrısı gibi mutlu' diye kim demiş, bilmiyorum ama, hiç kuşku yok, Tanrı baba kendi malını gözetecektir."

Bu kez bizim yaşlı tilkinin gözlerinde yakaladığım, ufacık alaycı bir ışıktı. Kimbilir, Duprat üzerinde bir iyice düşünmem gerekecekti belki de bir gün; şu ince Norman kurnazlığının 'deliliği'ndeki payı nedir diye? Lila'yı kucakladım. Haddimi bilirdim ben; artık ona hiçbir şey olmayacağına güvenim vardı. İçimden zırıl zırıl ağlamak geliyordu; ama bu, gücümü boşa harcamak olacaktı.

Pek güçlükle karşılaşmadan grubumun yanına varabilirdim. Sabahın saat birinde bataklıktan geçerken, Amerikalı

bir paraşüt grubuyla karşılaştı. Yüzleri kapkaraydı. Yanlış noktaya indirilmişlerdi ve nerede olduklarını da bilmiyorlardı. Onları, bağlantı noktamız Neuve't'e götürdüm. Souba, yirmiye yakın arkadaşımızla birlikte oradaydı. Daha önce de söylediğim gibi, sabotaj eylemlerini yürütme emri almıştık. Aramızdakilerden büyük bir bölümü silah elde savaşmaya can atıyordu. Sonraları çoğu öldürüldü. 8 Haziran-16 Haziran tarihleri arasında on adam için elimizde yalnızca, yüz fişeğiyle bir otomatik tabanca ve yüz elli fişeğiyle iki maki-neli tüfek vardı. Bunlara sonradan düşmandan elde ettiğimiz silahlar da eklendi, hayatta kalanlar için elbette. Ben demiryollarını, köprüleri ve telefon hatlarını havaya uçurmakla yetiniyordum. İnsan öldürmek istemiyordum. Bir insanı SS'ten ayırt edinceye değin iş işten geçiyor, o çoktan ölmüş oluyordu. Bizi, Lila'yı ve beni kurtarmış olan tank komutanının hatırası da biraz elimi kolumu bağlıyordu sanırım. Ama bu arada, Wehrmacht çekilirken gerilerde iyi iş gördüm doğrusu.

KIRK YEDİ

Üç hafta boyunca Lila'dan hiç haber alamadım. Daha sonraları bana, Duprat'nın kendisine çok kibar davrandığını anlattı. Yalnız bir keresinde onu çok şaşırtan bir şey yapmış, arkasına bir çimdik atmış; bundan kendisi de çok sıkılmış görünüyormuş. Demek onun yaşında bile insanın kanı kaynayabiliyor işte. Lila, Duprat'nın Amerikalıları ağırlamasına yardımcı olmak için on beş gün daha Clos Joli'de kaldı; Duprat'ya göre olacak iş değildi ya, 'Fransa haritası'nı İngilizce'ye çeviriyordu. Sonra 10 Temmuz'da, onu Motte'ta buldum, geri döndü. Ertesi gün birlikte Cléry'ye indik. Çarpışmalar hâlâ sürmekteydi, ne var ki, Normandiya'ya yankısı uzaktaki bir fırtınanınkinden fazla değildi. Motte'taki atölye-

nin hemen ertesi gün çalışmaya başlayacağını ve Ambroise Fleury'nin deyişiyle, 'sevimli uçurtma sanatı'yla ilgilenen bütün çocukların oraya beklendiğini bildiren bir duyuru yapıştırdım Belediye'nin kapısına. Lila'nın sepetiyle bisikleti duruyordu, çocuklara çikolata bulmak için Amerikalılara gitti; Motte'ta 'kurs'ların yeniden başlayışını, gerçek bir ikinci kahvaltısı hazırlayarak kutlamayı düşünüyordu.

Beni ise, Hôtel de Cerfs'e giden askeri bir kamyon, parkın girişinde indirdi. Burası şimdi Amerikalıların karargâhı olmuştu. Paris'e dönmek üzere olan Madam Julie'ye veda etmek istiyordum.

Onu, piyanonun yanındaki koltuğuna yığılmış, gözyaşları içinde buldum. Piyanonun üzerinde *Gräfin* Esterhazy'nin eski 'dostlar'ının yerini, de Gaulle'ün ve Eisenhower'ın fotoğrafları almıştı.

"Ne oldu, Madam Julie?"

Güçlkle konuşabiliyordu.

"Onu... kurşuna dizdiler!"

"Kimi?"

"Francis... aman... küçük Isidore Lefkowitz'i. Oysa ben önlemimi almıştım... Soubabère'den aldığım büyük direnişçi belgesini hatırlıyor musun, ad yeri boştu hani?"

"Evet, elbette."

"Onun içindi işte. Ona vermiştim. Kurşuna dizdiklerinde cebindeymiş. Diğer iki Gestapo işbirlikçisiyle -bunlar gerçek işbirlikçiymiş- birlikte bir kamyonun içine atıp, işini hemen oracıkta bitirivermişler. Belgeyi sonradan bulmuşlar üzerinde. Izzy onlara bir şey göstermemiş, korkudan ne haldeydi kim bilir; ne biçim bir korkuysa, kâğıdı bile unutturdu demek ki."

"Belki de korkudan değildir, Madam Julie, belki de usanmıştı artık."

Şaşkınlıkla, uzun uzun baktı bana.

"Usanmış mı, neden usanmış? Hayattan mı? Oynattın mı sen?"

"Belki kendinden usanmıştı, bütün o iğneler, her şey işte." Avunmak bilmiyordu bir türlü.

"İt sürüsü, ne olacak. Sizin için bütün o yaptıklarından sonra..."

"Onu kurşuna dizen biz değiliz, Madam Julie, yeniler. Almanların gidişinden sonra direnişçiliğe sıvananlar."

Onu kucaklamak istedim ama, beni itti.

"Defol git başımdan, seni görmek istemiyorum artık."

"Madam Julie..."

Yapacak bir şey yoktu. Hiçbir şeye pabuç bırakmayan bu kadın, onu tanıdığımdan beri ilk kez umutsuzluğa kapılıyordu. Onu, yaşlı bir kadını, orada gözyaşları içinde bıraktım. Anlaşılan zavallı Isidore gibi onun belleğinde de bir boşluk olmuştu, 'duygusuzluğu'nu nereye koyduğunu hatırlamıyordu.

Bir cip beni Cléry'ye getirdi ve Vieille-de-l'Eglise Sokağı'nda indirdi. Lila'yla, adı kısa bir süreden beri Victoire olan Jour alanında buluşacaktık. Alana girince, çeşmenin çevresinde birikmiş bir insan kalabalığının önünde buldum kendimi. Bağırış çağırış, gülüşler, koşuşan çocuklar; çoğu yaşlı birkaç kişi de oradan uzaklaşıyordu; aralarında amcamın dostu, 1914-1918'de dövüşmüş eski bir savaşçı olan Mösyö Lemaine de vardı, Verdun'den bu yana bir dizi bükülmezdi. Topallaya topallaya yanımdan geçerken durdu, başını iki yana salladı, sonra homurdanarak uzaklaştı. Bense çeşmenin başında neler olup bittiğini göremiyordum; gerçi karşıdan gelenlerin bana tuhaf tuhaf bakışları dikkatimi çekmese, görmek gibi bir niyetim de yoktu. Petit-Gris'nin patronu Leleu, Bau-

douin Sokağı'ndaki bakkal Charviaut, kırtasiyeci Colin ve başkaları, sıkıla sıkıla ve acımayla bakıyorlardı yüzüme.

"Ne var, ne oluyor?" diye sorunca da tek söz etmeden arkalarını dönüp yürüyorlardı.

İleri atıldım.

Lila, çeşmenin yanında bir sandalyede, başı tıraş edilmiş oturuyordu. Berber Chinot, elinde tıraş makinesi, dudaklarında bir gülücük, şöyle biraz geri çekilmiş, marifetini beğeniyle seyrediyordu. Yazlık elbisesiyleydi Lila; ellerini dizlerinin üzerinde kavuşturmuş, iskemlenin üzerinde uslu uslu duruyordu. Birkaç saniye yerimden kımıldayamadım, sonra boğazım yırtılırcasına bağırarak Chinot'nun üzerine atılıp suratına bir yumruk patlattım. Lila'yı elinden yakaladığım gibi kalabalığın arasına daldım. Herkes kıyıya çekiliyordu. İşleri bitmişti, tamamdı. 'Ufaklık'a işgalciyle fingirdeşmesinin cezasını ödetmişlerdi işte. Daha sonra sakın düşünebildiğimde gördüm ki, nefretin ötesinde arta kalan, çocukluğumdan beri tanıdığım bu bildik yüzlerdi, yoksa canavarlar değil; işin korkunç yanı da buydu işte.

Hatıralar capcanlı duruyor. Cléry sokaklarında, Lila'yı kolundan çekiştirerek koşuyor, koşuyordum. Bu koşu hiç sona ermeyecek gibi geliyordu bana. Koşmam, dünyanın öbür ucuna değildi; oradaydık zaten. Nereye gideceğimi bilmiyordum; hem bir yere gitmek diye bir şey de yoktu kafamda. Haykırıyordum yalnızca.

Arkamda ayak sesleri işittim. Bir tane patlatmaya hazır, geri döndüm. Fırıncı Boyer'ydi, yüzünden tanıdım; kocaman göbeğiyle soluk soluğa kalmıştı.

"Bize gel, Fleury, hemen şurası."

Bizi ekmekçi dükkânına soktu. Lila'ya korku ve şaşkınlıkla bakan karısı önlüğünün içine gizlenip ağlamaya koyuldu.

Boyer bizi birinci kata çıkardı ve yalnız bıraktı. Kapıyı kapamadan önce bana, “İşte şimdi savaşı gerçekten Naziler kazandı,” diye bağırdı.

Lila’yı yatağın üzerine uzattım. Kıpırdamıyordu. Ben de yanına oturdum. Ne kadar zaman böyle kaldık, bilmiyorum. Zaman zaman elimi başının üzerinde gezdiriyordum. Nasılsa biteceklerdi yeniden, kuşkusuz biteceklerdi.

Gözleri içlerinde, hiç kaybolmaması gereken bir görüntüyü koruyorlarmış gibi, kıpırtısız bir noktaya dikili duruyordu. Alaycı suratlar. Elinde tıraş makinesiyle aslan bir köy berberi.

“Geçti sevgilim, bir şey değil. Naziler yüzünden. Dört yıl kaldılar burada ve izler de bıraktılar işte.”

Akşam, Madam Boyer bize yemek hazırladı; ama Lila’ya bir lokma yedirmek imkânsızdı. Gözlerini kocaman kocaman açmış, bitkin, öylece duruyordu. Babası geldi aklıma. Lila’nın deyişiyle ‘elini eteğini’ gerçeklerden çekişini düşündüm. Bu aristokratlar da yani... Alt tarafı tıraşlanmış genç bir kadın kafası nedir ki, çocuk oyuncağı; hele ötekilere neler yaptıkları düşünülecek olursa; ölüm kampları, işkenceler – ötekilere yapılanlar işte. İyi anla, hangi ötekiler?

Şu kardeşlik denen şeyin amma da tuhaf, pis bir suratı oluyor kimi kez.

Gece kalktım. Clos Joli’yi ateşe vermeye gittim. Yaşlı duvarları benzinle ıslatıyordum. Onlar çöküp yıkılmaya başladıklarında sakinleşip uyuyabildim. Neyse ki kötü bir düştü bu yalnızca.

M. Boyer’nin getirdiği Doktor Gardieu, Lila’nın şok geçirdiğini söyledi ve uyutmak için iğne yaptı.

Kapı açıldığında radyonun sesini duydum, zafer haberleri veriyordu.

Lila öğleden sonra uyandı. Bana gülümsedi ve saçını düzeltirmiş gibi bir devinimle elini başının üzerinden geçirdi.

"Aman Tanrım, ne..."

"Naziler," dedim.

Yüzünü ellerinin içine gizledi. Gözyaşlarının insanı yatıştırdığı söylenir her zaman.

Boyer'lerin yanında bir hafta kaldık. Bu süre içinde her gün Lila'yla birlikte dışarı çıktım. El ele tutuşup Cléry sokaklarında yürüyorduk. Kafası tıraş edilmiş genç bir kadın ve ben, bütün çevrede belleğiyle ünlü, yirmi üç yaşındaki Ludovic Fleury, dosdoğru yolumuza gidiyorduk. Kendi kendime, Nazileri çok arayacağımızı, onlarsız çok güçlük çekeceğimizi düşünüyordum. Çünkü onlarsız özür göstereceğimiz bir şey de kalmıyordu.

Bu gösteri yürüyüşümüzün beşinci günüydü, Mösyö Boyer elinde *France-Soire*'la, heyecan içinde odamıza geldi. Gazetede, ikimizin Cléry sokaklarında el ele yürürken bir fotoğrafı vardı. Yüzümün böylesine sert bir görünüm alabileceğini bilmezdim. Ertesi gün, kollarında FFI. kollukları takılı üç adam gösterimizi yarıda böldüler. Onları tanıyordum; çıkarmadan sekiz gün sonra 'direnişçi' olanlardandılar.

"Bu kışkırtmaya bir son verin, tamam mı?"

"Herkes görsün diye yaptılar, öyle değil mi?"

"Bir gün kendini kışına kurşunu yemiş bulacaksın, Fleury, çok oldun artık, neyi kanıtlamaya çalışıyorsun?"

"Hiçbir şeyi, kanıtlayacağımı çoktan kanıtladım ben."

Beni kaçık yerine koymakla yetindiler. 'Yürüyüş'ümüzü birkaç gün daha sürdürdük. Bırakmama karar verdiren de Mösyö Boyer oldu.

"Herkes alıştı, pek bir etkisi olmuyor artık," dedi.

Motte'a döndük ve oradan ta Ekim sonunda evlenmek için çıktık.

Jeannot Cailleux her sabah uğruyor ve bize yiyeceklerimizi getiriyordu. Bu arada bir de köpek yavrusu armağan etti; çiftliklerindeki köpek yavrulamıştı. Lila ona Sevgilim adını verince, evin içinde epey karışıklığa yol açtı doğrusu. Çünkü her seslenişinde ikimiz birden koşuyorduk. Bu günlerimizde bile bizi mutsuz eden olaylar -olacak elbet, onsuz hayat olur mu- vardı. 1943 Kasım'ında Bruno'nun bir hava çarpışmasından sonra kayıp listesine geçtiği haberini aldık. O sırada on yedi başarı kazanmıştı ve RAF'ın* en çok madalyalı havacısıydı. Tad'la ilgili bir haber alabilmek içinse Polonya'ya mektup üstüne mektup gönderiyorduk, ama boşuna.

Lila daha iyi hazırlanabilmek için Sorbonne'a girişini bir yıl erteledi. Durmadan çalışıyordu. *Çağdaş Sanatın Eğilimleri, Alman Resminin Zenginlikleri, Bütünüyle Vermeer, Çağın Başyapıtları, Müzeleriyle Batı*. Kitaplar, atölyede pencerenin kenarına yerleştirdiği küçük masanın üzerinde yığıldıkça yığılıyordu.

Anne babası evlilik törenimizde bulunmadılar. Geçirdikleri güç koşullar bile onlara düzeylerini unutturamamıştı. Denk bulmadıkları bu evliliği onaylamıyorlardı. Toplumsal değerler hızla eski yerlerini alıyordu. Stas Bronicki de yeniden duruma egemendi. Tanıklarımız, Duprat ve demokrasinin dönüşüyle birlikte yeniden Julie Espinoza olan 'kontes' Esterhazy'ydi. Belediyenin önüne, bir erin kullandığı askeri bir Amerikan arabası içinde, yanında çok hoş iki kadınla birlikte geldi.

Bize, "Örgütümü yeniden kuruyorum," diye açıkladı.

*) Kraliyet Hava Kuvvetleri.

Yanından hiç ayırmadığı, omzuna büzüşmüş duran altın kertenkelesi ve tam da Christian Dior'luk geniş kenarlı şapkasıyla olağanüstüydü.

Madam Julie, kilisede evlenmediğimize çok üzüldü.

Duprat, güzel bir takım giymiş, yakasına da orkide takmıştı. Kısa bir süre önce *Life*'da hakkında bir yazı çıkmıştı; o yazı ve ünlü fotoğrafçı Robert Capa'nın çektiği, dergiye kapak olan fotoğraf bugün bile Brillat-Savarin'in portresi altında durur: Clos Joli, kapısı önünde çalışma giysileri içinde saygıdeğer efendisi ve patronu; ve "*Fransa deyince akla gelen*" diye bir başlık. Bu yazı Paris basınına ayağa kaldırmıştı. Gerçekten de 1945'lerde, yüksek açıcılık ülkede günümüzdeki yerini edinmemişti henüz. Amerikalıların Fransa'ya Dünya'da bırakmayı düşündükleri yer nasıl bir yerdi, bilmiyorum, ama Clos Joli'ye ve onun ünlü sahibine en az Almanlar kadar saygı gösteriyorlardı.

O sabah, tören öncesinde Lila uzun uzadıya aynaya bakıp, sonra da yüzünü buruşturdu.

"Berbere gitmeliyim..." dedi.

Saçları iki santimetre var yoktu, oncacık uzamışlardı daha. Önce anlamadım. Cléry'de bir tane berber vardı; o da Chinot'ydu. Gülümsediğini görünce anladım.

Duprat iki kamyonetinden birini bütün günlüğüne bize vermişti. Saat on bir buçukta, berber dükkânının kapısında durduk. Chinot içeride yalnızdı. Bizi görünce geri çekilir gibi bir hareket yaptı.

Lila, "Saçlarımı son moda göre kesmenizi istiyorum," dedi. "Bakın yeniden çıktılar, başım görünmüyor artık."

Bir koltuğa doğru yürüdü ve oturdu. Gülümsüyordu.

"Son kez yaptığınız gibi," dedi.

Chinot hiç kıpırdamıyordu, rengi uçmuştu.

"Hadi Mösyö Chinot," dedim. "Birazdan evleneceğiz, acelemiz var. Nişanlım daha altı hafta önce yaptığın gibi kafasını tıraş etmeni istiyor. Bu kadar kısa bir sürede, sakın esi- nin kalmadığını söyleme bana."

Kapıya doğru bir göz attı, ama ben başımı salladım.

"Hadi bakalım," dedim, "hadi. Biliyorum, ilk günlerin se- vinci kalmamıştır artık, canın da istemiyor, ama meslek aşkı- nı canlı tutmalı insan."

Usturayı alıp ona uzattım. Geri çekildi.

"Size acelemiz var dedim, Chinot. Nişanlım unutulmaz bir gün yaşadı ve işte en güzel gününde de öyle görünmeye, özellikle önem veriyor."

"Rahat bırakın beni!"

"Kafanı kırmaya niyetim yok, Chinot, ama eğer diretir- sen..."

"O düşünce benim değildi, yemin ederim! Gelip beni aldı- lar ve..."

"Tutup burada 'onlar mıydı', 'sen mi', 'ben mi', 'bizimki- ler mi' yoksa 'ötekiler mi' diye tartışacak değiliz, aslanım, bu her zaman bizdir. Hadi bakalım, iş başına."

Berber koltuğuna yaklaştı, Lila gülüyordu. El değmemiş diye düşündüm; hep olduğu gibi, el değmemiş olarak duruyor.

Chinot çalışmaya koyuldu. Birkaç dakika içinde Lila'nın başı ilk seferki gibi damdazlak olmuştu. Eğildi ve aynada be- ğeniyle baktı kendine.

"Gerçekten de çok yakışıyor bu bana," dedi.

Kalktı. Chinot'ya döndüm.

"Borcum ne kadar size?"

Ağzı bir karış açık kalmış, susuyordu.

"Ne kadar? Borçlu kalmayı sevmem."

"Üç buçuk Frank."

“Al sana bir onluk, bahşışıyle.”

Usturayı elinden attığı gibi dükkânın arkasına kaçtı.

Belediye’ye vardığımızda, herkes toplanmış bizi bekliyordu. Lila’nın kazınmış başını gördüklerinde büyük bir sessizlik çöktü. Duprat’nın bıyıkları sinirli sinirli titriyordu. *Umut* grubundan arkadaşlarım öyle bir surat asıyorlardı ki, Naziler yeniden gelmişlerdi ve her şeye yeniden başlamak gerekiyor sanırdınız. Yalnızca Julie Espinoza gereken düzeydeydi.

Lila’ya yaklaştı ve onu kucaklayarak, “Harika bir fikir canım,” dedi, “size çok yakışıyor.”

Lila çok neşeliydi; topluluğu hafiften saran o huzursuzluk da hemen dağıldı. Törenden sonra Clos Joli’ye gittik. Yemeğin sonunda Marcellin Duprat bir konuşma yaptı; büyük bir coşkuyla ‘sürekliliği sağlayanlar’dan söz etti, ama kendisine en küçük bir anıştırmada olsun bulunmadı. “Her birimizin, savaşta görevlerimiz başında göğüs gerdiğimiz güçlükler”den söz etti yalnızca. Sonra, çok iyi işitemediğim bir cümle ekledi. Clos Joli’yi mi Fransa’ya dedi, yoksa Fransa’yı mı Clos Joli’ye, öyle bir şey, geri verebilmiş olmanın sevincinden söz etti. Sonunda, davetli Amerikalı subaylara döndü ve bir şey söylemeksizin bir an durup düşman düşman baktı...

“Öte yandan, gelecek için bazı kaygılar duymamak imkânsız. Beyler, sizin o güzel ve büyük ülkenizden daha şimdiden bazı söylentiler geliyor kulağımıza ve ben daha da kötü şeyler olmasından kaygılanıyorum. Bunca felaket geçirmiş olan Fransa’mız yeni sınamalardan geçecek. Konuşulanları duyuyorum, hormonla semizletilmiş tavuklar mı istersiniz. Tanrı beni bağışlasın, dondurulmuş yemekler mi, dahası önceden hazırlanıp satılan yemeklerden de söz ediyorlar. Amerikalı dostlar. Marcellin Duprat hiçbir zaman hazır-yemek mutfağı karşısında boyun eğmeyecektir. Fransa’mızı bir

‘yemlik’ haline getirmek isteyenler karşılarında beni bulacaklar. Her zaman direneceğim.”

Bravo sesleri duyuldu. En başta alkışlayanlar da Amerikalılardı. Duprat elini kaldırdı.

“Yadsımak neye yarar; yaşadığımız şu son yıllardan sonra arada bir boşluk oldu. Gençlerimizi yetiştiremedik. Ama gene de şuna kesinlikle inanıyorum ki, benim var gücümle savunduğum şeyler giderek her gün biraz daha doğrulanarak, sonunda kendilerini kabul ettirecek ve bizim hayal bile edemeyeceğimiz bir başarıya ulaşacaklar. Sana gelince, Ludovic Fleury, gelecek için nasıl dövdüğün, biliyoruz ve siz Madam, küçüklüğünüzden beri tanıyorum sizi; sizler daha çok gençsiniz. Benim gibi yaşlı bir adamın yalnızca düşlerinde yarattığı o Fransa’yı, günün birinde görebileceğinizden hiç kuşkunuz olmasın. O zaman beni dostça hatırlayacak, ‘Duprat doğruyu görmüştü’ diyeceksiniz.”

Bu kez alkışlar daha da uzun sürdü. Madam Espinoza gözlerini siliyordu.

“Son bir söz daha. Bu masada eksik biri var. Bir dost, büyük bir yürek, umutsuzluğa düşmek nedir bilmeyen bir adam. Onu bildiniz. Ambroise Fleury’den söz ediyorum. Hepimiz onun yokluğunu duyuyoruz. Acını biliyorum, Ludo. Ama cesaretimizi yitirmeyelim. Belki de bize geri döner. Yeryüzünde sonsuza değin bozulmayacak, saf kalacak ne varsa, o güzelim, incelikli uçurtma sanatıyla, dur durak bilmeden dile getiren dostumuzu belki de yeniden aramızda görürüz. Bardağımı sana kaldırıyorum, Ambroise Fleury; nerede olursan ol, şunu bil ki, manevi oğlun yapıtını sürdürüyor. Onun sayesinde Fransa gökleri hiçbir zaman boş kalmayacak!”

Gerçekten de sıkı çalışmaya başlamıştım. Amcamın gidişinden beri atölyemiz hiç böylesine yoğun bir çalışma gör-

memişti. Ülkenin toparlanmaya, moralini düzeltmeye ihtiyaçı vardı. Her taraftan sipariş yağıyordu. Stoğumuz çok zarar görmüştü. Yeni baştan, hani deyim yerindeyse sıfırdan başlamak gerekiyordu neredeyse. Yaptıklarımızdan çoğı yanmıştı. Amcamın komşulara saklayabildiğı elliden fazla parça, renklerini, biçimlerini yitirmiş ve bozulmuş olsalar da model olarak çok işimize yaradı. İş iyi biliyor ve hızlı çalışıyordum. Yalnız önemli bir sorun vardı, o da, bunca görüp geçirdiklerimden sonra esin yokluğı çekip çekmeyeceğimdi. Çünkü uçurtma arılık ister. Ayrıca malzeme sorunumuz vardı. Tek kuruşumuz kalmamıştı çünkü. Duprat bize biraz yardım etti –ne yapıp yapmalı, bu yöresel eğlenceyi sürdürmeli, diyordu. Ama işleri gerçekten yoluna koyan Madam Julie Espinoza oldu. Yeniden özgür olan Paris’te, Madam Julie, meslek hayatının en güzel sayfalarını başlatıyordu; ki bu ona bilindiğı gibi, otuz yıl boyunca süren bir ün de sağladı. Bir parça duraksamıştım. Ya amcam, uçurtmaların parasının Paris’in bir numaralı mamasından -hâlâ öyle sayılırdı- çıktığını bilseydi ne derdi diye düşündüm. Ama sanat ve bilimin koruyucuları her zaman olmuştur. Hem bana öyle geliyordu ki, nereden geldiğine bakıp da bu yardımı istemezlik edersem, belden aşağısını kutsallaştırıp, iyinin ve kötünün kaynağı haline getirenlerin yanında yer almış olacaktım. Sonunda, Madam Julie’yi görmek için Paris’e gittik. Savaş sonrasında el koydurtmuş olduğı, XV. Louis stilinde döşeli çok şık bir daireye yerleşmişti. Bize çay sundu ve rekabet yüzünden karşılaştığı güçlüklerden söz etti; özellikle de Chabanaıs tarafında, Provence Sokağı 122 numaradan. Daha önce Almanlara çalışan evlerin hâlâ açık olduklarını ve şimdi de Amerikalılara hizmet ettiklerini gördükçe küplere biniyordu.

“Pişkin mi pişkin, yüzsüz mü yüzsüzdür bu kadınlardan kimisi,” diye homurdanıyordu.

Yürekten hak veriyordum ona, çünkü daha bir gün önce Duprat’yla Madam Fabien arasında, hani şu Miromesnil Sokakı’nın patronu, çok hoş bir sahneye tanık olmuştum; Amerikan askeri ataşesiyle birlikte Clos Joli’ye öğle yemeğine gelmişti. Büyük bir yüzsüzlükle Duprat’ya, dediği gibi ‘sürekliliği sağlama’da yalnız olmadığını söyledi. Duprat’nınsa öfkeden gözü karardı.

“Madam,” diye gürlledi. “Uygarlığın en seçkin yerlerinden biriyle bir genelevi birbirine karıştırıyorsanız, buradan çıkınız lütfen.”

Madam Fabienne kılını bile kıpırdatmadı. Miyop, ince gülüşlü bir kadındı.

“Şunu da bilin ki, ben burada, Almanların burnunun dibinde direnişçileri ve müttefik havacılarını da kabul ettim.”

“İyi de, Mösyö Duprat, ben de değersiz biri sayılmam. Ayıklama komitesi önünde bile başımı dik tutabildim. İşgal sırasında kaç Yahudi’yi kurtardım, biliyor musunuz? Tam yirmi. 1941’den 1945’e değin, yerimde yirmi Yahudi pansiyonerim vardı. Ayıklama komitesi önüne çıkarıldığımda bu kadınlar gelip benim için tanıklık yaptılar. Bakın örneğin, şu korkunç Vel’d’Hiv baskını sırasında dört Yahudi’yi yanıma pansiyoner aldım. Evet, kuşkusuz bir genelev işletiyorum, ama siz Mösyö Duprat, Almanlar buradayken kaç Yahudi çalıştırdınız yanınızda? Alman subayları yukarı Yahudilerle çıktıklarını öğrenselerdi başıma neler gelirdi dersiniz, sorarım size? İyi bir mesleğim olduğunu söylemiyorum, kendimi bir şey sandığım da yok; ama bu genç kadınlar, benim yerimden başka nereye kabul edilebilir, nereden yardım görebilirlerdi, söyler misiniz?”

Duprat'nın -hiç yapmadığı şey- ağız açık kalmıştı. Bir an sessiz durduktan sonra, bütün yapabildiği "vay anasını" de-yip çekilmek oldu. Bu olayı Madam Julie'ye anlattığımda çok sarsıldı.

"Fabienne'in Yahudileri kurtardığını bilmiyordum," dedi.

Daha sonra bana, Ambroise Fleury'nin yapıtını sürdür-meme yardım etmekten sevinç duyacağını, başka hiçbir şe-yin onu böylesine hoşnut edemeyeceğini bildirdi.

"Hiç değilse bu para, temiz bir işe yaramış olur," dedi.

Madam Julie, Lila'nın anne ve babasına karşı da çok anla-yış ve iyilik gösterdi; onlara yardım etti.

"Sürgündeki aristokrasinin kaderinden daha dayanılmaz bir şey yoktur," diyordu bize. "Belli bir hayat biçimine alış-mış insanların böyle güç zamanlarda acı çekmesine katlana-mıyorum, düşüncesi bile dayanılmaz geliyor. Düşüşlerden her zaman nefret etmişimdir."

Böylece özel otellerinden birinin, Marronniers Soka-ğı'ndakinin yönetimini Genitchka Bronicka'ya bıraktı ve burası yıllar geçtikçe dünyaca ünlü bir yer oldu. Stas da oyun çevreleri ve yarış alanlarındaki alışkanlıklarına yeniden dö-nebildi. 1957'de Deauville'de rulet masasında, krupye ka-zandığı üç milyonluk jetonu önüne sürerken, yüreği buna dayanamadı; bir kalp krizine yenik düştü. Mutlu öldü dene-bilir yani.

Yeni kurulan Polonya Halk Cumhuriyeti'nin büyükel-çiliği de bize, Tad'la ilgili bir haber veremedi; beklediğimiz o haberi hiçbir zaman alamadık. Bizim için o her zaman yaşa-dı ve her zaman Direniş örgütündeydi.

Cléry'ye giden trene bindik. Ne var ki, demiryolları henüz kötü durumda olduğundan, dura kalka, öğle üzeri varabil-dik oraya. Motte'a tarlalar arasından yürüyerek döndük.

Yağmur sonrası, pırıl pırıl bir hava vardı, gökyüzü sabah tuvaletini yapmıştı. Normandiya topraklarının aldığı bütün yaralar üzerindeydi daha. Ama sonbaharın dinginliği şimdiden onları onarmaya başlamıştı bile. Tepetaklak devrilmiş tankların, karnı deşilmiş evlerin üzerinde gökyüzü, soğuk, ilgisiz bir güzel gibi yükseliyordu.

“Ludo!”

Onu ben de görmüştüm. Gökyüzünde süzülüyordu. Kollarını V harfi biçiminde zafer işareti yaparak yukarı kaldırmıştı. General de Gaulle’ün uçurtmasıydı bu, Motte’un üzerinde yükseliyordu. Hafiften esen yel, hiç hoşlanmadığı palamarına asıldıkça asılarak onu daha da yükseklerle çıkarmaya uğraşıyordu. Uçurtma, eğimli duruşuyla, ağırdan ağırdan, tan ışıklarıyla yıkanarak, görkemle uçuyordu gökyüzünde.

Lila çoktan eve koşmuştu bile. Ben olduğum yerden kıpırdayamıyordum. Korkuyordum. Göze alamıyordum. Daha yeni, Paris’te çalmadığım kapı kalmamıştı. Tutsaklar ve Sürgünler Bakanlığı, Kızıl Haç, Polonya Büyükelçiliği, hepsi de Ambroise Fleury’nin adının Auschwitz’deki tutuklular listesinde bulunduğunu doğrulamıştı.

Umut beni ürkütüyordu. Bütün gövdem buza kesmişti ve ben düş kırıklığı ve umutsuzluktan şimdiden ağlamaya başlamıştım. Ya o değilse, başka biriye, bize sürpriz yapmak isteyen çocuklarsa. Sonunda gerçekte yüz yüze gelmeyi göze alamadım. Yüzümü ellerimin içine gizleyip toprağa çöktüm.

“Geldi Ludo, geldi.”

Lila beni kolumdan çekiyordu. Gerisi mutlu bir sayıklama gibi geçti. De Gaulle’ünü elinden bırakamadığı için beni kucaklayamayan Ambroise amcam bana şöyle bir göz attı; dopdolu, sevecenlik ve sevinç dolu bir bakıştı bu.

“Eee Ludo, ne diyorsun bakalım? Eşsiz bir şey, değil mi? Elim durmamış. Yüzlercesi gerekecek. Bütün ülke isteyecek bundan.”

Değişmemiştii. Yaşlanmamıştı. Bıyığı gene öyle uzun ve öyle kalındı. Gene o içe kapalı görünümünün altında gizliydi bütün sevinci. Onlar ona bir şey yapamazlardı. ‘Onlar’la ne demek istediğimi ben de bilmiyordum. Belki Naziler, ya da bütün hepsi işte.

“Senin için kaygılandım,” dedi. “Senin için de, Lila. Kimi kez uykularım kaçtı bu yüzden. Düşünsenize bir, yirmi ay haber alamadım...”

Kahretsin, diye düşündüm, Buchenwald ve Auschwitz’de yirmi ay kaldı ve orada bile bizim adımıza kaygı duydu.

“Rusya tarafından geldim,” dedi. “Birkaç ay çalıştım orada. Bütün yaşadıklarından sonra, çocukların gerçekten de uçurtmalara ihtiyaçları vardı. Sen de çok çalışmışsın, gördüm. Ama daha yapacak bir yığın şey var.”

Akşamı, elimizde kalanların bir dökümünü yapmakla geçirdik.

Amcam, “İçlerinde onarılacak durumda olanlar var, ama tarihsel diziyi baştan aşağı yeniden yapmak gerekecek,” dedi. “Ne hale gelmişler, baksana!”

Pascal, Montaigne, Jean Jacques Rousseau ve Diderot, komşularımızda bulabildiklerimiz arasındaydı; güveler yemiş, kötü hava koşullarında çürümüş, bozulmuş, lekeler içinde tavandan sarkıyorlardı.

“Ne yapalım, yeniden yaparız olur biter...”

Bir an düşündü.

“Düşünüyorum da, geçmişini yeniden yapmaya gerek var mı diyorum? Evet, gene de, hiç değilse hatırlamak için. Ama yenilerini yapmalıyız. Şimdilik de Gaulle’ü yaparız, bu bir

zaman gider. Sonra, başka bir şey bulmak gerek. Daha uzağı görmeli, yüzümüzü geleceğe dönmeliyiz.”

Clos Joli’yi ve Marcellin Duprat’yı anlatmak istedim ona. İçimden bir şey, bana gelecek o yanda diyor gibiydi. Ama hiç kimse kendi ülkesinde bilici değildir. Hem şimdilik hesapta yanılmıştık da üstelik.

Ambroise Fleury’nin dönüşü ulusal bir bayram gibi kutlandı. Bu herkesin, Fransa’yı gerçek kimliğine kavuşmuş gibi duymasına neden oldu. Çocukların da yardımıyla gizlice, onu betimleyen bir uçurtma yaptık. Pazar günü, bugün onun adını taşıyan alanın üzerinde gün boyu dalgalandı durdu uçurtmamız. Cléry uçurtma müzesinin hemen yanı başındaki alandır bu. Müzeye gelince, üzülerek gördüm ki, yabancı ülkelerde bile Fransa’da olduğundan çok daha iyi tanınıyor. Kuşkusuz ünü Clos Joli’ninkine erişmekten çok uzak. Bu arada şunu da söyleyelim, müzenin duvarlarında Ambroise Fleury uçurtması bulunmaz. Çünkü amcam, müzelik bir parça olmaya kesinlikle karşı çıkmıştı. Marcellin Duprat ise onun bu tavrını, “Başına gelecek var bunun,” diye kötücül bir dille yorumluyordu. Gerçekten de iki adamın arasındaki ilişkiler eskisi gibi değildi artık. Yoksa birbirlerini mi kıskanıyorlardı, bilmiyorum. Ama kimi kez, geleceği paylaşamadıkları gibi bir izlenim veriyorlardı insana. “Son söz kimin olacak, göreceğiz.” Her ikisini de zaman zaman homurdanırken duyduğum bir cümleydi bu. Bu anlatıyı sonunda, Papaz André Trocmé ve Chambon-sur-Lignon köyünün adlarını burada bir kez daha anarak bitiriyorum. Daha iyi başka ne söylenebilir ki?..

a

“Kitabın adı, ‘Avrupa Eğitimi’. Tadek Chmura önerdi bu adı. Besbelli ki o ironik bir hava katmak istiyordu. Ona göre Avrupa eğitimi demek, bombalar, kırımlar, kurşuna dizilen rehinelere, hayvanlar gibi inlerde yaşamaya mecbur bırakılan insanlar demektir. Ama ben meydan okuyorum. Özgürlüğün, özsaygının, insan olma onurunun bebe masalı, peri masalı olduğu söyleneceği kadar... Gerçek şu ki tarihte anlar, şimdi yaşadığımız gibi insanın umutsuzluğa kapılmasını engelleyen, onun inanmasını ve yaşamayı sürdürmesini sağlayan ne varsa, bir sığınağa, gizlenecek bir yere ihtiyaç olduğu anlar vardır. Bu sığınak bazen bir kitap, bir şiir, bir müzik olabilir. Ben de kitabımın bu sığınaklardan biri olmasını, savaştan sonra, her şey bittiğinde, kitabın sayfaları açılınca, insanların lekesizliklerini bulmalarını... umudumuzu yitirmeye zorlanamayacağımızı bilmelerini istiyorum. Umudunu yitirmiş sanat yoktur, umutsuzluk yalnızca yetenek yetersizliğidir...”

“Yaşayan ve ölen canlılar analarını nasıl sevdilerse, ben de annemi öyle sevdim; ne daha çok, ne daha az, ne de başka türlü. Dünyayı, düzeltip doğrulttuktan sonra onun ayaklarına serivereceğim konusunda kendi kendime söz vermişim. Bu gencecik özlemin yalnızca ona, anneme yönelik olmadığını anlıyorum düşündükçe. Bu, genç bir kişiliğin kendini üçüncü kişilere kanıt-lama çabasıydı. Geçmişe, yaşadığım hayata dönüp şöyle bir göz attığımda -isteyen keyfine, değer ölçülerine ve yüreğine göre yar-gılasın- aramızdaki bağın, ister bir hastalık, isterse normal bir du-rum olarak değerlendirilsin, gelişmesinde şimdi daha net olarak görebildiğim bir şey var: Uğrunda yemin ettiğim, gerçekleştirmek için kendi kendime söz verdiğim şey, sevdiğim tek bir kadı-nın talihini değil, bütün bir insanlığın alinyazısını değiştirmeye çalışmaktı. Onu yengî dolu bir ışıltıya ulaştırmaktı...”

“Bana her zaman öyle geldi ki yaşlanma, insanı yaşlılığa hazırlıyor. Değişimin işaretlerini belli eden mevsimler, aşamalar olduğunu düşünüyorum: ‘Yavaş yavaş’ oluşmayı sürdüren bir şeyler var ki bunlar insana, kendini hazırlamak, belirli önlemleri almak ve araya mesafe koymak, böylelikle kendine bir ‘bilgelik’, bir dinginlik oluşturmak için yeterli zamanı sağlıyor. Günün birinde insan kendini, bütün bunları kaygıdan uzak biçimde düşünürken, kendi bedenini dostça hatırlarken, kendine başka ilgi alanları, geziler, briç ve antikacı dostlar edinirken yakalayıyor. Oysa ben şimdiye kadar hiç aksamamıştım. Nefsim uyanmamazlık etmemiştii hiç. Tabii uzun süreden beri, bedenimin sabahlara kadar cimri davranmadığı, adet saymaya gerek olmayan uzun geceler artık konusu değildi. Ama bütün bunların hiç önemi yoktu; önemli olan, her kadına istediği kadarını verebilmektii. Söz konusu olan yalnızca, aramızda en iyi yöntemlerin alışverişini yapmaktii. Birlikte oluyor ve nezaket sınırları içinde ayrılmıyorduk; bu birlikteliklerden geriye çoğu kez, o dostluk ve insanı gülümseten o küçük suç ortaklığı nostaljisinin sevimli anıları kalıyordu.”

...

Ben bir kadını bütün mutsuzluklarıyla birlikte seviyordum, hepsi bu.

Gözlerini kaldırıp gözlerimin ta içine baktı.

"Sana hep bir haber göndermek, buraya gelmek istedim, ama kendimi öyle..."

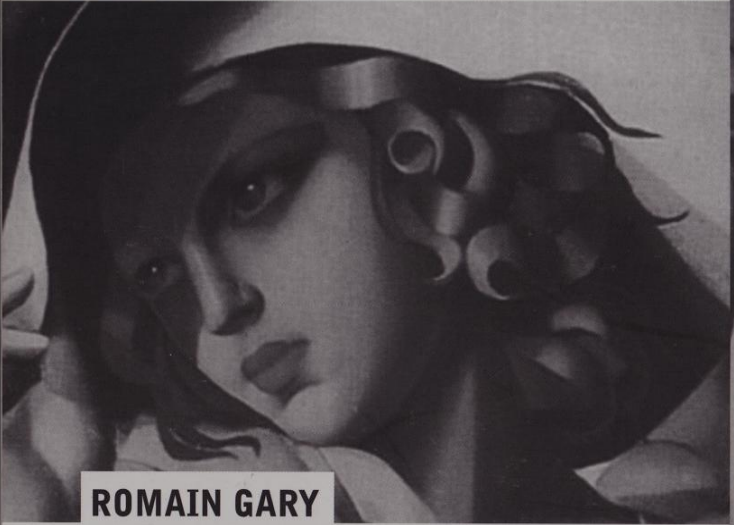
"Kendini suçlu mu buluyordun?"

Bir şey söylemedi.

"Dinle beni, Lila, bu tür suçluluklar hiçbir şey değil bu zamanda; gerçi her zaman için de öyle ya. Bu belden aşağı suçluluklar, ermişlik gibi kalır öbürlerinin yanında."

"Nasıl da değişmişsin, Ludo!"

"Belki. Almanların çok yardımı oldu. Nazizmin korkunç yanı insanlık dışı oluşudur derler. Evet ama, gerçeği açıkça görmek gerekiyor. Bu insanlık dışı denen şey de insanla ilgili, insanın bir yanı. İnsanlık dışı olmanın da insana özgü bir şey olduğu kabul edilmediği sürece, yobazca yalanlar içinde bocalıyoruz demektir."

ROMAIN GARY UÇURTMALAR

agora kitaplığı • 373

ISBN 978-605-103-169-9

9 786051 031699

çağdaş dünya edebiyatı • 38

